ਸਾਹਿਬ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਅਨਿਨ ਸਿੱਖ
ਦੀਵਾਨ ਭਾਈ ਨੰਦ ਲਾਲ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ
ਪ੍ਰਸਿਧ ਫ਼ਾਰਸੀ ਕਵਿਤਾ

ਦੀਵਾਨ ਗੋਯਾ (ਜ਼ਿੰਦਗੀਨਾਮਾ)

ਅਰਥਾਤ

ਗ਼ਜ਼ਲਾਂ ਭਾਈ ਨੰਦ ਲਾਲ ਜੀ ਫ਼ਾਰਸੀ
ਸਟੀਕ

ਜਿਸ ਵਿਚ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਦਸਿਆ ਹੈ ਕਿ 'ਗੁਰਸਿਖ ਜਦ ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ ਰੰਗ ਵਿਚ ਰੰਗਿਆ ਗਿਆ ਤਾਂ ਮਨ ਚੋਂ ਦੂਈ ਦੂਰ ਹੋਈ ਅਤੇ ਏਕਤਾ ਨੇ ਵਾਸ ਕੀਤਾ ਤਦ ਸਭ ਪਾਸੇ 'ਤੂੰ ਹੀ ਤੂੰ' ਨਜ਼ਰ ਆਇਆ ਅਰ ਫਿਰ ਪ੍ਰੇਮ-ਭਗਤੀ ਦਵਾਰਾ ਸਿਖ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਅਭੇਦ ਹੋ ਗਿਆ।

ਟੀਕਾਕਾਰ ਪੰਥ ਪ੍ਰਸਿਧ ਵਿਦਵਾਨ-
ਪੰ: ਨਰੈਣ ਸਿੰਘ ਜੀ ਗਿਆਨੀ ਵਿਦਿਆ ਮਾਰਤੰਡ
ਲਾਹੌਰ ਮੁਜ਼ੰਗਾਂਵਾਲੇ

- ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ -
ਭਾ: ਬੂਟਾ ਸਿੰਘ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਪੁਸਤਕਾਂ ਵਾਲੇ
ਬਜ਼ਾਰ ਮਾਈ ਸੇਵਾਂ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ।

ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਅਪ੍ਰੈਲ ੧੯੫੩ ਭੇਟਾ ੨।)

੧ ਓ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

ਸੰਖੇਪ ਜੀਵਨ—ਭਾਈ ਨੰਦ ਲਾਲ ਜੀ

ਸੰਮਤ ੧੭੦੦ ਬਿਕ੍ਰਮੀ ਦੀ ਵਾਰਤਾ ਹੈ, ਕਿ ਅਫ਼ਗਾਨਿਸਤਾਨ ਦੇ ਸ਼ੈਹਰ ਗਜ਼ਨੀ ਦੇ ਬਾਕਰ ਮਹੱਲੇ ਵਿਚ ਮੁਨਸ਼ੀ ਛੱਜੂ ਰਾਮ ਜੀ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ, ਜੋ ਅਰਬੀ-ਫ਼ਾਰਸੀ ਦੇ ਬੜੇ ਭਾਰੀ ਵਿਦਵਾਨ ਸਨ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਗਜ਼ਨੀ ਦਾ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨਵਾਬ ਮੁਯਨੁੱਦੀਨ ਸੀ, ਛੱਜੂ ਰਾਮ ਜੀ ਇਸ ਨਵਾਬ ਦੇ ਦੀਵਾਨ ਸਨ ਅਤੇ ਨਵਾਬ ਦਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਉਤੇ ਪੂਰਾ ਪੂਰਾ ਇਤਬਾਰ ਸੀ।

ਛੱਜੂ ਰਾਮ ਜੀ ਦੀ ਉਮਰਾ ੫੦ ਵਰ੍ਹੇ ਦੀ ਹੋ ਗਈ ਅਤੇ ਏਨੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਘਰ ੫ ਸੰਤਾਨਾਂ ਹੋਈਆਂ ਜੋ ੪ ਜਾਂ ੫ ਵਰ੍ਹੇ ਦੀ ਉਮਰ ਭੋਗ ਕੇ ਮਰ ਗਈਆਂ, ੫੧ ਵਰ੍ਹੇ ਦੀ ਉਮਰ ਵਿਚ ਇਕ ਲੜਕਾ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ, ਜਿਸ ਦੇ ਜਨਮ ਸਮੇਂ ਛੱਜੂ ਰਾਮ ਜੀ ਨੇ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕੋਈ ਖ਼ੁਸ਼ੀ ਆਦਿਕ ਨਾਂ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਉਸ ਲੜਕੇ ਦਾ ਨਾਮ ਰਖਿਆ ਗਿਆ 'ਨੰਦ ਲਾਲ'।

ਜਦ ਨੰਦ ਲਾਲ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਾਲ ੬ ਵਰ੍ਹੇ ਦਾ ਹੋ ਗਿਆ ਤਾਂ ਮੁਲਕ ਦੇ ਰਿਵਾਜ ਅਨੁਸਾਰ ਇਸ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਨੇ ਪਾਇਆ ਗਿਆ। ਇਹ ਲੜਕਾ ਬੁਧੀਵਾਨ ਸੀ, ਇਸ ਕਰ ਕੇ ਇਹ ਥੋੜੇ ਹੀ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਅਰਬੀ-ਫ਼ਾਰਸੀ ਦਾ ਬੜਾ ਭਾਰੀ ਵਿਦਵਾਨ ਹੋ ਗਿਆ। ਚੰਗੇ ਚੰਗੇ ਆਲਮ ਫ਼ਾਜ਼ਲ ਭੀ ਇਸ ਦੀ ਬੁਧੀ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਹੈਰਾਨ ਹੁੰਦੇ ਸਨ, ਚੂੰਕਿ ਛੱਜੂ ਰਾਮ ਜੀ ਬੈਰਾਗੀ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਸਤਸੰਗੀ ਸਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹੀ 'ਗੁਰੂ' ਭਾਵ ਨਾਲ ਵੇਖਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਜਦ ਨੰਦ ਲਾਲ ਜੀ ਬਾਰਾਂ-ਤੇਰਾਂ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਦੇ ਹੋਏ, ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਿਤਾ ਦੀਵਾਨ ਛੱਜੂ ਰਾਮ ਜੀ ਨੇ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ ਕਿ ਨੰਦ ਲਾਲ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਚਰਨ-ਸਰਨ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਫਿਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਗੁਰੂ-ਬੈਰਾਗੀ ਸੰਤ ਦੇ ਪਾਸ ਜਾਕੇ ਅਰਜ ਕੀਤੀ ਕਿ ਮੇਰੇ ਪੁੱਤਰ

ਨੰਦ ਲਾਲ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਚਰਨੀ ਲਾਕੇ ਇਸਦੇ ਗਲ ਵਿਚ ਕੰਠੀ ਪਾ ਦਿਓ। ਦੀਵਾਨ ਛੱਜੂ ਰਾਮ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਸਾਰੀ ਜਾਤਿ ਬਿਰਾਦਰੀ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਸੱਜਨਾਂ-ਮਿੱਤਰਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਘਰ ਬੁਲਾ ਕੇ ਬੜਾ ਭਾਰੀ ਉਤਸ਼ਵ ਕੀਤਾ ਤੇ ਪੱਕਾ ਭੰਡਾਰਾ ਕੀਤਾ। ਜਦ ਸਾਰੇ ਹੀ ਭੰਡਾਰਾ ਛਕ ਚੁਕੇ ਤਾਂ ਫਿਰ ਸਾਰੇ ਭਾਈ-ਬੰਧੀ ਤੇ ਸਜਣ ਮਿੱਤਰ ਬੈਰਾਗੀ ਮਹਾਤਮਾਂ ਦੀ ਹਜੂਰੀ ਵਿਚ ਆਨ ਬੈਠੇ। ਉਸ ਭਰੇ ਹੋਏ ਪਿੰਡਾਲ ਦੇ ਵਿਚ ਨੰਦ ਲਾਲ ਜੀ ਨੂੰ ਸਦਿਆ ਗਿਆ। ਨੰਦ ਲਾਲ ਜੀ ਨੇ ਆਕੇ ਬੈਰਾਗੀ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਨੂੰ ਮਥਾ ਟੇਕਿਆ ਤੇ ਇਕ ਪਾਸੇ ਹੋ ਕੇ ਬੈਠ ਗਏ। ਇਸ ਨੂੰ ਬੈਠਾ ਵੇਖ ਕੇ ਦੀਵਾਨ ਛੱਜੂ ਰਾਮ ਜੀ ਨੇ ਮਹਾਤਮਾਂ ਜੀ ਨੂੰ ਕਿਹਾ–ਇਸ ਕਾਕੇ ਦੇ ਗੱਲ ਕੰਠੀ ਪਾ ਕੇ ਇਸਨੂੰ ਆਪਣਾ ਸੇਵਕ ਬਣਾ ਲਵੋ। ਦੀਵਾਨ ਜੀ ਦੀ ਬੇਨਤੀ ਸੁਣਕੇ ਮਹਾਤਮਾ ਜੀ ਨੇ ਕੰਠੀ ਹੱਥ ਵਿਚ ਫੜੀ ਅਤੇ ਦੀਵਾਨ ਨੰਦ ਲਾਲ ਦੇ ਗਲ ਪਾਉਣ ਲੱਗਾ ਤਾਂ ਨੰਦ ਲਾਲ ਜੀ ਨੇ ਹੱਥ ਜੋੜ ਕੇ ਕਿਹਾ–"ਮਹਾਤਮਾ ਜੀ! ਇਹ ਕਾਠ ਦੀ ਕੰਠੀ ਜੋ ਧਾਗੇ ਵਿਚ ਪ੍ਰੋਤੀ ਹੋਈ ਹੈ, ਇਸ ਦਾ ਧਾਗਾ ਟੁਟ ਜਾਏਗਾ ਤੇ ਇਹ ਸਾਰੇ ਮਣਕੇ ਖੇਰੂ-ਖੇਰੂ ਹੋਕੇ ਡਿੱਗ ਪੈਣਗੇ, ਮੇਰੇ ਗਲ ਵਿਚ ਉਹ ਕੰਠੀ ਪਾਓ, ਜੋ ਦਰਗਾਹ ਤੱਕ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਜਾਏ।" ਨੰਦ ਲਾਲ ਦੇ ਮੂੰਹੋਂ ਇਹ ਗਲ ਸੁਣ ਕੇ ਬੈਰਾਗੀ ਮਹਾਤਮਾ ਚੁੱਪ ਕਰ ਰਿਹਾ ਅਤੇ ਉਠ ਕੇ ਆਪਣੇ ਡੇਰੇ ਨੂੰ ਚਲਾ ਗਿਆ। ਦੀਵਾਨ ਛੱਜੂ ਰਾਮ ਜੀ ਨੇ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਹਿਕੇ ਸਮਝਾਉਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਪਰ ਨੰਦ ਲਾਲ ਆਪਣੇ ਵਿਸ਼੍ਵਾਸ਼ ਉਤੇ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਰਹੇ।

ਤੀਜੇ ਦਿਨ ਦੀਵਾਨ ਛੱਜੂ ਰਾਮ ਜੀ ਨੇ ਫੇਰ ਆਪਣੇ ਗੁਰੂ-ਬੈਰਾਗੀ ਮਹਾਤਮਾਂ–ਕੋਲ ਜਾ ਕੇ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ–"ਜਿਸ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋ ਸਕੇ, ਮੇਰੇ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਚਰਨੀ ਲਾ ਲਵੋ, ਤਾਂਕਿ ਉਹ ਨਿਗੁਰਾ ਨਾ ਰਹੇ, ਕਿਉਂਕਿ 'ਨਿਗੁਰੇ ਦਾ ਤਾਂ ਨਾਉਂ ਹੀ ਬੁਰਾ' ਹੈ! ਬੈਰਾਗੀ ਮਹਾਤਮਾਂ ਜੀ ਚੰਗੇ ਮਹਾਂ ਪੁਰਸ਼ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦੀਵਾਨ ਜੀ ਨੂੰ ਸਮਝਾਇਆ–"ਤੁਹਾਡਾ ਪੁੱਤਰ ਬੜਾ ਬੁਧਿਮਾਨ ਅਤੇ ਚੰਗੀ ਸੂਝ-ਬੂਜ ਵਾਲਾ ਵੀਚਾਰਵਾਨ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਤੁਸੀਂ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰਹਿਣ ਦਿਓ। ਉਹ ਆਪਣੇ ਯੋਗ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਆਪੇ ਹੀ ਲੱਭ

ਲਵੇਗਾ।" ਗੁਰੂ ਪਾਸੋਂ ਇਹ ਉੱਤਰ ਸੁਣਕੇ ਦੀਵਾਨ ਛੱਜੂ ਰਾਮ ਜੀ ਘਰ ਮੁੜ ਆਏ ਅਤੇ ਫੇਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਸ ਸਬੰਧੀ ਕੋਈ ਭੀ ਗੱਲ ਪੁੱਤਰ ਦੇ ਨਾਲ ਕਦੇ ਭੀ ਨਾ ਕੀਤੀ।

ਭਾਈ ਨੰਦ ਲਾਲ ਜੀ ਅਰਬੀ-ਫਾਰਸੀ ਦੇ ਬੜੇ ਭਾਰੇ ਵਿਦਵਾਨ ਹੋ ਗਏ ਅਤੇ ਕਵਿਤਾ ਵੀ ਬਣਾਉਣ ਲੱਗ ਪਏ, ਜਿਸ ਕਵਿਤਾ ਨੂੰ ਸੁਣਕੇ ਬੜੇ ਵਡੇ ਵਡ ਆਲਮ-ਫ਼ਾਜਿਲ ਭੀ ਮੋਹਿਤ ਹੋ ਜਾਂਦ ਸਨ।

ਜਦ ਨੰਦ ਲਾਲ ਜੀ ੧੭ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਦੇ ਹੋਏ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਾਤਾ ਪ੍ਰਲੋਕ ਸਿਧਾਰ ਗਈ ਅਤੇ ਇਸਦੇ ਦੋ ਵਰ੍ਹੇ ਮਗਰੋਂ ਦੀਵਾਨ ਛੱਜੂ ਰਾਮ ਜੀ ਸਚਖੰਡ ਨੂੰ ਚਾਲੇ ਪਾ ਗਏ। ਦੀਵਾਨ ਛੱਜੂ ਰਾਮ ਜੀ ਦੇ ਮਰਨ ਦਾ ਅਫਸੋਸ ਗਜ਼ਨੀ ਦੇ ਨਵਾਬ ਨੇ ਭੀ ਬਹੁਤ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਉਸ ਨੇ ਨੰਦ ਲਾਲ ਜੀ ਨਾਲ ਬੜੀ ਹਮਦਰਦੀ ਜ਼ਾਹਰ ਕੀਤੀ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਨੰਦ ਲਾਲ ਜੀ ਦਾ ਉਥੇ ਹੋਰ ਕੋਈ ਸੰਬੰਧੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਕੇਵਲ ਨਾਨਕੇ ਖਾਨਦਾਨ ਦੇ ਦੋ ਚਾਰ ਆਦਮੀ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ, ਜੋ ਕਦੇ ਕਦੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਨ ਲਈ ਆਇਆ ਕਰਦੇ ਸਨ।

ਜਦ ਨੰਦ ਲਾਲ ਜੀ ਦੇਸ਼-ਚਾਲ ਅਨੁਸਾਰ ਮ੍ਰਿਤਕ ਸੰਸਕਾਰਾਂ ਤੋਂ ਵੇਹਲੇ ਹੋਏ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਨਵਾਬ ਨੂੰ ਜਾ ਕੇ ਕਿਹਾ–ਮੈਨੂੰ ਮੇਰੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਦਾ ਅਹੁਦਾ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ, ਤਾਂ ਅਗੋਂ ਨਵਾਬ ਨੇ ਕਿਹਾ–"ਨੰਦ ਲਾਲ! ਤੇਰਾ ਪਿਤਾ ਮੇਰਾ ਦੀਵਾਨ ਸੀ ਪਰ ਉਹ ਬਹੁਤ ਤਜਰਬੇਕਾਰ ਸਿਆਣਾ ਆਦਮੀ ਸੀ ਅਤੇ ਤੂੰ ਅਜੇ ਚੜ੍ਹਦੀ ਜੁਆਨੀ ਵਾਲਾ ਅਲ੍ਹੜ ਬਾਲਕ ਹੈਂ, ਪਹਿਲੇ ਛੋਟੇ ਦਰਜੇ ਤੇ ਰਹਿ ਕੇ ਅਪਣਾ ਤਜਰਬਾ ਵਧਾਓ, ਜਦ ਤੂੰ ਲਾਇਕ ਹੋ ਜਾਵੇਂਗਾ ਤਾਂ ਤੈਨੂੰ ਤੇਰੇ ਬਾਪ ਦਾ ਦਰਜਾ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਏਹ ਗੱਲ ਸੁਣ ਕੇ ਨੰਦ ਲਾਲ ਜੀ ਉਦਾਸ ਮਨ ਨਾਲ ਘਰ ਮੁੜ ਆਏ ਅਤੇ ਅਜੇਹੇ ਉਪਰਾਮ ਹੋਏ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਗਜ਼ਨੀ ਤੋਂ ਚਾਲੇ ਪਾ ਲੈਣ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਕਰ ਲਈ।

ਦੀਵਾਨ ਛੱਜੂ ਰਾਮ ਕੋਲ ਰੁਪਿਆ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਸੀ ਪਰ ਬਾਹਰ-ਅੰਦਰ ਖਿੰਡਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਉਹ ਸਾਰਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਥੋੜੇ ਹੀ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਇਕੱਠਾ ਕਰ ਲਿਆ ਅਤੇ ਹੋਰ ਜੇਹੜੇ ਮਕਾਨ ਹੈਗੇ ਸਨ ਉਹ ਭੀ ਵੇਚ ਦਿਤੇ,

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸਾਰਾ ਰੁਪਿਆ ਇਕੱਠਾ ਕਰਕੇ ਬੰਨ੍ਹ ਬੰਨ੍ਹਾ ਲਿਆ ਤੇ ਤੁਰਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੋ ਗਏ । ਕੁਝ ਚਿਰ ਮਗਰੋਂ ਇਕ ਕਾਫਲਾ ਮੁਲਤਾਨ ਜਾਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੋ ਗਿਆ, ਉਸ ਕਾਫਲੇ ਵਾਲਾ ਪਠਾਨ ਦੀਵਾਨ ਛੱਜੂ ਰਾਮ ਜੀ ਦਾ ਮਿਤ੍ਰ ਸੀ, ਦੀਵਾਨ ਨੰਦ ਲਾਲ ਜੀ ਉਸ ਨੂੰ ਮਿਲੇ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਜੋ ਮੈਂ ਭੀ ਮੁਲਤਾਨ ਜਾਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ । ਉਹ ਨੰਦ ਲਾਲ ਜੀ ਦੀ ਏਹ ਗਲ ਸੁਣਕੇ ਬੜਾ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਬੜੇ ਪਿਆਰ ਸਤਕਾਰ ਨਾਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਲੈ ਟੁਰਿਆ ।

ਨੰਦ ਲਾਲ ਜੀ ਦੇ ਘਰ ਵਿਚ ਦੋ ਨੌਕਰ ਬੜੇ ਇਤਬਾਰੀ ਸਨ, ਜੋ ਬਹੁਤ ਚਿਰ ਤੋਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਪਾਸ ਨੌਕਰ ਸਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਨੌਕਰਾਂ ਨੂੰ ਭੀ ਨਾਲ ਲੈ ਲਿਆ, ਦੋਹੂੰ ਖੱਚਰਾਂ ਉਤੇ ਸਾਮਾਨ ਤੇ ਇਕ ਖੱਚਰ ਉਤੇ ਨੰਦ ਲਾਲ ਜੀ ਆਪ ਸਵਾਰ ਹੋਏ ਅਤੇ ਮੰਜ਼ਲੋ ਮੰਜ਼ਲੀ ਚਲਦੇ ਹੋਏ, ਕਝ ਸਮੇਂ ਪਿਛੋਂ ਮੁਲਤਾਨ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਪੁਜ ਪਏ ਅਤੇ ਕਾਫਲੇ ਦੇ ਸਰਦਾਰ ਪਾਸੋਂ ਛੁਟੀ ਲੈ ਕੇ ਉਥੇ ਹੀ ਰਹਿਣ ਲਗ ਪਏ । ਇਕ ਦਿਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦਿੱਲੀ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਇਕ ਚੰਗੀ ਜੇਹੀ ਜਗ੍ਹਾ ਵੇਖੀ ਅਤੇ ਉਹ ਜਗ੍ਹਾ ਮੁਲ ਲੈ ਕੇ ਉਥੇ ਆਪਣਾ ਮਕਾਨ ਬਣਾਇਆ । ਹੋਰ ਭੀ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਖਤਰੀਆਂ ਮਹਾਜਨਾਂ ਨੇ ਉਥੇ ਮਕਾਨ ਬਣਾ ਲਏ । ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਘਰ ਬਣਵਾਨ ਲਈ ਰੁਪਿਆ ਨਹੀਂ ਸੀ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਭਾਈ ਨੰਦ ਲਾਲ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਕੋਲੋਂ ਰੁਪਿਆ ਦੇ ਦਿਤਾ । ਜੋ ਫੇਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸੋਂ ਸਹਜੇ ਸਹਜੇ ਵਿਆਜ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਵਾਪਸ ਲੈ ਲਿਆ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦੋਵੇਂ ਨੌਕਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ 'ਆਗਾ' ਕਹਿ ਕੇ ਬੁਲਾਇਆ ਕਰਦੇ ਸਨ, ਇਸ ਕਰ ਕੇ ਉਸ ਮਹੱਲੇ ਦਾ ਨਾਮ ਹੀ 'ਆਗਾ ਪੁਰਾ' ਮਸ਼ਹੂਰ ਹੋ ਗਿਆ, ਜੋ ਹੁਣ ਤਕ ਵੀ ਆਗਾ ਪੁਰਾ ਸਦਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਕੁਝ ਸਮੇਂ ਬਾਦ ਇਥੋਂ ਦੇ ਇਕ ਖੱਤ੍ਰੀ ਨੇ ਨੰਦ ਲਾਲ ਜੀ ਦੀ ਵਿਦਿਆ ਅਤੇ ਦੌਲਤ ਉਤੇ ਮੋਹਤ ਹੋ ਕੇ ਆਪਣੀ ਲੜਕੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਿਆਹ ਦਿਤੀ । ਉਹ ਲੜਕੀ ਬੜੀ ਸਿਆਣੀ, ਰੂਪਵਤੀ, ਸਤਵੰਤੀ ਤੇ ਆਗਿਆ-ਕਾਰਣੀ ਸੀ । ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਭਾਈ ਨੰਦ ਲਾਲ ਜੀ ਹੁਣ ਗ੍ਰਿਹਸਥੀ ਹੋ ਕੇ ਰਹਿਣ ਲਗੇ ।

ਇੱਕੀ-ਬਾਈ ਵਰ੍ਹੇ ਦੀ ਉਮਰਾ ਤਕ ਭਾਈ ਨੰਦ ਲਾਲ ਜੀ ਦਾ ਕਿਸੇ ਵੀ ਮਤ ਮਤਾਂਤਰ ਉੱਤੇ ਨਿਸਚਾ ਨਾ ਹੋਇਆ, ਇਸ ਕਰ ਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਭੀ ਗੁਰੂ ਧਾਰਨ ਨ ਕੀਤਾ। ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੌਹਰੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਦੇ ਸਿਖ ਸਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੁਪਤਨੀ ਵੀ ਹਰ ਰਜ਼ ਸ੍ਰੀ ਜਪੁ ਜੀ ਤੇ ਸੁਖਮਨੀ ਪੜ੍ਹਿਆ ਕਰਦੀ ਸੀ, ਜਿਸਨੂੰ ਸੁਣਦਿਆਂ ਸੁਣਦਿਆਂ ਭਾਈ ਨੰਦ ਲਾਲ ਜੀ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਭੀ ਗੁਰੂ ਘਰ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਹੁੰਦਾ ਗਿਆ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਗੁਰਮੁਖੀ ਅੱਖਰ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਨਿਤ ਨੇਮ ਦੀ ਬਾਣੀ ਕੰਠ ਕਰ ਲਈ ਅਤੇ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਗੁਰ ਬਾਣੀ ਦਾ ਨਿਤ ਨੇਮ ਕਰਨ ਲਗ ਪਏ।

ਜਦ ਆਪ ੪੦ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਦੇ ਹੋਏ ਤਾਂ ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਘਰ ਇਕ ਪੁਤਰ ਹੋਇਆ ਜਿਸਦਾ ਨਾਮ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ 'ਲਖਪਤ' ਰਾਇ' ਰਖਿਆ, ਉਸ ਤੋਂ ਦੋ ਢਾਈ ਵਰ੍ਹੇ ਮਗਰੋਂ ਦੂਜਾ ਪੁਤਰ ਹੋਇਆ, ਜਿਸ ਦਾ ਨਾਮ 'ਲੀਲਾ ਰਾਮ' ਰਖਿਆ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਦੇ ਨਾਮ ਨਾਲ 'ਦੀਵਾਨ' ਪਦ ਬੋਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਹਰ ਕੋਈ ਭਾਈ ਨੰਦ ਲਾਲ ਜੀ ਨੂੰ 'ਦੀਵਾਨ ਨੰਦ ਲਾਲ ਜੀ' ਕਿਹਾ ਕਰਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਅਗੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਔਲਾਦ ਦੇ ਨਾਮ ਨਾਲ ਭੀ 'ਦੀਵਾਨ' ਪਦ ਬੋਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ।

ਜਦ ਲਖਪਤ ਰਾਇ ਪੰਜਾਂ ਛੇਆਂ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਦਾ ਹੋ ਗਿਆ ਤਾਂ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਵੈਰਾਗ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਆਪ ਮੁਲਤਾਨ ਤੋਂ ਉਦਾਸ ਹੋ ਗਏ। ਆਪਣੇ ਇਸਤ੍ਰੀ ਪੁਤਰ ਆਦਿਕ ਪਰਵਾਰ ਨੂੰ ਉਥੇ ਹੀ ਆਪਣੇ ਘਰ ਵਿਚ ਛਡ ਕੇ ਤੇ ਸੌਹਰੇ ਪਰਵਾਰ ਨੂੰ ਉਸਦੀ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਪਰਦੀ ਕਰ ਕੇ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਗੁਜ਼ਾਰੇ ਆਦਿਕ ਲਈ ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਧਨ-ਪਦਾਰਥ ਦੇ ਕੇ ਆਪ ਮੁਲਤਾਨ ਤੋਂ ਤੁਰ ਪਏ। ਜੇਹੜੇ ਦੋ ਨੌਕਰ ਗਜ਼ਨੀ ਤੋਂ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਲਿਆਏ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਨੂੰ ਮੁਲਤਾਨ ਛੱਡ ਦਿਤਾ ਤੇ ਇਕ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈਕੇ ਤੁਰਦੇ ਹੋਏ ਲਾਹੌਰ ਆ ਪੁੱਜੇ। ਉਥੇ ਕੁਝ ਦਿਨ ਰਹਿਕੇ, ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਪਹੁੰਚ ਗਏ, ਅੱਠ-ਸਤ ਦਿਨ ਉਥੇ ਸਤਿਸੰਗ ਦਾ ਅਨੰਦ ਮਾਣਿਆ ਤੇ ਫੇਰ ਟੁਰ ਕੇ ਵਡੇ ਵਡੇ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਦਾ ਸੈਲ ਕਰਦੇ ੨ ਆਗਰੇ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚ ਗਏ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਆਗਰੇ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਦਾ ਵਡਾ ਪੁਤਰ ਬਹਾਦਰ ਸ਼ਾਹ ਹਕੂਮਤ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਬਹਾਦਰ ਸ਼ਾਹ ਦੀ ਤਾਰੀਫ ਦਾ ਇਕ ਕਸੀਦਾ (ਵਡੀ ਗਜ਼ਲ) ਫਾਰਸੀ ਵਿਚ ਰਚਿਆ ਅਤੇ ਬਹਾਦਰ ਸ਼ਾਹ ਦੀ ਕਚੈਹਰੀ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਉਹ ਕਸੀਦਾ ਉਸਨੂੰ ਸੁਣਾਇਆ ਅਤੇ ਓਹੀ ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ ਕਾਗਜ਼ ਉਸਦੀ ਨਜ਼ਰ ਕੀਤਾ। ਜਿਸਨੂੰ ਸੁਣਕੇ ਉਹ ਬੜਾ ਹੀ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹੁਕਮ ਕੀਤਾ–'ਕੱਲ ਫੇਰ ਕਚੈਹਰੀ ਵਿਚ ਆਉਣਾ।'

ਦੂਜੇ ਦਿਨ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਕਚੈਹਰੀ ਵਿਚ ਗਏ ਤਾਂ ਬਹਾਦਰ ਸ਼ਾਹ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਬੜਾ ਆਦਰ ਸਤਕਾਰ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਹਾਲ ਚਾਲ ਪੁਛਿਆ। ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ-ਪਿਤਾਮਾ ਦਾ ਸਾਰਾ ਬ੍ਰਿਤਾਂਤ ਕਹਿ ਸੁਣਾਇਆ। ਜਦ ਬਹਾਦਰ ਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲਗਾ ਇਹ ਗਜ਼ਨੀ ਦੇ ਦੀਵਾਨ-ਆਜ਼ਮ ਦਾ ਪੁਤਰ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਸਨੇ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਮੀਰ ਮੁਨਸ਼ੀ ਬਣਾ ਲਿਆ।

ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਮੀਰ ਮੁਨਸ਼ੀ ਬਣ ਕੇ ਆਪਣੀ ਵਿਦਿਆ ਬੁਧਿਮਾਨਤਾਈ, ਚਾਤਰੀ ਨਾਲ ਸਾਰੇ ਅਹਿਲਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਮੋਹਤ ਕਰ ਲਿਆ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਲਿਖੇ ਹੋਏ ਕਾਗਜ਼ ਦਿਲੀ ਦੇ ਸ਼ਾਹੀ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਜਾਂਦੇ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹ ਸੁਣਕੇ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਸਮੇਤ ਸਾਰੇ ਹੀ ਆਲਮ-ਫਾਜ਼ਲ ਬਹੁਤ ਹੀ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੁੰਦੇ ਸਨ।

ਕੁਝ ਕੁ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਮਗਰੋਂ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਆਗਰੇ ਆ ਗਿਆ ਤੇ ਬੜਾ ਭਾਰਾ ਜਲਸਾ ਹੋਇਆ ਜਿਸ ਵਿਚ ਬੜੇ ਵਡੇ ਉਲਮਾ ਇਕਠੇ ਹੋਏ ਤੇ ਕਈਆਂ ਨੇ ਵਾਅੱਜ਼ (ਲੈਕਚਰ) ਆਦਿਕ ਕਰ ਕੇ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸੰਨ ਕੀਤਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਨੂੰ ਕੁਰਾਨ ਦੀ ਇਕ ਆਇਤ ਦੇ ਵਿਚ ਸੰਸਾ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ। ਉਸ ਵੇਲ ਉਸਨੇ ਆਗਰੇ ਵਿਚ ਇਕਠੇ ਹੋਏ ਸਾਰੇ ਉਲਮਾਵਾਂ ਦੇ ਕੋਲ ਉਸ ਆਇਤ ਦੇ ਮਾਇਨੇ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿਹਾ। ਸਭਨਾਂ ਨੇ ਆਪੋ ਆਪਣੀ ਬੁਧੀ ਅਨੁਸਾਰ ਉਸਦੇ ਅਰਥ ਕੀਤੇ ਪਰ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਦੀ ਤਸੱਲੀ ਨਾ ਹੋਈ ਤਾਂ ਉਸਨੇ ਆਪਣੇ ਪੁਤਰ ਬਹਾਦਰ ਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਉਸ ਆਇਤ ਦੇ

ਮਾਇਣੇ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿਹਾ—ਬਹਾਦਰ ਸ਼ਾਹ ਨੇ ਕਿਹਾ—ਮੈਨੂੰ ਕੁਝ ਸਮੇਂ ਦੀ ਮੋਹਲਤ ਦਿਤੀ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਮੈਂ ਸੋਚ ਵਿਚਾਰ ਕੇ ਮਾਅਨੇ ਕਰ ਸਕਾਂਗਾ। ਮੋਹਲਤ ਮਿਲ ਗਈ, ਬਹਾਦਰ ਸ਼ਾਹ ਡੂੰਘੀਆਂ ਸੋਚਾਂ ਵਿਚ ਗ਼ਮਗੀਨ ਹੋ ਗਿਆ। ਬਹਾਦਰ ਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਸੋਚਾਂ ਵਿਚ ਗ਼ਮਗੀਨ ਵੇਖ ਕੇ ਭਾਈ ਨੰਦ ਲਾਲ ਜੀ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਫਿਕਰ ਵਿਚ ਫਸਣ ਦਾ ਕਾਰਨ ਪੁਛਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਸਾਰੀ ਵਾਰਤਾ ਕਹਿ ਸੁਣਾਈ। ਜਿਸਨੂੰ ਸੁਣਕੇ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਹੌਸਲਾ ਦਿਤਾ ਅਤੇ ਆਇਤ ਦੇ ਮਾਅਣੇ ਸੁਣਾ ਦਿਤੇ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਸੁਣ ਕੇ ਬਹਾਦਰ ਸ਼ਾਹ ਬਹੁਤ ਖ਼ੁਸ਼ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਉਸਨੇ ਉਹੀ ਮਾਅਨੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਨੂੰ ਜਾ ਸੁਣਾਏ। ਜਿਸਨੂੰ ਸੁਣਦਿਆਂ ਹੀ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨੇ ਕਿਹਾ—ਬੇਟਾ ! ਏਹ ਮਾਅਨੇ ਤੂੰ ਕਿਸ ਪਾਸੋਂ ਸੁਣੇ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਂ ਜਾਣਦਾ ਹਾਂ ਜੋ ਤੇਰੀ ਆ ਪਣੀ ਬੁਧੀ ਇਤਨੀ ਵਿਚਾਰ ਵਾਲੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦੀ ਗੱਲ ਸੁਣ ਕੇ ਬਹਾਦਰ ਸ਼ਾਹ ਨੇ ਕਿਹਾ—ਜਹਾਂ ਪਨਾਹ ! ਆਪ ਦਾ ਫੁਰਮਾਨ ਦਰੁਸਤ ਹੈ। ਮੇਰਾ ਮੀਰ ਮੁਨਸ਼ੀ ਦੀਵਾਨ ਨੰਦ ਲਾਲ ਹੈ। ਜੋ ਗਜ਼ਨੀ ਦੇ ਨਵਾਬ ਦੇ ਦੀਵਾਨ ਦਾ ਪੁਤਰ ਹੈ, ਇਹ ਮਾਅਨੇ ਮੈਨੂੰ ਉਸਨੇ ਪੜ੍ਹਾਏ ਹਨ। ਬਹਾਦਰ ਸ਼ਾਹ ਪਾਸੋਂ ਏਹ ਗੱਲ ਸੁਣ ਕੇ ਔਰੰਗਜੇਬ ਨੇ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਬੁਲਾਕੇ ਉਸੇ ਹੀ ਆਇਤ ਦੇ ਮਾਅਨੇ ਪੁਛੇ ਤਾਂ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਹੀ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਆਇਤ ਦੇ ਮਾਅਨੇ ਸੁਣਾ ਦਿਤੇ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਸੁਣ ਕੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੂੰ ੫੦੦) ਦਾ ਖਿਲਤ ਆਦਿਕ ਦੇਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਤਕਾਰ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਿਦਤਾ ਦੀ ਬੜੀ ਤਾਰੀਫ ਕੀਤੀ।

ਔਰੰਗਜੇਬ ਜਦ ਆਗਰੇ ਤੋਂ ਤੁਰਨ ਲਗਾ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪੁਤਰ ਬਹਾਦਰ ਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਪੂਰੀ ਪੂਰੀ ਤ·ਕੀਦ ਕੀਤੀ—"ਏਡਾ ਆਲਮ ਹਿੰਦੂ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ! ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭੀ ਹੋ ਸਕੇ ਦੀਵਾਨ ਨੰਦ ਲਾਲ ਨੂੰ ਮੁਸਲਮਾਨ ਬਣਾ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਜੇ ਤੂੰ ਇਸ ਨੂੰ ਮੁਸਲਮਾਨ ਕਰ ਲਵੇਂਗਾ ਤਾਂ ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਉਤੇ ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ ਹੋਵਾਂਗਾ। ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦਾ ਹੁਕਮ ਸੁਣਦਿਆਂ ਹੀ ਬਹਾਦਰ ਸ਼ਾਹ ਬਹੁਤ ਹੱਛਾ ਕਹਿ ਕੇ

ਚੁਪ ਕਰ ਰਿਹਾ।

ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਬਹਾਦਰ ਸ਼ਾਹ ਨੇ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਬਹੁਤ ਤਾਰੀਫ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਤਨਖਾਹ ਵਿਚ ਭੀ ਤਰੱਕੀ ਕਰ ਦਿਤੀ, ਕੁਝ ਦਿਨਾਂ ਮਗਰੋਂ ਬਹਾਦਰ ਸ਼ਾਹ ਨੇ ਕਿਹਾ—ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦਾ ਹੁਕਮ ਹੈ, ਤੁਸੀਂ ਦੀਨ ਇਸਲਾਮ ਕਬੂਲ ਕਰ ਲਵੋ। ਤੁਹਾਨੂੰ ਬੜਾ ਵਡਾ ਮਰਾਤਬਾ ਬਖਸ਼ ਦਿਤਾ ਜਾਏਗਾ। ਇਹ ਗੱਲ ਸੁਣ ਕੇ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ—ਮੈਂ ਸੋਚ ਵਿਚਾਰ ਕੇ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਜਵਾਬ ਦੇਵਾਂਗਾ।

ਗ਼ਯਾਸੁਦੀਨ ਨਾਮ ਦਾ ਇਕ ਆਦਮੀ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਮਿਤ੍ਰ ਸੀ, ਜੋ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਮੁਰਸ਼ਿਦ ਕਰ ਕੇ ਮੰਨਦਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਉਸ ਗਯਾਸੁਦੀਨ ਨੂੰ ਸੱਦ ਕੇ ਆਪਣੀ ਸਾਰੀ ਗੱਲ ਕਹਿ ਸੁਣਾਈ ਅਤੇ ਏਹ ਭੀ ਕਿਹਾ—ਜੋ ਅਸੀਂ ਹੁਣ ਇਥੇ ਹੋਰ ਰਹਿ ਕੇ ਆਪਣਾ ਧਰਮ ਨਹੀਂ ਗਵਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ। ਉਸਨੇ ਕਿਹਾ—ਮੈਂ ਭੀ ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਨਾਲ ਚਲਾਂਗਾ, ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਵਿਚਾਰਾਂ ਕਰ ਕੇ ਇਕ ਰਾਤੀਂ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਆਪਣੇ ਨੌਕਰ ਸਮੇਤ ਗਯਾਸੁਦੀਨ ਦੀ ਮਦਦ ਨਾਲ ਆਗਰੇ ਤੋਂ ਨਿਕਲ ਤੁਰੇ ਅਤੇ ਕੂਚ-ਦਰ-ਕੂਚ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਥੋੜੇ ਹੀ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਲਾਹੌਰ ਪੁਜ ਗਏ, ਇਥੇ ਆ ਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨੌਕਰ ਮਰ ਗਿਆ। ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਉਸਦਾ ਮ੍ਰਿਤਕ ਸੰਸਕਾਰ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਉਥੇ ਹੀ ਰਹਿਣ ਲਗੇ। ਕੁਝ ਕੁ ਸਮੇਂ ਮਗਰੋਂ ਗਯਾਸੁਦੀਨ ਭੀ ਬਹਾਦਰ ਸ਼ਾਹ ਪਾਸੋਂ ਇਕ ਮਹੀਨੇ ਦੀ ਛੁਟੀ ਲੈ ਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਥੇ ਹੀ ਆਨ ਮਿਲਿਆ। ਨੌਕਰ ਦੇ ਮਰ ਜਾਣ ਕਰ ਕੇ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਮਨ ਬਹੁਤ ਉਦਾਸ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਪਰ ਗਯਾਸੁਦੀਨ ਦੇ ਮਿਲ ਜਾਣ ਕਰ ਕੇ ਉਦਾਸੀ ਦੂਰ ਹੋ ਗਈ ਅਤੇ ਲਾਹੌਰ ਵਿਚ ਰਹਿ ਕੇ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਖੋਜ ਕਰਨ ਲਗੇ, ਜੋ ਇਸ ਵੇਲੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਦੀ ਗੱਦੀ ਉਤੇ ਕੌਣ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਕਿਥੇ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ? ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗ ਗਿਆ ਜੋ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਦੀ ਗੱਦੀ ਉਤੇ ਇਸ ਵੇਲੇ ਦਸਵੇਂ ਗੁਰੂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਹਨ ਅਤੇ ਉਹ ਸ੍ਰੀ ਅਨੰਦ ਪੁਰ ਵਿਚ ਬਿਰਾਜ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਪਤਾ ਲਗਦਿਆਂ ਹੀ ਭਾਈ ਨੰਦ ਲਾਲ ਜੀ ਆਪਣੇ ਮਿਤਰ ਗਯਾਸੁਦੀਨ ਸਮੇਤ ਅਨੰਦ ਪੁਰ ਨੂੰ ਤੁਰ ਪਏ ਅਤੇ ਥੋ

ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਅਨੰਦ ਪੁਰ ਜਾ ਪੁਜੇ।

ਅਨੰਦ ਪੁਰ ਪੁਜ ਕੇ ਇਕ ਜਗ੍ਹਾ ਤੇ ਡੇਰਾ ਕੀਤਾ । ਤੀਜੇ ਪਹਰ ਇਸਨਾਨ ਆਦਿਕ ਕਰ ਕੇ ਤੇ ਕਪੜੇ ਬਦਲ ਕੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋਏ, ਜੋ ਕੁਝ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਭੇਟ ਲਈ ਲਿਆਏ ਸਨ, ਉਹ ਭੇਟਾ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਭੇਟ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਗਯਾਸੁਦੀਨ ਨੇ ਵੀ ੫੦ ਮੋਹਰਾਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਭੇਟ ਕੀਤੀਆਂ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਉਮਰਾ ੫੧-੫੨ ਵਰ੍ਹੇ ਦੀ ਸੀ, ਅਤੇ ਇਹ ਵਾਰਤਾ ਸੰਮਤ ੧੭੪੧ ਜਾਂ ੪੨ ਬਿਕ੍ਰਮੀ ਦੀ ਹੈ। ਜਦ ਗਯਾਸੁਦੀਨ ਸਮੇਤ ਭਾਈ ਨੰਦ ਲਾਲ ਜੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਸਨਮੁਖ ਬੈਠੇ ਸਨ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਗਯਾਸੁਦੀਨ ਨੂੰ ਪੁਛਿਆ—ਤੂੰ ਕੋਈ ਆਪਣਾ ਮੁਰਸ਼ਿਦ ਬਣਾਇਆ ਜਾਂ ਨਹੀਂ ? ਗਯਾਸੁਦੀਨ ਨੇ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਵਲ ਉਂਗਲ ਦਾ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕਰ ਕੇ ਜ਼ਾਹਰ ਕੀਤਾ ਭਾਈ ਨੰਦ ਲਾਲ ਜੀ ਮੇਰੇ ਮੁਰਸ਼ਿਦ ਹਨ। ਏਹ ਗੱਲ ਸੁਣਕੇ ਇਕ ਸਿਖ ਕੁਝ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ, ਜਿਸ ਦੇ ਭਾਵ ਨੂੰ ਸਮਝ ਕੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸਿਖ ਨੂੰ ਰੋਕ ਦਿਤਾ ਤੇ ਕਿਹਾ—ਗਯਾਸੁਦੀਨ ਦਾ ਮੁਰਸ਼ਿਦ ਨੰਦ ਲਾਲ ਹੈ ਅਤੇ ਭਾਈ ਨੰਦ ਲਾਲ ਸਾਡਾ ਸਿਖ ਹੈ। ਇਸ ਕਰ ਕੇ ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਹੀ ਸਾਡੇ ਸਿਖ ਹਨ। ਫਿਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਦੋਹਾਂ ਦੇ ਰਹਿਣ ਲਈ ਇਕ ਚੰਗਾ ਜਹਾ ਮਕਾਨ ਨੀਯਤ ਕਰ ਕੇ ਅਤੇ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਆਦਿਕ ਲਈ ਸੇਵਾਦਾਰ ਨੀਯਤ ਕਰ ਦਿਤੇ। ਗਯਾਸੁਦੀਨ ਤਾਂ ਥੋੜੇ ਸਮੇਂ ਮਗਰੋਂ ਆਗਰੇ ਮੁੜ ਗਿਆ ਅਤੇ ਭਾਈ ਨੰਦ ਲਾਲ ਜੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਰਹਿਣ ਲਗੇ। ਹਰ ਰੋਜ਼ ਦੀਵਾਨ ਵਿਚ ਜਾਂਦੇ, ਕੀਰਤਨ ਦਾ ਰਸ ਮਾਣਦੇ, ਚੋਜੀ ਪ੍ਰੀਤਮ ਦੇ ਅਨੇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚੋਜ ਵੇਖਦੇ ਤੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੁੰਦੇ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਅਨੇਕਾਂ ਹੀ ਕਵੀ ਜਨ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿਚ ਰਹਿ ਕ ਕਵਿਤਾ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਸੋ ਭਾਈ ਨੰਦ ਲਾਲ ਜੀ ਭੀ ਫਾਰਸੀ ਵਿਚ ਕਵਿਤਾ ਕਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ। ਇਕ ਦਿਨ ਭਾਈ ਨੰਦ ਲਾਲ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਬਣਾਈ ਹੋਈ ਕਵਿਤਾ ਦੀ ਇਕ ਕਿਤਾਬ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਹਾਜ਼ਰ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਉਹ ਕਿਤਾਬ ਸੁਣ ਕੇ ਭਾਈ ਜੀ ਤੋਂ ਪੁਛਿਆ—ਤੁਸਾਂ ਇਸ ਕਿਤਾਬ ਦਾ ਨਾਮ ਕੀ ਰਖਿਆ ਹੈ? ਭਾਈ ਨੰਦ

ਲਾਲ ਜੀ ਨੇ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ—ਦਾਸ ਨੇ ਇਸ ਕਿਤਾਬ ਦਾ ਨਾਮ 'ਬੰਦਗੀ ਨਾਮਾ" ਰਖਿਆ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਰਸਨਾ ਤੋਂ ਇਕ ਏਹ ਸ਼ੇਅਰ ਉਚਾਰਿਆ : "ਅਬੇ ਹੈਵਾਂ ਪੁਰ-ਸ਼ੁਦਹ ਚੂੰ ਜਾਮੇ ਓ।"

ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨਾਮਾ ਸ਼ੁਦਹ ਜਾਂ ਨਾਮੇ ਓ।

ਅਤੇ ਕਿਹਾ—ਇਸ ਕਿਤਾਬ ਦਾ ਨਾਮ "ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨਾਮਾ" ਹੈ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਭਾਈ ਨੰਦ ਲਾਲ ਜੀ ਗੁਰ-ਚਰਨਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਹੋਕੇ ਅਨੰਦਪੁਰ ਰਹਿਣ ਲੱਗ ਪਏ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੌਹਰੇ ਸਬੰਧੀ ਹਰ ਮਹੀਨੇ ਕਾਸਦ ਭੇਜ ਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੁਖ ਸਾਂਦ ਦੀ ਖਬਰ ਮੰਗਵਾ ਲਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ, ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿਚੋਂ ਇਸਤ੍ਰੀ ਪੁਤਰ ਦਾ ਮੋਹ ਤਿਆਗ ਦਿਤਾ ਸੀ, ਕੇਵਲ ਕਾਸਦ ਦੀ ਚਿਠੀ ਲਿਆ ਕੇ ਦਣ ਉਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਉਸਦੀ ਚਿਠੀ ਦਾ ਉਤਰ ਲਿਖ ਦਿਤਾ ਕਰਦੇ ਸਨ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਹਰ ਵੇਲੇ ਗੁਰ ਚਰਨਾਂ ਦੇ ਭੌਰੇ ਹੋਕੇ, ਸੇਵਾ ਤੇ ਸਿਮਰਨ ਵਿਚ ਹੀ ਸਮਾਂ ਬਿਤਾਇਆ ਕਰਦੇ ਸਨ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਅਨੰਦ ਪੁਰ ਵਿਚ ਕਈ ਡੇਰੇ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਲੰਗਰ ਚਲਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਭਾਈ ਨੰਦ ਲਾਲ ਜੀ ਨੇ ਭੀ ਲੰਗਰ ਚਲਾ ਰਖਿਆ ਸੀ, ਇਕ ਦਿਨ ਦਸਮੇਸ ਸਵਾਮੀ ਜੀ ਨੇ ਆਪ ਇਕ ਬੜੇ ਗਰੀਬੜੇ ਜਹੇ ਪੁਰਸ਼ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰਨ ਕੀਤਾ ਤੇ ਸਾਰੇ ਲੰਗਰਾਂ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਲੰਗਰ ਵਰਤਾਉਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਸਭ ਤੋਂ ਹੀਲੇ ਬਹਾਨੇ ਦੇ ਜਵਾਬ ਮਿਲੇ। ਪਰ ਭਾਈ ਨੰਦ ਲਾਲ ਜੀ ਨੇ ਅੱਧ ਰਿੰਨ੍ਹੀ ਦਾਲ ਤੇ ਗੁੱਦਾ ਹੋਇਆ ਆਟਾ ਲਿਆ ਕੇ ਉਸ ਗਰੀਬੜੇ ਸਿਖ ਦੇ ਅੱਗੇ ਰੱਖ ਕੇ ਕਿਹਾ—ਇਸ ਵੇਲੇ ਲੰਗਰ ਵਿਚ ਏਹ ਕੁਝ ਹਾਜ਼ਰ ਹੈ! ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਉਹ ਦਾਲ ਦੀ ਵਲਟੋਹੀ ਤੇ ਆਟੇ ਦੀ ਪਰਾਤ ਸਿਰ ਉਤੇ ਚੁਕ ਲਈ, ਭਾਈ ਨੰਦ ਲਾਲ ਜੀ ਏਹ ਕੁਝ ਵੇਖ ਕੇ ਚੁਪ ਕਰ ਰਹੇ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਉਹ ਆਟਾ ਤੇ ਦਾਲ ਲੈ ਕੇ ਆਪਣੇ ਸਥਾਨ ਤੇ ਆ ਗਏ ਅਤੇ ਸਵੇਰੇ ਭਰੇ ਦੀਵਾਨ ਵਿਚ ਪੁਛਿਆ ਇਥੇ ਕਿਸ ਕਿਸ ਪ੍ਰੇਮੀ ਵਲੋਂ ਲੰਗਰ ਚਲ ਰਹੇ ਹਨ? ਕਈ ਸਿਖਾਂ ਨੇ ਕਈਆਂ ਲੰਗਰਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਕਹਿ ਸੁਣਾਏ ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਉਹ ਆਟਾ ਤੇ ਦਾਲ ਦੀ ਪਤੀਲੀ ਭਰੇ ਦੀਵਾਨ ਵਿਚ ਲਿਆ ਕੇ ਰਖ ਦਿਤੀ

ਅਤੇ ਕਿਹਾ—ਅਸਲੀ ਅਰਥਾਂ ਵਿਚ ਲੰਗਰ ਭਾਈ ਨੰਦ ਲਾਲ ਚਲਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਲੰਗਰ ਦਾ ਸਾਰਾ ਹੀ ਅੰਨ ਮੈਂ ਛਕਦਾ ਹਾਂ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਨੇਕਾਂ ਹੀ ਚੋਜ ਚੋਜੀ-ਪ੍ਰੀਤਮ ਰੋਜ਼ ਕਰਦਾ ਸੀ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਗੁਰ ਚਰਨਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਭਾਈ ਨੰਦ ਲਾਲ ਜੀ ਵੇਖਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ੭੨ ਸਾਲ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਦੀ ਉਮਰਾ ਤਕ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਤਨ, ਮਨ, ਧਨ ਨਾਲ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਦੇ ਰਹੇ ਅਤੇ ਅੰਤ ਨੂੰ ਇਸ ਪੰਜ ਭੌਤਕ ਸ਼ਰੀਰ ਨੂੰ ਤਿਆਗ ਕੇ ਗੁਰ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੀਨ ਹੋ ਗਏ:
"ਜਿਉ ਜਲ ਮਹਿ ਜਲ ਆਇ ਖਟਾਨਾ। ਤਿਉ ਜੋਤੀ ਸੰਗਿ ਜੋਤ ਸਮਾਨਾ॥"

ਭਾਈ ਨੰਦ ਲਾਲ ਜੀ ਦੇ ਵਡੇ ਪੁਤਰ ਦੀਵਾਨ ਲਖਪਤ ਰਾਇ ਜੀ ਦੀ ਕੋਈ ਸੰਤਾਨ ਨਹੀਂ ਹੋਈ ਸੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਛੋਟੇ ਪੁਤਰ ਦੀਵਾਨ ਲੀਲਾ ਰਾਮ ਜੀ ਦੀ ਸੰਤਾਨ ਹੁਣ ਤਕ ਚਲੀ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਜੋ ਪਹਿਲੇ ਤਾਂ ਮੁਲਤਾਨ ਆਦਿਕ ਕਈ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਵਸਦੀ ਸੀ, ਪਰ ਹੁਣ ਦਾ ਸਾਨੂੰ ਪੂਰਨ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜੋ ਕਿਥੇ ਵਸਦੀ ਹੈ?

ਦੀਵਾਨ ਨੰਦ ਲਾਲ ਜੀ ਕੁਝ ਸਮੇਂ ਲਈ ਮੁਲਤਾਨ ਦੇ ਹਾਕਮ ਦੇ ਵੀ ਮੀਰ ਮੁਨਸ਼ੀ ਰਹੇ ਸਨ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਕਈ ਇਕ ਪੁਸਤਕਾਂ ਵੀ ਬਣਾਈਆਂ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਇਹ ਹਨ:—

੧. ਤੌਸੀਫੋ ਸਨਾ।
੨. ਖਾਤਮਹ।
੩. ਗੰਜ ਨਾਮਾ।
੪. ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨਾਮਾ।
੫. ਦੀਵਾਨ ਗੋਯਾ।
੬. ਇਨਸ਼ਾ ਦਸਤੂਰ।
੭. ਅਰਜੁਲ ਅਲਫਾਗ।

ਨੋਟ:—ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਤਾਂ ਕਿਤਾਬਾਂ ਵਿਚੋਂ ਪਹਿਲੀ ਕਿਤਾਬ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਉਸਤਤਿ ਸਰੂਪ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਟੀਕਾ ਵੀ ਦਾਸ ਨੇ ਕੀਤਾ ਹੈ! ਅਤੇ ਪੰਜਵੀਂ ਦਾ ਟੀਕਾ ਇਹ ਹੈ, ਜੋ ਆਪ ਦੇ ਕਰ ਕਮਲਾਂ ਵਿਚ ਹੈ। ਬਾਕੀ ਦੀਆਂ ਪੰਜ ਪੁਸਤਕਾਂ ਅਪ੍ਰਸਿਧ ਹਨ।

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਕਥਾ ਸਾਗਰ

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਕਥਾ ਵਾਲੀ ਪੁਸਤਕ ਹੈ, ਗੁਣੀਆਂ ਗਿਆਨੀਆਂ ਦੇ ਪੜ੍ਹਨ ਯੋਗ ਹੈ। ਭਗਤਾਂ, ਅਵਤਾਰ ਆਦਿ ਦੀਆਂ ਸਭ ਕਥਾ ਹਨ । ਪੰਡਤ ਨਰੈਣ ਸਿੰਘ ਜੀ ਗਿਆਨੀ ਜੋ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਟੀਕਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਇਹ ਉਸੇ ਟੀਕੇ ਦੀ ਕਥਾਂ ਤੇ ਉਥਾਨਕਾਂ ਦੀ ਪੋਥੀ ਹੈ । ਭੇਟਾ ਕੇਵਲ ੭)

ਭਗਤਾਂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਸਟੀਕ

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਵਿਚ ਹਰ ਰਾਗ ਵਿਚ ਜੋ ਭਗਤ ਕਬੀਰ ਭਗਤ ਨਾਮ ਦੇਵ ਭਗਤ ਰਵਿਦਾਸ ਆਦਿ ਦੀਆਂ ਬਾਣੀਆਂ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਬਾਣੀਆਂ ਦੇ ਅਰਥ ਇਸ ਵਿਚ ਲਿਖੇ ਹਨ, ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਦੋ ਦੋ ਤਿੰਨ ਤਿੰਨ ਕਈਆਂ ਦੇ ਚਾਰ ਚਾਰ ਅਰਥ ਪੰਡਤ ਨਰੈਣ ਸਿੰਘ ਜੀ ਗਿਆਨੀ ਮੁਜ਼ੰਗਾਂ ਵਾਲੇ ਜੀ ਨੇ ਕੀਤੇ ਹਨ। ਇਹ ਨਵਾਂ ਟੀਕਾ ਹੈ,ਕੁਲ ਸਫੇ ੭੦੦ ਹਨ। ਭਗਤਾਂ ਦੀਆਂ ਬਾਣੀਆਂ ਤੋਂ ਵਾਧੂ ਹੋਰ ਬਾਣੀਆਂ ਸਲੋਕ ਸਹਸ ਕ੍ਰਿਤੀ, ਗਾਥਾ, ਫੁਨਹੇ, ਚਉਬੋਲੇ ਤ ਸਵਯੇ ਮਹਲੇ ੧-੨-੩-੪-੫ ਦੇ ਟੀਕਾ ਭੀ ਹਨ। ਕੁਲ ਸਫੇ ੭੦੦ ਹਨ, ਭੇਟਾ ੭)

ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਭਗਤ ਰਵਿਦਾਸ ਜੀ ਵਡੀ ਮੁਲ ੨॥)

ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਭਗਤ ਨਾਮ ਦੇਵ ਜੀ ਵਡੀ ਮੁਲ ੨॥)

ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਭਗਤ ਕਬੀਰ ਜੀ ਵਡੀ ਮੁਲ ੩।)

੧ ਓ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

ਗ਼ਜ਼ਲਾਂ ਭਾਈ ਨੰਦ ਲਾਲ ਜੀ ਸਟੀਕ

(ਟੀਕਾਕਾਰ ਪੰਡਿਤ ਨਰੈਣ ਸਿੰਘ ਗਿਆਨੀ ਮੁਜ਼ੰਗਾਂ ਵਾਲੇ)

ਗ਼ਜ਼ਲ ਨੰ: ੧

ਹਵਾਏ ਬੰਦਗੀ ਆਵੁਰਦ ਦਰ ਵਜੂਦ ਮਰਾ ॥
ਵਗਰਨਹ ਜ਼ੌਕਿ ਚੁਨੀਂ ਆਮਦਨ ਨਬੂਦ ਮਰਾ ॥

ਹਵਾ–ਇੱਛਾ। ਤਾਂਘ–ਸਿੱਕ। ਏ–ਦੀ। ਬੰਦਗੀ–ਭਗਤੀ, ਸਿਮਰਨ। ਆਵੁਰਦ–ਲਿਆਈ। ਦਰ–ਵਿਚ। ਵਜੂਦ–ਸਰੀਰ, ਮਨੁਖ ਦੇਹ। ਮਰਾ–[ਮ+ਰਾ] ਮੈਨੂੰ। ਵਗਰਨਹ–ਨਹੀਂ ਤਾਂ। ਜ਼ੌਕਿ–ਚਾਉ, ਲੋੜ। ਚੁਨੀ–ਅਜੇਹਾ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ। ਆਮਦਨ–ਆਉਣਾ। ਨਬੂਦ–[ਨ+ਬੂਦ ਨਹੀਂ ਸੀ।

ਅਰਥ–ਤੇਰੇ ਭਜਨ ਦੀ ਸਿੱਕ ਮੈਨੂੰ (ਇਸ) ਮਨੁਖ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਲਿਆਈ ਹੈ। ਨਹੀਂ ਤਾਂ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ (ਨਾਲ) ਮੈਨੂੰ (ਇਥੇ) ਆਉਣ ਦੀ ਕੋਈ) ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਸੀ।

ਖ਼ੁਸ਼ ਬਵਦ ਉਮਰ ਕਿ ਦਰ ਯਾਦਿ ਬਿਗੁਜ਼ਰਦ ॥
ਵਰਨਹ ਚਿ ਹਾਸਲ ਅਸਤ ਅਜ਼ੀਂ ਗੁੰਬਦੇ ਕਬੂਦ ਮਰਾ ॥

ਖ਼ੁਸ਼–ਚੰਗੀ। ਬਵਦ–ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਕਿ- ਜੋ। ਦਰ–ਵਿਚ। ਯਾਦ–ਸਿਮਰਨ। ਬਿਗੁਜ਼ਰਦ–ਲੰਘ ਜਾਵੇ। ਵਰਨਹ–ਨਹੀਂ ਤਾਂ। ਚਿ–ਕੀ। ਹਾਸਲ–ਲਾਭ, ਪ੍ਰਾਪਤ, ਫਲ ਮਿਲਦਾ। ਅਸਤ–ਹੈ। ਅਜ਼ੀਂ–[ਅਜ਼+ਈਂ] ਇਸ ਤੋਂ। ਗੁੰਬਦੇ–ਗੁੰਬਜ਼, ਪੋਲਾੜ। ਕਬੂਦ–ਨੀਲਾ।

ਅਰਥ-ਉਮਰਾ (ਉਹ) ਚੰਗੀ ਹੈ, ਜੋ ਸਿਮਰਨ ਕਰਦਿਆਂ ਗੁਜ਼ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਨਹੀਂ ਤਾਂ, ਇਸ ਨੀਲੇ ਗੁੰਬਜ਼ ਥਲੇ ਆਉਣ ਦਾ ਕੀ ਲਾ ਹੈ ? (ਅਰਥਾਤ ਜੇ ਸਿਮਰਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਤਾਂ ਇਸ ਅਕਾਸ ਹੇਠ ਆਉਣ ਦਾ ਫਲ ਕੁਝ ਭੀ ਨਹੀਂ ਹੈ)।

ਦਰ ਆਂ ਜ਼ਮਾਂ ਕਿ ਨਿ ਆਈ ਯਾਦ ਮੇ ਮੀਰਮ ॥
ਬਗ਼ੈਰ ਯਾਦਿ ਤੋ ਜ਼ੀਂ ਜ਼ੀਸਤਨ ਚਿ ਸੂਦ ਮਰਾ ॥

ਦਰ-ਵਿਚ। ਆਂ-ਉਸ। ਜ਼ਮਾਂ-ਜ਼ਮਾਨਾ, ਸਮਾ, ਵੇਲਾ। ਕਿ-ਜੋ, ਜਦ। ਨਿ ਆਈ-ਨਾ ਆਵੇ। ਯਾਦ-ਚੇਤਾ, ਸਿਮਰਨ। ਮੇ ਮੀਰਮ-ਮਰਦਾ ਹਾਂ, ਮੈਂ। ਬਗ਼ੈਰ-ਬਿਨਾਂ। ਯਾਦਿ-ਸਿਮਰਨ ਤੋਂ। ਤੋ-ਤੇਰੇ। ਜ਼ੀ-[ਅਜ਼ੀਂ] ਇਸ। ਜ਼ੀਸਤਨ-ਜੀਵਨ, ਜਿੰਦਗੀ। ਚਿ-ਕੀ। ਸੂਦ-ਨਫ਼ਾ, ਲਾਭ।

ਅਰਥ-ਉਸ ਵੇਲੇ ਵਿਚ, ਜਦ (ਤੂੰ) ਯਾਦ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ, ਮੈਂ ਮਰਦਾ ਹਾਂ। (ਕਿਉਂਕਿ)-ਤੇਰੇ ਸਿਮਰਨ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ (ਜੋ) ਜੀਊਣਾ ਹੈ ਇਸ ਦਾ ਮੈਨੂੰ ਲਾਭ ਹੀ ਕੀ ਹੈ ?

ਫ਼ਿਦਾ ਅਸਤ ਜਾਨੋ ਦਿਲੇ ਮਨ ਬ ਖ਼ਾਕੇ ਮੁਕਦਮੇ ਪਾਕ
ਹਰ ਆਂ ਕਸੇ ਕਿ ਬਸੂਏ ਤੋ ਰਹ ਨਮੂਦ ਮਰਾ

ਫ਼ਿਦਾ-ਸਦਕੇ, ਵਾਰਨੇ, ਕੁਰਬਾਨ। ਅਸਤ-ਹੈ, ਹਾਂ। ਜਾਨੋ-ਜਾਨ ਤੇ, ਤਨ ਤੇ। ਦਿਲੇ-ਦਿਲ, ਮਨ। ਮਨ-ਮੈਂ। ਬ-ਉਪਰੋਂ। ਖ਼ਾਕੇ-ਮਿੱਟੀ ਦੇ। ਮੁਕਦਮੇ-ਚਰਨ, ਪੈਰ। ਪਾਕ-ਪਵਿੱਤ੍ਰ। ਹਰ-ਹਰ ਇਕ। ਆਂ-ਉਹ। ਕਸੇ-ਕੋਈ। ਕਿ-ਜੇਹੜਾ। ਬਸੂਏ-ਪਾਸੇ,ਤਰਫ਼। ਤੋ-ਤੇਰੇ। ਰਹ-ਰਸਤਾ। ਨਮੂਦ-ਵਿਖਾਵੇ।

ਅਰਥ-ਮੈਂ ਤਨ ਤੇ ਮਨ ਕਰਕੇ ਕੁਰਬਾਨ ਹਾਂ, (ਉਸਦੇ) ਪੈਰ ਦੀ ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਖ਼ਾਕ ਉਤੋਂ। ਉਹ ਕੋਈ ਇਕ, ਜੇਹੜਾ ਤੇਰੇ ਵਲ ਦਾ ਮੈ

ਤਸਤਾ ਵਿਖਾਉਂਦਾ ਹੈ।

ਨਬੂਦ ਹੇਚ ਨਿਸਾਂ ਜ਼ਿ ਅਸਮਾਨੋ ਜ਼ਿਮੀਂ ॥
ਕਿ ਸ਼ੌਕਿ ਰੂਏ ਤੋ ਆਵੁਰਦ ਦਰ ਸਜੂਦ ਮਰਾ ॥

ਨਬੂਦ–ਨਹੀਂ ਸੀ। ਹੇਚ–ਕੁਝ, ਕੋਈ। ਨਿਸ਼ਾਂ–ਨਿਸ਼ਾਨ, ਚਿੰਨ੍ਹ। ਜ਼ਿ–ਤੋਂ। ਆਸਮਾਨੋ–ਅਕਾਸ਼ ਤੇ। ਜ਼ਿਮੀਂ–ਜ਼ਮੀਨ, ਧਰਤੀ। ਕਿ–ਜਦ। ਸ਼ੌਕਿ–ਚਾਉ, ਪਿਆਰ, ਉਤਸ਼ਾਹ। ਰੂਏ–ਚੇਹਰਾ, ਮੂੰਹ, ਦਰਸ਼ਨ। ਤੋ–ਤੇਰਾ, ਤੇਰੇ। ਅਵੁਰਦ–ਲੈ ਆਂਦਾ। ਦਰ–ਵਿਚ। ਸਜੂਦ*–ਸਿਜਦਾ, ਡੰਡੌਤ।

ਅਰਥ–ਜਦ ਕਿ ਅਕਾਸ਼ ਤੇ ਧਰਤੀ ਦਾ ਕੁਝ ਭੀ ਨਿਸ਼ਾਨ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਤਦ ਤੋਂ ਤੇਰੇ ਦਰਸ਼ਨ ਦਾ ਸ਼ੌਂਕ ਹੀ ਮੈਨੂੰ ਸਿਜਦੇ ਵਿਚ ਲਿਆਇਆ ਸੀ।

ਬਗ਼ੈਰ ਯਾਦਿ ਤੋ ਗੋਯਾ ਨਮੇ ਤਵਾਨਮ ਜ਼ੀਸਤ ॥
ਬਸੂਏ ਦੋਸਤ ਰਿਹਾਈ ਦਿਹੰਦ ਜ਼ੂਦ ਮਰਾ ॥ ੧ ॥

ਬਗ਼ੈਰ–ਬਿਨਾਂ। ਯਾਦਿ–ਸਿਮਰਨ ਦੇ। ਤੋ–ਤੇਰੇ। ਗੋਯਾ–ਗ੍ਰੰਥ ਕਰਤਾ ਦਾ ਉਪਨਾਮ ਹੈ, ਤਖ਼ਲਸ। ਨਮੇ–ਨਹੀਂ। ਤਵਾਨਮ–ਸਕਦਾ ਮੈਂ। ਜ਼ੀਸਤ–ਜੀਊਂਦਾ ਰਹਿਣਾ। ਬਸੂਏ–ਤਰਫ਼, ਵਲ। ਦੋਸਤ–ਮਿਤ੍ਰ, ਪਿਆਰਾ ਬੇਲੀ, ਯਾਰ। ਰਿਹਾਈ–ਛੁਟੀ। ਦਿਹੰਦ–ਦੇਣਾ। ਜ਼ੂਦ–ਛੇਤੀ। ਮਰਾ–ਮੈਨੂੰ।

ਅਰਥ–ਤੇਰੇ ਸਿਮਰਨ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ, ਭਾਈ ਨੰਦ ਲਾਲ ਜੀਊ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ। (ਇਸ ਲਈ) ਮਿੱਤ੍ਰ ਵਲ ਜਾਣ ਲਈ ਮੈਨੂੰ ਛੇਤੀ ਛੁਟੀ ਦੇ ਦਿਓ ॥ ੧ ॥

---

* ਪਾਠਾਂਤਰ-ਵਜੂਦ–ਸਰੀਰ, ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਲਿਆਇਆ ਸੀ।

ਭਾਵਾਰਥ—ਇਹ ਪਹਿਲੀ ਗ਼ਜ਼ਲ ਵਸਤੂ ਨਿਰਦੇਸ ਮੰਗਲ ਰੂਪ ਕਥ
ਕੀਤੀ ਹੈ—

'ਤੇਰੇ ਭਜਨ ਦੀ ਸਿੱਕ ਮੈਨੂੰ ਦੇਹ ਵਿਚ ਲਿਆਈ ਹੈ,ਨਹੀ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਇਥੇ ਆਉਣ ਦੀ ਕੋਈ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਸੀ।' ਪ੍ਰਾਣੀ ! ਆਇਓ ਲਾਹਾ ਲੈਣ।' ਅਤੇ 'ਭਈ ਪ੍ਰਾਪਤ ਮਾਨੁਖ ਦੇਹੁਰੀਆ ॥ ਗੋਬਿੰਦ ਮਿਲਣ ਕੀ ਏਹ ਤੇਰੀ ਬਰੀਆ ॥' ਦਾ ਹੀ ਸਿਧਾਂਤ ਹੈ, ਅਤੇ—

'ਗੁਰ ਸੇਵਾ ਤੇ ਭਗਤ ਕਮਾਈ ॥ ਤਬ ਏਹ ਮਾਨੁਖ ਦੇਹੀ ਪਾਈ ॥' ਜੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਤੇ ਭਗਤੀ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ, ਤਦ ਤੇ ਮਨੁਖ ਦੇਹ ਪਾਈ ਹੈ, ਅਤੇ ਜੇ ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ—ਤਦ 'ਪਸੂ, ਮਾਨੁਸ ਲਪਟੇ' ਹੋਏ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ 'ਕਰਤੂਤ ਪਸੂ ਕੀ ਮਾਨਸ ਜਾਤਿ' ਹੈ।

(੨) 'ਸਾਈ ਘੜੀ ਸੁਲਖਣੀ ਸਹੁ ਨਾਲ ਵਿਹਾਵੈ ॥' ਦੇ ਭਾਵ ਨੂੰ ਦੂਜੇ ਬੰਦ ਵਿਚ ਕਥਨ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਸਿਮਰਨ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਇਸ ਜਗਤ ਵਿਚ ਜੀਵਤ ਦਾ ਕੋਈ ਲਾਭ ਨਹੀਂ,ਅਗੇ ਤੀਜੇ ਬੰਦ ਵਿਚ—

(੩) 'ਜੋ ਜੀਵਿਆ ਜਿਸ ਮਨਿ ਵਸਿਆ ਸੋਇ ॥ ਨਾਨਕ ਅਵਰ ਨ ਜੀਵੈ ਕੋਇ ॥ ਜੇ ਜੀਵੈ ਪਤਿ ਲਥੀ ਜਾਇ ॥ ਸਭ ਹਰਾਮ ਜੇਤਾ ਕਿਛੁ ਖਾਇ ॥' ਦਾ ਹੀ ਸਾਰ ਕਥਨ ਕੀਤਾ ਹੈ।

(੪) 'ਤੈ ਸਾਹਿਬ ਕੀ ਬਾਤ ਜਿ ਆਖੈ ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਕਿਆ ਦੀਜੈ ॥ ਸੀਸ ਵਢੇ ਕਰਿ ਬੈਸਣੁ ਦੀਜੈ ਵਿਣੁ ਸਿਰ ਸੇਵ ਕਰੀਜੈ ॥' ਦਾ ਵਰਣਨ ਕੀਤਾ ਹੈ।

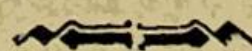
(੫) 'ਬਹੁਤ ਜਨਮ ਬਿਛਰੇ ਥੇ ਮਾਧਉ ਇਹੁ ਜਨਮ ਤੁਮਾਰੇ ਲੇਖੈ ॥ ਕਹਿ ਰਵਿਦਾਸ ਆਸ ਲਗਿ ਜੀਵਉ ਚਿਰ ਭਇਓ ਦਰਸਨ ਦੇਖੈ ॥'

ਉਸ ਚਿਰ ਦਾ ਵਰਣਨ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਕਿ ਜਦੋਂ ਧਰਤੀ ਤੇ ਅਕਾਸ਼ ਦਾ ਕੋਈ ਨਾਮ ਥੇਹ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਤਦੋਂ ਤੋਂ ਹੀ ਮੈਂ ਦਰਸਨ ਦੀ ਸਿੱਕ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਤੇ ਦਰਸ਼ਨ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਹੀ ਅਨੇਕਾਂ ਜਨਮ ਧਾਰੇ ਹਨ।

(੬) 'ਆਖਾਂ ਜੀਵਾਂ ਵਿਸਰੈ ਮਰਿ ਜਾਉ ॥' ਦਾ ਵਰਣਨ ਕਰਕੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਮੁਕਤੀ ਦਾਤਿਆ ! ਛੇਤੀ ਤੋਂ ਛੇਤੀ ਮਿਤ੍ਰ ਨਾਲ ਮਿਲਾ ਦੇਹੁ, ਕਿਉਂਕਿ—'ਬਿਨੁ ਮਿਲਬੇ ਨਾਹੀ ਸੰਤੋਖਾ ਪੇਖਿ ਦਰਸਨ ਨਾਨਕ ਜੀਜੈ ॥'

ਪੰਜਾਬੀ ਉਲਥਾ—

ਭਗਤੀ ਤਾਂਘ ਲਗੀ ਜਦ ਭਾਰੀ, ਤਦ ਇਸ ਤਨ ਵਿਚ ਆਯਾ ਸੀ।
ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਇਥੇ ਆਵਨ ਸੰਦਾ, ਨਫਾ ਨ ਕੁਝ ਭੀ ਪਾਯਾ ਸੀ।
ਉਮਰਾ ਚੰਗੀ ਓਹੀ ਜਾਣੋ, ਵਿਚ ਸਿਮਰਨ ਜੋ ਬੀਤ ਜਾਏ,
ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਨੀਲੇ ਏਸ ਅਕਾਸ਼ੋਂ, ਕੀ ਕੁਝ ਲਾਭ ਉਠਾਯਾ ਸੀ।
ਜਿਸ ਛਿਨ ਪ੍ਰੀਤਮ ਯਾਦ ਨ ਆਵੈ, ਮਰਣਾ ਉਸ ਛਿਨ ਹੁੰਦਾ ਏ,
ਬਿਨ ਸਿਮਰਨ ਜੋ ਸਮਾ ਬਿਤਾਯਾ, ਮੁਖ ਤੇ ਦਾਗ਼ ਲਗਾਯਾ ਸੀ।
ਚਰਨ ਪਵਿਤ੍ਰ ਧੂੜੀ ਉਸ ਤੋਂ, ਤਨ ਮਨ ਸਦਕੇ ਕੀਤਾ ਏ,
ਭੁਲੇ ਭਟਕੇ ਮਨ ਮੇਰੇ ਨੂੰ, ਜਿਨ ਤੇਰਾ ਰਾਹ ਦਿਖਾਯਾ ਸੀ।
ਧਰਤਿ, ਅਕਾਸ, ਪਤਾਲਾਂ ਦਾ ਭੀ, ਨਾ ਸੀ ਕੁਈ ਨਿਸ਼ਾਨ ਜਦੋਂ,
ਦਰਸਨ ਤਾਂਘ ਪਿਆਰੇ ਦੀ ਨੇ, ਵਿਚ ਸਿਜਦੇ ਤਦ ਪਾਯਾ ਸੀ।
ਨੰਦ ਲਾਲ ਪ੍ਰਭ ਸਿਮਰਨ ਬਾਝੋਂ, ਜਿੰਦੜੀ ਮੂਲ ਰਹਾਵੇ ਨ,
ਛੇਤੀ ਦਿਓ ਰਿਹਾਈ ਮੈਨੂੰ, ਮਨ ਪ੍ਰੀਤਮ ਵਲ ਧਾਯਾ ਸੀ ॥ ੧ ॥

ਗ਼ਜ਼ਲ ਨੰ: ੨

ਦੀਨੋ ਦੁਨੀਆਂ ਦਰ ਕਮੰਦੇ ਆਂ ਪਰੀ ਰੁਖਸਾਰਿ ਮਾ॥
ਹਰ ਦੋ ਆਲਮ ਕੀਮਤੇ ਯਕ ਤਾਰ ਮੂਏ ਯਾਰਿ ਮਾ॥

ਦੀਨੋ–ਧਰਮ ਤੇ । ਦੁਨੀਆਂ–ਜਗਤ, ਸੰਸਾਰ, ਇਹ ਦਿਸਨ ਵਾਲਾ ਪਸਾਰਾ। ਦਰ–ਵਿਚ । ਕਮੰਦੇ–ਫਾਹੀ ਦੇ । ਆਂ–ਉਸ । ਪਰੀ–ਅਪਛਰਾਂ, ਦੇਵ ਲੋਕ ਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ । ਰੁਖ਼ਸਾਰਿ–ਗੱਲ੍ਹਾਂ, ਭਾਵ-ਚੇਹਰਾ । ਮਾ–ਮੇਰਾ, ਸਾਡਾ। ਹਰ ਦੋ–ਸਤ ਦੋਵੇਂ । ਆਲਮੇਂ–ਲੋਕ। ਕੀਮਤੇ–ਮੁਲ ਹਨ। ਯਕ–ਇਕ। ਤਾਰ–ਵਾਲ, ਰੋਮ। ਮੂਏ–ਕੇਸ, ਵਾਲ। ਯਾਰੇ ਮਾ–ਮਿੱਤ੍ਰ, ਮੇਰੇ, ਮੇਰੇ ਦੋਸਤ।

ਅਰਥ–ਮੇਰਾ ਦੀਨ ਤੇ ਦੁਨੀਆਂ, ਉਸ ਪਰੀ ਦੇ ਚੇਹਰੇ ਦੀ ਫਾਹੀ ਵਿਚ ਹੈ। (ਜਿਸ) ਮੇਰੇ ਮਿਤ੍ਰ ਦੇ ਕੇਸਾਂ ਦੇ ਇਕ ਵਾਲ ਦਾ ਮੁੱਲ ਦੋਵੇਂ ਲੋਕ ਹਨ।

ਮਾ ਨਮੇ ਆਰੇਮ ਤਾਬੇ ਗ਼ਮਜ਼ ਏ ਮਿਯਗਾਨ ਊ॥
ਯਕ ਨਿਗਾਹੇ ਜ਼ਾਂ ਫਿਜ਼ਾਇਸ਼ ਬਸ ਬਵਦ ਦਰਕਾਰਿ ਮਾ॥

ਮਾ–ਅਸੀਂ । ਨਮੇ–ਨਹੀਂ । ਆਰੇਮ–ਲਿਆਉਂਦਾ । ਤਾਬੇ–ਝਾਲਾ। ਗ਼ਮਜ਼ਏ–ਇਕ ਨਖਰਾ। ਮਿਹਯਾਨ–ਪਲਕਾਂ ਝਿੰਮਣੀਆਂ । ਊ–ਉਸ ਦੀਆਂ। ਯਕ–ਇਕ। ਨਿਗਾਹੇ–ਨਜ਼ਰ ਉਤੋਂ। ਜਾਂ–ਜਾਨ, ਜਿੰਦੜੀ। ਫਿਜ਼ਾ–ਵਧੌਣ ਵਾਲੀ। ਅਸ਼–ਉਸ ਦੀ। ਬਚ–ਕਾਫੀ। ਬਵਦ–ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਦਰਕਾਰੇ–ਲੋੜਵੰਦ। ਮਾ–ਸਾਨੂੰ।

ਅਰਥ–ਅਸੀਂ ਉਸਦੀਆਂ ਪਲਕਾਂ ਦੇ ਨਖ਼ਰੇ ਦੀ ਝਾਲ ਨਹੀਂ ਝਲ ਸਕਦੇ। ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨੂੰ ਵਧਾਉਣ ਵਾਲੀ ਸਾਡੇ ਲਈ ਉਸਦੀ ਇਕ ਨਜ਼ਰ ਦੀ ਲੋੜ ਹੀ ਕਾਫੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਗਾਹਿ ਸੂਫ਼ੀ ਗਾਹਿ ਜ਼ਾਹਦ ਗਾਹਿ ਕਲੰਦਰ ਮੇ ਸ਼ਵਦ ॥
ਰੰਗਹਾਏ ਮੁਖ਼ਤਲਿਫ਼ ਦਾਰਦ ਬੁਤੇ ਅਯਾਰਿ ਮਾ ॥

ਗਾਹਿ–ਕਦੇ। ਮੇ ਸ਼ਵਦ–ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਰੰਗਹਾਏ–ਬਹੁਤ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਰੰਗ। ਮੁਖਤਲਿਫ–ਵਖੋ ਵਖ ਕਿਸਮਾਂ ਦੇ। ਦਾਰਦ–ਰਖਦਾ ਹੈ। ਬੁਤੇ–ਬੁਤ, ਸਰੀਰ,। ਅਯਾਰਿ–ਚਲਾਕ, ਬਹੁਰੂਪੀਆ, ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸ਼ਕਲਾਂ ਵਟਾ ਲੈਣ ਵਾਲੇ ਪੁਰਸ਼ ਨੂੰ ਅਯਾਰਿ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਮਾ–ਮੇਰਾ।

ਅਰਥ–ਕਦੇ ਗਿਆਨੀ, ਕਦੇ ਕਰਮਕਾਂਡੀ ਅਤੇ ਕਦੇ ਦੁਨੀਆ ਵਲੋਂ ਮਸਤ ਫਕੀਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਵਖੋ ਵਖ ਕਿਸਮਾਂ ਦੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਰੰਗ ਰਖਦਾ ਹੈ, ਮੇਰਾ ਬਹੁਰੂਪੀਆ (ਅਪਣੇ) ਸਰੀਰ ਉਤੇ।

ਕਦਰਿ ਲਾਲੇ ਊ ਬਜੁਜ਼ ਆਸ਼ਕ ਨ ਦਾਨਦ ਹੇਚ ਕਸ ॥
ਕੀਮਤੇ ਯਾਕੂਤ ਦਾਨਦ ਚਸ਼ਮਿ ਗੌਹਰ ਬਾਰਿ ਮਾ ॥

ਕਦਰਿ ਲਾਲੇ–ਲਾਲ ਦੀ ਕਦਰ। ਊ–ਉਸ। ਬਜੁਜ਼–ਬਿਨਾਂ, ਬਗ਼ੈਰ। ਆਸ਼ਕ–ਪ੍ਰੇਮੀ। ਦਾਨਦ–ਜਾਣਦਾ। ਨ–ਨਹੀਂ। ਹੇਚ ਕਸ–ਕੁਝ ਭੀ। ਕੀਮਤੇ–ਮੁਲ। ਯਾਕੂਤ–ਹੀਰਾ, (੨) ਇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੀਮਤੀ ਪੱਥਰ। ਚਸ਼ਮਿ–ਅੱਖ। ਗੌਹਰ–ਮੋਤੀ। ਬਾਰ–ਬਾਰਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲੀ। ਮਾ–ਮੇਰੀ।

ਅਰਥ–ਉਸ ਲਾਲ ਦੀ ਕਦਰ, ਪ੍ਰੇਮੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ (ਹੋਰ) ਕੋਈ ਕੁਝ ਭੀ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ। (ਉਸ) ਯਾਕੂਤ ਦਾ ਮੁਲ, ਮੋਤੀਆਂ ਦਾ ਮੀਂਹ ਵਸਾਉਣ ਵਾਲੀ ਮੇਰੀ ਅੱਖ ਹੀ ਜਾਣਦੀ ਹੈ।

ਹਰ ਨਫ਼ਸ ਗੋਯਾ ਬ ਯਾਦਿ ਨਰਗਸਿ ਮਖ਼ਮੂਰਿ ਊ ॥
ਬਾਦਾਹਾਇ ਸ਼ੌਕ ਮੇ ਨੋਸ਼ਦ ਦਿਲੇ ਹੁਸ਼ਿਆਰਿ ਮਾ ॥

ਹਰ–ਸਭ, ਸਾਰੇ। ਨਫ਼ਸ–ਸੁਆਸ। ਬ–ਸਾਥ, ਵਿਚ। ਯਾਦਿ–ਚੇਤੇ, ਸਿਮਰਨ ਦੇ। ਨਰਗਸ–ਇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਫੁਲ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ,ਉਸਦੀ ਉਪਮਾਂ

ਅੱਖਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਭਾਵ ਵਿਚ ਅੱਖਾਂ ਲਈਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਮਖ਼ਮੂਰਿ–ਨਸ਼ੇ ਦੀਆਂ ਭਰੀਆਂ ਹੋਈਆਂ, ਮਦ ਮਸਤ। ਊ–ਉਸ। ਬਾਦਾ ਹਾਇ–ਸ਼ਰਾਬ ਦਾ ਬਹੁ ਬਚਨ, ਸ਼ਰਾਬਾਂ। ਸ਼ੌਕ–ਉਤਸ਼ਾਹ, ਚਾਉ। ਮੇ ਨੋਸ਼ਦ–ਪੀਂਦਾ ਹੈ। ਦਿਲੇ–ਮਨ। ਹੁਸ਼ਿਆਰ–ਸੁਚੇਤ, ਸਾਵਧਾਨ। ਮਾ–ਮੇਰਾ।

ਅਰਥ–ਉਸ ਦੀਆਂ ਮਦ ਮਸਤ ਅੱਖਾਂ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿਚ, ਨੰਦ ਲਾਲ ਹਰਿ ਇਕ ਸ੍ਵਾਸ ਕਰਕੇ (ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ)। (ਮਾਨੋ) ਮੇਰਾ ਮਨ ਸਾਵਧਾਨ ਹੋ ਕੇ ਉਤਸ਼ਾਹ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਾਬਾਂ ਪੀਂਦਾ ਹੈ॥ ੨॥

ਭਾਵਾਰਥ–ਇਸ ਦੂਜੀ ਗ਼ਜ਼ਲ ਵਿਚ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਅਸਚਰਜ ਰੂਪ ਦਾ ਵਰਣਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ–

'ਹੁਕਮੈ ਅੰਦਰਿ ਸਭੁ ਕੋ ਬਾਹਰਿ ਹੁਕਮ ਨ ਕੋਇ।' ਹੈ, ਉਸ ਮਹਾਂ ਸ਼ਕਤੀ ਭੰਡਾਰ ਦੇ ਅਗੇ ਇਹ ਲੋਕ-ਪ੍ਰਲੋਕ ਕੋਈ ਵੁਕਅਤ ਨਹੀਂ ਰਖਦੇ, ਸਗੋਂ 'ਹਰਨ ਤਰਨ ਜਾਕਾ ਨੇਤ੍ਰ ਫੋਰ।' ਹੈ, ਉਹ ਮਹਾਂ ਸ਼ਕਤੀ ਜਦ ਗੁਰ ਜੋਤੀ ਰੂਪ ਹੋਕੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਪਿਆਰਿਆਂ ਨਾਲ ਅਨੇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚੋਜ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਚੋਜੀ [ਅਧਾਰ] ਜੂ ਹੋਇਆ।

'ਚੋਜੀ ਮੇਰੇ ਪਿਆਰਿਆ ਚੋਜੀ ਮੇਰੇ ਗੋਵਿੰਦਾ ਹਰਿ ਪ੍ਰਭੁ ਮੇਰਾ ਚੋਜੀ ਜੀਉ॥ ਆਪੇ ਕਾਨ੍ਹੁ ਉਪਾਇੰਦਾ ਮੇਰੇ ਗੋਵਿੰਦਾ ਆਪੇ-ਗੋਪੀ ਖੋਜੀ ਜੀਉ।'

ਚੋਜੀ-ਪ੍ਰੀਤਮ ਨੇ ਗੁਰੂ ਜੋਤੀ ਵਿਚ, ਜੋ ਚੋਜ ਕੀਤੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੁਝ ਕੁ ਵਰਣਨ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਦੇ ਹਨ–

'ਧਰਮਸ਼ਾਲ ਕਰਿ ਬਹੀਦਾ, ਇੱਕਤ ਥਾਂ ਨ ਟਿਕੈ

ਵਿਕਾਇਆ ॥ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਘਰਿ ਆਵਦੇ ਗੜ੍ਹ ਚੜ੍ਹਿਆ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਚੜ੍ਹਾਇਆ ॥ ਉਮੱਤ ਮਹਿਲ ਨ ਪਾਂਵਦੀ ਨੱਠਾ ਫਿਰੈ ਨ ਡਰੈ ਡਰਾਇਆ ॥ ਮੰਜੀ ਬਹਿ ਸੰਤੋਖਦਾ ਕੁਤੇ ਰਖ ਸ਼ਿਕਾਰ ਖਿਡਾਇਆ ॥ ਬਾਣੀ ਕਰਿ ਸੁਣ ਗਾਂਵਦਾ ਕਥੈ ਨ ਸੁਣੈ ਨਾ ਗਾਵ ਸੁਣਾਇਆ ॥ ਸੇਵਕ ਪਾਸ ਨ ਰੱਖੀਅਨਿ ਦੋਖੀ ਦੁਸਟ ਆਗੂ ਮੁਹਿ ਲਾਇਆ ॥ ਸੱਚ ਨ ਲੁਕੈ ਲੁਕਾਇਆ ਕਰਣ ਕਵਲ ਸਿਖ ਭਵਰ ਲੁਭਾਇਆ ॥ ਅਜਰ ਜਰੈ ਨ ਆਪੁ ਜਣਾਇਆ ॥' ੨੪ ॥ ੨੬ ॥

ਪੰਜਾਬੀ ਉਲਥਾ—

ਦੀਨ-ਦੁਨੀ ਨੇ ਦੋਵੇਂ ਬੱਝ ਰਹਿ, ਜ਼ੁਲਫ ਪਿਆਰੇ ਦੀ ਅੰਦਰ,
ਕੇਸ ਮਾਹੀ ਦੇ ਇਕ ਵਾਲ ਦੀ, ਕੀਮਤ ਲੋਕ-ਪ੍ਰਲੋਕ ਨਹੀਂ।
ਮਾਹੀ ਮੇਰੇ ਦੀ ਪਲਕਾਂ ਅੰਦਰ, ਲਖਾਂ ਨਾਜ਼ ਨਿਰਾਲੇ ਹਨ,
ਇਕੋ ਨਜ਼ਰ ਮੇਹਰ ਦੀ ਕਾਫ਼ੀ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਦਾ ਸ਼ੌਕ ਨਹੀਂ।
ਸੂਫੀ ਜਾਹਦ ਮਸਤ ਕਲੰਦਰ ਰੰਗ ਉਸੇ ਦੇ ਸਾਰੇ ਹਨ,
ਹਰ ਇਕ ਖਾਨੇ ਦੇ ਵਿਚ ਬੈਠਾ, ਬਿਨਾ ਓਸ ਕੁਈ ਥੋਕ ਨਹੀਂ।
ਪ੍ਰੇਮੀ ਬਾਝੋਂ ਯਾਰ ਲਾਲ ਦੀ, ਕਦਰ ਕੁਈ ਭੀ ਜਾਣੇ ਨਾ,
'ਕੂਤ ਸੁਚੇ ਦਾ ਮੂਲ ਕੀ ਜਾਣੇ ਨੈਣ ਅੱਥ੍ਰੂ ਜਿਸ ਓਕ ਨਹੀਂ।
ਹਰ ਦਮ ਸਿਮਰਨ ਅੰਦਰ ਗੋਯਾ ਨੈਨ ਤਿਰੇ ਮਤਵਾਲੇ ਦੀ,
ਪ੍ਰੇਮ ਪਯਾਲੇ ਪੀਂਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਏਸ ਬਿਨਾ ਦਿਲ ਪੋਖ ਨਹੀ। ੨।

ਗ਼ਜ਼ਲ ਨੰ: ੩

ਬਿਦਿਹ ਸਾਕੀ ਮਰਾ ਯਕ ਜਾਮ ਜ਼ਾਂ ਰੰਗੀਨੀਏ ਦਿਲਹਾ॥
ਬਚਸ਼ਮੇ ਪਾਕ ਬੀਂਆਸਾਂ ਕੁਨਮ ਈਂ ਜ਼ੁਮਲਹ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹਾ॥

ਬਿਦਿਹ–ਦੇਹ। ਸਾਕੀ–ਸ਼ਰਾਬ ਪਿਆਉਣ ਵਾਲਾ, ਭਾਵ ਗੁਰੂ। ਮਰਾ–ਮੈਨੂੰ। ਯਕ–ਇਕ। ਜਾਮ–ਪਿਆਲਾ। ਜ਼ਾਂ–[ਅਜ਼ਾਂ] ਤੋਂ ਨਾਲ। ਰੰਗੀਨੀਏ–ਰੰਗਤ ਵਾਲੀ। ਦਿਲਹਾ–ਦਿਲ ਦਾ ਬ: ਬ: ਦਿਲਾਂ। ਬ ਚਸ਼ਮੇ–ਨਾਲ ਅੱਖ ਦੇ। ਪਾਕ–ਪਵਿੱਤ੍ਰ। ਬੀਂ–ਵੇਖਣ ਵਾਲੀ। ਆਸਾਂ–ਆਸਾਨ, ਸੌਖੀ, ਮੁਸ਼ਕਲ ਦੇ ਉਲਟ, ਸੁਖਾਲ। ਕੁਨਮ–ਕਰਾਂ ਮੈਂ। ਈਂ–ਇਹ। ਜੁਮਲਹ–ਸਾਰੀਆਂ। ਮੁਸ਼ਕਲਹਾ–ਮੁਸ਼ਕਲਾਂ, ਕਠਨਾਈਆਂ, ਔਕੜਾਂ।

ਅਰਥ–ਹੇ ਸੱਕੀ! ਮੈਨੂੰ ਇਕ ਪਿਆਲਾ ਦੇਹੁ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਦਿਲਾਂ ਨੂੰ ਰੰਗਤ (ਚੜ੍ਹਦੀ ਹੈ)। (ਜਿਸ ਕਰਕੇ) ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਮੁਸ਼ਕਲਾਂ ਨੂੰ ਮੈਂ ਆਸਾਨ ਕਰ ਲਵਾਂ ਅਤੇ ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਨੂੰ ਵੇਖ ਲਵਾਂ।

ਮਰਾ ਦਰ ਮਨਜ਼ਲਿ ਜਾਨਾ ਹਮਹ ਐਸ਼ੋ ਹਮਹ ਸ਼ਾਦੀ॥
ਜਰਸ ਬੇਹੂਦਾ ਮੇ ਨਾਲਦ ਕੁਜਾ ਬੰਦੇਮ ਮਹਮਿਲਹਾ॥

ਮਰਾ–[ਮ+ਰਾ] ਮੈਨੂੰ। ਦਰ–ਵਿਚ। ਮਨਜ਼ਲਿ–ਰਾਹ ਦੇ। ਜਾਨਾ–ਪਿਆਰੇ। ਹਮਹ–ਸਾਰੀਆਂ। ਐਸੋ–ਖ਼ੁਸ਼ੀਆਂ ਤੇ। ਸ਼ਾਦੀ–ਸ਼ਾਦਿਆਨੇ, ਅਨੰਦ, ਮੌਜਾਂ। ਜਰਸ–ਊਠ ਦੇ ਗਲ ਵਿਚ ਬੱਧੀ ਹੋਈ ਟੱਲੀ। ਬੇਹੂਦਾ–ਬੇਫ਼ਾਇਦਾ, ਬੇ ਅਰਥ। ਮੇ ਨਾਲਦ–ਰੋਂਦੀ ਹੈ, ਵੱਜਦੀ ਹੈ। ਕੁਜ਼ਾ–ਕਿਥੇ। ਬੰਦੇਮ–ਬੰਨ੍ਹਾਂ ਮੈਂ। ਮਹਮਿਲਹਾ–ਕਚਾਵੇ।

ਅਰਥ–ਮੈਨੂੰ ਪਿਆਰੇ ਦੇ ਰਾਹ ਵਿਚ ਸਾਰੀਆਂ ਖ਼ੁਸ਼ੀਆਂ ਤੇ ਸਾਰੀਆਂ ਮੌਜਾਂ ਹਨ। ਘੜਿਆਲ ਬੇਅਰਥ ਰੋਂਦਾ ਹੈ, ਮੈਂ ਕਚਾਵੇ ਕਿਧਰ ਬੰਨ੍ਹਾਂ ?

ਖ਼ੁਦਾ ਹਾਜ਼ਿਰ ਬਵਦ ਦਾਯਮ ਬਬੀਂ ਦੀਦਾਰ ਪਾਕਸ਼ ਰਾ॥
ਨ ਗਿਰਦਾਬੇ ਦਰੋ ਹਾਇਲ ਨ ਦਰਯਾਓ ਨ ਸਾਹਿਲਹਾ॥

ਖ਼ੁਦਾ–ਵਾਹਿਗੁਰੂ, ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ, ਰੱਬ। ਹਾਜ਼ਿਰ–ਪ੍ਰਤੱਖ, ਜ਼ਾਹਿਰ, ਸਾਹਮਣੇ।

ਬਵਦ-ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਦਾਯਮ-ਸਦਾ, ਹਮੇਸ਼ਾਂ। ਬਬੀਂ-ਵੇਖ। ਦੀਦਾਰ - ਦਰਸ਼ਨ। ਪਾਕਸ਼ - ਪਵਿਤ੍ਰ ਉਸ। ਰਾ - ਦਾ। ਗਿਰਦਾਬੇ--ਗਿਰਦਾਵ, ਘੁੰਮਨਘੇਰੀ। ਦਰੋ-[ਦਰ ਓ] ਵਿਚ ਉਸ ਦੇ। ਹਾਂਇਲ--ਪਈ ਹੋਈ। ਦਰਿਆ-ਨਦੀ। ਓ-ਅਤੇ, ਔਰ। ਸਾਹਿਲਹਾ--ਕੰਢੇ, ਕਿਨਾਰੇ।

ਅਰਥ--ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਸਦਾ (ਹੀ ਹਰ ਥਾਂ ਤੇ) ਹਾਜ਼ਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਸਦੇ ਪਵਿਤ੍ਰ ਦਰਸ਼ਨ ਨੂੰ ਵੇਖ। ਉਸ ਵਿਚ (ਕੋਈ) ਘੁੰਮਨਘੇਰੀ ਨਹੀਂ ਪਈ ਹੋਈ, ਨਾਂ (ਕੋਈ) ਨਦੀ ਹੈ ਤੇ ਨਾ (ਹੀ ਕੋਈ) ਕੰਢੇ ਹਨ।

ਚਰਾ ਬੇਹੂਦਹ ਮੇ ਗਰਦੀ ਬ ਸਹਰਾ ਓ ਬ ਦਸ਼ਤ ਐ ਦਿਲ॥
ਚੂੰ ਆਂ ਸੁਲਤਾਨਿ ਖ਼ੂਬਾਂ ਕਰਦਹ ਅੰਦਰ ਦੀਦਹ ਮੰਜ਼ਿਲਹਾ॥

ਚਰਾ-ਕਿਉਂ। ਬੇਹੂਦਹ-ਬੇਅਰਥ। ਮੇ ਗਰਦੀ-ਫਿਰਦਾ ਹੈਂ। ਬ ਸਹਰਾ-ਸ਼ੈਹਰਾਂ ਵਿਚ। ਓ-ਅਤੇ। ਬਦਸ਼ਤ-ਜੰਗਲਾਂ ਵਿਚ। ਐ ਦਿਲ-ਹੇ ਮਨ। ਚੂੰ-ਜਦ ਕਿ। ਆਂ-ਉਸ। ਸੁਲਤਾਨਿ-ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੇ। ਖ਼ੂਬਾਂ-ਸੋਹਣਿਆਂ। ਕਰਦਹ-ਕੀਤਾ ਹੈ। ਅੰਦਰ-ਵਿਚ। ਦੀਦਹ-ਅੱਖਾਂ। ਮੰਜ਼ਿਲਹਾ-ਡੇਰਾ।

ਅਰਥ-ਹੇ ਮਨ! ਕਿਉਂ ਬਿਰਥਾ ਫਿਰਦਾ ਹੈਂ ਸ਼ੈਹਰਾਂ ਵਿਚ ਤੇ ਉਜਾੜਾਂ ਵਿਚ ਜਦ ਕਿ ਉਸ ਸੋਹਣਿਆਂ ਦੇ ਸੁਲਤਾਨ ਨੇ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ਡੇਰਾ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਚੁ ਗ਼ੈਰ ਅਜ਼ ਜ਼ਾਤਿ ਪਾਕਸ਼ ਨੇਸਤ ਦਰ ਹਰਜਾ ਕਿ ਮੇ ਬੀਨਮ
ਬਗੋ ਗੋਯਾ ਕੁਜਾ ਬਿਗੁਜ਼ਾਰਮ ਈਂ ਦੁਨੀਆ ਓ ਅਹਲਿਲਹਾ

ਚੁ-ਜਦ। ਗੈਰ-ਬਿਗਾਨਾ। ਅਜ਼-ਤੋਂ। ਜ਼ਾਤਿ--ਹੋਂਦ। ਪਾਕਸ਼--ਪਵਿਤ੍ਰ ਉਸ। ਨੇਸਤ--[ਨ+ਅਸਤ] ਨਹੀਂ ਹੈ। ਦਰ--ਵਿਚ। ਹਰ ਜਾ-ਸਭ ਜਗ੍ਹਾ। ਕਿ-ਜਿਥੇ। ਮੇ ਬੀਨਮ-ਵੇਖਦਾ ਹਾਂ ਮੈਂ। ਬਗੋ--ਕਹੁ, ਦੱਸ। ਕੁਜਾ ਕਿਥੇ।

ਬਿਗੁਜ਼ਾਰਮ--ਛੱਡ ਕੇ ਜਾਵਾਂ। ਈਂ--ਇਸ। ਦੁਨੀਆ--ਜਗਤ, ਸੰਸਾਰ। ਅਹਲਿਲਹਾ--ਵੱਸਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ।

ਅਰਥ--ਜਦ ਕਿ ਉਸ ਦੀ ਪਵਿਤ੍ਰ ਹੋਂਦ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਕੋਈ ਦੂਜਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਸਭ ਜਗ੍ਹਾ ਵਿਚ (ਉਹੀ ਦਿਸਦਾ ਹੈ), ਜਿਥੇ ਭੀ ਮੈਂ ਵੇਖਦਾ ਹਾਂ। (ਤਾਂ ਫਿਰ) ਹੇ ਨੰਦ ਲਾਲ! ਦੱਸ, ਕਿਥੇ ਛੱਡ ਕੇ ਚਲਾ ਜਾਵਾਂ ਮੈਂ, ਇਸ ਦੁਨੀਆ ਅਤੇ ਇਸਦੇ ਵਿਚ ਵੱਸਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ।

ਪੰਜਾਬੀ ਉਲਥਾ--

ਸਾਕੀ! ਭਰ ਦੇਹ ਪ੍ਰੇਮ ਪਜਾਲਾ, ਦਿਲ ਰੰਗਜਾ ਮੇਰਾ ਜਾਵੇ।
ਕਰ ਦਰਸ਼ਨ ਨੈਨ ਹੋਣ ਪਵਿਤ੍ਰ, ਹਲ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੋ ਜਾਵੇ।
ਰਾਹ ਪ੍ਰੀਤਮ ਦੇ ਵਿਚ ਖੁਸ਼ੀਆਂ, ਸਾਨੂੰ ਨਿਤ ਸ਼ਦਿਆਨੇ ਹਨ
ਬਿਰਥਾ ਘੰਟੀ ਟਨ ਟਨ ਕਰਦੀ, ਮੈਂ ਕਤ ਵਲ ਭਰਾਂ ਕਚਾਵੇ।
ਪ੍ਰੀਤਮ ਹਰ ਥਾਂ ਹਾਜਰ ਨਾਜਰ, ਦੇਖਾਂ ਤੇਰਾ ਰੂਪ ਸਦਾ,
ਤੁਧ ਵਿਚ ਘੁੰਮਨ ਘੇਰਿ ਕੋਈ ਨ, ਨਾ ਨਦੀ ਨ ਕੰਢਾ ਥਾਂਵੇ।
ਹੇ ਮਨ! ਕਿਉਂ ਤੂੰ ਬਿਰਥਾ ਫਿਰਦਾ, ਸ਼ੈਹਰਾਂ ਵਿਚ ਉਜਾੜਾਂ ਦੇ,
ਸੋਹਣਿਆਂ ਦਾ ਸੁਲਤਾਨ ਸਾਂਈ, ਵਿਚ ਅੱਖੀਂ ਡੇਰਾ ਲਾਵੇ।
ਬਾਝ ਪਿਆਰੇ ਕੋਈ ਨ ਦਿਸਦਾ, ਜਿਤ ਕਿਤ ਵਲ ਮੈਂ ਵੇਖਾਂ।
ਨੰਦ ਲਾਲ ਫਿਰ ਜਗ ਵਿਚ ਕਿਸਦਾ ਤਿਆਗ ਕਰੇ ਕਿਤ ਜਾਵੇ॥੩॥

ਗ਼ਜ਼ਲ ਨੰ: ੪

ਬਿਆ ਐ ਸਾਕੀਏ ਰੰਗੀਂ ਜ਼ਿ ਮੈ ਪੁਰ ਕੁਨ ਅਯਾਗ ਈਂ ਜਾ।
ਨਸ਼ਾਏ ਲਾਲ ਮੈ ਗੂਨਤ ਜ਼ਿ ਹੱਕ ਬਖਸ਼ਦ ਸੁਰਾਗ ਈਂ ਜਾ।

ਬਿਆ--ਆਓ। ਐ--ਸੰਬੋਧਨ ਵਾਕ, ਹੇ। ਸਾਕੀਏ--ਸ਼ਰਾਬ ਦੇਣ ਵਾਲੇ। ਰੰਗੀਲੇ, ਰੰਗ ਵਾਲੇ। ਜ਼ਿ--ਨਾਲ। ਮੈ--[ਮਯ] ਸ਼ਰਾਬ। ਪੁਰ ਕੁਨ--ਭਰ ਦੇਹੁ। ਅਯਾਗ--ਪਿਆਲਾ। ਈਂ ਜਾ--ਇਸ ਥਾਂ, ਏਥੇ। ਨਸ਼ਾਏ--ਮਸਤੀ,

ਖ਼ੁਮਾਰੀ, ਸਰੂਰ। ਲਾਲ--ਸੁਰਖ। ਗੂੰਨ--ਰੰਗ ਵਾਲੀ। ਤ--ਤੇਰੀ। ਜ਼਼ਿ--ਤੋਂ ਹੱਕ--ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ, ਰੱਬ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ। ਬਖ਼ਸ਼ਦ--ਬਖਸ਼ਦਾ ਹੈ। ਸੁਰਾਗ--ਭੇਦ, ਪਤਾ। ਈਂ ਜਾ--ਇਥੇ ਹੀ।

ਅਰਥ--ਹੇ ਰੰਗਣ ਵਾਲੇ ਸਾਕੀ! ਇਥੇ ਆਓ ਅਤੇ ਸ਼ਰਾਬ ਨਾਲ ਪਿਆਲਾ ਭਰ ਦੇਹੁ। ਤੇਰੀ ਲਾਲ ਰੰਗ ਵਾਲੀ ਸ਼ਰਾਬ ਦੀ ਮਸਤੀ ਇਥੇ ਹੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਭੇਦ ਬਖਸ਼ਦੀ ਹੈ।

ਅਨਲਹਕ ਅਜ਼ਲਬੇ ਮਨਸੂਰ ਹਮਚੂੰ ਸ਼ੀਸ਼ਾ ਕੁਲਕੁਲ ਕਰਦ
ਕਿ ਆਰਦ ਤਾਬਿ ਈਂ ਸਾਹਿਬਾ ਕੁਜਾ ਜਾਮੇ ਦਿਮਾਗ਼ ਈਂ ਜਾ

ਅਨਲ ਹੱਕ--ਅਹੰ ਬ੍ਰਹਮਾਸਮਿ, ਮੈਂ ਰੱਬ ਹਾਂ। ਅਜ਼ ਤੋਂ। ਲਬੇ--ਬੁਲ੍ਹਾਂ। ਮਨਸੂਰ--ਇਕ ਫ਼ਕੀਰ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਜੋ ਫਾਰਸ ਦੇਸ ਵਿਚ ਹੋਯਾ ਤੇ ਸੂਲੀ ਤੇ ਚੜ੍ਹਾਯਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਹਮ ਚੂੰ--ਵਾਂਗੂ। ਸ਼ੀਸ਼ਾ--ਬੋਤਲ। ਕੁਲਕੁਲ--ਬੋਤਲ ਵਿਚੋਂ ਸ਼ਰਾਬ ਡੁੱਲ੍ਹਣ ਦੀ ਅਵਾਜ਼। ਕਰਦ--ਕੀਤਾ। ਕਿ--ਜੇਹੜਾ। ਆਰਦ--ਲਿਆਉਂਦਾ ਏ। ਤਾਬ--ਝਾਲ, ਸੱਤਯਾ। ਈਂ--ਇਸ। ਸਾਹਿਬਾ--ਸ਼ਰਾਬ। ਕੁਜਾ--ਕਿਥੇ। ਜ਼ਾਮੇ--ਪਿਆਲਾ।

ਅਰਥ--ਮਨਸੂਰ ਦੇ ਬੁੱਲ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਅਨਲਹੱਕ (ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਿਕਲਿਆ) ਜਿਵੇਂ ਬੋਤਲ ਕੁਲਕੁਲ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਥੇ ਕੇਹੜੇ ਦਿਮਾਗ ਦਾ ਪਿਆਲਾ ਹੈ, ਜੋ ਇਸ ਸ਼ਰਾਬ ਦੀ ਤਾਬ ਲਿਆਉਂਦਾ ਹੈ। (ਭਾਵ--ਕੋਈ ਭੀ ਸ਼ਰਾਬ ਅਜੇਹੀ ਝਾਲ ਨਹੀਂ ਰਖਦੀ, ਜੇਹੀ ਕੂ ਸਿਮਰਨ ਦੀ ਮਸਤੀ ਹੈ)।

ਜਹਾਂ ਤਾਰੀਕ ਸ਼ੁਦ ਜਾਨਾਂ ਬਰ ਅਫ਼ਰੋਜ਼ ਈਂ ਕਦੇ ਰਾਅਨਾ॥
ਨੁਮਾ ਰੁਖਸਾਰਿ ਤਾਬਾਂ ਕਿ ਮੇਬਾਯਦ ਚਰਾਗ਼ ਈਂ ਜਾ॥

ਜਹਾਂ--ਜਹਾਨ, ਜਗਤ। ਤਾਰੀਕ--ਹਨ੍ਹੇਰਾ। ਸੁਦ--ਹੋ ਗਿਆ। ਜਾਨਾਂ--ਪਿਆਰਾ ਮਿੱਤ੍ਰ। ਬਰ ਅਫਰੋਜ਼--ਚਮਕ, ਪ੍ਰਕਾਸ਼। ਈਂ--ਇਸ।

ਕਦੇ–ਸਰੀਰ। ਰਾਅਨਾ–ਸੋਹਣਾ। ਨੁਮਾ–ਵਿਖਾ । ਰੁਖਸਾਰਿ–ਗੱਲ੍ਹਾਂ। ਤਾਬਾਂ--ਚਮਕਨ ਵਾਲੀਆਂ । ਕਿ–ਜੋ । ਬੇ-ਬਾਯਦ–ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਚਰਾਗ਼–ਦੀਵਾ (ਭਾਵ ਦਰਸ਼ਨ)। ਈਂ ਜਾ--ਇਥੇ।

ਅਰਥ–ਜਗਤ ਵਿਚ ਹਨ੍ਹੇਰਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ, ਹੇ ਮਿਤ੍ਰ! ਇ (ਸੋਹਣੇ) ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਚਮਕਾਓ। (ਤੂੰ ਆਪਣੀਆਂ) ਚਮਕਨ ਵਾਲੀਆਂ ਗੱਲ੍ਹਾਂ ਵਿਖਾ, [ਅਰਥਾਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਰੂਪ ਦਰਸਨ ਦੇਹੁ], ਕਿਉਂ ਜੋ ਇ ਦੀਵਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਭਾਵ–'ਗੁਰ ਬਿਨ ਘੋਰ ਅੰਧਾਰ' ਹੈ, ਅਤੇ 'ਗੁਰ ਚਾਣਨ ਤ੍ਰਿ ਲੋਇ' ਹੈ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਹੇ ਗੁਰੂ ਇਸ ਅੰਧਕਾਰ ਰੂਪ ਜਗਤ ਵਿ ਤੇਰਾ ਦਰਸਨ ਪ੍ਰਕਾਸ ਪੁੰਜ ਹੈ, ਉਸਦਾ ਜਲਵਾ ਬਖਸ਼।

ਬਈਂ ਯਕਦਮਕਿਯਾਦ ਆਯਦ ਤਵਾਂਉਮਰੇਬਸਰਬੁਰਦ
ਅਗਰ ਯਕ ਦਮ ਕਸੇ ਯਾਬਦ ਬਸ਼ੌਕੇ ਹੱਕ ਫ਼ਰਾਗ਼ ਈਂ ਜ

ਬ ਈਂ--ਇਸ ਵਿਚ । ਯਕ ਦਮ–ਇਕ ਸ੍ਵਾਸ । ਕਿ--ਜਦੋਂ । ਯਾਦ–ਚੇਤੇ, ਸਿਮਰਨ ਵਿਚ। ਆਯਦ–ਆਵੈ। ਤਵਾਂ--ਤਵਾਨ, ਸਕੀਏ, ਤਾਕਤ ਰਖਣੀ। ਉਮਰੇ--ਆਯੂ, ਜ਼ਿੰਦਗੀ। ਬਸਰ ਬੁਰਦਨ- ਗੁਜ਼ਰ ਚੁਕੀ ਹੋਈ । ਅਗਰ--ਜੇਕਰ । ਯਕ ਦਮ–ਇਕ ਸ੍ਵਾਸ । ਕਸੇ--ਕੋਈ । ਯਾਬਦ--ਪਾਵੇ, ਪਾ ਲਵੇ। ਬ ਸ਼ੌਕਿ--ਦੇ ਚਾਉ ਵਿਚ। ਹੱਕ--ਵਾਹਿਗੁਰੂ। ਫ਼ਰਾਗ–ਖ਼ੁਸ਼ੀ, ਅਨੰਦ।

ਅਰਥ--ਇਸ ਇਕ ਸ੍ਵਾਸ ਵਿਚ ਹੀ, ਜਦੋਂ ਸਿਮਰਨ ਵਿਚ ਆ ਜਾਵੇਂ, (ਸਾਰੀ) ਉਮਰਾ ਗੁਜ਼ਰ ਚੁਕੀ ਹੋਈ ਵਿਚੋਂ–ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਇਕ ਸ੍ਵਾਸ (ਭੀ) ਸ਼ੌਕ ਦੇ ਨਾਲ ਵਾਹਿਗੁਰੂ (ਦੇ ਸਿਮਰਨ ਨੂੰ) ਪਾ ਲਵੇ (ਤਾਂ ਉਸਨੂੰ) ਇਥੇ ਹੀ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਹਨ।

ਚਸ਼ਮੇ ਮਨ ਕੇ ਦਰਿਯਾਇ ਅਜ਼ੀਮੁਲਸ਼ਾਂ ਬਵਦ ਗੋਯਾ
ਹਰ ਅਸ਼ਕਮ ਬਵਦ ਸਾਦਾਬੀਏ ਸਦ ਬਾਗ਼ ਬਾਗ਼ ਈਂ ਜਾ

ਦੂ--ਦੋ। ਚਸ਼ਮੇ--ਅੱਖਾਂ। ਮਨ--ਮੇਰੇ। ਕਿ--ਜੋ, ਜੇਹੜੇ। ਦਰਿਯਾਇ--ਦਰਿਆਉ, ਨਦੀ। ਅਜ਼ੀਮੁਲਸ਼ਾਂ--ਵੱਡੀ ਸ਼ਾਨ ਵਾਲੀ। ਬਵਦ--ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਗੋਯਾ--ਕਵਿ ਛਾਪ, ਉਪਨਾਮ। ਕਿ--ਜੇਹੜਾ। ਹਰ--ਹਰ ਇਕ। ਅਸ਼ਕਮ--ਅਥਰੂ, ਹੰਝੂ ਮੇਰਾ। ਸਾਦਾਬੀਏ--ਸੈਰਾਬ ਕਰਨਾ, ਸਿੰਜਨਾ। ਸਦ--ਸੈਂਕੜੇ। ਬਾਗ਼--ਬਗੀਚੇ। ਈਂ ਜਾ--ਇਥੇ।

ਅਰਥ—ਨੰਦ ਲਾਲ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਮੇਰੀਆਂ ਦੋਵੇਂ ਅੱਖਾਂ ਬੜੇ ਵਡੇ ਦਰਿਆ ਸਮਾਨ ਬਣੀਆਂ ਹੋਈਆ ਹਨ। (ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਕਲੇ ਹੋਏ) ਮੇਰੇ ਹਰ ਇਕ ਅਥਰੂ ਤੋਂ, ਇਥੋਂ ਦੇ ਸੈਂਕੜੇ ਬਾਗ਼ ਗੀਚੇ ਸਰ-ਸਬ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਵ—ਪ੍ਰੀਤਮ ਦੇ ਵਿਛੋੜੇ ਦੇ ਦੁਖ ਕਰਕੇ 'ਮੈ ਨੀਰ ਵਹੇ ਵਹਿ ਚਲੇ ਜੀਉ" ਦੀ ਅਜੇਹੀ ਦਸ਼ਾ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ, ਕਿ ਸੈਂਕੜੇ ਬਾਗਾਂ ਨੂੰ ਸਿੰਜਨ ਜੋਗਾ ਪਾਣੀ ਅੱਖਾਂ ਤੋਂ ਨਿਕਲ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਜਾਬੀ ਉਲਥਾ—

ਆ ਹੇ ਸਤਿਗੁਰ ਸਾਕੀ ਪਯਾਰੇ! ਭਰ ਦੇਹ ਪ੍ਰੇਮ ਪਿਆਲੇ।
ਮਨ ਮਤਵਾਲਾ ਹੋਵੇ ਜਾਣੂ ਰਮਜ਼ਾਂ ਰਬ ਦੀਆਂ ਵਾਲੇ।
'ਮੈਂ ਹਾਂ ਰਬ' ਮਨਸੂਰ ਲਬਾਂ ਤੋਂ ਜਿਉਂ ਬੋਤਲ ਕੁਲ ਕੁਲ ਕੀਤਾ,
ਇਸ ਸ਼ਰਾਬ ਦੀ ਤਾਬ ਝਲਨ ਉਹ ਜੋ ਸੀਸ ਵਢਾਵਣ ਵਾਲੇ।
ਹੇ ਗੁਰ ਜਗਤ ਅੰਧੇਰਾ ਤੁਧੁ ਬਿਨ ਧਰਮ ਨਾ ਨਜ਼ਰੀ ਆਉਂਦਾ,
ਦੇ ਕੇ ਦਰਸ਼ਨ ਚਾਨਣ ਕਰ ਦਿਓ, ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਪੁੰਜ ਮੁਖ ਵਾਲੇ।
ਯਾਦ ਸਾਂਈ ਦੀ ਦਮ ਦਮ ਕੀਤੇ, ਉਮਰ ਸਫਲ ਸਭ ਹੁੰਦੀ ਏ,
ਸ਼ੌਂਕ ਸਾਂਈ ਜਿ ਮਨ ਵਿਚ ਵੱਸੇ, ਜਗ ਮੋਹ ਮਿਟਾਵਣ ਵਾਲੇ।

ਨੈਨ ਮਿਰੇ ਦੋ ਦਰਸ ਪੀਆ ਬਿਨ ਨਿਤ ਨਦੀ ਜਿਉਂ ਵਹਿੰਦੇ ਹਨ
ਸੌ ਸੌ ਬਾਗਾਂ ਨੂੰ ਨਿਤ ਸਿੰਜਨ ਹੰਝੂ ਬਣ ਪ੍ਰਨਾਲੇ ॥ ੪ ॥

ਗ਼ਜ਼ਲ ਨੰ: ੫

ਰਹ ਰਸਾਨੇ ਰਾਹਿ ਹੱਕ ਆਮਦ ਅਦਬ ॥
ਹਮ ਬਦਿਲ ਯਾਦੇ ਖ਼ੁਦਾਓ ਹਮ ਬਲਬ ॥

ਰਹ–ਰਸਤਾ। ਰਸਾਨੇ–ਪਹੁੰਚਾਉਨ ਵਾਲਾ। ਰਾਹਿ–ਰਸਤਾ ਹੈ। ਹੱਕ–ਰੱਬ ਵਾਹਿਗੁਰੂ। ਆਮਦ–ਆਯਾ ਹੈ। ਅਦਬ–ਸਤਕਾਰ, ਨਿਮ੍ਰਤਾ। ਹਮ–ਭੀ। ਬ ਦਿਲੇ–ਦਿਲ ਨਾਲ, ਮਨ ਨਾਲ । ਯਾਦੇ–ਚਿੰਤਨ ਹੋਵੇ। ਖ਼ੁਦਾ–ਵਾਹਿਗੁਰੂ। ਓ–ਅਤੇ। ਹਮ–ਭੀ। ਬ ਲਬ–ਬੁਲ੍ਹਾਂ ਨਾਲ।

ਅਰਥ–ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਤਕ ਪੁਚਾਵਣ ਵਾਲਾ ਰਾਹ ਆਇਆ 'ਅਦਬ'। ਮਨ ਨਾਲ ਭੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਯਾਦ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਬੁਲਾਂ ਨਾਲ ਭੀ ਭਾਵ–ਨਿਮ੍ਰਤਾ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਕਰਕੇ ਜਗਜਾਸੂ 'ਮਨ ਸਾਂਈ ਮੁਖਿ ਉਚ... ਦੀ ਅਵਸਥਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰੇ, ਇਹੋ ਰਸਤਾ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਦਰ ਪੁਚਾ... ਵਾਲਾ ਹੈ।

ਹਰ ਕੁਜਾ ਦੀਦੇਮ ਅਨਵਾਰੇ ਖ਼ੁਦਾ ॥
ਬਸ ਕਿ ਅਜ਼ ਸੁਹਬਤ ਬਜ਼ੁਰਗਾਂ ਸ਼ੁਦ ਜਜ਼ਬ ॥

ਹਰ ਕੁਜਾ–ਹਰ ਇਕ ਜਗ੍ਹਾ ਤੇ। ਦੀ ਦੇਮ–ਵੇਖਿਆ ਹੈ ਮੈਂ। ਅਨਵਾਰੇ–ਨੂਰ ਦਾ ਬ: ਬ:, ਜਲਵਾ। ਖ਼ੁਦਾ–ਵਾਹਿਗੁਰੂ। ਬਸ ਕਿ--ਜਦ। ਅਜ਼--ਤੋਂ। ਸੁਹਬਤ--ਸੰਗਤ। ਬਜ਼ੁਰਗਾਂ -ਭਲੇ ਪੁਰਸ਼ਾਂ, ਮਹਾਤਮਾ ਜਨਾਂ। ਸੁਧ--ਹੋਈ ਹੈ। ਜਜ਼ਬ--ਖਿਚ, ਰੁੱਝ, ਲੱਗਾ।

ਅਰਥ–ਹਰ ਇਕ ਜਗ੍ਹਾ ਵਿਚ ਮੈਂ ਰੱਬ ਦਾ ਨੂਰ ਵੇਖ ਰਿਹਾ ਜਦ ਤੋਂ ਕਿ (ਮੈਨੂੰ) ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਦੀ ਖਿੱਚ ਹੋਈ ਹੈ।

ਭਾਵ—ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਦੇ ਪ੍ਰਤਾਪ ਨਾਲ ਇਹ ਜਾਣਿਆ ਹੈ, ਕਿ—

ਅਵਲ ਅਲਹ ਨੂਰ ਉਪਾਇਆ ਕੁਦਰਤਿ ਕੇ ਸਭ ਬੰਦੇ।
ਏਕ ਨੂਰ ਤੇ ਸਭ ਜਗ ਉਪਜਿਆ ਕਉਣ ਭਲੇ ਕੋ ਮੰਦੇ।
ਲੋਗਾ ਭਰਮ ਨ ਭੂਲਉ ਕੋਈ ॥ ਖਾਲਕ ਖਲਕ ਖਲਕ ਮਹਿ
ਖਾਲਕ ਪੂਰ ਰਹਿਓ ਹੈ ਸੋਈ ॥'

ਚਸ਼ਮਿ ਮਾ ਗ਼ੈਰ ਅਜ਼ ਜਮਾਲਸ਼ ਵਾ ਨਸ਼ੁਦ ॥
ਜਾਂ ਕਿ ਜੁਮਲਹ ਖਲਕ ਰਾ ਦੀਦੇਮ ਰੱਬ ॥

ਚਸ਼ਮਿ--ਅੱਖਾਂ। ਮਾ--ਮੇਰੀ। ਗ਼ੈਰ--ਬਿਨਾਂ। ਅਜ਼--ਤੋਂ। ਜਮਾਲ--ਰੂਪ। ਸ਼--ਉਸਦੇ। ਵਾ--ਖੁਲ੍ਹੀ। ਨਸ਼ੁਧ--ਨਹੀਂ ਹੋਈ। ਜ਼ਾਂਕਿ--[ਅਜ਼ਾਂਕਿ] ਕਿਉਂਕਿ। ਜ਼ੁਮਲਹ--ਸਾਰੀ, ਸਭ ਦੀ ਸਭ। ਖਲਕ--ਦੁਨੀਆ, ਖਲਕਤ ਰਾ--ਨੂੰ। ਦੀਦੇਮ--ਵੇਖਿਆ ਮੈਂ।

ਅਰਥ—ਮੇਰੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਉਸਦੇ ਰੂਪ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਖੁਲ੍ਹੀਆਂ ਹੋਈਆਂ (ਭੀ) ਨਹੀਂ ਖੁਲ੍ਹੀਆਂ। ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਂ ਸਾਰੀ ਖਲਕਤ ਨੂੰ ਰੱਬ ਰੂਪ ਕਰ ਕੇ ਵੇਖਿਆ ਹੈ।

ਭਾਵ—ਮੇਰੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵੇਖਦੀਆਂ ਹਨ 'ਸਰਬ ਰੂਪ ਤੇਰੇ ਨਾਰਾਇਣਾ' ਜਿਵੇਂ:—'ਸਗਲ ਬਨਾਸਪਤਿ ਮੈ ਬੈਸੰਤਰ' ਅਤੇ 'ਸਗਲ ਦੂਧ ਮੈ ਘੀਆ' ਹੈ ਇਵੇਂ ਹੀ:—'ਊਚ ਨੀਚ ਮਹਿ ਜੋਤਿ ਸਮਾਨੀ ਘਟ ਘਟ ਮਾਧਉ ਜੀਆ' ਜਾਂ ਇਉਂ ਆਖੋ, ਜਿਵੇਂ —

ਪੁਹਪ ਮਧ ਜਿਉ ਬਾਸ ਬਸੱਤ ਹੈ ਅਤੇ ਮੁਕਰ ਮਾਹਿ ਜੈਸੇ ਛਾਈ।
ਤੈਸੇ ਹੀ ਹਰਿ ਬਸੈ ਨਿਰੰਤਰਿ ਘਟ ਹੀ ਖੋਜਹੁ ਭਾਈ ॥
ਬਾਹਰ ਭੀਤਰ ਏਕੋ ਜਾਣਹੁ, ਇਹ ਗੁਰ ਗਿਆਨ ਬਤਾਈ ॥

ਇਹ ਗਿਆਨ ਗੁਰੂ ਦਸਦਾ ਹੈ, ਇਸੇ ਕਰ ਕੇ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ

ਜੀ ਨੇ 'ਬਜ਼ੁਰਗਾਂ' ਦੀ ਸੰਗਤ ਦੱਸੀ ਹੈ।

ਖ਼ਾਕਿ ਕਦਮਸ਼ ਰੌਸ਼ਨੀਏ ਦਿਲ ਕੁਨਦ ॥
ਗਰ ਤੁਰਾ ਬਾ ਸਾਲਕਾਂ ਬਾਸ਼ਦ ਨਸਬ ॥

ਖ਼ਾਕਿ–ਦੀ ਖ਼ਾਕ, ਧੂੜੀ। ਕਦਮ–ਚਰਨ, ਪੈਰ। ਸ਼--ਉਸਦੇ। ਰੋਸ਼ਨੀ–ਚਾਣਨ, ਪ੍ਰਕਾਸ਼। ਏ--ਨੂੰ। ਦਿਲ--ਮਨ। ਕੁਨਦ--ਕਰਦੀ ਹੈ। ਗਰ--ਜੇਕਰ। ਤੁਰਾ--ਤੇਰਾ। ਬਾ--ਸਾਥ, ਨਾਲ। ਸਾਲਕਾਂ--ਗਿਆਨਵਾਨਾਂ, ਸੰਤਾਂ, ਮਹਾਤਮਾਂ, ਮੁਰਸ਼ਦ। ਬਾਸ਼ਦ--ਹੋ ਜਾਵੇ, ਹੋਵੇ। ਨਸਬ--ਸੰਬੰਧ, ਮੇਲ।

ਅਰਥ–ਉਸਦੇ ਚਰਨਾਂ ਦੀ ਧੂੜੀ ਦਿਲ ਨੂੰ ਚਾਣਨ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਤੇਰਾ ਸੰਤਾਂ ਨਾਲ ਮੇਲ ਹੋਵੇ।

ਭਾਵ–ਇਹ ਮਨ ਅੰਧਾ ਬੋਲਾ ਹੈ, ਇਸ ਨੂੰ ਰੋਸ਼ਨੀ ਬਖਸ਼ਨ ਵਾਲੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਦੀ ਧੂੜੀ ਹੈ, ਪਰ ਜੇਕਰ ਸੰਤਾਂ ਦਾ ਸੰਗ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਫਿਰ ਉਸ ਚਰਨ-ਰਜ ਦਾ ਪ੍ਰਤਾਪ ਪ੍ਰਗਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਕੀਸ੍ਤੁ ਗੋਯਾ ਕੋ ਮੁਰਾਦੇ ਦਿਲ ਨ ਯਾਫ਼ਤ ॥
ਹਰ ਕਸੇ ਬਾ ਨਫ਼ਸਿ ਖ਼ੁਦ ਕਰਦਹ ਗ਼ਜ਼ਬ ॥ ੫ ॥

ਕੀਸ੍ਤੁ [ਕਿ+ਅਸਤ] ਕੌਣ ਹੈ। ਕੋ--ਜਿਸਨੇ। ਮੁਰਾਦੇ--ਮੁਰਾਦ, ਇਛਤ, ਪਦਾਰਥ। ਯਾਫ਼ਤ--ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ, ਪਾ ਲਈ। ਹਰ ਕਸੇ--ਜਿਸ ਕਿਸੇ ਨੇ। ਬਾ--ਸਾਥ। ਨਫ਼ਸਿ--ਚੰਚਲ ਮਨ। ਖ਼ੁਦ--ਆਪ, ਆਪਣੇ। ਕਰਦਹ--ਕੀਤਾ ਹੈ। ਗ਼ਜ਼ਬ--ਕੇਹਰ, ਜੰਗ, ਜ਼ੁਲਮ।

ਅਰਥ–ਨੰਦ ਲਾਲ (ਉਹ) ਕੌਣ ਹੈ, ਜਿਸਨੇ ਦਿਲ ਦੀ ਮੁਰਾਦ ਨਹੀਂ ਪਾ ਲਈ। ਜਿਸ ਕਿਸੇ ਨੇ ਆਪਣੇ ਚੰਚਲ ਮਨ ਨਾਲ ਜੰਗ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਭਾਵ–ਮਨ ਅਸਾਧ ਹੈ, ਜਿਸ ਕਿਸੇ ਨੇ ਮਨ ਨੂੰ ਸਾਧ ਲਿਆ ਹੈ,

ਉਸ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਇਛਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਹੋ ਗਈਆਂ ਹਨ,ਤਦੇ ਹੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ 'ਮਨ ਜੀਤੈ, ਜਗ ਜੀਤ' ਉਚਾਰਿਆ ਹੈ।

ਪੰਜਾਬੀ ਉਲਥਾ–

ਪ੍ਰੀਤਮ ਦੇ ਰਾਹ ਉਪਰ ਜਾਣਾ, ਨਾਲ ਗਰੀਬੀ ਹੁੰਦਾ ਏ।
ਦਿਲ ਵਿਚ ਪ੍ਰੀਤਮ ਪਿਆਰਾ ਵੱਸੇ, ਮੁਖ ਥੀਂ ਸਿਮਰਨ ਹੁੰਦਾ ਏ।
ਜਿਤ ਵਲ ਵੇਖਾਂ,ਉਤ ਵਲ ਸੱਜਣ,ਵਿਖਾਲ ਸੁ ਅਪਨਾ ਰੂਪ ਰਿਹਾ
ਪਰ ਇਹ ਸੁੰਦਰ ਨੂਰੀ ਦਰਸ਼ਨ, ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਹੁੰਦਾ ਏ।
ਅੱਖਾਂ ਬੰਦ ਨਾ ਖੁਲ੍ਹਨ ਮੂਲੋਂ, ਪ੍ਰੀਤਮ ਤੇਰੇ ਦਰਸ ਬਿਨਾਂ,
ਜਦ ਕਿ ਸਾਰੀ ਖਲਕਤ ਦਾ ਹੀ ਦਰਸਨ ਉਸਦਾ ਹੁੰਦਾ ਏ।
ਦਿਲ ਅੰਨ੍ਹੇ ਨੂੰ ਚਾਨਣ ਕਰਦੀ, ਚਰਨ ਧੂੜਿ ਜੋ ਉਸਦੀ ਏ।
ਪਰ ਜੇ ਤੈਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਹੀ, ਸੰਗ ਸੰਤ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਏ।
ਦਿਲੀ ਮੁਰਾਦ ਨ ਕਿਸ ੇ ਪਾਈ 'ਗੋਯਾ' ਜ਼ਰਾ ਵਿਚਾਰ ਕਰੀਂ,
ਜਿਸ ਕਿਸ ਦਾ ਆਪਣੇ ਮਨ ਸੇਤੀ ਹਰ ਛਿਨ ਹੀ ਜੰਗ ਹੁੰਦਾ ਏ।੫।

ਗ਼ਜ਼ਲ ਨੰ: ੬

ਦਿਲ ਅਗਰ ਦਾਨਾ ਬਵਦ ਅੰਦਰ ਕਿਨਾਰ ਸ਼ ਯਾਰ ਹਸੁ॥
ਚਸ਼ਮ ਗਰ ਬੀਨਾ ਬਵਦ ਦਰ ਹਰ ਤਰਫ਼ ਦੀਦਾਰ ਹਸੁ॥

ਦਿਲ–ਮਨ । ਅਗਰ--ਜੇਕਰ । ਦਾਨਾ–ਸਿਆਣਾ, ਸਮਝ ਵਾਲਾ, ਵਿਚਾਰਵਾਨ । ਬਵਦ–ਹੋਵੇ, ਹੋ ਜਾਵੇ । ਅੰਦਰ–ਵਿਚ । ਕਿਨਾਰ–ਬਗਲ, ਬੁਕਲ, ਗੋਦੀ । ਸ਼–ਉਸ । ਯਾਰ–ਪ੍ਰੀਤਮ, ਪਿਆਰਾ ਬੇਲੀ । ਹਸਤ–ਹੈਗਾ ਹੈ, ਹੈ । ਚਸ਼ਮ–ਅੱਖ । ਗਰ--ਅਗਰ, ਜੇਕਰ । ਬੀਨਾ--ਵੇਖਣ ਵਾਲੀ । ਬਵਦ–ਹੋਵੇ । ਦਰ–ਵਿਚ । ਹਰ ਤਰਫ਼–ਸਾਰੀਆਂ ਦਿਸ਼ਾਂ । ਦੀਦਾਰ–ਦਰਸਨ । ਹਸਤ–ਹੈ ।

ਅਰਥ–ਜੇਕਰ ਦਿਲ ਸਿਆਣਾ ਹੋ ਜਾਵੇ, (ਤਾਂ) ਉਸਦੀ ਬਗ਼ਲ

ਵਿਚ ਯਾਰ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਅੱਖ ਵੇਖਣ ਵਾਲੀ ਹੋਵੇ, (ਤਾਂ) ਸਾਰੀਆਂ ਤਰਫ਼ ਵਿਚ (ਪ੍ਰੀਤਮ ਦਾ) ਦਰਸ਼ਨ ਹੈ।

ਹਰ ਤਰਫ਼ ਦੀਦਾਰ ਅੱਮਾ ਦੀਦਹ ਏ ਬੀਨਾ ਕੁਜਾਸ੍ਤ।
ਹਰ ਤਰਫ਼ ਤੂਰਸ੍ਤ ਹਰ ਸੂ ਸ਼ੋਲਹਏ ਅਨਵਾਰ ਹਸ੍ਤ॥

ਦੀਦਾਰ–ਦਰਸ਼ਨ । ਅੱਮਾ–ਲੇਕਿਨ, ਪਰ । ਦੀਦਹ––ਅੱਖ । ਬੀਨਾ–ਵੇਖਣ ਵਾਲੀ। ਕੁਜਾਸਤ–ਕਿਥੇ ਹੈ। ਸੂ–ਤਰਫ਼, ਪਾਸੇ, ਵਲ। ਸ਼ੋਲਹ–ਚੰਗਿਆੜਾ। ਅਨਵਾਰ–ਪ੍ਰਕਾਸ਼, ਰੋਸ਼ਨੀ, ਚਾਣਨ। ਹਸਤ–ਹੈ। ਤੂਰਸਤ–ਤੂਰ ਹੈ, ਅਸਰਾਈਲੀਆਂ ਦੇ ਮੱਤ ਅਨੁਸਾਰ ਇਕ ਪਹਾੜ ਦਾ ਨਾਮ 'ਤੂਰ' ਹੈ, ਜਿਥੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਬੀ 'ਮੂਸਾ' ਨੂੰ ਰੱਬ ਦਾ ਦਰਸਨ ਹੋਇਆ, ਉਸੇ ਤੂਰ ਪਹਾੜ ਉਤੇ ਹੀ ਮੂਸਾ ਰੱਬ ਨਾਲ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦਾ ਸੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੱਤ ਦੀਆਂ ਕਿਤਾਬਾਂ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ਰੱਬ ਦੇ ਦਰਸਨ ਹੋਏ, ਉਸਦੇ ਤੇਜ਼ ਨਾਲ ਪਹਾੜ ਸੜਕੇ ਸੁਰਮਾ ਬਣ ਗਿਆ, ਜੋ ਅਜ ਤਕ ਮੌਜੂਦ ਹੈ।

ਅਰਥ–(ਭਾਵੇਂ) ਸਭ ਪਾਸੇ (ਪ੍ਰੀਤਮ ਦਾ) ਦਰਸਨ ਹੈ, ਪਰ ਵੇਖਣ ਵਾਲੀ ਅੱਖ ਕਿਥੇ ਹੈ ? ਸਭ ਪਾਸੇ 'ਤੂਰ' ਹੈ, ਸਭ ਪਾਸੇ ਚਾਣਨ ਦੇ ਸ਼ੋਅਲੇ ਹਨ।

ਸਰ ਅਗਰ ਦਾਰੀ ਬਿਰੌ ਸਰ ਰਾ ਬਿਨੇਹ ਬਰ ਪਾਇ ਓ।
ਜਾਂ ਅਗਰ ਦਾਰੀ ਨਸਾਰਸ਼ ਕੁਨ ਅਗਰ ਦਰਕਾਰ ਹਸ੍ਤ।

ਸਰ–ਸਿਰ। ਦਾਰੀ–ਤੂੰ ਰਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈਂ, (ਭਾਵ–ਸਫਲ ਕੀਤਾ ਲੋੜਦਾ ਹੈਂ) ਬਿਰੌ–ਜਾਹ, ਚਲਕੇ। ਰਾ–ਨੂੰ। ਬਿਨੇਹ–ਰੱਖ ਦੇਹ। ਬਰ–ਉਤੇ। ਪਾਇ–ਪੈਰਾਂ। ਓ–ਉਸਦੇ। ਜਾਂ–ਜਾਨ, ਜਿੰਦ। ਨਸਾਰ–ਕੁਰਬਾਨ, ਵਾਰਨੇ। ਸ਼–ਉਸ ਤੋਂ। ਕੁਨ–ਕਰ। ਦਰਕਾਰ–ਲੋੜ।

ਅਰਥ—ਜੇਕਰ ਤੂੰ ਸਿਰ ਰਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈਂ (ਤਾਂ) ਜਾਕੇ ਉਸਦੇ ਪੈਰਾਂ ਉਤੇ ਰੱਖ ਦੇਹ ਜੇਕਰ ਜਿੰਦ ਰਖਣੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈਂ ਅਤੇ ਜੇਕਰ (ਤੈਨੂੰ) ਲੋੜ ਹੈ, (ਤਦ ਜਿੰਦ) ਉਸਤੋਂ ਕੁਰਬਾਨ ਕਰ ਦੇਹੁ।

ਦਸਤ ਗਰ ਦਾਰੀ ਬਿਰੌ ਦਾਮਾਨਿ ਜਾਨਾਂ ਰਾ ਬਗੀਰ॥
ਸੂਇ ਊ ਮੇਰੌ ਅਗਰ ਪਾ ਰਾ ਸਰੇ ਰਫਤਾਰ ਹਸ੍ਤ॥

ਦਸਤ—ਹੱਥ। ਦਾਰੀ—ਤੂੰ ਰਖਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈਂ। ਬਿਰੌ—ਜਾਹੁ। ਦਾਮਾਨਿ—ਪੱਲੇ ਨੂੰ। ਜਾਨਾਂ ਰਾ—ਪ੍ਰੀਤਮ ਦਾ। ਬਗੀਰ—ਫੜ ਲੈ। ਸੂਇ ਤਰਫ। ਊ—ਉਸਦੇ ਮਰੌ—ਜਾਓ। ਪਾ ਰਾ—ਪੈਰਾਂ ਨੂੰ। ਸਰੇ—ਤਾਕਤ। ਰਫਤਾਰ—ਤੁਰਨ ਦੀ।

ਅਰਥ ਜੇਕਰ ਹੱਥ ਰਖਣੇ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈਂ (ਤਾਂ) ਜਾਹੁ, ਪ੍ਰੀਤਮ ਦਾ ਪੱਲਾ ਫੜ ਲੈ। ਉਸਦੇ ਵਲ ਤੁਰਿਆ ਜਾਹੁ, ਜੇਕਰ ਪੈਰਾਂ ਨੂੰ ਤੁਰਨ ਦੀ ਤਾਕਤ ਵਾਲਾ (ਸਮਝਦਾ) ਹੈਂ।

ਗ਼ੋਸ਼ ਗਰ ਸ਼ੁਨਵਾ ਬਵਦ ਜੁਜ਼ ਨਾਮਿ ਹਕ ਕੈ ਬਿਸ਼ਨਵਦ
ਵਰ ਜ਼ਬਾਂ ਗੋਯਾ ਬਵਦ ਦਰ ਹਰ ਸੁਖਨ ਇਸਰਾਰ ਹਸ੍ਤ

ਗ਼ੋਸ਼—ਕੰਨ। ਗਰ—ਜੇ। ਸ਼ੁਨਵਾ—ਸੁਣਨ ਵਾਲੇ। ਬਵਦ—ਹੋਨ। ਜੁਜ਼—ਬਿਨਾਂ। ਨਾਮਿ ਹਕ—ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਨਾਮ ਤੋਂ। ਕੈ—ਕੀ। ਬਿਸ਼ਨਵਦ--ਸੁਣਦਾ ਏ। ਵਰ--ਜੇ। ਜ਼ਬਾਂ--ਜ਼ਬਾਨ, ਜੀਭ। ਗੋਯਾ—ਬੋਲਣ ਵਾਲੀ। (੨) ਕਵੀ ਦਾ ਉਪਨਾਮ। ਬਵਦ—ਹੋਵੇ। ਦਰ—ਵਿਚ। ਸੁਖਨ—ਗੱ ਇਸਰਾਰ—ਭੇਦ, ਰਹਸਯ। ਹਸਤ—ਹੈ।

ਅਰਥ—ਜੇਕਰ ਕੰਨ ਸੁਣਨ ਵਾਲੇ ਹੋਣ, ਤਾਂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਨਾਮ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ (ਹੋਰ) ਕੀ ਸੁਣਦੇ ਹਨ ? ਜੇ ਜੀਭ ਬੋਲਣ ਵਾਲੀ ਹੋਵੇ, (ਤਾਂ) ਹਰ ਗੱਲ ਵਿਚ ਅਨੋਖੀ ਰਮਜ਼ ਹੈ।

ਬ੍ਰਿਹਮਨ ਮੁਸ਼ਤਾਕਿ ਬੁਤ ਜ਼ਾਹਿਦ ਫ਼ਿਦਾਏ ਖ਼ਾਨਕਾਹ

ਹਰ ਕੁਜਾ ਜਾਮੇ ਮੁਹੱਬਤ ਦੀਦਹਅਮ ਸਰਸਾਰ ਹ

ਬ੍ਰਿਹਮਨ–ਬ੍ਰਾਹਮਨ। ਮੁਸ਼ਤਾਕਿ–ਪਿਆਰਾ, ਇਛਾਵਾਨ, ਚਾਹੁੰਨ ਵਾਲਾ। ਬੁਤ–ਮੂਰਤੀ,ਰਾਮ–ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਆਦਿਕ ਦੀ ਪੱਥਰ ਜਾਂ ਧਾਂਤ ਦੀ ਮੂਰਤੀ ਅਥਵਾ ਸਾਲਗ੍ਰਾਮ--ਠਾਕੁਰ ਆਦਿਕ ਬੁਤ ਕਹੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਜ਼ਾਹਿਦ-- ਮੁੱਲਾਂ। ਫਿਦਾਏ–ਕੁਰਬਾਨ ਹੈ। ਖ਼ਾਨਕਾਹ–ਖਾਨਗਾਹ, ਜਿਸ ਗੁੰਮਜ਼ਦਾਰ ਮਕਾਨ ਵਿਚ ਕਬਰ ਬਣੀ ਹੋਵੇ,ਉਸ ਦਾ ਨਾਮ ਖ਼ਾਨਗਾਹ ਹੈ। ਹਰ ਕੁਜਾ– ਸਭਨਾਂ ਜਗ੍ਹਾਂ ਤੇ। ਜਾਮਿ–ਪਿਆਲਾ। ਮੁਹੱਬਤ–ਪ੍ਰੇਮ। ਦੀਦਹਅਮ– ਵੇਖਦਾ ਹਾਂ ਮੈਂ। ਸਰਸਾਰ–ਭਰਿਆ ਹੋਇਆ।

ਅਰਥ–ਬ੍ਰਾਹਮਨ (ਠਾਕੁਰ ਆਦਿਕ) ਮੂਰਤੀਆਂ ਨੂੰ ਚਾਹੁੰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ ਅਤੇ ਮੁੱਲਾਂ ਖ਼ਾਨਗਾਹਾਂ ਤੋਂ ਕੁਰਬਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। (ਪਰ) ਮੈਂ ਹਰ ਜਗ੍ਹਾ ਵਿਚ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ ਪਿਆਲਾ ਭਰਿਆ ਹੋਇਆ ਵੇਖਿਆ ਹੈ।

ਬੇ ਅਦਬ ਪਾ ਰਾ ਮਨਿਹ ਮਨਸੂਰ ਵਸ਼ ਦਰ ਰਾਹਿ ਇਸ਼ਕ
ਰਹ ਰਵੇ ਈਂ ਰਾਹ ਰਾ ਅੱਵਲ ਕਦਮ ਬਰ ਦਾਰ ਹਸ

ਬੇ ਅਦਬ–ਗੁਸਤਾਖ਼, ਸਤਕਾਰ ਤੋਂ ਹੀਨਾ। ਪਾ ਰਾ–ਪੈਰ ਨੂੰ। ਮਨਿਹ– ਨਾ ਰਖ। ਮਨਸੂਰ ਵਸ਼–ਵਾਂਗੂ। ਦਰ–ਵਿਚ। ਰਾਹਿ–ਰਸਤੇ ਦੇ। ਇਸ਼ਕ –ਪ੍ਰੇਮ। ਰਹ ਰਵੇ–ਰਾਹ ਉਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ, ਰਾਹੀ, ਮੁਸਾਫਰ। ਈਂ–ਇਸ। ਰਾ –ਰਸਤੇ। ਰਾ–ਦਾ। ਅੱਵਲ–ਪਹਿਲਾ। ਬਰ–ਉਤੇ। ਦਾਰ–ਸੂਲੀ। ਹਸਤ–ਹੈ।

ਅਰਥ–ਬੇ ਅਦਬ (ਹੋਕੇ) ਪੈਰ ਨਾ ਰੱਖ, ਮਨਸੂਰ ਵਾਂਗੂ ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ ਰਾਹ ਵਿਚ। ਇਸ ਰਾਹ ਦੇ ਰਾਹੀ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਕਦਮ ਸੂਲੀ ਉਤੇ ਹੈ।

ਹਰ ਚਿ ਦਾਰੀ ਦਰ ਬਸਾਤੇ ਖ਼ੁਦ ਨਸਾਰੇ ਯਾਰ ਕੁਨ
ਗਰ ਤੁਰਾ ਮਾਨਿੰਦ ਗੋਯਾ ਤਬਅ ਗੌਹਰ ਬਾਰ ਹਸ

ਹਰ ਚਿ–ਜੋ ਕੁਝ ਭੀ। ਦਾਰੀ ਰਖਦਾ ਹੈਂ। ਦਰ–ਵਿਚ। ਬਸਾਤੇ–ਪੂੰਜੀ ਦੇ,

ਮੂੜੀ ਦੇ। ਖ਼ੁਦ–ਆਪਣਾ ਆਪ। ਨਸ਼ਾਰੇ–ਵਾਰਨੇ, ਸਦਕੇ, ਕੁਰਬਾਣ। ਯਾਰ–ਪ੍ਰੀਤਮ। ਕੁਨ–ਕਰ। ਗਰ–ਜੇਕਰ। ਤੁਰਾ–ਤੇਰਾ। ਮਾਨਿੰਦ–ਵਾਂਗੂੰ। ਤਬਅ–ਸੁਭਾਵ। ਗੌਹਰ–ਮੋਤੀ। ਬਾਰ–ਬਾਰਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲੇ।

ਅਰਥ–ਜੋ ਕੁਝ ਵੀ ਪੂੰਜੀ ਵਿਚ ਰਖਦਾ ਹੈਂ, ਆਪਣੇ ਯਾਰ ਤੋਂ ਵਾਰਨੇ ਕਰ ਦੇਹ। ਜੇਕਰ ਤੈਨੂੰ ਨੰਦ ਲਾਲ ਵਾਂਗੂੰ ਮੋਤੀਆਂ ਦੀ ਬਾਰਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਸੁਭਾਵ (ਮਿਲਿਆ) ਹੈ।

ਪੰਜਾਬੀ ਉਲਥਾ–

ਦਿਲ ਦੀਵਾਨਾ ਹੋਇ ਜਿ ਦਾਨਾ ਵਿਚ ਬੁਕਲ ਦੇ ਸਾਂਈ ਏ।
ਹੋਵੇ ਅੱਖ ਜਿ ਵੇਖਣ ਵਾਲੀ, ਦਿਸਦਾ ਸਭਨੀ ਥਾਂਈ ਏ।
ਸਭਨੀ ਪਾਸੀਂ ਦਰਸਨ ਉਸਦਾ, ਵੇਖਣ ਵਾਲੀ ਅੱਖ ਨਹੀਂ,
ਹਰ ਥਾਂ ਤੂਰ ਤੇ ਨੂਰ ਮਾਹੀ ਦਾ, ਨਿਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕਰਾਈ ਏ।
ਸਿਰ ਸਫਲਾ ਜੇ ਕੀਤਾ ਚਾਹੇਂ, ਰਖ ਪੀਆ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਤੇ,
ਜਿੰਦਗੀ ਸਦਕੇ ਕਰ ਤੂੰ ਅਪਨੀ, ਜੇ ਚਾਹਿੰ ਕਰ ਸਫਲਾਈ ਏ।
ਜੇ ਹੱਥਾਂ ਨੂੰ ਰਖਨਾ ਲੋੜੇਂ, ਫੜ ਪ੍ਰੀਤਮ ਦਾ ਪੱਲਾ ਤੂੰ,
ਪੈਰਾਂ ਨਾਲ ਚਲਨਾ ਚਾਹੇਂ, ਜਾਵੇਂ ਗੁਰ ਵਲ ਧਾਈ ਏ।
ਕੰਨੀ ਜੇ ਕੁਝ ਸੁਣਨਾ ਲੋੜੇਂ ਨਾਮ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਸੁਣਨਾ ਕੀ ?
ਜੀਭ ਬੋਲਣਾ ਜੇਕਰ ਚਾਹੇਂ, ਹਰ ਗਲ ਨਾਮ ਅਲਾਈ ਏ।
ਬ੍ਰਾਮ੍ਹਨ ਮਸਤ ਦਿਵਾਲੇ ਹੋਯਾ ਖ਼ਾਨਗਾਹ ਸੰਗ ਮੁਲਾਂ ਭੀ,
ਹਰ ਥਾਂ ਭਰਿਆ ਪ੍ਰੇਮ ਪਿਆਲਾ ਮੈਨੂੰ ਦਿਸ ਰਿਹਾਈ ਏ।
ਜਿਉ ਮਨਸੂਰ ਬਿ ਅਦਬ ਹੋਇਕੇ ਰਾਹ ਇਸ਼ਕ ਪੈਰ ਪਾਵੀਂ ਨਾ,
ਏਸ ਪੰਧ ਦੇ ਪਾਂਧੀ ਪਹਿਲਾਂ ਸੂਲੀ ਕਦਮ ਟਿਕਾਈ ਏ।
ਜੁ ਕੁਝ ਮੂੜੀ ਰਖਨਾ ਏਂ ਪਲੇ ਵਾਰੀਂ ਅਪਨੇ ਯਾਰ ਉਤੋਂ,
ਨੰਦ ਲਾਲ ਜਿਉਂ ਅੱਖ ਤੇਰੀ ਮੋਤੀ ਛਹਬਰ ਲਾਈ ਏ॥੬॥

ਗ਼ਜ਼ਲ ਨੰ: ੭

ਗਦਾਇ ਕੂਏ ਤੁਰਾ ਮੈਲਿ ਬਾਦਸ਼ਾਹੀ ਨੇਸਤ ॥
ਹਵਾਇ ਸਲਤਨਤੋ ਜ਼ੌਕਿ ਕਜ ਕੁਲਾਹੀ ਨੇਸਤ ॥

ਗਦਾਇ–ਫ਼ਕੀਰ, ਮੰਗਤਾ। ਕੂਏ–ਕੂਚੇ, ਗਲੀ, ਸਟਰੀਟ। ਤੁਰਾ–ਤੇਰਾ, ਤੇਰੇ। ਮੈਲਿ–ਇੱਛਾ, ਖ਼ਾਹਸ, ਲੋੜ। ਨੇਸਤ–[ਨ+ਅਸਤ] ਨਹੀਂ ਹੈ। ਹਵਾਇ–ਕਾਮਨਾ, ਇਛਾ, ਖਾਹਸ਼। ਸਲਤਨਤੋ–ਰਾਜ। ਜ਼ੌਕਿ–ਚਾਉ, ਉਤਸ਼ਾਹ। ਕਜ ਕੁਲਾਹੀ–ਵਿੰਗੀ ਟੋਪੀ, (ਫ਼ਾਰਸ ਦੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦੇ ਸਿਰ ਉਤੇ ਵਿੰਗਾ ਕਰਕੇ ਤਾਜ਼ ਪਹਿਨਾਯਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਸ਼ਾਹੀ ਤਾਜ ਦਾ ਨਾਮ ਹੀ) 'ਕਜ ਕੁਲਾਹੀ' ਮਸ਼ਹੂਰ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ।

ਅਰਥ–ਤੇਰੇ ਕੂਚੇ ਦੇ ਭਿਖਾਰੀ ਨੂੰ ਬਾਦਸ਼ਾਹੀ ਦੀ ਇਛਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਨਾ ਰਾਜ ਦੀ ਇਛਾ ਹੈ, ਨਾ ਤਾਜ਼ ਦਾ ਚਾਉ ਹੈ।

ਹਰਾਂ ਕਿ ਮਮਲਕਤੇ ਦਿਲ ਗਰਿਫ਼ਤੋ ਸੁਲਤਾਂ ਸ਼ੁਦ ॥
ਕਸੇ ਕਿ ਯਾਫ਼ਤ ਤੁਰਾ ਹਮਚੁ ਊ ਸਿਪਾਹੀ ਨੇਸਤ ॥

ਹਰਾਂ ਕਿ–[ਹਰ+ਆਂ+ਕਿ] ਜਿਸ ਕਿਸੇ ਮਮਲਕਤ–ਰਾਜਧਾਨੀ, ਬਾਦਸ਼ਾਹਤ। ਗਰਿਫ਼ਤੋ–ਪਾਈ ਹੈ। ਸੁਲਤਾਂ–ਸੁਲਤਾਨ, ਸ਼ਹਿਨਸ਼ਾਹ। ਸ਼ੁਦ–ਹੋ ਗਿਆ। ਕਸੇ ਕਿ–ਜਿਸਨੇ। ਯਾਫ਼ਤ–ਪਾ ਲਿਆ। ਤੁਰਾ–ਤੈਨੂੰ। ਹਮਚੁ–ਸਮਾਨ। ਊ–ਉਸਦੇ। ਸਿਪਾਹੀ–ਬਹਾਦਰ ਸੂਰਮਾ। ਨੇਸਤ–ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਅਰਥ–ਜਿਸ ਕਿਸੇ ਨੇ ਦਿਲ ਦੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਪਾਈ ਹੈ, ਉ ਸ਼ਹਿਨਸ਼ਾਹ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਜਿਸਨੇ ਕਿ ਤੈਨੂੰ ਪਾ ਲਿਆ ਹੈ, ਉਸ ਬਰਾਬਰ (ਦਾ ਹੋਰ ਕੋਈ) ਯੋਧਾ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਗਦਾਇ ਕੂਇ ਤੋ ਬਾਦਸ਼ਾਹਿ ਹਰ ਦੂ ਸਰਾਸਤ

ਅਸੀਰਿ ਖ਼ਤੇ ਤੁਰਾ ਹਾਜਤੇ ਰਿਹਾਈ ਨੇਸ੍ਤ

ਗਦਾਇ--ਮੰਗਤਾ, ਭਿਖਾਰੀ। ਕੂਇ ਤੋ--ਤੇਰੇ ਕੂਚੇ ਦਾ। ਹਰ--ਸਾਰੇ। ਦੂ--ਦੋਵੇਂ, ਦੋਹਾਂ। ਸਰਾਮਦ--[ਸਰ + ਅਸਤ] ਲੋਕ ਹਨ। ਅਸੀਰਿ--ਕੈਦੀ। ਖ਼ਤੇ--ਕਾਲੀ ਕਾਲੀ ਮਸ, ਜੋ ਦਾੜ੍ਹੀ ਦੇ ਆਉਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮਰਦ ਦੇ ਚੇਹਰੇ ਉਤੇ ਦਿੱਸਦੀ ਹੈ। ਹਾਜਤੇ--ਲੋੜ। ਤੁਰਾ--ਤੇਰੀ। ਰਿਹਾਈ--ਛੁਟਕਾਰਾ, ਅਜ਼ਾਦੀ। ਨੇਸਤ--ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਅਰਥ--ਤੇਰੇ ਕੂਚੇ ਦਾ ਮੰਗਤਾ ਦੋਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਹੈ। ਮਸਫ਼ਿੰਨੇ (ਮੁਖੜੇ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ) ਕੈਦੀ ਨੂੰ ਛੁਟਕਾਰੇ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਕੁਦਾਮ ਦੀਦਾਹ ਕਿ ਦਰ ਵੈ ਸਵਾਦਿ ਨੂਰਿ ਤੋ ਨੇਸ੍ਤ
ਕੁਦਾਮ ਸੀਨਹ ਕਿ ਓ ਮਖ਼ਜ਼ਨੇ ਇਲਾਹੀ ਨੇਸ੍ਤ

ਕੁਦਾਮ--ਕੇਹੜੀ। ਦੀਦਾਹ ਅੱਖ। ਕਿ--ਜੋ ਇਸ। ਦਰ--ਵਿਚ। ਸਵਾਦਿ--ਸੁਰਮਾ। ਨੂਰਿ--ਚਾਣਨ, ਰੱਬੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦਾ ਜਲਵਾ। ਤੋ--ਤੇਰਾ। ਨੇਸਤ--ਨਹੀਂ ਹੈ। ਸੀਨਹ--ਸੀਨਾ, ਛਾਤੀ। ਕਿ ਓ--ਜਿਸ, ਜੇਹੜੀ। ਮਖਜ਼ਨੇ--ਖਜ਼ਾਨਾ। ਇਲਾਹੀ--ਰੱਬੀ।

ਅਰਥ--ਉਹ ਕੇਹੜੀ ਅੱਖ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ 'ਨੂਰ' ਦਾ ਸੁਰਮਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਉਹ ਕੇਹੜਾ ਸੀਨਾ ਹੈ, ਜੋ ਰੱਬੀ ਖ਼ਜ਼ਾਨਾ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਫ਼ਿਦਾਇ ਓ ਸ਼ੌ ਉਜ਼ਰੇ ਮਖ਼ਾਹ ਐ 'ਗੋਯਾ'
ਕਿ ਦਰ ਤਰੀਕੈ ਮਾ ਜਾਇ ਉਜ਼ਰ-ਖ਼੍ਵਾਹੀ ਨੇਸ੍ਤ॥੭॥

ਫ਼ਿਦਾਇ--ਕੁਰਬਾਨ, ਸਦਕੇ, ਵਾਰੀ, ਘੋਲੀ। ਓ--ਉਸ ਤੋਂ। ਸ਼ੌ--ਹੋ। ਉਜ਼ਰ--ਬਹਾਨਾ, ਇਨਕਾਰ। ਮਖ਼ਾਹ--ਨਾ ਕਰ। ਐ--ਹੇ। ਗੋਯਾ--ਨੰਦ ਲਾਲ। ਕਿ--ਜੋ। ਦਰ--ਵਿਚ। ਤਰੀਕੈ--ਤਰੀਕਤ, ਪੰਥ, ਰਸਤਾ। ਮਾ- ਮੇਰੇ, ਸਾਡੇ। ਜਾਇ--ਜਗ੍ਹਾਂ। ਉਜ਼ਰ ਖ਼੍ਵਾਹੀ--ਬਹਾਨਾ ਕਰਨਾ, ਇਨਕਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਬਹਾਨੇ ਬਾਜ਼ੀ।

ਅਰਥ--ਹੇ ਨੰਦ ਲਾਲ ! ਉਸ ਤੋਂ ਕੁਰਬਾਨ ਹੋ, ਬਹਾਨਾ ਨ ਕਰ। ਕਿਉਂ ਜੋ ਸਾਡੇ ਰਾਹ ਵਿਚ ਉਜ਼ਰ ਕਰਨ ਦੀ ਜਗ੍ਹਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ

ਪੰਜਾਬੀ ਉਲਥਾ--

ਦਰ ਤਿਰੇ ਦੇ ਮੰਗਤੇ ਤਾਈਂ, ਤਿਸ ਸ਼ਾਹੀ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ।
ਨਾਂ ਉਹ ਤਖਤ ਜੜਾਊ ਮੰਗੇ, ਤਾਜ ਸ਼ਾਹੀ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ।
ਜਿਸ ਨੇ ਮਨ ਵੈਰੀ ਨੂੰ ਜਿੱਤਿਆ, ਸੱਚਾ ਉਹ ਸੁਲਤਾਨ ਹੋਯਾ।
ਨਹੀ ਵਰਿਆਮ ਸੂਰਮਾ ਜਗ ਜਿਨਿ, ਹਉਮੈ ਢਾਹੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ।
ਦੋਹੂੰ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਸਾਹਿਬ ਹੋਏ, ਦਰ ਤੇਰੇ ਦੇ ਮੰਗਤੇ ਸਨ,
ਦਰਸ਼ਨ ਪ੍ਰੇਮ ਫਾਸ ਜੋ ਫਾਸੇ, ਇਛਤ ਰਿਆਈ ਲੋੜ ਨਹੀਂ।
ਹਰ ਇਕ ਅੱਖ ਅੰਦਰ ਇਹ ਸੁਰਮਾ, ਨੂਰ ਪਿਆਰਾ ਤੇਰਾ ਜੋ,
ਹਰ ਇਕ ਸੀਨਾ ਬਣਿਆ ਬੈਠਕ, ਹੋਰ ਬਨਾਈ ਲੋੜ ਨਹੀਂ।
ਤਨ ਮਨ ਵਾਰ ਪ੍ਰੀਤਮ ਉਤੋਂ, ਉਜ਼ਰ ਜ਼ਰਾ ਕੋਈ ਕਰੀਂ ਨਹੀਂ,
ਨੰਦ ਲਾਲ ਵਿਚ ਮੱਤ ਅਸਾਡੇ, ਉਜਰ ਖਾਹੀ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ।

ਗ਼ਜ਼ਲ ਨੰ: ੮

ਅਜ਼ ਪੇਸ਼ ਚਸ਼ਮ ਆਂ ਬੁਤੇ ਨਾ-ਮਿਹਰਬਾਂ ਗੁਜ਼ਸ਼੍ਤ॥
ਜਾਨਾ ਗੁਜ਼ਸ਼੍ਤ ਤਾ ਜ਼ਿ ਰਹੇ ਦੀਦਹ ਜਾਂ ਗੁਜ਼ਸ਼੍ਤ।

ਅਜ਼–ਸੇ, ਕੋਲੋਂ। ਪੇਸ਼ਿ–ਅਗੋਂ। ਚਸ਼ਮ–ਅੱਖਾਂ। ਆਂ–ਉਹ। ਬੁਤੇ–ਸ਼ਕਲ ਮੂਰਤੀ, ਕੱਦ, ਸਰੀਰ। ਨਾਂ-ਮਿਹਰਬਾਂ–ਜੋ ਮੇਹਰਬਾਨ ਨਹੀਂ, ਬੇਦਰਦ, ਬੇਤਰਸ। ਜਾਨਾ–ਪਿਆਰਾ। ਗੁਜਸਤ–ਲੰਘਿਆ। ਤਾ–ਤਦ। ਜ਼ਿ–ਤੋਂ। ਰਹੇ–ਰਾਹ, ਰਸਤੇ। ਦੀਦਹ–ਅੱਖਾਂ। ਜਾਂ--ਜਾਨ, ਜਿੰਦ, ਜੀਵਨ ਸ਼ਕਤੀ।

ਅਰਥ--(ਮੇਰੀਆਂ) ਅੱਖਾਂ ਦੇ ਅਗੋਂ (ਅੱਜ) ਉਹ ਬੇਦਰਦ ਮੂਰਤੀ ਲੰਘ ਗਈ ਹੈ। (ਜਦ ਤੋਂ) ਪਿਆਰਾ ਕੋਲੋਂ ਲੰਘਿਆ ਹੈ, ਤਦ ਤੋਂ ਅੱਖਾਂ ਦੇ ਰਾਹ ਜਿੰਦ ਲੰਘ ਗਈ ਹੈ।

ਰੰਗਸ਼ ਕਬੂਦ ਕਰਦ ਦਿਲਸ਼ ਪੁਰ ਸ਼ਰਾਰ ਸਾਖ਼੍ਤ ॥
ਅਜ਼ ਬਸ ਕਿ ਦੂਦ ਆਹਿ ਮਨ ਅਜ਼ ਆਸਮਾਂ ਗੁਜ਼ਸ਼੍ਤ ॥

ਰੰਗ ਸ਼-ਰੰਗ ਉਸਦਾ। ਕਬੂਦ-ਨੀਲਾ। ਕਰਦ-ਕੀਤਾ। ਦਿਲਸ਼-ਦਿਲ ਉਸਦਾ। ਪੁਰ--ਭਰਿਆ ਹੋਇਆ। ਸ਼ਰਾਰ-ਸ਼ੋਅਲੇ, ਚੰਗਿਆੜੇ। ਸਾਖ਼ਤ-ਬਨਾਯਾ। ਅਜ਼ ਬਸ ਕਿ-ਜਦ ਤੋਂ। ਦੂਦ--ਧੂੰਆਂ। ਆਹਿ-ਆਹੀਂ ਹਾਹੁਕੇ, ਦਰਦ ਭਰੇ ਸਾਹ। ਮਨ-ਮੇਰੇ। ਆਸਮਾਂ-ਆਸਮਾਨ, ਆਕਾਸ਼। ਗੁਜ਼ਸਤ--ਲੰਘ ਗਿਆ।

ਅਰਥ--ਉਸਦਾ ਰੰਗ ਨੀਲਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਉਸਦਾ ਦਿਲ ਚੰਗਿਆੜਿਆਂ ਦਾ ਭਰਿਆ ਹੋਇਆ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ। ਜਦੋਂ ਕਿ ਮੇਰੀਆਂ ਆਹੀਂ ਦਾ ਧੂੰਆਂ ਅਸਮਾਨ ਵਿਚੋਂ ਲੰਘਿਆ।

ਭਾਵ--ਅਕਾਸ ਵਿਚ ਨੀਲਤਾ ਤੇ ਅਕਾਸ ਦੇ ਅੰਦਰਲੀ ਗਰਮੀ ਕਿਥੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਈ ਹੈ, ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਮੇਰੀਆਂ ਆਹੀਂ ਨੇ ਹੀ ਉਸਦੀ ਏਹ ਹਾਲਤ ਕੀਤੀ ਹੈ।

ਮਾਰਾ ਬਯਕ ਇਸ਼ਾਰਹੇ ਅਬਰੂ ਸ਼ਹੀਦ ਕਰਦ ॥
ਅਕਨੂੰ ਇਲਾਜ ਨੇਸ੍ਤ ਕਿ ਤੀਰ ਅਜ਼ ਕਮਾਂ ਗੁਜ਼ਸ਼੍ਤ ॥

ਬ-ਨਾਲ, ਸਾਥ। ਯਕ-ਇਕ। ਅਬਰੂ-ਭਵਾਂ, ਪਲਕਾਂ (ਭਾਵ-ਅਖਾਂ)। ਇਸ਼ਾਰਹੇ-ਸ਼ੈਨਤ। ਸ਼ਹੀਦ ਕਰਦ-ਜ਼ਖਮੀ ਕਰ ਦਿਤਾ। ਅਕਨੂੰ--ਹੁਣ। ਨੇਸਤ-ਨਹੀਂ ਹੈ। ਕਿ-ਜਦ। ਅਜ਼-ਤੋਂ। ਕਮਾਂ-ਕਮਾਨ, ਧਨਖ। ਗੁਜਸਤ--ਨਿਕਲ ਗਿਆ।

ਅਰਥ--ਭਵਾਂ ਦੀ ਇਕ ਸੈਨਤ ਨਾਲ ਮੈਨੂੰ ਸ਼ਹੀਦ ਕਰ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਹੁਣ (ਕੋਈ) ਇਲਾਜ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਜਦ ਕਿ ਤੀਰ ਕਮਾਨ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲ ਗਿਆ ਹੈ।

ਯਕ ਦਮ ਬਖ਼ੇਸ਼ ਰਾਹਿ ਨ ਬੁਰਦਮ ਕਿ ਕੀਸਤਮ ॥
ਐ ਵਾਇ ਨਕਦ ਜ਼ਿੰਦਗੀਅਮ ਰਾਇਗਾਂ ਗੁਜ਼ਸ੍ਤ ॥

ਯਕ ਦਮ–ਇਕ ਸ੍ਵਾਸ । ਬਖ਼ੇਸ਼--ਆਪਣੇ ਵਲ । ਰਾਹਿ–ਰਸਤਾ । ਨ–ਨਹੀਂ ਬੁਰਦਮ–ਲੈ ਗਿਆ । ਕਿ--ਜੋ । ਕੀਸਤ-ਕੌਣ ਹਾਂ । ਮ--ਮੈ । ਐ ਵਾਇ–ਸ਼ੋਕ ਹੈ । ਨਕਦ–ਦੌਲਤ, ਅਮੋਲਕ ਪਦਾਰਥ । ਜ਼ਿੰਦਗੀਅਮ–ਮੇਰਾ ਜੀਵਨ । ਰਾਇਗਾਂ–ਬਿਅਰਥ । ਗੁਜ਼ਸਤ–ਜਾ ਰਿਹਾ ।

ਅਰਥ--ਇਕ ਸ੍ਵਾਸ ਭਰ ਵੀ ਆਪਣੇ ਰਾਹ ਵੱਲ (ਵਿਚਾਰ ਨੂੰ) ਨਹੀਂ ਲੈ ਗਿਆ ਕਿ ਮੈਂ ਕੌਣ ਹਾਂ ? ਅਫ਼ਸੋਸ ਹੈ, (ਕਿ) ਮੇਰਾ ਜੀਵਨ (ਰੂਪ) ਪਦਾਰਥ ਬਿਅਰਥ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ !

ਹਰਗਿਜ਼ ਬਸੈਰਿ ਰੋਜ਼ਾ ਏ ਰੁਜ਼ਵਾਂ ਨ ਮੇ-ਰਵਦ ॥
ਗੋਯਾ ਕਸੇ ਕਿ ਜਾਨਬੇ ਕੂਏ ਬੁਤਾਂ ਗੁਜਸ੍ਤ ॥ ੯ ॥

ਹਰ ਗਿਜ਼–ਕਦੇ ਭੀ । ਬ ਸੈਰਿ–ਸੈਰ ਕਰਨ ਲਈ । ਰੋਜ਼ਾਇ–ਬਹਿਸਤ ਦੇ । ਰੁਜ਼ਵਾ–ਰੋਜ਼ਾ, (੨) ਬਾਗਾਂ । ਮੇਰਵਦ–ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਕਸੇ ਕਿ–ਜੇਹੜਾ ਕੋਈ । ਜਾਨਬੇ–ਵਲ । ਕੂਏ–ਕੂਚੇ । ਬੁਤਾਂ–ਭਾਵ ਵਿਚ ਮਾਸ਼ੂਕ ਹੈ ।

ਅਰਥ–(ਉਹ) ਕਦੇ ਭੀ ਬਹਿਸ਼ਤ ਦੇ ਰੋਜੇ (ਜਾਂ ਬਾਗ਼ਾਂ) ਦੀ ਸੈਰ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ। ਹੇ ਨੰਦ ਲਾਲ ! ਜੇਹੜਾ ਕਿ ਮਸ਼ੂਕ [ਸਤਿਗੁਰੂ] ਦੇ ਕੂਚੇ ਵਲ ਦੀ ਲੰਘ ਗਿਆ ਹੈ।

ਭਾਵ--ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਗਲੀ [ਸਤਸੰਗ] ਵਲ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਪੁਰਸ਼ ਨੂੰ ਸੁਰਗ ਵਿਚ ਜਾਣ ਦੀ ਇਛਾ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦੀ ਤੇ ਨਰਕ ਵਲੋਂ ਡਰ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ, ਉਹ ਦੋਹਾਂ ਵਲੋਂ ਬੇਪਰਵਾਹ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜੈਸਾ--'ਨਰਕ ਸੁਰਗ ਤੇ ਮੈ ਰਹਿਓ ਸਤਿਗੁਰ ਕੇ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ।'

ਅਥਵਾ--'ਕਿਆ ਨਰਕ ਕਿਆ ਸੁਰਗ ਵਿਖਰਾ ਸੰਤਨ ਦੋਊ ਰਾਧੇ॥
ਹਮ ਕਾਹੂ ਕੀ ਕਾਨ ਨ ਕਢਿਤੇ ਅਪਨੇ ਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦੇ॥'

ਪੰਜਾਬੀ ਉਲਥਾ--

ਲੰਘ ਗਿਆ ਉਹ ਅੱਖਾਂ ਅਗੋਂ ਬਿਦਰਦ ਮੇਰਾ ਦਿਲ ਜਾਨੀ।
ਯਾਰ ਕੀ ਲੰਘਿਆ ਰਾਹ ਨੈਣਾਂ ਦੇ ਮੇਰੀ ਜਿੰਦ ਸਿਧਾਨੀ।
ਤਾਰੇ ਚਮਕਨ ਸ਼ੋਅਲੇ ਅੱਗ ਦੇ ਰੰਗ ਹੋਇਆ ਕਿਉਂ ਨੀਲਾ,
ਵਿਛੁੜੇ ਦਿਲ ਮੇਰੇ ਦੀਆਂ ਆਹੀਂ ਵਿਚ ਅਕਾਸ਼ ਗਈਆਂ ਨੀ।
ਉਸਦੇ ਪਲਕਾਂ ਦੀ ਇਕ ਸੈਨਤ ਮੈਨੂੰ ਜ਼ਖਮੀ ਕੀਤਾ,
ਕੋਈ ਇਲਾਜ ਨਾ ਹੁਣ ਹੋ ਸਕਦਾ, ਨਿਕਲਿਆ ਤੀਰ ਕਮਾਨੀ।
ਇਕ ਪਲ ਛਿਨ ਭੀ 'ਆਪੁ' ਨ ਲੱਭਾ, ਮੈਂ ਕੀ ਕਿਥੋਂ ਆਯਾ?
ਹਾਇ! ਸ਼ੋਕ ਇਹ ਜਨਮ ਪਦਾਰਥ, ਬਿਰਥਾ ਉਮਰ ਵਿਹਾਨੀ।
ਰੋਜ਼ੇ ਬਾਗ਼ ਜੋ ਵਿਚ ਬਹਿਸ਼ਤਾਂ, ਤਿਸਦੀ ਸੈਰ ਨਾ ਜਾਂਦੇ ਓ,
ਪ੍ਰੀਤਮ ਦੇ ਕੂਚੇ ਵਿਚ ਜਾਣਾ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪਰੀਤ ਲਗਾਨੀ।੮।

ਗ਼ਜ਼ਲ ਨੰ: ੯

ਬਦਰ ਪੇਸ਼ੇ ਰੂਇ ਤੋ ਸ਼ਰਮਿੰਦਹ ਅਸ੍ਤ॥
ਬਲਕਿ ਖ਼ੁਰਸ਼ੈਦੇ ਜਹਾਂ ਹਮ ਬੰਦਹ ਅਸ੍ਤ॥

ਬਦਰ--ਚੰਦ੍ਰਮਾ। ਪੇਸ਼ੇ--ਅੱਗੇ, ਸਾਹਮਣੇ, ਮੁਕਾਬਲੇ ਉਤੇ। ਰੂਇ--ਚੇਹਰੇ। ਤੋ--ਤੇਰੇ। ਬਲਕਿ--ਸਗੋਂ। ਖੁਰਸ਼ੈਦੇ--ਸੂਰਜ। ਜਹਾਂ--ਜਹਾਨ, ਜਗਤ। ਹਮ--ਭੀ। ਬੰਦਹ--ਗੋਲਾ, ਦਾਸ।

ਅਰਥ--ਤੇਰੇ ਚੇਹਰੇ (ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ) ਅਗੇ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਸ਼ਰਮਿੰਦਾ (ਹੋ ਰਿਹਾ) ਹੈ। ਸਗੋਂ ਜਗਤ ਦਾ ਸੂਰਜ ਭੀ (ਉਸ ਸੁੰਦਰਤਾ ਦਾ) ਗ਼ੁਲਾਮ ਹੈ।

ਚਸ਼ਮਿ ਮਾ ਹਰਗਿਜ਼ ਬ਼ਗ਼ੈਰ ਅਜ਼ ਹਕ ਨ ਦੀਦ ॥
ਐ ਖ਼ੁਸ਼ਾ ਚਸਮੇ ਕਿ ਹੱਕ ਬੀਨਿੰਦਹ ਅਸ੍ਤ ॥

ਚਸ਼ਮਿ–ਅੱਖਾਂ। ਮਾ–ਮੇਰੀਆਂ, ਸਾਡੀਆਂ। ਹਰਗਿਜ਼--ਮੂਲੋਂ ਹੀ, ਹੋਰ ਕੁਝ, ਕਦੇ ਭੀ। ਬ਼ਗ਼ੈਰ–ਬਿਨਾਂ। ਅਜ਼--ਤੋਂ । ਹੱਕ–ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ, ਰੱਬ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ। ਦੀਦ–ਵੇਖਦੀਆਂ । ਐ–ਕ੍ਰਿਯਾ ਵਚਨ ਹੈ । ਖ਼ੁਸ਼ਾ–ਖ਼ੁਸ਼ ਨਸੀਬ ਵਾਲੀ, ਸੁਭਾਗ। ਚਸ਼ਮੇ–ਅੱਖ। ਕਿ–ਜੋ। ਬੀਨਿੰਦਹ–ਵੇਖਦੀ। ਅਸਤ–ਹੈ, ਹਨ।

ਅਰਥ--ਮੇਰੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਵੇਖਦੀਆਂ। ਉਹ ਸੁਭਾਗ ਅੱਖ ਹੈ, ਜੋ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਵੇਖਦੀ ਹੈ।

ਮਾ ਨਮੇ ਲਾਫੇਮ ਅਜ਼ ਜ਼ੁਹਦੋ ਰਿਆ ॥
ਗਰ ਗੁਨਾਹਗਾਰੇਮ ਹਕ ਬਖਸ਼ਿੰਦਹ ਅਸ੍ਤ ॥

ਮਾ–ਅਸੀਂ। ਨਮੋ–ਨਹੀਂ। ਲਾਫੇਮ–ਲਾਫ਼ ਮਾਰਦੇ, ਹੰਕਾਰ ਕਰਦੇ। ਜ਼ੁਹਦੋ–ਭਜਨ, ਬੰਦਗੀ । ਰਿਆ–ਦਿਖਾਵਾ । ਗਰ–ਜੇਕਰ । ਗੁਨਾਹਗਾਰੇਮ–ਔਗੁਨਾਂ ਵਾਲਾ ਹਾਂ ਮੈਂ, ਪਾਪੀ ਹਾਂ ਮੈਂ । ਬਖਸ਼ਿੰਦਹ–ਬਖਸ਼ਨਹਾਰ, ਬਖਸ਼ਨ ਵਾਲਾ। ਅਸਤ–ਹੈ।

ਅਰਥ–ਮੈਂ ਲਾਫ਼ ਨਹੀਂ ਮਾਰਦਾ, (ਆਪਣੀ) ਭਜਨ-ਬੰਦਗੀ ਤੇ ਦਿਖਾਵੇ ਦੀ। ਜੇਕਰ ਮੈਂ ਪਾਪੀ ਹਾਂ, (ਤਾਂ) ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਬਖਸ਼ਨਹਾਰ ਹੈ।

ਦੀਗਰੇ ਰਾ ਅਜ਼ ਕੁਜਾ ਆਰੇਮ ਮਾ ॥
ਸ਼ੋਰ ਦਰ ਆਲਮ ਯਕੇ ਅਫ਼ਰੀਦਾ ਅਸ੍ਤ ॥

ਦੀਗਰੇ ਰਾ--ਦੂਜੇ ਨੂੰ। ਅਜ਼ ਕੁਜਾ–ਕਿਸ ਥਾਂ ਤੋਂ, ਕਿਥੋਂ। ਆਰੇਮ–ਲੈ ਆਵਾਂ। ਮਾ–ਮੈਂ। ਸ਼ੋਰ–ਰੌਲਾ-ਗੌਲ਼ਾ। ਦਰ–ਵਿਚ। ਆਲਮ–ਜਗਤ। ਯਕੇ–ਇਕੋ ਨੇ। ਅਫ਼ਰੀਦਾ–ਸੁਟਿਆ, ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ।

ਅਰਥ—ਮੈਂ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਕਿਥੋਂ ਲਿਆਵਾਂ ? (ਜਦ ਕਿ) ਜਗਤ ਵਿਚ ਰੌਲਾ-ਗੌਲਾ ਇਕੋ ਨੇ ਹੀ ਸੁਟਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਭਾਵ--'ਆਪੇ ਪਟੀ ਕਲਮ ਆਪਿ ਉਪਰਿ ਲੇਖ ਭੀ ਤੂੰ॥ ਏਕੋ ਕਹੀਐ ਨਾਨਕਾ ਦੂਜਾ ਕਾਹੇ ਕੂ ।' ਦਾ ਹੀ ਸਿਧਾਂਤ ਹੈ।

ਹਰਫ਼ਿ ਗ਼ੈਰ ਅਜ਼ ਹੱਕ ਨਿ ਆਰਦ ਹੇਚਗਾਹ ॥
ਬਰ ਲਬੇ ਗੋਯਾ ਕਿ ਹੱਕ ਬਖਸਿੰਦਹ ਅਸ੍ਤ ॥

ਹਰਫ਼ੇ—ਅੱਖਰ, ਗੱਲ। ਗ਼ੈਰ—ਹੋਰ, ਦੂਜੀ। ਅਜ਼ ਹੱਕ—ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਤੋਂ। ਨਿ ਆਰਦ--ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ। ਹੇਚਗਾਹ—ਕਦੇ ਭੀ। ਬਰ ਲਬੇ--ਜੀਭ ਦੇ ਉਤੇ, ਜ਼ਬਾਨ ਉਤੇ। ਗੋਯਾ--ਨੰਦ ਲਾਲ।

ਅਰਥ--ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਕੋਈ ਅੱਖਰ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ ਕਦੇ ਭੀ--ਨੰਦ ਲਾਲ ਦੀ ਜੀਭ ਉਤੇ, (ਕਿਉਂ) ਜੋ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਬਖਸ਼ਨਹਾਰ ਹੈ।

ਪੰਜਾਬੀ ਉਲਥਾ—

ਸੁੰਦਰ ਮੁਖੜੇ ਦੇਖ ਤੇਰੇ ਨੂੰ ਦੀਨ ਪਿਆ ਸ਼ਰਮਾਵੇ।
ਜੱਗ ਨੂੰ ਰੋਸ਼ਨ ਕਰਨੇ ਵਾਲਾ, ਸੂਰਜ ਭੀ ਗ਼ਮ ਖਾਵੇ।
ਅੱਖ ਮੇਰੀ ਨੂੰ ਹਰਗਿਜ਼ ਹਰਗਿਜ਼ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਬਿਨ ਦਿਸਦਾ ਨਾ,
ਭਾਗਾਂ ਵਾਲੀ ਅੱਖ ਭੀ ਓਹੀ, ਜਿਸ ਰੱਬ ਨਜਰੀਂ ਆਵੇ।
ਮੈਂ ਨਾ ਕਦੇ ਭੀ ਮਾਨ ਕਰੇਂਦਾ, ਭਗਤੀ ਭਜਨ ਦਿਖਾਵੇ ਦਾ,
ਜੇਕਰ ਮੈਂ ਹਾਂ ਔਗੁਨਹਾਰਾ, ਰੱਬ ਬਖਸ਼ਨਹਾਰ ਕਹਾਵੇ।
ਦੂਜਾ ਹੋਰ ਨਾ ਕੋਈ ਹੋਯਾ ਕਿਥੋਂ ਜਾ ਮੈਂ ਲਿਆਵਾਂ,
ਜਦ ਕਿ ਸਾਰੇ ਜਗ ਦੇ ਅੰਦਰ, ਇਕੋ ਹੀ ਸ਼ੋਰ ਮਚਾਵੇ।
ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨਾਮ ਬਿਨ ਹੋਰ ਅੱਖਰ ਆਵੇ ਕਦੇ ਸੁ ਯਾਦ ਨਹੀਂ,
ਨੰਦ ਲਾਲ ਦੀ ਜੀਭਾ ਉਤੇ, ਰੱਬ ਬਖਸ਼ਨਹਾਰ ਵਸਾਵੇ ॥ ੯ ॥

ਗ਼ਜ਼ਲ ਨੰ: ੧੦

ਦਰਮਿਆਨੇ ਬਜ਼ਮਿ ਮਾ ਜੁਜ਼ ਕਿੱਸਾ ਏ ਜਾਨਾਨਾ ਨੇਸ੍ਰ
ਬੇ ਹਿਜਾਬ ਆ ਅੰਦਰੀਂ ਮਜਲਿਸ ਕਸੇ ਬੇਗਾਨਾ ਨੇਸ੍ਰ

ਦਰਮਿਆਨੇ–ਵਿਚਾਲੇ, ਵਿਚ। ਬਜ਼ਮਿ–ਸੰਗਤ ਦੇ। ਮਾ–ਸਾਡੀ। ਜੁਜ਼–ਬਿਨਾਂ। ਕਿੱਸਾ ਏ–ਕਥਾ, ਵਾਰਤਾ। ਜਾਨਾਨਾ–ਮਿੱਤ੍ਰਾਂ। ਨੇਸਤ–ਨਹੀਂ। ਬੇ–ਬਿਨਾ। ਹਿਜਾਬ–ਪੜਦਾ। ਅੰਦਰਲੀ–[ਅੰਦਰ+ਈਂ] ਇਸ ਅੰਦਰ। ਮਜਲਿਸ–ਸਭਾ, ਸੰਗਤ, ਇਕੱਠ। ਕਸੇ–ਕੋਈ। ਬੇਗਾਨਾ–ਓਪਰਾ, ਦੂਜਾ।

ਅਰਥ--ਸਾਡੀ ਸੰਗਤ ਵਿਚ, ਪ੍ਰੀਤਮ ਦੀ ਕਥਾ ਵਾਰਤਾ ਤੋਂ ਬਿਨ (ਹੋਰ ਕੁਝ ਭੀ) ਨਹੀਂ ਹੈ। ਪੜਦੇ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਆਓ, (ਕਿਉਂਕਿ) ਇ ਮਜਲਿਸ ਅੰਦਰ ਕੋਈ ਓਪਰਾ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਬਿਗੁਜਰ ਅਜ਼ ਬੇਗਾਨਗੀਹਾਓ ਬਖੁਦ ਸ਼ੌ ਆਸ਼ਨ
ਹਰ ਕਿ ਬਾਖ਼ੁਦ ਆਸ਼ਨਾ ਸ਼ੁਦ ਅਜ਼ ਖ਼ੁਦਾ ਬੇਗਾਨਾ ਨੇਸ੍ਰ

ਬਿਗੁਜ਼ਰ–ਲੰਘ ਜਾਹੁ॥ ਅਜ਼–ਤੋਂ। ਬੇਗਾਨਗੀ–ਦੁਜਾਇਗੀ,ਓਪਰਾਪਣਾ। ਹਾ--(ਬਹੁ: ਵ: ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨੀ)। ਓ--ਅਤੇ। ਬਖੁਦ–ਆਪਣੇ ਆਪ ਦਾ। ਸ਼ੌ--(ਕ੍ਰਿਯਾ) ਹੋ। ਆਸ਼ਨਾ–ਵਾਕਫ਼, ਪਛਾਣੂ। ਹਰ ਕਿ–ਜੋ ਕੋਈ। ਸ਼ੁਦ--ਹੋਇਆ। ਅਜ਼ ਖ਼ੁਦਾ–ਖ਼ੁਦਾ ਵਲੋਂ, ਰੱਬ ਵਲੋਂ। ਬੇਗਾਨਾ--ਓਪਰਾ, ਨਾਵਾਕਫ਼।

ਅਰਥ--ਦੁਜਾਇਗੀਆਂ ਤੋਂ ਲੰਘ ਜਾਹੁ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਾਕਫ਼ ਹੋ। (ਕਿਉਂ ?) ਜੋ ਕੋਈ ਆਪਣੇ ਆਪ ਦਾ ਜਾਣੂ ਹੋਇਆ ਖ਼ੁਦਾ ਵਲੋਂ ਬੇਗਾਨਾ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਭਾਵ–ਹੌਮੇ-ਮਮਤਾ ਨੂੰ ਛਡਕੇ ਆਪਣੇ ਰੂਪ ਨੂੰ ਪਛਾਣ ਆਪਣੇ ਆਪ ਪਛਾਣ ਲੈਣਾ ਹੀ ਰੱਬ ਨੂੰ ਪਾ ਲੈਣਾ ਹੈ।

ਸ਼ੌਕਿ ਮੌਲਾ ਹਰ ਕਿਰਾ ਬਾਸ਼ਦ ਹੁਮਾ ਸਾਹਿਬ ਦਿਲਸ੍ਤ॥
ਕਾਰਿ ਹਰ ਦਾਨਾ ਨਾ ਬਾਸ਼ਦ ਕਾਰਿ ਹਰ ਦੀਵਾਨਹ ਨੇਸ੍ਤ॥

ਸ਼ੌਕਿ-ਚਾਉ, ਲਗਨ। ਮੌਲਾ-ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ, ਰੱਬ। ਹਰ ਕਿਰਾ-ਜਿਸ ਕਿਸੇ ਨੂੰ। ਬਾਸ਼ਦ-ਹੋਇਆ ਹੈ। ਹੁਮਾ-ਓਹੀ। ਸਾਹਿਬ-ਮਾਲਕ। ਦਿਲਸਤ-ਦਿਲ ਹੈ। ਕਾਰਿ-ਕੰਮ ਇਹ। ਹਰ-ਸਾਰੇ, ਸਭਨਾਂ। ਦਾਨਾ-ਸਿਆਣਿਆਂ। ਨਾ ਬਾਸ਼ਦ-ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ।

ਅਰਥ--ਜਿਸ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਸ਼ੌਕ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਓਹੀ ਦਿਲ ਦਾ ਮਾਲਕ ਹੈ। ਇਹ ਕੰਮ ਨਾ ਸਭਨਾਂ ਸਿਆਣਿਆਂ ਤੋਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਸਭਨਾਂ ਦੀਵਾਨਿਆਂ ਦਾ ਭੀ ਏਹ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਨਾਸਿਹਾ ਤਾ ਚੰਦ ਗੋਈ ਕਿੱਸਹ ਹਾਇ ਵਾ ਅਜ਼ੋ ਪੰਦ
ਬਜ਼ਮਿ ਮਸਤਾਂ ਅਸ੍ਤ ਈਂ ਜਾ ਕਿੱਸਹ ਓ ਅਫ਼ਸਾਨਾ ਨੇਸ੍ਤ

ਨਾਸਿਹ--ਹੇ ਉਪਦੇਸ਼ਕ। ਤਾ ਚੰਦ- ਕਿਥੋਂ ਤੀਕ। ਗੋਈ--ਕਹੇਂਗਾ। ਕਿੱਸਹ ਹਾਇ-ਕਹਾਣੀਆਂ, ਕਥਾਵਾਂ। ਵਾਅਜ਼ੋ--ਵਖਿਆਨ। ਪੰਦ--ਨਸੀਹਤ ਸਿਖਯਾ। ਬਜ਼ਮਿ-ਸੰਗਤ ਵਿਚ। ਮਸਤਾਂ-ਮਸਤਾਨਿਆਂ, ਮਸਤਾਨੇ। ਅਸਤ--ਹੈ। ਈਂ--ਇਹ। ਜਾ-ਥਾਂ। ਅਫ਼ਸਾਨਾ-ਕਹਾਣੀ। ਨੇਸਤ--ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਅਰਥ--ਹੇ ਉਪਦੇਸ਼ਕ ! (ਤੂੰ) ਕਿਥੋਂ ਤਕ ਵਖਿਆਨ ਤੇ ਸਿਖਯਾ ਦੀਆਂ ਵਾਰਤਾਂ ਕਹੇਂਗਾ ?(ਇਹ) ਮਸਤਾਨਿਆਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਹੈ ਇਹ ਜਗ੍ਹਾ ਕਿੱਸੇ-ਕਹਾਣੀਆਂ ਦੀ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਈਂ ਮਤਾਇ ਹਕ ਬ ਪੇਸ਼ੇ ਸਾਹਿਬਾਨੇ ਦਿਲ ਬਵਦ॥
ਚੂੰ ਬ ਸਹਿਰਾ ਮੇ-ਰਵੀ ਦਰ ਗੋਸ਼ਾਏ ਵੀਰਾਨਾ ਨੇਸ੍ਤ॥

ਈਂ-ਇਹ। ਮਤਾਇ-ਦੌਲਤ। ਹਕ-ਸੱਚੀ। ਬ ਪੇਸ਼ੇ-ਕੋਲ, ਅਗੇ।

ਸਾਹਿਬਾਨੇ--ਮਾਲਕ। ਬਵਦ-ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਚੂੰ--ਕਿਉਂ। ਬ ਸਹਿਰਾ-ਵਿਚ ਜੰਗਲ। ਮੇ-ਰਵੀ-ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਦਰ-ਵਿਚ। ਗੋਸ਼ਾਏ-ਨੁਕਰ, ਕਿਨਾਰਾ, ਏਕਾਂਤ। ਵੀਰਾਨ-ਉਜਾੜ।

ਅਰਥ-ਇਹ ਸੱਚੀ ਦੌਲਤ, ਦਿਲ ਦੇ ਮਾਲਕਾਂ ਕੋਲ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਜੰਗਲਾਂ ਵਿਚ ਕਿਉਂ ਜਾਵਾਂ ? ਉਜਾੜ ਦੇ ਕੋਨਿਆਂ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਭਾਵ-ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਵਸਦਾ ਹੈ, ਜੰਗਲਾਂ ਵਿਚ ਜਾਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਥੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਕੋਈ ਵਖਰਾ ਟਿਕਾਣਾ ਬਣਾ ਕੇ ਬੈਠਾ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਈਂ ਮਤਾਏ ਸ਼ੌਕ ਰਾ ਅਜ਼ ਆਸ਼ਕਾਨੇ ਹੱਕ ਬਖ਼ਾਹ॥
ਜਾਂ ਕਿ ਦਰ ਜਾਨਸ਼ ਬਜੁਜ਼ ਨਕਸ਼ੇ ਰੁਖ਼ੇ ਜਾਨਾ ਨਾ ਨੇਸ੍ਤ॥

ਅਜ਼--ਪਾਸੋਂ। ਆਸ਼ਕਾਨੇ ਹੱਕ--ਰੱਬ ਦੇ ਆਸ਼ਕਾਂ [ਸੰਤਾਂ]। ਬਖ਼ਾਹ-ਮੰਗ। ਜਾਂ ਕਿ-ਕਿਉਂਕਿ। ਦਰ--ਅੰਦਰ। ਜਾਨਸ਼-ਜਾਨ, ਜਿੰਦ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ। ਬਜੁਜ਼-ਬਿਨਾਂ। ਨਕਸ਼ੇ-ਤਸਵੀਰ। ਰੁਖ਼ੇ-ਚੇਹਰਾ,ਸਰੂਪ। ਜਾਨਾ-ਪਿਆਰਾ ਜਾਨੀ, ਮਿੱਤ੍ਰ।

ਅਰਥ-ਇਕ ਸ਼ੌਕ ਦੀ ਦੌਲਤ ਸੰਤਾਂ ਪਾਸੋਂ ਮੰਗ। ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜਾਨ ਅੰਦਰ, ਮਿੱਤ੍ਰ ਦੇ ਸਰੂਪ ਦੀ ਤਸਵੀਰ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਕੁਝ ਭੀ) ਨਹੀਂ ਹੈ। ਜੈਸਾ ਕਿ-

'ਦਿਲ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੈ ਲਗੀ ਤਸਵੀਰ ਨਾਨਕ ਕੀ।
ਜਿਆਰਤ ਹੋਤੀ ਰਹਿਤੀ ਹੈ,ਇਸੀ ਤਦਬੀਰ ਨਾਨਕ ਕੀ।'

ਚੰਦ ਮੇ ਗੋਈ ਤੂ ਐ ਗੋਯਾ ਖ਼ਮੁਸ਼ ਸ਼ੌ ਜ਼ੀਂ ਸਖ਼ੁਨ॥
ਸ਼ੌਕਿ ਮੌਲਾ ਮੁਨਹਸਰ ਬਰ ਕਾਬਾ ਓ ਬੁਤਖ਼ਾਨਾ ਨੇਸ੍ਤ॥

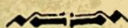
ਚੰਦ-ਕਿਥੋਂ ਤਕ। ਮੇ ਗੋਈ-ਕਹੇਂਗਾ। ਖ਼ਮੁਸ਼-ਚੁਪ। ਸ਼ੌ-ਹੋ। ਜ਼ੀਂ-ਅਜ਼ੀਂ

ਇਨ੍ਹਾਂ। ਸਖ਼ੁਨ–ਗੱਲਾਂ । ਮੁਨਹਸਰ–ਨਿਰਭਰ । ਕਾਬਾ-ਮੱਕੇ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚਲਾ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦਾ ਮਸ਼ਹੂਰ ਮੰਦਰ, ਜਿਸਦੀ ਹੱਜ ਕਰਨ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਬੁਤਖ਼ਾਨਾ–ਬੁਤਾਂ ਦਾ ਘਰ, ਠਾਕਰ ਦੁਆਰੇ ਆਦਿਕ, ਪਰ ਇਥੇ ਕਾਂਸ਼ੀ, ਰਾਮੇਸ੍ਵਰ ਆਦਿਕ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਮੰਦਰਾਂ ਤੋਂ ਭਾਵ ਹੈ। ਬਰ–ਉਤੇ।

ਅਰਥ–ਹੇ ਨੰਦ ਲਾਲ! ਕਿਥੋਂ ਤਕ ਕਹੇਂਗਾ ? ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੱਲਾਂ ਵਲੋਂ ਚੁਪ ਹੋ ਜਾਹੁ। (ਕਿਉਂਕਿ) ਰੱਬ ਦਾ ਸ਼ੌਕ, ਮੱਕੇ ਅਤੇ ਮੰਦਰਾਂ ਉਤੇ ਨਿਰਭਰ ਨਹੀਂ ਹੈਂ।

ਪੰਜਾਬੀ ਉਲਥਾ–

ਸਾਡੀ ਸੰਗਤ ਪ੍ਰੀਤਮ ਵਸਦਾ ਬਿਨਾਂ ਓਸ ਕੋਈ ਬਾਤ ਨਹੀਂ।
ਬਿਨਾਂ ਘੁੰਡ ਦੇ ਆਵੇ ਅੰਦਰ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਦੁਇ ਜਾਤ ਨਹੀਂ।
ਖ਼ੁਦੀ ਤਕੱਬਰ ਦਿਲ ਚੋਂ ਖੋਵੇਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਵੇਖੇਂਗਾ,
ਆਪ ਆਪ ਦਾ ਜਾਣੂ ਹੋਵੇਂ, ਤੈਥੋਂ ਰੱਬ ਦੂਰਾਤ ਨਹੀਂ।
ਸ਼ੌਕ ਸਾਂਈ ਦਾ ਜਿਸਨੂੰ ਹੋਯਾ ਓਹੀ ਦਿਲ ਦਾ ਸਾਹਿਬ ਹੈ,
ਦਾਨੇ ਸਭ ਦਾ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਇਹ ਅਤੇ ਦੀਵਾਨੇ ਬਾਤ ਨਹੀਂ।
ਹੇ ਪੰਡਿਤ! ਤੂੰ ਕਦ ਤਕ ਕਹਿਸੇਂ, ਕਥਾ ਨਸੀਹਤ ਵਾਲੀ ਨੂੰ,
ਮਸਤਾਂ ਦੀ ਹੈ ਸੰਗਤ ਸਾਡੀ, (ਇਹ) ਕਥਾ ਦੀ ਬਾਤ ਸੁਹਾਤ ਨਹੀਂ।
'ਸਿਮਰਨ' ਦੌਲਤ ਸੱਚੀ ਜਾਣੋ, ਦਿਲ ਦੇ ਮਾਲਕ ਕੋਲ ਰਹੇ,
ਜੰਗਲਾਂ ਵਿਚ ਕਿਉਂ ਜਾਕੇ ਭਟਕਾਂ, ਉਜਾੜ ਵਿਚ ਲਭਾਤ ਨਹੀਂ।
ਦੌਲਤ ਸਚੀ ਦਾ ਸ਼ੌਂਕ ਜਿ ਰੱਖੇਂ, ਮੰਗ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਪਾਸੋਂ ਤੂੰ,
ਪ੍ਰੀਤਮ ਦੀ ਤਸਵੀਰ ਬਿਨਾਂ ਕੁਝ ਦਿਲ ਦੇ ਵਿਚ ਸੁਹਾਤ ਨਹੀਂ।
ਕਦ ਤਕ ਗੋਯਾ ਬੋਲੀ ਜਾਸੇਂ, ਚੁਪ ਹੋ ਰਹੁ ਗੱਲਾਂ ਤੋਂ,
ਹੱਜ ਮੱਕੇ ਦੀ ਕਾਸੀ ਜਾਣਾ, ਰੱਬ ਦਾ ਸ਼ੌਂਕ ਕਹਾਤ ਨਹੀਂ।

ਗ਼ਜ਼ਲ ਨੰ: ੧੧

ਦਿਲ ਅਗਰ ਦਰ ਹਲਕਾਏ ਜ਼ੁਲਫ਼ੇ ਦੁਤਾਂ ਖ਼ਾਹਦ ਗੁਜ਼ਸ਼੍ਤ
ਅਜ਼ ਖ਼ੁਤਨ ਦਰ ਚੀਨੋ ਮਾਚੀਨੋ ਖ਼ਤਾ ਖ਼ਾਹਦ ਗੁਜ਼ਸ਼੍ਤ

ਹਲਕਾਏ-ਕੁੰਡਲਾਂ। ਜ਼ੁਲਫ-ਕੇਸਾਂ ਦੀ ਲਿਟ ਜੋ ਮੂੰਹ ਉਤੇ ਲਮਕੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਦੁਤਾ-ਦੋ ਕੀਤੀਆਂ ਹੋਈ,ਮੋੜੀ ਹੋਈ। ਖ਼ਾਹਦ ਗੁਜ਼ਸ਼ਤ-ਲੰਘ ਜਾਵੇ। ਖ਼ੁਤਨ, ਚੀਨ, ਮਾਚੀਨ ਖ਼ਤਾ, (ਇਹ ਸਭ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਹਨ)।

ਅਰਥ-ਜੇਕਰ ਦਿਲ ਕੁੰਡਲਾਂ (ਵਰਗੀਆਂ) ਟੇਢੀਆਂ ਜ਼ੁਲਫ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਲੰਘ ਜਾਵੇ। (ਤਾਂ) ਖ਼ੁਤਨ, ਚੀਨ, ਮਾਚੀਨ ਤੇ ਖਤਾ (ਆਦਿਕ ਮੁਲਕਾਂ) ਵਿਚੋਂ ਲੰਘ ਜਾਵੇਗਾ।

ਭਾਵ-ਜੇਕਰ ਸਿਖ ਦਾ ਮਨ, ਗੁਰੂ ਦਰਸ਼ਨ ਦਾ ਭੌਰਾ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਸੋਹਣੇ ਤੋਂ ਸੋਹਣੇ ਦੇਸਾਂ ਦੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਭੀ ਮੋਹ ਨਹੀਂ ਸਕਦੀਆਂ।

ਪਾਤਸ਼ਾਹੀਏ ਈਂ ਦੁ ਆਲਮ ਯਕ ਨਿਗਾਹੇ ਰੂਇ ਤੋ॥
ਸਾਇਆ ਏ ਜ਼ੁਲਫੇ ਤੋ ਅਜ਼ ਬਾਲੇ ਹੁਮਾ ਖ਼ਾਹਦ ਗੁਜ਼ਸ਼੍ਤ॥

ਦੁ ਆਲਮ-ਦੋਹਾਂ ਲੋਕਾਂ। ਯਕ ਨਿਗਾਹੇ-ਇਕ ਨਜ਼ਰ। ਰੂਏ-ਚਿਹਰੇ। ਤੋ-ਤੇਰੇ। ਸਾਇਆ-ਪ੍ਰਛਾਵਾਂ। ਅਜ਼-ਤੋਂ। ਬਾਲੇ ਹੁਮਾ-ਹੁਮਾਂਅ ਪੰਛੀ, ਫਾਰਸੀ ਕਵੀ ਮੰਨਦੇ ਹਨ, ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਉਤੇ ਹੁਮਾਂ ਪੰਛੀ ਦਾ ਪ੍ਰਛਾਵਾਂ ਪੈ ਜਾਵੇ, ਉਹ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਅਰਥ-ਤੇਰੇ ਮੁਖੜੇ ਦੀ ਇਕ ਨਿਗਾਹ ਦੇ (ਵਿਚ) ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਹੈ। ਤੇਰੀ ਜ਼ੁਲਫ਼ ਦਾ ਪ੍ਰਛਾਵਾਂ, ਹੁਮਾਂਅ ਪੰਛੀ ਤੋਂ ਭੀ ਲੰਘ ਗਿਆ ਹੈ।

ਭਾਵ-ਹੁਮਾ ਪੰਛੀ ਦਾ ਪ੍ਰਛਾਵਾਂ ਇਕ ਲੋਕ ਦੀ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਦੇਂਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਤੇਰੀ ਜ਼ੁਲਫ਼ ਦਾ ਪ੍ਰਛਾਵਾਂ ਦੋਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਬਖਸ਼ਦਾ ਹੈ,

ਇਸ ਲਈ ਏਹ ਉਸ ਤੋਂ ਭੀ ਲੰਘ ਗਿਆ ਹੈ।

ਈਂ ਬਿਸਾਤੇ ਉਮਰ ਰਾ ਦਰਯਾਬ ਕੀ ਬਾਦੇ ਸਬਾ ॥
ਅਜ਼ ਕੁਜਾ ਆਮਦ ਨ ਦਾਨਮ ਅਜ਼ ਕੁਜਾ ਖਾਹਦ ਗੁਜ਼ਸ੍ਤ॥

ਬਿਸਾਤੇ–ਪੂੰਜੀ, ਮੂੜੀ। ਦਰਯਾਬ–ਪਕੜ। ਕੀਂ–ਜੋ ਏਹ। ਬਾਦੇ ਸਬਾ–ਸਵੇਰ ਦੀ ਹਵਾ। ਅਜ਼ ਕੁਜਾ–ਕਿਥੋਂ। ਆਮਦ–ਆਈ। ਦਾਨਮ–ਜਾਣਦਾ ਮੈਂ।

ਅਰਥ–ਇਸ ਉਮਰ ਦੀ ਪੂੰਜੀ ਨੂੰ ਪਕੜ, ਕਿਉਂ ਜੋ ਏਹ ਸਵੇਰ ਦੀ ਹਵਾ (ਵਾਂਗੂ ਹੈ)। ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ, ਕਿਥੋਂ ਆਈ ਹੈ ਤੇ ਕਿਥੇ ਨੂੰ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ।

ਬਾਦਸ਼ਾਹੀਏ ਈਂ ਜਹਾਂ ਜੁਜ਼ ਸ਼ੋਰੋ ਗ਼ੋਗ਼ਾ ਬੇਸ਼ ਨੇਸ੍ਤ ॥
ਪੇਸ਼ ਦਰਵੇਸ਼ੇ ਕਿ ਓ ਅਜ਼ ਮੁਦਾਅ ਖ਼ਾਹਦ ਗੁਜ਼ਸ੍ਤ ॥

ਜਹਾਂ–ਜਹਾਨ, ਜਗਤ। ਸ਼ੋਰੋ ਗ਼ੋਗ਼ਾ–ਰੌਲਾ-ਰੱਪਾ, ਡੰਡ-ਰੌਲਾ। ਬੇਸ਼–ਬਹੁਤਾ ਪੇਸ਼–ਅੱਗੇ, ਕੋਲ, ਸਾਹਮਣੇ। ਦਰਵੇਸ਼ੇ–ਫ਼ਕੀਰ ਦੇ। ਕਿ ਓ–ਜੇਹੜਾ ਕਿ। ਮੁਦਾਅ–ਕਾਮਨਾ, ਇਛਾ।

ਅਰਥ–ਇਸ ਜਗਤ ਦੀ ਬਾਦਸ਼ਾਹੀ, ਸ਼ੋਰ-ਸ਼ਰਾਬੇ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ, (ਹੋਰ) ਬਹੁਤਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਉਸ ਦਰਵੇਸ਼ ਦੇ ਅੱਗੇ, ਜੇਹੜਾ ਕਿ ਕਾਮਨਾ ਤੋਂ ਲੰਘ ਗਿਆ ਹੈ।

ਭਾਵ–ਜਿਸਦੀਆਂ ਕਾਮਨਾਂ ਮਿਟ ਗਈਆਂ ਹਨ, ਉਸਨੂੰ ਇਸ ਦੁਨੀਆ ਦੀ ਬਾਦਸ਼ਾਹੀ ਸ਼ੋਰ-ਸ਼ਰਾਬਾ ਹੀ ਦਿਸਦਾ ਹੈ।

ਅਜ਼ ਗੁਜ਼ਸਤਨਹਾ ਚਿ ਮੇ-ਪੁਰਸੀ ਦਰੀਂ ਦਹਿਰੇ ਖਰਾਬ
ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਖਾਹਦ ਗੁਜ਼ਸ੍ਤੋ ਹਮ ਗਦਾ ਖ੍ਵਾਹਦ ਗੁਜ਼ਸ੍ਤ

ਗੁਜ਼ਸਤਨ–ਗੁਜਰ ਜਾਣਾ, ਮਰ ਜਾਣਾ। ਚਿ–ਕੀ। ਮੇ ਪੁਰਸੀ–ਪੁਛਦਾ ਹੈਂ।

ਦਰੀਂ-[ਦਰ+ਈਂ] ਇਸ ਵਿਚ। ਦਹਿਰੇ--ਜਗਤ। ਖ਼ਰਾਬ--ਨਿਕੰਮਾ, ਬੁਰਾ। ਖਾਹਦ ਗੁਜ਼ਸਤੋ--ਚਲਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਹਮ--ਭੀ। ਗਦਾ--ਮੰਗਤਾ।

ਅਰਥ—ਗੁਜਰ ਜਾਣ (ਦੀ ਗੱਲ) ਕੀ ਪੁਛਦੇ ਹੋ, ਇਸ ਨਿਕੰਮੇ ਜਗਤ ਵਿਚੋਂ। ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਗੁਜਰ ਜਾਵੇਗਾ ਅਤੇ ਮੰਗਤਾ ਭੀ ਗੁਜਰ ਜਾਵੇਗਾ।

ਸ਼ਿਅਰਿ ਗੋਯਾ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਬਖਸ਼ ਅਸ੍ਤ ਚੂੰ ਆਬੇ ਹਯਾਤ॥
ਬਲਕਿ ਅਜ਼ ਪਾਕੀਜ਼ਗੀ ਜ਼ਾਬੇ ਬਕਾ ਖ੍ਵਾਹਦ ਗੁਜਸ੍ਤ॥

ਸ਼ਿਅਰਿ—ਬਚਨ, ਕਵਿਤਾ। ਜ਼ਿੰਦਗੀ—ਜੀਵਨ। ਬਖ਼ਸ਼ ਅਸਤ--ਬਖਸ਼ਨ ਵਾਲੇ ਹਨ। ਚੂੰ--ਜੈਸੇ, ਵਾਂਗੂ। ਆਬੇ ਹਯਾਤ*--ਕਾਯਮ ਰਖਣ ਵਾਲਾ ਪਾਣੀ, ਅੰਮ੍ਰਤ। ਬਲਕਿ--ਸਗੋਂ। ਪਾਕਜ਼ਗੀ--ਪਵਿਤ੍ਰਤਾ। ਜਾਬੇ ਬਕਾ—ਅੰਮ੍ਰਤ।

ਅਰਥ—ਨੰਦ ਲਾਲ ਦੀ ਕਵਿਤਾ ਜੀਵਨ ਬਖਸ਼ਨ ਵਾਲੀ ਹੈ, ਅੰਮ੍ਰਤ ਵਾਂਗੂ। ਸਗੋਂ ਪਵਿਤ੍ਰਤਾ ਵਿਚ ਤਾਂ ਅੰਮ੍ਰਤ ਨਾਲੋਂ (ਭੀ ਅਗਾਂਹ) ਲੰਘ ਗਈ ਹੈ।

ਪੰਜਾਬੀ ਉਲਥਾ—

ਮੁਖ ਪ੍ਰੀਤਮ ਦੇ ਕੇਸ ਕੁੰਡਲ ਚੋਂ ਜੇਕਰ ਮਨ ਹੈ ਲੰਘ ਗਿਆ।
ਖੁਤਨ ਮੁਲਕ ਦੇ ਸੁਟਕੇ ਨਾਫੇ ਚੀਨ ਮਚੀਨੋ ਲੰਘ ਗਿਆ।
ਦੋਹੁ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਬਾਦਸ਼ਾਹੀ ਇਕ ਦਰਸ ਮਾਹੀ ਤੋਂ ਮਿਲਦੀ ਏ,
ਪ੍ਰੀਤਮ ਜੁਲਫ ਸਿੰਦਾ ਪਛਾਵਾਂ ਹੁਮਾਅ ਸਾਯਾ ਤੋਂ ਲੰਘ ਗਿਆ।

---

*ਯੂਨਾਨ ਦੇ ਪੁਰਾਣੇ ਇਤਿਹਾਸਕਾਰਾਂ ਦਾ ਇਹ ਖਿਆਲ ਸੀ, ਕਿ ਬਹਰ ਜ਼ੁਲਮਾਤ ਵਿਚ ਇਕ 'ਚਸ਼ਮਾਯ ਹੈਵਾਨ' ਨਾਮ ਦਾ ਇਕ ਪਾਣੀ ਦਾ ਤਲਾਉ ਹੈ, ਜਿਸਦਾ ਪਾਣੀ ਪੀਣ ਨਾਲ ਮਨੁਖ ਸਦਾ ਜੀਊਂਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਸਕੰਦਰ ਆਜ਼ਮ ਨੇ ਇਸ ਚਸ਼ਮੇ ਨੂੰ ਲਭਿਆ ਸੀ।

ਪੂੰਜੀ ਉਮਰਾਂ ਵਾਲੀ ਪਕੜੋ, ਪਵਨ-ਸਵੇਰ ਦੀ ਵਾਂਗੂ ਜੋ,
ਕਿਥੋਂ ਆਏ ਕਿਥੇ ਜਾਣਾ ? ਏਸ ਖਬਰ ਤੋਂ ਲੰਘ ਗਿਆ।
ਬਾਦਸ਼ਾਹੀ ਜੁ ਜਗ ਸਾਰੇ ਦੀ ਸ਼ੋਰ ਗੌਗੇ ਤੋਂ ਵਧ ਨਹੀਂ,
ਓਸ ਸੰਤ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਜੋ ਇਛਾ ਤੋਂ ਲੰਘ ਗਿਆ।
ਲੰਘ ਜਾਣ ਦੀ ਗਲ ਕੀ ਪੁਛੇਂ ਏਸ ਨਿਕੰਮੀ ਦੁਨੀਆ ਚੋਂ,
ਬਾਦਸਾਹ ਜੋ ਲੰਘ ਗਿਆ ਹੈ ਮੰਗਤਾ ਭੀ ਹੈ ਲੰਘ ਗਿਆ।
ਜੀਵਨ ਦਾਤਾ ਬਚਨ ਲਾਲ ਦਾ, ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵਾਂਗੂ ਮਿਠਾ ਏ,
ਪਰ ਪਵਿਤ੍ਰਤਾ ਅੰਦਰ ਜਾਣੋ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਤੋਂ ਭੀ ਲੰਘ ਗਿਆ। ੧੧।

ਗ਼ਜ਼ਲ ਨੰ: ੧੨

ਦਿਲ ! ਇਮ ਸ਼ਬ ਬ ਤਮਾਸ਼ਾਇ ਰੁਖ਼ੇ ਯਾਰ ਤੁਆਂ ਰਫ਼ਤ
ਸੂਏ ਬੁਤਿ ਆਸ਼ਿਕ ਕੁਸ਼ਿ ਅੱਯਾਰ ਤੁਆਂ ਰਫ਼ਤ

ਇਮ–ਅਜ। ਸ਼ਬ–ਰਾਤ। ਬ–ਨੂੰ, ਸਾਥ। ਤਮਾਸ਼ਾਇ–ਤਮਾਸ਼ੇ। ਰੁਖ਼ੇ–ਚੇਹਰਾ, ਮੁਖ, ਦਰਸ਼ਨ। ਯਾਰ–ਮਿਤ੍ਰ। ਤੁਆ–[ਤਵਾਨ] ਸਕੀਦਾ। ਰਫ਼ਤ–ਜਾਣਾ, ਜਾ। ਸੂਏ–ਵਲ, ਤਰਫ਼। ਬੁਤੇ–ਮੂਰਤੀ, ਸ਼ਕਲ, ਸਰੀਰ। ਕੁਸ਼ੇ–ਕਤਲ ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ਅੱਯਾਰ–ਚਲਾਕ, ਬਹੁਰੂਪੀਆ।

ਅਰਥ–ਹੇ ਮਨ ! ਅਜ ਰਾਤ ਨੂੰ ਤਮਾਸ਼ੇ (ਤੇ ਜਾਣ ਵਾਂਗੂ) ਮਿਤ੍ਰ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਨੂੰ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈਂ ? ਆਸ਼ਕਾਂ ਨੂੰ ਕਤਲ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਚਲਾਕ ਸਰੀਰ ਵਲ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈਂ।

ਭਾਵ–ਜਿਵੇਂ ਰਾਤ ਨੂੰ ਤਮਾਸ਼ਾ ਵੇਖਣ ਲਈ ਸ਼ੌਕ ਨਾਲ ਜਾਈਦਾ ਹੈ, ਇਵੇਂ ਹੀ ਹੇ ਮਨ ! ਤੂੰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਨੂੰ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈਂ ? ਹੋਰ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ ਦਾ ਆਦਰ ਸਤਕਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਆਪਣੇ ਪਿਆਰਿਆਂ ਨੂੰ ਤਲਵਾਰ ਨਾਲ ਸ਼ਹੀਦ

ਕਰਦਾ ਹੈ, ਤਦੇ ਹੀ ਤਾਂ ਫੁਰਮਾਇਆ ਹੈ—

'ਪਹਲਾਂ ਮਰਣੁ ਕਬੂਲ, ਜੀਵਣ ਕੀ ਛਡਿ ਆਸ ॥
ਹੋਹੁ ਸਗਲ ਕੀ ਰੇਣ ਕਾ ਤਾ ਆਉ ਹਮਾਰੈ ਪਾਸਿ ॥'

ਦਰ ਕੂਚਾਏ ਇਸ਼ਕ ਗ਼ਰਚਿ ਮੁਹਾਲ ਅਸ੍ਤ ਰਸੀਦਨ।
ਮਨਸੂਰ ਸਿਫ਼ਤ ਬਰ ਕਦਮ ਦਾਰ ਤੁਆਂ ਰਫ਼ਤ।

ਦਰ—ਵਿਚ। ਕੂਚਾਏ—ਗਲੀ ਦੇ। ਇਸ਼ਕ—ਪ੍ਰੇਮ। ਗ਼ਰਚਿ—ਭਾਵੇਂ। ਮੁਹਾਲ—ਔਖਾ, ਮੁਸ਼ਕਲ। ਅਸਤ—ਹੈ। ਰਸੀਦਨ—ਪੁਜਣਾ, ਜਾਣਾ। ਸਿਫ਼ਤ—ਵਾਂਗੂੰ। ਬਰ—ਉਤੇ। ਕਦਮ—ਪੈਰ। ਦਾਰ—ਸੂਲੀ। ਤੁਆਂ ਰਫ਼ਤ—ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈਂ।

ਅਰਥ--ਭਾਵੇਂ ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ ਕੂਚੇ ਵਿਚ ਜਾਣਾ ਬਹੁਤ ਹੀ ਔਖਾ ਹੈ (ਪਰ) ਮਨਸੂਰ ਵਾਂਗੂ ਸੂਲੀ ਉਤੇ ਕਦਮ (ਰੱਖਕੇ) ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈਂ।

ਭਾਵ—'ਜੇ ਤਉ ਪ੍ਰੇਮ ਖੇਡਨ ਕਾ ਚਾਉ ॥ ਸਿਰ ਧਰਿ ਤਲੀ ਗਲੀ ਮੇਰੀ ਆਉ ॥ ਯਥਾ--ਸਿਰ ਦੀਜੈ ਕਾਣ ਨ ਕੀਜੈ ॥
ਤਉ ਇਤੁ ਮਾਰਗਪੈਰ ਧਰੀਜੈ ॥'

ਐ ਦਿਲ ਬਸੂਏ ਮਦਰਸਹ ਗਰ ਮੈਲ ਨ ਦਾਰੀ ॥
ਬਾਰੇ ਬਸੂਏ ਖ਼ਾਨਾਏ ਖ਼ੁਮਾਰ ਤਵਾਂ ਰਫ਼ਤ ॥

ਬਸੂਏ—ਵਲੇ। ਮਦਰਸਹ—ਪਾਠਸ਼ਾਲਾ, ਸਕੂਲ, ਮਕਤਬ। ਗਰ—ਜੇ, ਜੇਕਰ। ਮੈਲ—ਚਾਉ, ਸ਼ੌਕ, ਇੱਛਾ। ਨ ਦਾਰੀ—ਤੂੰ ਨਹੀਂ ਰਖਦਾ। ਬਾਰੇ—ਸਮਾ ਹੈ, ਵੇਲਾ ਹੈ। ਖ਼ਾਨਾ ਏ ਖ਼ੁਮਾਰ—ਮਸਤੀ ਦਾ ਘਰ, ਸ਼ਰਾਬ ਖਾਨਾ, ਭਾਵ—ਸਤਸੰਗ, ਜਿਥੋਂ ਨਾਮ ਖ਼ੁਮਾਰੀ ਚੜ੍ਹਦੀ ਹੈ।

ਅਰਥ--ਹੇ ਮਨ ! ਜੇਕਰ ਤੂੰ ਮਦਰਸੇ ਵਲ ਜਾਣ ਦਾ ਸ਼ੌਂਕ ਰਖਦਾ ਹੈਂ। (ਤਾਂ ਹੁਣ) ਵੇਲਾ ਹੈ, ਸ਼ਰਾਬਖਾਨੇ ਵਲ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈਂ।

ਚੂੰ ਖ਼ਾਤਰਮ ਅਜ਼ ਅਸ਼ਕੇ ਤੋਂ ਸ਼ੁਦ ਰਸ਼ਕੇ ਗੁਲਿਸਤਾਂ ॥
ਬੇਹੂਦਾ ਚਰਾ ਜਾਨਬੇ ਗੁਲਜ਼ਾਰ ਤਵਾਂ ਰਫ਼ਤ ॥

ਚੂ-ਜਦ। ਖ਼ਾਤਰਮ- ਖ਼ਾਤਰ ਮੇਰੀ। ਅਜ਼-ਤੋਂ, ਸੇ, ਕਰਕੇ, ਵਲੋਂ। ਅਸ਼ਕੇ-ਅਥਰੂ, ਹੰਝੂ, ਆਂਸੂ। ਰਸ਼ਕੇ-ਈਰਖ਼ਾ ਕਰਨ ਯੋਗ। ਗੁਲਿਸਤਾਂ-[ਗੁਲਿਸਤਾਨ] ਫੁਲਵਾੜੀ, ਬਗੀਚੀ। ਤੋਂ-ਤੇਰਾ। ਬੇਹੂਦਾ-ਬੇ ਅਰਥ, ਬੇ ਫ਼ਾਇਦਾ। ਚਰਾ-ਕਿਉਂ। ਜਾਨਬੇ-ਵੱਲ, ਤਰਫ਼। ਗੁਲਜ਼ਾਰ-ਬਗ਼ੀਚੇ, ਰੌਣਕ ਵਾਲੀ ਜਗ੍ਹਾ। ਤਵਾਂ ਰਫ਼ਤ-ਜਾ ਸਕਦਾ।

ਅਰਥ-ਜਦ ਮੇਰੀ ਖ਼ਾਤਰ ਕਰਕੇ, ਤੇਰਾ ਅਥਰੂ ਫੁਲਵਾੜੀ ਨੂੰ ਰਿਸ਼ਕ (ਦੇਣ ਵਾਲਾ) ਹੋਇਆ। (ਤਦ ਫਿਰ) ਬੇ ਫ਼ਾਇਦਾ ਬਾਗ਼ ਵੱਲ ਕਿਉਂ ਜਾਣਾ ਹੋਇਆ।

ਐ ਦਿਲ ! ਚੁ ਸ਼ੁਦੀ ਵਾਕਿਫ਼ਿ ਇਸਰਾਰ ਇਲਾਹੀ ॥
ਦਰ ਸੀਨਹ ਅਮ ਆਂ ਮਖ਼ਜ਼ਨੇ ਇਸਰਾਰ ਤਵਾਂ ਰਫ਼ਤ ॥

ਚੁ-ਜਦ। ਸ਼ੁਦੀ- ਹੋ ਗਿਓਂ। ਵਾਕਿਫ਼ਿ-ਜਾਣੂ, ਜਾਣਨ ਵਾਲਾ। ਇਸਰਾਰ-ਭੇਟਾ। ਇਲਾਹੀ-ਰੱਬੀ। ਦਰ-ਵਿਚੋਂ। ਸੀਨਹ-ਛਾਤੀ, ਕਲੇਜਾ, ਭਾਵ ਦਿਲ। ਅਮ-ਮੈਂ, ਮੇਰੇ। ਆਂ-ਉਹ। ਮਖਜ਼ਨੇ-ਖ਼ਜ਼ਾਨਾ।

ਅਰਥ-ਹੇ ਮਨ ! ਜਦ ਤੂੰ ਰੱਬੀ ਭੇਦਾਂ ਦਾ ਜਾਣੂ ਹੋ ਗਿਓਂ। (ਤਾਂ ਫਿਰ) ਮੇਰੇ ਸੀਨੇ ਵਿਚੋਂ, ਉਹ ਭੇਦਾਂ ਦਾ ਖ਼ਜ਼ਾਨਾ [ਵਾਹਿਗੁਰੂ] (ਕਿਤੇ) ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ?

ਸਦ ਰੋਜ਼ਾ ਏ ਰੁਜ਼ਵਾਂਸ੍ਤ ਚੂੰ ਦਰ ਖ਼ਾਨਾ ਸ਼ਗੁਫ਼ਤਹ ॥
ਗੋਯਾ ਬਚਿਹ ਸੂਏ ਦਰੋ ਦੀਵਾਰ ਤਵਾਂ ਰਫ਼ਤ ॥

ਸਦ-ਸੌ, ਸੈਂਕੜੇ। ਰੋਜ਼ਾ ਏ-ਬਾਗ਼। ਰੁਜ਼ਵਾ-ਬਹਿਸ਼ਤਾਂ ਦੇ। ਚੂੰ-ਜਦ। ਦਰ-ਵਿਚ। ਖਾਨਾ-ਘਰ। ਸ਼ਗੁਫ਼ਤਹ-ਖਿੜੇ ਹੋਏ, ਪ੍ਰਫੁਲਿਤ।

ਬ ਰਿਹ--ਕਿਸ ਵਾਸਤੇ, ਕਿਉਂ। ਸੂਏ--ਤਰਫ਼, ਵੱਲ। ਦਰੋ--ਦਰਵਾਜੇ। ਦੀਵਾਰ-ਕੰਧਾਂ, ਭਾਵ-ਘਰਾਂ।

ਅਰਥ-ਜਦ ਕਿ ਘਰ ਵਿਚ ਸੈਂਕੜੇ ਹੀ ਬਹਿਸ਼ਤੀ ਬਾਗ਼ ਖਿ ਹੋਏ ਹਨ। (ਤਦ ਫਿਰ) ਨੰਦ ਲਾਲ ਕਿਸ ਵਾਸਤੇ, (ਹੋਰਨਾਂ) ਘਰਾਂ ਬੂਹੇ ਵੱਲ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਪੰਜਾਬੀ ਉਲਥਾ-

ਅੱਜ ਦੀ ਰਾਤੀਂ ਵਾਂਗੂ ਤਮਾਸ਼ੇ, ਦਰਸ ਪੀਆ ਦੇ ਜਾਣਾ ਏਂ।
ਕਰਦਾ ਕਤਲ ਪ੍ਰੇਮੀ ਅਪਨੇ, ਵੱਲ ਉਸੇ ਦੇ ਧਾਨਾ ਏਂ।
ਗਲੀ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਚ ਜਾਣਾ ਭਾਵੇਂ ਡਾਢਾ ਔਖਾ ਦਿੱਸਦਾ ਏ,
ਵਾਂਗੂ ਸ਼ਾਹ ਮਨਸੂਰ ਅਸਾਂ ਨੇ, ਸੂਲੀ ਚੜ੍ਹਕੇ ਜਾਣਾ ਏਂ।
ਹੇ ਦਿਲ! ਵੱਲ ਮਦਰਸੇ ਜਾਣ ਦੀ, ਇੱਛਾ ਜੇ ਤੂੰ ਰਖਦਾ ਨਹੀਂ,
ਏਹੋ ਵੇਲਾ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਕਰ ਮਯ-ਖਾਨੇ ਵੱਲ ਜਾਣਾ ਏਂ।
ਪਾਣੀ ਪ੍ਰੇਮ ਹੰਝੂ ਦਾ ਪਾਕੇ, ਦਿਲ ਦਾ ਬਾਗ਼ ਖਿੜਾਇਆ ਜੇ,
ਬਿਰਥਾ ਕਿਉਂ ਪਿਆ ਦੁਖ ਉਠਾਨਾ, ਵੱਲ ਬਗੀਚੇ ਜਾਣਾ ਏਂ।
ਹੇ ਦਿਲ ! ਜੇ ਤੂੰ ਵਾਕਫ਼ ਹੋਵੇਂ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਭੇਤਾਂ ਦਾ,
ਭੇਦ-ਖ਼ਜਾਨਾ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਸੱਦਾ ਦਿਲ ਵਿਚੋਂ ਕਿਤ ਜਾਣਾ ਏਂ।
ਸੈਂਕੜੇ ਬਾਗ਼ ਬਹਿਸ਼ਤਾਂ ਵਾਲੇ ਘਰ ਅੰਦਰ ਜਦ ਖਿੜੇ ਹੋਏ,
ਨੰਦ ਲਾਲ ਫਿਰ ਦਰ-ਘਰ ਦੂਜੇ ਵੱਲ ਅਸਾਂ ਕਿਉਂ ਜਾਣਾ ਏਂ।

ਗ਼ਜ਼ਲ ਨੰ: ੧੩

ਦੀਦੀ ਆਖ਼ਿਰ ਤਾਲਬੇ ਮੌਲਾ ਰਹੇ ਮੌਲਾ ਗਰਿਫ਼
ਹਾਸਿਲੇ ਉਮਰੇ ਗਿਰਾਮੀ ਰਾ ਅਜ਼ੀਂ ਦੁਨੀਆ ਗਰਿਫ਼

ਦੀਦੀ-ਤੂੰ ਵੇਖਿਆ ਹੈ। ਆਖ਼ਿਰ-ਤੜਕ, ਅਖੀਰ, ਅੰਤ। ਤਾਲਬੇ-ਇਛਾ

ਵਾਲਾ, ਖੋਜੀ। ਮੌਲਾ–ਰੱਬ। ਰਹੇ–ਰਾਹ, ਰਸਤਾ। ਗਰਿਫ਼ਤ–ਫੜਿਆ।
ਹਾਸਿਲੇ–ਲਾਭ, ਪ੍ਰਾਪਤ, ਨਫਾ। ਗਿਰਾਮੀ–ਪਿਆਰੀ। ਰਾ–ਦਾ।
ਅਜ਼ੀ–ਇਸ। ਗਰਿਫ਼ਤ–ਫੜ ਲਿਆ, ਪਾ ਲਿਆ।

ਅਰਥ–ਤੂੰ ਵੇਖ ਲਿਆ ਹੈ, ਕਿ ਰੱਬ ਦੇ ਖੋਜੀ ਨੇ, ਓੜਕ ਨੂੰ ਰੱਬ ਦਾ ਰਾਹ ਪਾ ਲਿਆ ਹੈ। (ਇਸ) ਦੁਨੀਆ ਵਿਚ (ਉਸ ਨੇ) ਪਿਆਰੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਨਫਾ ਪਾ ਲਿਆ ਹੈ।

ਹੇਚ ਕਸ ਬੇਰੂੰ ਨ ਬਾਸ਼ਦ ਅਜ਼ ਸਵਾਦੇ ਜ਼ੁਲਫਿ ਤੋ
ਈਂ ਦਿਲੇ ਦੀਵਾਨਹ ਅਮ ਆਖ਼ਿਰ ਹਮੀ ਸੌਦਾ ਗਰਿਫ਼ਤ

ਹੇਚ–ਕੋਈ। ਕਸ–ਆਦਮੀ। ਬੇਰੂੰ–ਬਾਹਰ। ਬਾਸ਼ਦ–ਹੁੰਦਾ। ਅਜ਼–ਤੋਂ।
ਸਵਾਦੇ–ਕਾਲੀ, ਸਿਆਹੀ। ਤੋ–ਤੇਰੀ। ਈਂ–ਇਸ। ਦੀਵਾਨਹ–ਪਾਗਲ।
ਅਮ–ਮੇਰੇ। ਆਖ਼ਿਰ–ਓੜਕ। ਹਮੀਂ– ਭੀ। ਗਰਿਫਤ–ਲਿਆ।

ਅਰਥ–ਕੋਈ ਆਦਮੀ ਭੀ, ਤੇਰੀ ਕਾਲੀ ਜ਼ੁਲਫ਼ ਦੇ (ਘੇਰੇ) ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਮੇਰੇ ਪਾਗ਼ਲ ਮਨ ਨੇ ਭੀ, ਅਖ਼ੀਰ ਨੂੰ ਏਹੋ ਸੌਦਾ ਲਿਆ ਹੈ।

ਭਾਵ–ਹੇ ਸਤਿਗੁਰੂ! ਤੇਰਾ ਦਰਸਨ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਕੋਈ ਭੀ ਆਪਣੀ ਸੁਧ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ, ਅਰਥਾਤ ਦਰਸਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਦਾ ਮਨ ਪ੍ਰੀਤ ਤਾਰ ਵਿਚ ਪ੍ਰੋਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ 'ਦਰਸਨ ਦੇਖਤ ਹੀ ਸੁਧ ਕੀ ਨ ਸੁਧ ਰਹੀ' ਵਾਲੀ ਅਵਸਥਾ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਅਤੇ 'ਮੋਹੀ ਦੇਖਿ ਦਰਸ ਨਾਨਕ ਬਲਿਹਾਰੀਆ' ਮੈਂ ਸਦਕੇ ਜਾਵਾਂ, ਸਤਿ ਗੁਰੂ ਜੀ, ਆਪ ਦਾ ਦਰਸ਼ਨ ਵੇਖਦੇ ਹੀ ਮੇਰੀ ਬੁਧੀ ਮੋਹੀ ਗਈ ਹੈ।

ਗੈਰਿ ਆਂ ਸਰਵੇ ਰਵਾਂ ਹਰਗਿਜ਼ ਨਿਆਯਦ ਦਰ ਨਜ਼ਰ
ਤਾ ਕਦੇ ਰਾਨਾਇ ਓ ਦਰ ਦੀਦਾ ਏ ਮਾ ਜਾ ਗਰਿਫਤ

ਗੈਰਿ–ਹੋਰ ਕੋਈ। ਆਂ–ਉਸ। ਸਰਵੇ ਰਵਾਂ*–ਤੁਰਦਾ-ਫਿਰਦਾ ਸਰੂ ਭਾਵ ਵਿਚ ਪ੍ਰੀਤਮ, ਮਾਸ਼ੂਕ। ਹਰ ਗਿਜ਼–ਕਦੇ ਭੀ। ਨਿਆਯਦ–ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ। ਦਰ–ਹੇਠਾਂ। ਤਾ–ਜਦ ਤੋਂ। ਕਦੇ–ਕੱਦ ਨੇ, ਸਰੀਰ ਨੇ। ਰਾਨਾਇਦ–ਸੋਹਣਾ। ਦਰ–ਵਿਚ। ਦੀਦਾ ਏ–ਨਜ਼ਰ, ਅੱਖਾਂ। ਮਾ–ਮੇਰੀ। ਜਾ–ਜਗ੍ਹਾ। ਗਰਿਫ਼ਤ–ਫੜੀ ਹੈ।

ਅਰਥ–ਉਸ ਤੁਰਦੇ-ਫਿਰਦੇ ਸਰੂ (ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ) ਹੋਰ ਕੋਈ ਕ ਭੀ ਨਜ਼ਰ ਹੇਠਾਂ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ। ਜਦ ਤੋਂ ਉਸ ਸੋਹਣੇ ਸਰੀਰ ਮੇਰੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ਥਾਂ ਫੜੀ ਹੈ।

ਅਜ਼ ਨਦਾਇ ਨਾਕਾ ਏ ਲੈਲਾ ਦਿਲੇ ਸ਼ੌਰੀਦਹ ਅ
ਹਮ ਚੁ ਮਜਨੂ ਮਸ੍ਤ ਗਸ਼ਤੋ ਰਾਹ ਸੂਏ ਸਹਿਰਾ ਗਰਿਫ

ਨਦਾ–ਅਵਾਜ਼। ਨਾਕਾ–ਸਾਂਢਨੀ, ਡਾਚੀ, ਮਾਦਾ ਊਠ। ਏ–ਦੀ। ਸ਼ੌਰੀਦਾ–ਪਾਗਲ। ਹਮ ਚੂੰ–ਵਾਂਗੂੰ। ਗਸ਼ਤ–ਹੋਯਾ। ਰਾਹ–ਰਸਤਾ। ਸੂਏ ਤਰਫ਼, ਵੱਲ। ਸਹਿਰਾ–ਜੰਗਲ, ਉਜਾੜ।

ਅਰਥ–ਲੈਲਾਂ ਦੀ ਊਠਣੀ ਦੀ ਅਵਾਜ਼ ਨਾਲ ਮੇਰਾ ਦਿ ਪਾਗਲ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਮਜਨੂੰ ਵਾਂਗੂ ਮਸਤ ਹੋਇਆ ਹੈ ਤੇ ਜੰਗਲ ਰਾਹ ਫੜਿਆ ਹੈ।

ਭਾਵ–ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਵਿੱਚੋਂ ਵੈਰਾਗ ਦੀ ਸੱਦ ਸੁਣਕੇ ਸਾਡਾ ਮਨ ਆਪੇ ਹੋਸ਼ ਭੁਲਾਕੇ, ਗੁਰ ਚਰਨਾਂ ਵੱਲ ਉਠ ਭਜਿਆ ਹੈ।

---

*ਸਰਵੇ ਰਵਾਂ, ਸਰੂ ਦਾ ਬੂਟਾ ਲੰਮਾ ਤੇ ਸ਼ਡੌਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਉਹ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਤੁਰ-ਫਿਰ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ, ਫਾਰਸੀ ਕਵੀਆਂ ਨੇ ਮਾਸ਼ੂਕ ਨੂੰ ਸਰੂ ਉਪਮਾ ਦਿਤੀ ਹੈ, ਪਰ ਉਸਦੇ ਨਾਲ 'ਰਵਾਂ' ਪਦ ਲਾਕੇ ਜ਼ਾਹਰ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਮੇ ਮਾਹੀ ਤੁਰਦਾ-ਫਿਰਦਾ ਸਰੂ ਹੈ।

ਖੁਸ਼ ਨਮੇ ਆਯਦ ਮਰਾ ਗਾਹੇ ਬਗ਼ੈਰ ਅਜ਼ ਯਾਦਿ ਹੱਕ ॥
ਤਾ ਹਦੀਸੇ ਇਸ਼ਕੇ ਓ ਅੰਦਰ ਦਿਲਮ ਮਾਵਾ ਗਰਿਫ਼ਤ ॥

ਖੁਸ਼-ਚੰਗੀ। ਨਮੇ ਆਯਬ-ਨਹੀਂ ਲੱਗਦੀ। ਮਰਾ -ਮੈਨੂੰ। ਗਾਹੇ-ਕੋਈ ਭੀ। ਬਗੈਰ-ਬਿਨਾਂ। ਅਜ਼-ਤੋਂ। ਯਾਦਿ-ਸਿਮਰਨ। ਹੱਕ-ਵਾਹਿਗੁਰੂ। ਤਾ-ਜਦ ਤੋਂ। ਹਦੀਸੇ-ਕਥਾ ਨੇ। ਇਸ਼ਕੇ-ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ। ਓ- ਉਸ। ਅੰਦਰ ਦਿਲਮ-ਵਿਚ ਦਿਲ ਮੇਰੇ। ਮਾਵਾ-ਜਗ੍ਹਾ, ਥਾਂ।

ਅਰਥ-(ਤਦ ਤੋਂ) ਚੰਗੀ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦੀ, ਮੈਨੂੰ ਕੋਈ ਭੀ (ਚੀਜ਼) ਬਿਨਾਂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਸਿਮਰਨ ਤੋਂ। ਜਦ ਤੋਂ ਉਸਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ ਕਥਾ ਨੇ ਮੇਰੇ ਦਿਲ ਅੰਦਰ ਜਗ੍ਹਾ ਫੜੀ ਹੈ।

ਤਾ ਬਿਆਈ ਯਕ ਨਫ਼ਸ ਬਹਿਰੇ ਨਿਸਾਰੇ ਖਿਦਮਤਤ
ਚਸ਼ਮੇ ਗੌਹਰ ਬਾਰਿ ਮਾ ਖੁਸ਼ ਲੂਲੂ ਏ ਲਾਲਾ ਗਰਿਫ਼ਤ

ਤਾ-ਜ਼ਦ ਤਕ। ਬਿਆਇ-ਆਵੇਂ। ਨਫ਼ਸ-ਸੁਆਸ। ਬਹਿਰੇ-ਵਾਸਤੇ। ਨਿਸ਼ਾਰੇ- ਵਾਰਨੇ, ਸਦਕੇ, ਕੁਰਬਾਨ। ਖਿਦਮਤ-ਸੇਵਾ। ਤ-ਤੇਰੀ। ਚਸ਼ਮੇ-ਅੱਖ। ਗੌਹਰ ਬਾਰਿ-ਮੋਤੀ ਬਰਸਾਉਨ ਵਾਲੀ, 'ਭਾਗ-ਵੈਰਾਗ ਨਾਲ ਰੋਣ ਵਾਲੀ)। ਮਾ-ਮੇਰੀ। ਖੁਸ਼-ਚੰਗੇ। ਲੂਲੂ-ਮੋਤੀ। ਲਾਲਾ-ਲਾਲ ਰੰਗ ਵਾਲੇ।

ਅਰਥ-ਜਦ ਤਕ ਇਕ ਸੁਆਸ ਭੀ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਤੇਰੀ ਸੇਵਾ ਵਾਸਤੇ ਕੁਰਬਾਨ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਮੋਤੀਆਂ ਦੀ ਬਾਰਸ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਮੇਰੀ ਅੱਖ ਨੇ ਲਾਲ ਰੰਗ ਦੇ ਚੰਗੇ ਮੋਤੀ ਫੜੇ ਹਨ।

ਭਾਵ-ਜੀਵਨ ਦੇ ਅੰਤਲੇ ਸੁਆਸ ਤਕ ਭੀ ਪ੍ਰੀਤਮ ਦੇ ਦਰਸਨ ਤੋਂ ਸਦਕੇ ਹਾਂ, ਪਰ ਇਸਦੇ ਭੇਦ ਨੂੰ ਉਸੇ ਅੱਖ ਨੇ ਪਛਾਤਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਤੋਂ 'ਨੀਰ ਵਹੇ ਵਹਿ ਚਲੈ ਜੀਉ' ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਸਦੇ ਅਕੈਹ ਸੁਆਦ ਨੂੰ ਓਹੀ ਮਾਣਦੀ ਹੈ।

ਮੇ ਬਰਾਯਦ ਜ਼ਾਨੇ ਮਨ ! ਇਮ ਰੋਜ਼ ਅਜ਼ ਰਾਹੇ ਦੂ ਚਸ਼ਮ
ਨੌਬਤੇ ਦੀਦਾਰੇ ਓ ਤਾ ਵਾਦਾ ਏ ਫ਼ਰਦਾ ਗਰਿਫ਼ਤ

ਮੇ ਬਰਾਯਦ–ਬਾਹਰ ਆਉਂਦੀ ਹੈ, ਨਿਕਲ ਰਹੀ ਹੈ। ਜ਼ਾਨੇ ਮਨ–ਜਾਨ ਮੇਰੀ। ਇਮ–ਅਜ । ਰੋਜ਼–ਦਿਨ। ਅਜ਼–ਤੋਂ। ਦੂ ਚਸ਼ਮ–ਦੋਹੁੰ ਅੱਖਾਂ। ਨੌਬਤੇ–ਮੌਕਾ, ਸਮਾ । ਦੀਦਾਰੇ–ਦਰਸਨ ਦੇ । ਓ–ਉਸਦੇ। ਵਾਦਾਏ–ਇਕਰਾਰ । ਫ਼ਰਦਾ–ਕੱਲ ਦਾ, ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਦਾ। ਗਰਿਫ਼ਤ–ਹੋ ਗਿਆ।

ਅਰਥ–ਅਜ ਦੇ ਦਿਨ ਮੇਰੀ ਜਾਨ ਦੋਹਾਂ ਅੱਖਾਂ ਦੇ ਰਾਹ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲ ਰਹੀ ਹੈ। (ਕਿਉਂਕਿ) ਉਸਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਦਾ ਸਮਾ, (ਜੋ) ਕੱਲ ਦੇ ਇਕਰਾਰ ਦਾ ਸੀ, ਉਹ ਆ ਗਿਆ ਹੈ।

ਗ਼ੈਰ ਹਮਦੇ ਹਕ ਨਿਆਯਦ ਬਰ ਜ਼ਬਾਨਮ ਹੇਚਗਾਹ ॥
ਹਾਸਿਲੇ ਈਂ ਉਮਰ ਰਾ ਆਖ਼ਰਿ ਦਿਲੇ ਗੋਯਾ ਗਰਿਫ਼ਤ ॥

ਗ਼ੈਰ–ਬਿਨਾ, ਸਵਾਏ। ਹਮਦੇ–[ਹਮਦ] ਉਸਤਤਿ, ਤਾਰੀਫ਼, ਉਪਮਾਂ ਹਕ–ਵਾਹਿਗੁਰੂ । ਬਰ–ਉਪਰ, ਉਤੇ। ਜ਼ਬਾਨਮ–ਜੀਭ, ਮੈਂ ਹੇਚ-ਗਾਹ–ਕਦੇ ਭੀ। ਹਾਸਿਲੇ–ਲਾਭ, ਨਫ਼ਾ। ਈ–ਇਸ। ਉਮਰ ਰਾ–ਉਮਰ ਦਾ। ਆਖਿਰ–ਅੰਤ ਨੂੰ । ਦਿਲੇ–ਦਿਲ ਨੇ । ਗਰਿਫ਼ਤ–ਫੜ ਲਿਆ ਪਾ ਲਿਆ।

ਅਰਥ–ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਉਪਮਾ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ, (ਹੋਰ ਕੋਈ ਸ਼ਬਦ) ਮੈਂ (ਅਪਨੇ) ਜੀਭ ਉਤੇ ਕਦੇ ਭੀ ਨਹੀਂ ਲਿਆਉਂਦਾ। ਇਸ ਉਮਰ ਦਾ ਨਫ਼ਾ, ਨੰਦ ਲਾਲ ਦੇ ਦਿਲ ਨੇ ਓੜਕ ਨੂੰ (ਏਹ) ਪਾ ਲਿਆ ਹੈ।

ਪੰਜਾਬੀ ਉਲਥਾ–

ਵੇਖ ਲਿਆ ਤੂੰ ਰੱਬ ਦੇ ਖੋਜੀ, ਰਸਤਾ ਓੜਕ ਪਾ ਲਿਆ।
ਇਸ ਦੁਨੀਆਂ ਚਿ ਜੀਵਨ ਸੰਦਾ, ਸਭ ਨਫਾ ਓਸ ਪਾ ਲਿਆ।

ਜ਼ੁਲਫ਼ ਕਾਲੀ ਦੇ ਘੇਰੇ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਬਾਹਰ ਹੋਵੇ ਨਾ,
ਆਖ਼ਿਰ ਮੇਰੇ ਮਨ ਨੇ ਭੀ ਹੈ, ਏਹੋ ਪਦਾਰਥ ਪਾ ਲਿਆ।
ਤੁਰਵੇ ਫਿਰਦੇ ਸਰੂ ਮੀਤ ਬਿਨ, ਹੋਰ ਨਜ਼ਰ ਕੁਝ ਆਵੇ ਨਾ,
ਜਦ ਤੋਂ ਮਿਰੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਅੰਦਰ ਡੇਰਾ ਮੀਤ ਨੇ ਪਾ ਲਿਆ।
ਰੌਲਾ ਊਠਨਿ ਲੇਲਾਂ ਦੀ ਨੇ, ਪਾਯਾ ਕੰਨੀਂ ਸੁਣਿਆ ਜਦ,
ਮਜਨੂੰ ਮਨ ਮਤਵਾਲਾ ਹੋਕੇ, ਜੰਗਲ ਦਾ ਰਾਹ ਪਾ ਲਿਆ।
ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਸਿਮਰਨ ਬਾਝੋਂ, ਹੋਰ ਨ ਚੰਗਾ ਲਗਦਾ ਕੁਝ,
ਜਦ ਮਾਹੀ ਦੀ ਪ੍ਰੇਮ ਕਥਾ ਨੇ, ਦਿਲ ਅੰਦਰ ਥਾਉਂ ਪਾ ਲਿਆ।
ਜੇ ਇਕ ਛਿਨ ਭੀ ਹਿਰਦੇ ਆਵੇ, ਭੇਟ ਕਰਨ ਨੂੰ ਦਾਸੀ ਨੇ,
ਹੰਝੂ ਮੋਤੀ ਲਾਲ ਪਿਆਰਾ, ਪਲਕ ਨੈਨਾਂ ਵਿਚ ਪਾ ਲਿਆ।
ਨੈਣਾਂ ਰਾਹੀ ਨੀਰ ਰੂਪ ਹੋ, ਜਿੰਦ ਹੀ ਵਗਦੀ ਜਾਂਦੀ ਏ,
ਸਮਾ ਆਵਣ ਦਾ ਸੇਜਾ ਉਤੇ, ਇਕਰਾਰ ਕੱਲ ਦਾ ਪਾ ਲਿਆ।
ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਉਪਮਾ ਬਾਝੋਂ ਜੀਭ ਹੋਰ ਨਾਂ ਬੋਲੇ ਕੁਝ,
ਨੰਦ ਲਾਲ ਨੇ ਇਸ ਉਮਰ ਦਾ, ਏਹੋ ਨਫਾ ਹੈ ਪਾ ਲਿਆ।

ਗਜ਼ਲ ਨੰ: ੧੪

ਦਿਲਿ ਮਨ ਦਰ ਫ਼ਿਰਾਕਿ ਯਾਰ ਬਿਸੋਖ਼॥
ਜਾਨਿ ਮਨ ਬਹਰਿ ਆਂ ਨਿਗਾਰਿ ਬਿਸੋਖ਼॥

ਦਿਲ ਮਨ–ਮੇਰਾ ਦਿਲ। ਦਰ–ਵਿਛੋੜਾ। ਫ਼ਿਰਾਕਿ–ਵਿਛੋੜੇ ਦੇ। ਬਿਸ਼ੋਖਤ–ਸੜ ਗਿਆ। ਬਹਰਿ–ਵਾਸਤੇ। ਆਂ–ਉਸ। ਨਿਗਾਰਿ–ਮੋਹਣੇ ਦੇ।

ਅਰਥ–ਮੇਰਾ ਦਿਲ ਭੀ, ਯਾਰ ਦੇ ਵਿਛੋੜੇ ਵਿਚ ਸੜ ਗਿਆ ਹੈ। ਜਿੰਦ ਮੇਰੀ ਭੀ, ਉਸ ਸੋਹਣੇ ਵਾਸਤੇ ਸੜ ਗਈ।

ਆਂ ਚੁਨਾ ਸੋਖ਼ਤਮ ਅਜ਼ਾਂ ਆਤਿਸ਼ ॥
ਹਰ ਕਿ ਬਿਸ਼ੁਨੀਦ ਚੂੰ ਚਿਨਾਰ ਬਿਸੋਖ਼ੁ॥

ਆਂ ਚੁਨਾ—ਏਹੋ ਜੇਹਾ। ਸੋਖਤਮ—ਸੜ ਗਿਆ ਮੈਂ। ਬਿਸ਼ੁਨੀਦ—ਸੁਣਿਆ। ਹਰ ਕਿ—ਜਿਸ ਕਿਸੇ ਨੇ। ਚੂੰ—ਵਾਂਗੂ। ਚਿਨਾਰ—ਇਕ ਦਰਖ਼ਤ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚੋਂ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਧੂੰਆਂ ਨਿਕਲਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਅਜ਼ਾਂ—ਉਸ।

ਅਰਥ—ਏਹੋ ਜੇਹਾ ਸੜ ਗਿਆ ਹਾਂ ਮੈਂ, ਉਸ ਅੱਗ ਨਾਲ। ਜਿਸ ਕਿਸੇ ਨੇ ਸੁਣਿਆ ਹੈ, (ਉਹ ਭੀ) ਚਿਨਾਰ ਰੱਖ ਵਾਂਗੂ ਸੜ ਗਿਆ ਹੈ।

ਮਨ ਨ ਤਨਹਾ ਬਿਸੋਖ਼ਤਮ ਅਜ਼ ਇਸ਼ਕ ॥
ਅਮਾ ਆਲਮ ਅਜ਼ੀ ਸ਼ਰਾਰ ਬਿਸੋਖ਼ੁ ॥

ਮਨ—ਮੈਂ। ਤਨਹਾ—ਇਕੱਲਾ। ਅਜ਼—ਨਾਲ। ਇਸ਼ਕ—ਪ੍ਰੇਮ ਅਗਨੀ। ਹਮਾ—ਸਾਰਾ। ਆਲਮ—ਸੰਸਾਰ, ਜਗਤ। ਅਜ਼ੀ—ਇਸ। ਸ਼ਰਾਰ—ਸ਼ੋਹਲੇ, ਅੱਗ ਦੇ ਲੰਬੇ।

ਅਰਥ—ਮੈਂ ਇਕੱਲਾ ਪ੍ਰੇਮ ਅੱਗ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਸੜਿਆ ਹਾਂ। ਸਾਰਾ ਜਗਤ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ੋਅਲਿਆਂ ਨਾਲ ਸੜ ਗਿਆ ਹੈ।

ਸੋਖ਼ਤਮ ਦਰ ਫ਼ਿਰਾਕਿ ਆਤਿਸ਼ੇ ਯਾਰ ॥
ਹਮ ਚੁਨੀ ਕੀਮਿਆ ਬਕਾਰ ਬਿਸੋਖ਼ੁ ॥

ਸੋਖ਼ਤਮ—ਸੜਿਆ ਹਾਂ ਮੈਂ। ਦਰ ਫ਼ਿਰਾਕਿ—ਵਿਛੋੜੇ ਵਿਚ। ਆਤਿਸ਼ੇ—ਅੱਗ ਦੇ। ਹਮ ਚੁਨੀ—ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ। ਕੀਮਿਆ—ਕੀਮੀਆ ਗਰ, ਰਸਾਇਣੀ, ਪਾਰੇ ਨਾਲ ਤਾਂਬੇ ਨੂੰ ਸੋਨਾ ਬਨਾਉਣ ਵਾਲਾ। ਬਕਾਰ—ਅਰਥ, ਮਤਲਬ, ਭਾਵ ਰਸਾਇਣੀ ਵਸਤੂ।

ਅਰਥ—(ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ) ਸੜਿਆਂ ਹਾਂ ਮੈਂ ਪ੍ਰੀਤਮ ਦੇ ਵਿਛੋੜੇ ਦੀ

ਅੱਗ ਵਿਚ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰਸੈਣੀ (ਆਪਣੇ) ਮਤਲਬ ਵਾਸਤੇ ਸੜ ਗਿਆ ਹੈ।

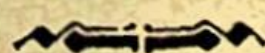
ਅਫ਼ਰੀਂ ਬਾਦ ਬਰ ਦਿਲੇ ਗੋਯਾ ॥
ਕਿ ਈਂ ਬ ਉਮੀਦਿ ਰੂਇ ਯਾਰ ਬਿਸੋਖ਼ ॥

ਆਫ਼ਰੀ–ਆਫ਼ਰੀਨ, ਸ਼ਾਬਾਸ਼। ਬਾਦ–ਹੋਵੇ। ਬਰ–ਉਪਰ। ਦਿਲੇ–ਦਿਲ ਦੇ। ਕਿ–ਜੋ, ਜੇਹੜਾ। ਈਂ–ਇਸ। ਬ–ਉਤੇ। ਉਮੀਦਿ–ਆਸ ਦੇ। ਰੂਇ ਯਾਰ–ਪ੍ਰੀਤਮ ਦਾ ਮੁਖ।

ਅਰਥ–ਨੰਦ ਲਾਲ! ਉਸ ਦਿਲ ਨੂੰ ਸ਼ਾਬਾਸ ਹੋਵੇ। ਜੋ ਇਸ ਉਮੇਦ ਉਤੇ ਸੜਿਆ ਹੈ,(ਕਿ ਮੈਨੂੰ) ਯਾਰ ਦਾ ਮੁਖ (ਨਸੀਬ ਹੋਵੇਗਾ)।

ਪੰਜਾਬੀ ਉਲਥਾ–

ਪ੍ਰੀਤਮ ਦੇ ਵਿਛੋੜੇ ਅੰਦਰ ਮੇਰਾ ਦਿਲ ਹੈ ਸੜ ਗਿਆ।
ਉਸ ਸੋਹਣੇ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਬਾਝੋਂ ਤਨ ਤੇ ਮਨ ਭੀ ਸੜ ਗਿਆ।
ਏਹੋ ਜੇਹਾ ਮੈਂ ਹਾਂ ਸੜਿਆ, ਓਸ ਅੱਗ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੀ,
ਜਿਸ ਕਿਸ ਸੁਣਿਆ, ਓ ਭੀ ਯਾਰੋ, ਵਾਂਗ ਚਿਨਾਰ ਦੇ ਸੜ ਗਿਆ।
ਇਕ ਇਕੱਲਾ ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਸੜਿਆ, ਏਸ ਇਸ਼ਕ ਅਗਨੀ ਦੇ ਨਾਲ,
ਸਾਰਾ ਜਗਤ, ਵੇਖ ਲੌ ਸਹੀਓ! ਇਸ ਭਾਂਬੜ ਵਿਚ ਸੜ ਗਿਆ।
ਯਾਰ ਵਿਛੋੜੇ ਅਗਨੀ ਅੰਦਰ, ਏਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੈਂ ਸੜਿਆ ਹਾਂ,
ਜਿਵੇਂ ਕੀਮੀਆ ਗਰ ਦਾ ਪਾਰਾ, ਵਿਚ ਅੱਗ ਦੇ ਸੜ ਗਿਆ।
ਨੰਦ ਲਾਲ ਦੇ ਦਿਲ ਦੇ ਉਤੇ, ਸਦ-ਆਫ਼ਰੀਂ ਹੋਵੇ ਹੈ,
ਜੋ ਪ੍ਰੀਤਮ ਦੇ ਮੁਖ ਦੇਖਣ ਦੀ ਆਸਾ ਅੰਦਰ ਸੜ ਗਿਆ।

ਗਜ਼ਲ ਨੰ: ੧੫

ਅਜ਼ ਦੁ ਚਸ਼ਮੇ ਮਸਤ ਸ਼ੁਹਲਾ ਅਲਗ਼ਯਾਸ ॥
ਅਜ਼ ਲਬੋ ਦਹਨੇ ਸ਼ਕਰਖ਼ਾਂ ਅਲਗ਼ਯਾਸ ॥

ਦੁ ਚਸ਼ਮੇ-ਦੋਹੁ ਅੱਖਾਂ। ਸ਼ੁਹਲਾ-ਅੱਗ ਦੀ ਲਾਟ ਵਰਗੇ ਲਾਲ। ਅਲਗ਼ਯਾਸ-ਦੁਹਾਈ, ਤੌਬਾ । ਲਬੋ-ਬੁੱਲਾਂ ਤੇ । ਦਹਨੇ-ਮੂੰਹ। ਸ਼ਕਰਖਾਂ-ਮੁਸ਼ਕਾਉਣ ਵਾਲਾ, ਮਿੱਠਾ ਬੋਲਨ ਵਾਲਾ।

ਅਰਥ-ਸ਼ੋਅਲੇ ਵਾਂਗੂ ਤੇਜ਼ ਪੂਰਨ ਮਸਤ ਦੋਹਾਂ ਅੱਖਾਂ ਵਲੋਂ ਦੁਹਾਈ ਹੈ। ਮਿੱਠਾ ੨ ਮੁਸਕ੍ਰਾਉਣ ਵਾਲੇ ਬੁੱਲ੍ਹਾਂ ਤੇ ਮੂੰਹ ਵਲੋਂ ਦੁਹਾਈ ਹੈ।

ਵਾਇ ਬਰ ਨਫ਼ਸੇ ਕਿ ਬੇਹੂਦਹ ਗੁਜ਼ਸ੍ਤ ॥
ਅਲਗ਼ਯਾਸ ਅਜ਼ ਗ਼ਫ਼ਲਤੇ ਮਾ ਅਲਗ਼ਯਾਸ ॥

ਵਾਇ-ਸ਼ੋਕ । ਨਫ਼ਸੇ-ਦਮ, ਸੁਾਸ । ਬਰ-ਉਤੇ, ਉਪਰ । ਕਿ-ਜੋ। ਅਜ਼-ਵਲੋਂ। ਬੇਹੂਦਹ-ਬੇਅਰਥ। ਗੁਜ਼ਸਤ-ਲੰਘ ਗਿਆ, ਗੁਜਰ ਗਿਆ। ਗ਼ਫ਼ਲਤੇ-ਸੁਸਤੀ।

ਅਰਥ-ਅਫ਼ਸੋਸ ਹੈ, (ਉਸ) ਸੁਾਸ ਉਤੇ, ਜੋ ਬਿਅਰਥ ਗੁਜਰ ਗਿਆ ਹੈ। ਦੁਹਾਈ ਹੈ, ਗਫ਼ਲਤ ਵਲੋਂ ਮੇਰੀ ਦੁਹਾਈ ਹੈ।

ਅਜ਼ ਨਿਜ਼ਾਏ ਕੁਫ਼ਰੋ ਦੀਂ ਦਿਲ ਬਰਹਮ ਅਸ੍ਤ ॥
ਬਰ ਦਰੇ ਦਰਗਾਹੇ ਮੌਲਾ ਅਲਗ਼ਯਾਸ ॥

ਨਿਜ਼ਾਏ-[ਨਜ਼ਾ] ਝਗੜੇ। ਕੁਫ਼ਰੋ ਦੀਂ-ਕੁਫ਼ਰ ਤੇ ਦੀਨ,ਅਧਰਮ ਤੇ ਧਰਮ, ਨਾਸਤਕਤਾ ਤੇ ਆਸਕਤਾ,ਗ਼ੈਰ ਸ਼ਰਾਅ ਤੇ ਸ਼ਰਾਅ। ਬਰਹਮ-ਘਾਬਰਿਆ ਹੋਯਾ। ਅਸਤ-ਹੈ। ਬਰ-ਉਪਰ,ਅਗੇ। ਦਰੇ-ਬੂਹੇ। ਦਰਗਾਹੇ ਮੌਲਾ-ਰੱਬ ਦੀ ਦਰਗਾਹ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਦਰਬਾਰ, ਸਤਸੰਗ।

ਅਰਥ-ਧਰਮ-ਅਧਰਮ ਦੇ ਝਗੜਿਆਂ ਵਲੋਂ ਦਿਲ ਘਾਬਰਿਆ

ਹੋਇਆ ਹੈ। (ਇਸ ਲਈ ਮੇਰੀ) ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਦਰਬਾਰ [ਸਤਸੰਗ] ਦੇ ਬੂਹੇ ਉਤੇ ਦੁਹਾਈ ਹੈ।

ਲੋਲੀਆਨੇ ਸ਼ੋਖ਼ ਆਲਮ ਦਿਲੇ ਰਬੂਦ ॥
ਮੇਂ ਕੁਨਮ ਅਜ਼ ਦਸ੍ਤ ਆਹਾਂ ਅਲਗ਼ਯਾਸ ॥

ਲੋਲੀਆਨੇ-ਚਪਲ ਇਸਤ੍ਰੀ, ਵੇਸ੍ਵਾ ਭਾਵ ਮਾਯਾ। ਸ਼ੋਖ਼-ਚੰਚਲ, ਸ਼ੋਖ਼ੀ ਕਰਨ ਵਾਲੀ। ਰਬੂਦ-ਖੋਹਕੇ ਲੈ ਗਈ ਹੈ। ਮੇਂ ਕੁਨਮ-ਮੈਂ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਦਸਤ-ਹੱਥ। ਆਹਾਂ-ਉਸਦੇ।

ਅਰਥ-ਚਪਲ ਤੇ ਚੰਚਲ ਇਸਤ੍ਰੀ [ਮਾਯਾ] ਜਗਤ ਦੇ ਦਿਲ ਨੂੰ ਖੋਹਕੇ ਲੈ ਗਈ ਹੈ। ਇਸਦੇ ਹਥੋਂ ਮੈਂ ਦੁਹਾਹੀ ੨ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ।

ਕੈ ਜਿ ਦਸ੍ਤੇ ਖ਼ੰਜਰੇ ਮਯਗਾਨਿ ਓਸ੍ਤ ॥
ਮੇਂ ਸ਼ਵਦ ਖ਼ਾਮੋਸ਼ ਗੋਯਾ ਅਲਗ਼ਯਾਸ ॥

ਕੈ ਜ਼ਿ-ਤਿੰਨਾ ਚਿਰ ਤੱਕ। ਦਸਤੇ-ਹੱਥ ਦੇ। ਖ਼ੰਜਰੇ-ਕਟਾਰ, ਬਰਛੀ, ਖੰਜਰ। ਮਯਗਾਨਿ-ਝਿੰਮਣੀਆਂ, ਪਲਕਾਂ,ਅੱਖ ਦੇ ਉਪਰਲੇ ਪੜਦੇ ਉਤਲੇ ਵਾਲਾਂ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ। ਓਸਤ-ਉਹ ਹੈ। ਮੇਂ ਸ਼ਵਦ--ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਹੋਵੇ। ਖ਼ਾਮੋਸ਼-ਚੁਪ।

ਅਰਥ-ਉਸ ਦੀਆਂ ਝਿੰਮਣੀਆਂ ਦੇ ਖੰਜਰ ਹਥੋਂ ਕਿੰਨੇ ਚਿਰ ਤੱਕ-ਚੁੱਪ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ? ਨੰਦ ਲਾਲ ਦੀ ਦੁਹਾਈ ਹੈ ॥ ੧੫ ॥

ਪੰਜਾਬੀ ਉਲਥਾ-

ਸ਼ੋਅਲਾ ਅੱਗ ਦੇ ਮਸਤ ਨੈਨਾਂ ਤੋਂ ਮੇਰੀ ਨਿੱਤ ਦੁਹਾਈ ਏ।
ਮਿਠ ਬੋਲਾ ਮੁਖ-ਹੋਠ ਹਸਦੇ, ਵਲੋਂ ਮੇਰੀ ਦੁਹਾਈ ਏ।
ਐਵੇਂ ਉਮਰ ਗੁਜਾਰੀ ਬਿਰਥਾ, ਲਾਹਾ ਕੁਝ ਭੀ ਖਟਿਆ ਨਾਂ,
ਇਸ ਗ਼ਫ਼ਲਤ ਦੀ ਨੀਂਦਰ ਵਲੋਂ ਮੇਰੀ ਨਿੱਤ ਦੁਹਾਈ ਏ।

ਦੀਨ-ਮਜ਼ਹਬ ਦੇ ਝਗੜਿਆਂ ਵਲੋਂ ਦਿਲ ਘਬਰਾਇਆ ਮੇਰਾ ਏ,
ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਦਰ ਦੇ ਉਤੇ ਮੇਰੀ ਨਿੱਤ ਦੁਹਾਈ ਏ,
ਚੰਚਲ ਮੋਹਨੀ ਮਾਯਾ ਨੇ ਹੈ ਦਿਲ ਦੁਨੀਆ ਦਾ ਖੱਸ ਲਿਆ,
ਰੱਖ ਲੈ ਸਤਿਗੁਰ ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਤੋਂ, ਮੇਰੀ ਨਿੱਤ ਦੁਹਾਈ ਏ।
ਤਿੱਖੇ ਤੀਰ ਚਲਾਵੇਂ ਨਿੱਤ ਹੀ, ਆਪਨੇ ਖੂਨੀ ਨੈਣਾਂ ਤੋਂ,
ਕਦ ਤਕ ਚੁੱਪ ਰਹਾਂਗਾ ਮੈਂ ਭੀ ਗੋਯਾ ਨਿੱਤ ਦੁਹਾਈ ਏ॥ ੧੫॥

ਗ਼ਜ਼ਲ ਨੰ: ੧੬

ਮਸ੍ਤ ਰਾ ਬਾ ਜਾਮਿ ਰੰਗੀਂ ਇਹਤਿਆਜ॥
ਤਿਸ਼ਨਹ ਰਾ ਬਾ ਆਬਿ ਸ਼ੀਰੀਂ ਇਹਤਿਆਜ॥

ਮਸਤ ਰਾ–ਮਸਤਾਨੇ ਨੂੰ। ਜਾਮਿ- ਪਿਆਲਾ। ਰੰਗੀਂ–ਰੰਗੀਨ, ਸੁਰਖ, ਲਾਲ ਰੰਗ ਵਾਲਾ। ਇਹਤਿਆਜ–ਲੋੜ ਹੈ। ਤਿਸ਼ਨਹ–ਪਿਆਸਾ, ਤ੍ਰੇਹ ਵਾਲੇ ਪੁਰਖ ਨੂੰ। ਆਬਿ–ਪਾਣੀ। ਸ਼ੀਰੀਂ–ਮਿੱਠਾ।

ਅਰਥ–ਮਸਤਾਨੇ ਨੂੰ ਰੰਗੀਨ ਪਿਆਲੇ ਦੀ (ਇਸਤਰ੍ਹਾਂ) ਲੋੜ ਹੈ (ਜਿਵੇਂ) ਪਿਆਸੇ ਪੁਰਖ ਨੂੰ ਮਿੱਠੇ ਪਾਣੀ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।

ਸੁਹਬਤੇ ਮਰਦਾਨਿ ਹੱਕ ਬਸ ਅਨਵਰ ਅਸ੍ਤ॥
ਤਾਲਿਬਾਂ ਰਾ ਹਸਤ ਚੰਦੀਂ ਇਹਤਿਆਜ॥

ਸੁਹਬਤੇ–ਸੰਗਤ। ਮਰਦਾਨਿ ਹੱਕ–ਸਤ ਪੁਰਸ਼ਾਂ, ਸੰਤਾਂ। ਬਸ–ਬਹੁਤ। ਅਨਵਰ–ਨੂਰ,ਰੋਸ਼ਨ। ਅਸਤ–ਹੈ। ਤਾਲਿਬਾਂ–ਲੋੜਵੰਦਾਂ, (੨) ਜਗ-ਜਾਸੂਆਂ। ਰਾ–ਨੂੰ। ਹਸਤ–ਹੈ। ਚੰਦੀਂ–ਉਸਦੀ। ਇਹਤਿਆਜ–ਲੋੜ ਹੈ।

ਅਰਥ–ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਹੀ ਬਹੁਤ ਰੋਸ਼ਨ ਹੈ। ਜਗਜਾਸੂਆਂ ਨੂੰ ਬਸ, ਉਸੇ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।

ਅਜ਼ ਤਬੱਸੁਮ ਕਰਦਾ ਈ ਗੁਲਸ਼ਨ ਜਹਾਂ।
ਹਰ ਕਿ ਦੀਦਸ਼ ਕੈ ਬਾ ਗੁਲਚੀਂ ਇਹਤਿਆਜ॥

ਅਜ਼–ਤੋਂ । ਤਬੱਸੁਮ–ਮੁਸਕ੍ਰਾਹਟ । ਕਰਦਾ ਈ–ਤੂੰ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਗੁਲਸ਼ਨ–ਗੁਲਜ਼ਾਰ । ਜਹਾਂ–ਜਹਾਨ, ਜਗਤ । ਹਰ ਕਿ–ਜਿਸਨੇ। ਦੀਦਸ਼–ਵੇਖਿਆ ਉਸਨੂੰ। ਕੈ–ਕੀ, ਕਿਆ। ਗੁਲਚੀਂ–ਫੁਲੇਰੇ।

ਅਰਥ–ਮੁਸਕ੍ਰਾਹਟ ਨਾਲ, ਜਗਤ ਨੂੰ ਤੂੰ ਗੁਲਜ਼ਾਰ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਕਿਸੇ ਨੇ ਵੇਖਿਆ ਹੈ, ਉਸਨੂੰ ਫੁਲੇਰੇ ਦੀ ਕੀ ਲੋੜ ਹੈ।

ਯਕ ਨਿਗਾਹੇ ਲੁਤਫ਼ੇ ਤੋ ਦਿਲ ਮੇ-ਬੁਰਦ॥
ਬਾਜ਼ ਮੇ ਦਾਰਮ ਅਜ਼ਾਂ ਈਂ ਇਹਤਿਆਜ॥

ਨਿਗਾਹੇ–ਨਜ਼ਰ ਨਾਲ। ਲੁਤਫ਼ੇ–ਕ੍ਰਿਪਾ। ਤੋ–ਤੇਰੀ। ਮੇ ਬੁਰਦ–ਲੈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਬਾਜ਼–ਫਿਰ । ਮੇ ਦਾਰਮ–ਰਖਦਾ ਹਾਂ, ਮੈਂ ਅਜਾਂ ਈਂ ਉਸਦੀ।

ਅਰਥ–ਤੇਰੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਦੀ ਇਕ ਨਜ਼ਰ, ਦਿਲ ਲੈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਫਿਰ ਮੈਂ ਉਸਦੀ ਲੋੜ ਰਖਦਾ ਹਾਂ।

ਨੇਸ੍ਤ ਗੋਯਾ ਗ਼ੈਰਿ ਤੋ ਦਰ ਦੋ ਜਹਾਂ॥
ਬਾ ਤੋ ਦਾਰਮ ਅਜ਼ ਦਿਲੋ ਦੀਂ ਇਹਤਿਆਜ॥

ਨੇਸਤ–ਨਹੀਂ ਹੈ। ਗੈਰਿ ਤੋ–ਤੈਥੋਂ ਬਿਨਾਂ। ਦੋ ਜਹਾਂ–ਦੋਹਾਂ ਲੋਕਾਂ, ਲੋਕ-ਪ੍ਰਲੋਕ । ਬਾ–ਸਾਥ, ਨਾਲ। ਤੋ–ਤੇਰੇ । ਦਾਰਮ–ਮੈਂ ਰਖਦਾ ਹਾਂ। ਦੀਂ–ਦੀਨ, ਧਰਮ, ਭਾਵ-ਪ੍ਰਲੋਕ।

ਅਰਥ–ਨੰਦ ਲਾਲ ਜੀ (ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ–ਹੇ ਸਤਿਗੁਰੂ!) ਤੈਥੋਂ ਬਿਨਾਂ, ਦੋਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ (ਹੋਰ ਕੋਈ) ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਵਾਸਤੇ, ਲੋਕ-ਪ੍ਰਲੋਕ ਦੀ ਲੋੜ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਮੈਂ ਰਖਦਾ ਹਾਂ।

ਪੰਜਾਬੀ ਉਲਥਾ—

ਇਕੋ ਜਾਮ ਨਕੋ ਨਕ ਭਰਿਆ ਜਿਉਂ ਅਮਲੀ ਨੂੰ ਲੋੜ ਏਹੋ।
ਠੰਢੇ-ਮਿਠੇ-ਪਾਣੀ ਸੰਦੀ, ਜਿਉਂ ਪਿਆਸੇ ਨੂੰ ਲੋੜ ਏਹੋ।
ਗੁਰ ਸਿੱਖੀ ਦੀ ਸੰਗਤ ਸੁੱਚੀ, ਦਿਲ ਨੂੰ ਚਾਣਨ ਕਰਦੀ ਜੇ,
ਉਸ ਬਿਨ ਹੋਰ ਨਾ ਕੁਝ ਹੀ ਮੰਗਦੇ, ਇਕ ਅਸਾਨੂੰ ਲੋੜ ਏਹੋ।
ਇਕ ਮੁਸਕ੍ਰਾਹਟ ਨਾਲ ਜਗਤ ਦਾ, ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਬਾਗ਼ ਖਿੜਾਯਾ ਜੇ,
ਜਿਸ-ਕਿਸ ਉਸ ਦਾ ਦਰਸ਼ਨ ਕੀਤਾ, ਉਸ ਨੂੰ ਭਾਵੇਂ ਲੋੜ ਏਹੋ।
ਇਕੋ ਨਜ਼ਰ ਮੇਹਰ ਦੀ ਤੇਰੀ, ਦਿਲ ਮੇਰੇ ਨੂੰ ਖੱਸਦੀ ਏ,
ਫਿਰ ਭੀ ਮੈਨੂੰ, ਮੇਰੇ ਪ੍ਰੀਤਮ! ਹਰ ਦਮ ਰਹਿੰਦੀ ਲੋੜ ਏਹੋ।
ਹੇ ਸਤਿਗੁਰ ਜੀ! ਦੋਹੁ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ,ਤੈਥੋਂ ਬਿਨ ਕੋਈ ਹੋਰ ਨਹੀਂ,
ਨੰਦ ਲਾਲ ਦਿਲ ਵਿਚ ਹੈ ਰਖਦਾ, ਲੋਕ-ਪ੍ਰਲੋਕ ਦੀ ਲੋੜ ਏਹੋ।

ਗ਼ਜ਼ਲ ਨੰ: ੧੭

ਐ ਜੁਲਫ਼ਿ ਅੰਬਰੀਨ ਤੋ ਗੋਯਾ ਨਕਾਬ ਸੁਬਹ ॥
ਪਿਨਹ ਚੁ ਜ਼ੇਰਿ ਅਬਰਿ ਸਜਾਹ ਆਫ਼ਤਾਬਿ ਸੁਬਹ॥

ਅੰਬਰੀਨ—*ਅੰਬਰ ਜੇਹੀ ਸੁਗੰਧੀ ਵਾਲੀ। ਨਕਾਬ—ਪੜਦਾ, ਮੂੰਹ ਉਪਰਲਾ ਪੜਦਾ, ਘੁੰਡ। ਪਿਨਹ—ਲੁਕਿਆ ਹੋਇਆ। ਜ਼ੇਰੇ—ਹੇਠਾਂ। ਅਬਰੇ—ਬੱਦਲ ਸਜਾਹ—ਕਾਲਾ। ਆਫ਼ਤਾਬਿ—ਸੂਰਜ। ਸੁਬਹੋ—ਸਵੇਰ ਦਾ। ਗੋਯਾ—ਮਾਨੋਂ।

---

*ਅੰਬਰ ਵੇਲ ਨਾਮ ਦੀ ਮੱਛੀ ਦਾ ਪਿੱਤਾ ਹੀ 'ਅੰਬਰ' ਨਾਮ ਦੀ ਸੁਗੰਧੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਇਸੇ ਨੂੰ ਮੁਸਕੰਬਰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਕਈਆਂ ਦਾ ਖ਼ਿਆਲ ਹੈ, ਬਾਘੜ ਬਿੱਲਾ ਨਾਮ ਦੀ ਇਕ ਬਿਲੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਜੋ ਅਕਸਰ ਬਿਲੀ ਲੋਟਨ ਜਾਂ ਛੋਲ ਛਲੀਰਾ ਨਾਮ ਦੀ ਬੂਟੀ ਖਾਂਦੀ ਹੈ, ਉਸਦਾ ਵਿਸ਼ਟਾ ਮੁਸਕੰਬਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਕਈ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਉਸ ਬਿਲੀ ਦਾ ਪਿੱਤਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ— 'ਮੁਸ਼ਕ ਬਿਲਾਈ ਗਾਂਡੀ ਸਾਖਾ'।

ਅਰਥ—ਹੇ ਅੰਬਰ ਦੀ ਸੁਗੰਧੀ ਵਾਲੀ ਜ਼ੁਲਫ਼ ! ਤੂੰ ਮਾਨੋ ਸਵੇਰ ਦਾ ਘੁੰਡ ਹੈਂ । (ਜਾਂ) ਜਿਵੇਂ ਕਾਲੇ ਬਦਲ ਹੇਠਾਂ ਸਵੇਰ ਦਾ ਸੂਰਜ ਲੁਕਿਆ ਹੈ ।

ਬੇਰੂੰ ਬ ਆਮਦ ਆਂ ਮਹੇ ਮਨ ਚੂੰ ਜ਼ਿ ਖ਼ਾਬੇ ਨਾਜ਼ ॥
ਸਦ ਤਾਨਾ ਮੀਂ-ਜ਼ਨਦ ਬਰੂਏ ਆਫ਼ਤਾਬਿ ਸੁਬਹ ॥

ਬੇਰੂੰ—ਬਾਹਰ । ਬਰ ਆਮਦ—ਆਇਆ । ਮਾਹ ਮਨ—ਮੇਰਾ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਭਾਵ—ਚੰਦ ਮੁਖੜੇ ਵਾਲਾ ਸਤਗੁਰੂ। ਚੂੰ—ਜਦ । ਖ਼੍ਵਾਬ—ਨੀਂਦ੍ਰ । ਨਾਜ਼—ਲਾਡ ਸਦ—ਸੈਂਕੜੇ । ਤਾਨਾ—ਤੱਨੇ, ਮਹਣੇ, ਉਲਾਂਭੇ । ਮੀਂ-ਜ਼ਨਦ—ਮਾਰਦਾ ਹੈ। ਬਰੂਏ—ਚੇਹਰੇ ਉਤੇ, ਮੂੰਹ ਉਤੇ ।

ਅਰਥ—ਉਹ ਮੇਰਾ ਚੰਦ੍ਰਮਾ—ਪਿਆਰ ਭਰੀ ਨੀਂਦ ਤੋਂ ਜਦੋਂ ਬਾਹਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ । (ਤਾਂ)—ਸਵੇਰ ਦੇ ਸੂਰਜ ਦੇ ਮੂੰਹ ਉਤੇ ਸੈਂਕੜੇ ਤੱਨੇ ਮਾਰਦਾ ਹੈ, (ਅਰਥਾਤ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਦੀ ਬਰਾਬਰੀ ਸੂਰਜ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ) ।

ਬਾ ਦੀਦਹ ਖ਼ਾਬ ਨਾਕ ਚੂੰ ਬੇਰੂੰ ਬਰ ਆਮਦੀ ॥
ਸ਼ਰਮਿੰਦਾ ਗਸ਼ਤ ਅਜ਼ ਰੁਖੇ ਤੋ ਆਫ਼ਤਾਬੇ ਸੁਬਹ ॥

ਬਾ—ਸਾਥ, ਨਾਲ । ਦੀਦਹ—ਅੱਖਾਂ । ਖਾਬ ਨਾਕ—ਨੀਂਦ੍ਰ ਭਰੀਆਂ । ਆਮਦੀ—ਤੂੰ ਆਉਂਦਾ ਹੈਂ । ਗਸ਼ਤ—ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਅਜ਼—ਅਗੇ । ਰੁਖ਼ੇ ਤੋ—ਤੇਰੇ ਚੇਹਰੇ ਉਤੇ ।

ਅਰਥ—ਜਦ ਨੀਂਦ੍ਰਵਾਲੇ ਨੈਨਾਂ ਨਾਲ ਤੂੰ ਬਾਹਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈਂ । (ਉਸ ਵੇਲੇ) ਤੇਰੇ ਚੇਹਰੇ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ, ਸਵੇਰ ਦਾ ਸੂਰਜ ਸ਼ਰਮਿੰਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ।

ਅਜ਼ ਮਕਦ੍ਮੇ ਸ਼ਰੀਫ਼ ਜਹਾਂ ਰਾ ਦਿਹਦ ਫ਼ਿਰੋਗ਼ ॥

ਚੂੰ ਬਰ ਕਸ਼ਦ ਨਿਕਾਲ ਜ਼ਿ ਰੁਖ਼ ਆਫ਼ਤਾਬਿ ਸੁਬਹ ॥

ਅਜ਼–ਨਾਲ । ਮਕਦਮੇ–ਕਦਮਾਂ ਦੇ, ਪੈਰਾਂ ਦੇ । ਸ਼ਰੀਫ਼–ਪਵਿਤ੍ਰ । ਜਹਾਂ ਰਾ–ਜਗਤ ਨੂੰ । ਦਿਹਦ–ਦੇਂਦਾ ਹੈ । ਫ਼ਿਰੋਗ–ਵਡਿਆਈ । ਚੂੰ–ਜਦ । ਬਰ–ਉਤੋਂ । ਕਸ਼ਦ–ਖਿੱਚਦਾ, ਚੁਕਦਾ । ਨਿਕਾਬ–ਮੂੰਹ ਉਪਰਲਾ ਪੜਦਾ, ਘੁੰਡ । ਜ਼ਿ ਰੁਖ਼–ਚੇਹਰੇ ਤੋਂ, ਮੂੰਹ ਤੋਂ ।

ਅਰਥ–ਪਵਿਤ੍ਰ ਚਰਨਾਂ ਨਾਲ (ਤੂੰ) ਜਗਤ ਨੂੰ ਵਡਿਆਈ ਦੇਂਦਾ ਹੈਂ । ਜਦੋਂ ਸਵੇਰ ਦਾ ਸੂਰਜ, ਮੂੰਹ ਉਤੋਂ ਪੜਦਾ ਖਿੱਚਦਾ ਹੈ ।

ਭਾਵ–ਜਦ ਸੂਰਜ ਰਾਤ ਦੇ ਪੜਦੇ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਪਵਿਤ੍ਰ ਚਰਨ ਜਗਤ ਨੂੰ ਵਡਿਆਈ ਬਖਸ਼ਦੇ ਹਨ ।

ਬਿਦਾਰੀ ਅਸਤ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਏ ਸਾਹਿਬਾਨੇ ਸ਼ੌਂਕ ॥
ਗੋਯਾ ਹੁਰਾਮ ਕਰਦਮ ਆਇੰਦਾ ਖ੍ਵਾਬੇ ਸੁਬਹ ॥

ਬਿਦਾਰੀ–ਸਾਵਧਾਨਤਾ, ਜਾਗ੍ਰਤਵਸਥਾ, ਜਾਗਣਾ । ਸਾਹਿਬਾਨੇ ਸ਼ੌਂਕ–ਮਾਲਕ ਦੇ ਸ਼ੌਕ ਵਾਲੇ ਪੁਰਸ਼ । ਹਰਾਮ–ਤਰਕ, ਤਿਆਗ । ਕਰਦਮ–ਕਰ ਦਿਤੀ ਹੈ ਮੈਂ । ਆਇੰਦਾ–ਅਗੇ ਨੂੰ । ਖ੍ਵਾਬੇ ਸੁਬਹ–ਸਰਵੇ ਦੀ ਨੀਂਦਰ, ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਦਾ ਸੌਣਾ ।

ਅਰਥ–ਮਾਲਕ (ਨੂੰ ਮਿਲਣ) ਦੇ ਸ਼ੌਂਕ (ਵਾਲੇ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੀ) ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਜਾਗਣਾ ਹੈ । (ਇਸ ਲਈ) ਨੰਦ ਲਾਲ ਨੇ ਸਵੇਰ ਦੀ ਨੀਂਦ ਤਰਕ ਕਰ [ਛਡ] ਦਿਤੀ ਹੈ ।

ਪੰਜਾਬੀ ਉਲਥਾ–

ਅੰਬਰੀ ਜੁਲਫ਼ ਮਾਹੀ ਦੀ ਕਾਲੀ ਪੜਦਾ ਮੁਖ ਤੇ ਪਾਇਆ ।
ਜਿਉਂ ਸਵੇਰ ਦਾ ਸੂਰਜ ਹੇਠਾਂ ਕਾਲੇ ਬੱਦਲ ਆਯਾ ।
ਚੰਦ ਮੁਖੜਾ ਸਤਿਗੁਰ ਮੇਰਾ ਜਦ ਪਜਾਰ ਨੀਂਦ ਤੋਂ ਜਾਗੇ,
ਚੜ੍ਹਦੇ-ਸੂਰਜ ਦੇ ਮੁਖ ਉਤੇ, ਉਸ ਸੌ ਸੌ ਤਾਨ੍ਹਾ ਲਾਇਆ ।

ਨੀਂਦਰ ਭਰੇ ਮਸਤ ਨੈਨਾਂ ਸੰਗ, ਜਦ ਤੂੰ ਬਾਹਰ ਆਵੇਂ,
ਦਰਸ ਤਿਰੇ ਦੇ ਸੌਂਹੇ ਆਕੇ, ਬਾਲ-ਸੂਰਜ ਸ਼ਰਮਾਇਆ।
ਪਵਿਤ੍ਰ ਚਰਨ ਕਮਲ ਆਪਣੇ ਸੰਗ, ਜਗ ਨੂੰ ਦੇਇੰ ਵਡਿਆਈ,
ਬਾਲ ਸੂਰਜ ਨੇ ਨਿਜ ਮੁਖੜੇ ਤੋਂ, ਜਦ ਪੜਦਾ ਰਾਤ ਹਟਾਯਾ।
ਹਰ ਦਮ ਸਦਾ ਜਾਗਦੇ ਰਹਿਣਾ, ਗੁਰ ਸਿਖ ਦਾ ਜੀਵਨ,
ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਦੀ ਨੀਂਦ ਕਰਨ ਨੂੰ ਲਾਲ ਨੇ ਤਰਕ ਕਰਾਇਆ।੧੭।

ਗ਼ਜ਼ਲ ਨੰ: ੧੮

ਬਹੋਸ਼ ਬਾਸ਼ ਕਿ ਹੰਗਾਮਿ ਨੌ ਬਹਾਰ ਆਮਦ॥
ਬਹਾਰ ਆਮਦੋ, ਯਾਰ ਆਮਦੋ, ਕਰਾਰ ਆਮਦ॥

ਬਹੋਸ਼—ਹੋਸ਼ ਵਿਚ, ਸੁਰਤ ਵਾਲਾ। ਬਾਸ਼—ਹੋ। ਕਿ—ਜੋ। ਹੰਗਾਮਿ—ਮੌਕਾ, ਵੇਲਾ। ਨੌ ਬਹਾਰ—ਨੱਵੀ ਰੁੱਤ, ਬਸੰਤ ਰੁੱਤ। ਆਮਦ—ਆ ਗਈ ਹੈ। ਕਰਾਰ—ਸੰਤੋਖ, ਧੀਰਜ। (੨) ਵਾਇਦਾ ਇਕਰਾਰ।

ਅਰਥ—ਸੁਰਤ ਵਾਲਾ ਹੋ, ਬਸੰਤ ਰੁੱਤ ਦਾ ਵੇਲਾ ਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਬਸੰਤ ਰੁਤ ਆਈ ਹੈ, ਮਿੱਤ੍ਰ [ਗੁਰੂ] ਆਯਾ ਹੈ, (ਤਦੇ ਹੀ ਮਨ ਨੂੰ) ਧੀਰਜ ਆਯਾ ਹੈ।

ਦਰੂਨਿ ਮਰਦਮਿ ਚਸ਼ਮਮ ਜ਼ਿ ਬਸ ਕਿ ਜਲਵਹ ਗਰਸ੍ਤ॥
ਬਹਰ ਤਰਫ਼ ਕਿ ਨਜ਼ਰ ਕੁਨਮ ਰੂਇ ਯਾਰ ਆਮਦ॥

ਦਰੂਨਿ—ਅੰਦਰ, ਵਿਚ। ਮਰਦਮੇ ਚਸ਼ਮਮ—ਧੀਰੀ ਅੱਖਾਂ ਦੀ ਮੇਰੀ। ਜ਼ਿ ਬਸ—ਜਦ ਤੋਂ। ਜ਼ਲਵਾਗਰ—ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲੀ। ਅਸ੍ਤ—ਹੈ। ਨਜ਼ਰ ਕੁਨੰਮ—ਨਿਗਾਹ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਮੈਂ, ਮੈਂ ਵੇਖਦਾ ਹਾਂ। ਰੂਇ—ਚਿਹਰਾ, ਮੁਖੜਾ, ਦਰਸ਼ਨ। ਆਮਦ—ਆਉਂਦਾ ਹੈ।

ਅਰਥ—ਜਦ ਤੋਂ ਮੇਰੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਦੀ ਧੀਰੀ ਅੰਦਰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼

ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੋਯਾ ਹੈ। (ਤਦ ਤੋਂ) ਜਿਸ ਪਾਸੇ ਵੀ ਮੈਂ ਨਜ਼ਰ ਕਰਦ
ਹਾਂ, ਮਿੱਤ੍ਰ ਦਾ ਮੁਖ (ਹੀ ਸਭੱਨੀ ਪਾਸੀਂ ਨਜ਼ਰ) ਆਉਂਦਾ ਹੈ।

ਬ ਹਰ ਤਰਫ਼ ਕਿ ਰਵਦ ਦੀਦਹ ਮੇ-ਰਵਦ ਚਿ ਕੁਨਮ ?
ਦਰ ਈਂ ਮੁਕੱਦਮਹ ਮਾ ਰਾ ਚਿ ਅਖ਼ਤਯਾਰ ਆਮਦ ?

ਰਵਦ–ਤੂੰ ਜਾਂਦਾ ਹੈਂ। ਦੀਦਹ–ਅੱਖ। ਮੇ-ਰਵਦ–ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਚਿ ਕੁਨਮ–ਮੈਂ ਕੀ ਕਰਾਂ। ਦਰ–ਵਿਚ। ਈਂ–ਇਸ। ਮੁਕੱਦਮਹ–ਝਗੜਾ। ਮਾ ਰਾ–ਮੈਨੂੰ। ਚਿ–ਕੀ। ਅਖ਼ਤਯਾਰ–ਵੱਸ ਚਾਰਾ।

ਅਰਥ–ਜਿਸ ਪਾਸੇ ਵੱਲ ਵੀ ਤੂੰ ਜਾਂਦਾ ਹੈਂ, ਮੇਰੀ ਅੱਖ (ਮਗਰੇ) ਜਾਂਦੀ ਹੈ, (ਇਸ ਦਾ) ਮੈਂ ਕੀ ਕਰਾਂ ? ਇਸ ਝਗੜੇ ਵਿਚ, ਮੇਰੇ ਅਖਤਯਾਰ ਕੀ ਆਯਾ ਹੈ, (ਭਾਵ-ਮੇਰੀ ਅੱਖ ਤੇਰੇ ਰੂਪ ਦੇ ਮਗਰ-ਮਗਰ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਉਸਨੂੰ ਰੋਕ ਰਖਨ ਦੀ ਗੱਲ, ਮੇਰੇ ਅਖਤਿਆਰ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੈ)

ਖ਼ਬਰ ਦਿਹੇਦ ਬ ਯਾਰਾਨਿ ਮੁਦਈ ਇਮ ਸ਼ਬ।
ਅਨਲਹੱਕ ਜ਼ਦਹ ਮਨਸੂਰ ਸੂਏ ਦਾਰ ਆਮਦ॥

ਖ਼ਬਰ–ਪਤਾ, ਸਮਾਚਾਰ। ਦਿਹੇਦ–ਦੇ ਦੇਵੋ। ਬ ਯਾਰਾਨਿ–ਮਿਤ੍ਰਾਂ ਕੋਲ। ਮੁਦਈ–ਆਸਵੰਦਾਂ। ਇਮ–ਅਜ। ਸ਼ਬ–ਰਾਤ। ਅਨਲਹੱਕ–ਮੈਂ ਹੀ ਰੱਬ ਹਾਂ। ਜ਼ਦਹ–ਮਾਰਿਆ, ਨਾਹਰਾ ਮਾਰਿਆ, ਹੋਕਾ ਦੇਂਦਾ ਹੋਇਆ। ਸੂਏ–ਵੱਲ, ਤਰਫ਼। ਦਾਰ–ਸੂਲੀ। ਆਮਦ–ਆਇਆ।

ਅਰਥ–ਆਸਵੰਦਾਂ ਮਿੱਤ੍ਰਾਂ ਕੋਲ ਖਬਰ ਪੁਚਾ ਦੇਵੋ, (ਕਿ) ਅਜ ਰਾਤੀ:–'ਮੈਂ ਹੀ ਰੱਬ ਹਾਂ। (ਦਾ) ਹੋਕਾ ਦੇਂਦਾ ਹੋਇਆ, ਮਨਸੂਰ ਸੂਲੀ ਵੱਲ ਆਇਆ ਹੈ।

ਖਬਰ ਦਿਹੰਦ ਬ ਗੁਲਹਾ ਕਿ ਬਿ ਸ਼ਗੁਫ਼ਤੰਦ ਹਮਹ॥

ਅਜ਼ੀਂ ਨਵੇਦ ਕਿ ਆਂ ਬੁਲਬੁਲੇ ਹਜ਼ਾਰ ਆਮਦ ॥

ਬ ਗੁਲਹਾ–ਫੁੱਲਾਂ ਕੋਲ। ਕਿ–ਜੋ। ਬਿ ਸ਼ਗੁਫ਼ੰਦ–ਖਿੜਨ, ਪ੍ਰਫੁਲਤ ਹੋ ਜਾਣ । ਹਮਹ–ਸਾਰੇ । ਅਜ਼ੀਂ–ਇਸ ਤੋਂ । ਨਵੇਦ–ਖ਼ੁਸ਼ ਖ਼ਬਰੀ। ਆਂ–ਉਹ। *ਬੁਲਬੁਲੇ ਹਜ਼ਾਰ–ਹਜ਼ਾਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬੋਲੀ ਬੋਲਣ ਵਾਲੀ ਬੁਲਬੁਲ। (੨) ਮਿਠ ਬੋਲੀ ਬੁਲਬੁਲ, ਤੁਰਕਸਤਾਨ ਦੀ ਬੁਲਬੁਲ।

ਅਰਥ–ਫੁੱਲਾਂ ਕੋਲ ਖਬਰ (ਪੁਚਾ) ਦਿਓ, ਜੋ ਸਾਰੇ ਹੀ ਖਿੜ ਪੈਣ। ਇਸ ਖੁਸ਼ ਖਬਰੀ ਨਾਲ, ਜੋ ਉਹ ਹਜ਼ਾਰ ਬੋਲੀਆਂ ਵਾਲੀ ਬੁਲਬੁਲ ਆ ਗਈ ਹੈ ।

ਖ਼ਿਆਲਿ ਹਲਕਾਇ ਜ਼ੁਲਫ਼ੇ ਤੋ ਮੇ ਕੁਨਦ ਗੋਯਾ ॥
ਅਜ਼ੀਂ ਸਬਬ ਕਿ ਦਿਲ ਅਜ਼ ਸ਼ੌਕ ਬੇ ਕਰਾਰ ਆਮਦ ॥

ਖ਼ਿਆਲਿ–ਧਿਆਨ। ਹਲਕਾਇ–ਘੇਰਾ, ਕੁੰਡਲ। ਜ਼ੁਲਫ਼ੇ–ਕੇਸਾਂ ਦੀ ਲਿਟ। ਤੋ–ਤੇਰੇ। ਮੇ ਕੁਨਦ–ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਅਜ਼ੀਂ–ਇਸੇ ਹੀ। ਸਬਬ–ਕਾਰਣ। ਕਿ- ਜੋ। ਅਜ਼ ਸ਼ੌਕ–ਉਤਸ਼ਾਹ ਨਾਲ, ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ। ਬੇ ਕਰਾਰ–ਬੇ ਚੈਨ।

ਅਰਥ–ਨੰਦ ਲਾਲ ਤੇਰੀ ਕੁੰਡਲ ਵਾਲੀ ਜ਼ੁਲਫ਼ ਦਾ ਧਿਆਨ ਧਰਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਸਬਬ ਕਰਕੇ, ਜੋ ਦਿਲ ਸ਼ੌਂਕ ਨਾਲ ਬੇ ਕਰਾਰ ਆਯਾ ਹੈ।

---

*ਬੁਲਬੁਲ ਇਕ ਨਿਕੇ ਜਿੰਨੇ ਪੰਛੀ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਇਸਦੀ ਬੋਲੀ ਬੜੀ ਮਿੱਠੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਬੁਲਬੁਲ ਨਾਲੋਂ ਤੁਰਕਸਤਾਨ ਦੀ ਬੁਲਬੁਲ ਕੱਦ ਵਿਚ ਛੋਟੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਉਸ ਵਿਚ ਏਹ ਸਿਫ਼ਤ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਭੀ ਪਸ਼ੂ ਪੰਛੀ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਸੁਣ ਲਵੇ, ਉਸੇ ਦੀ ਨਕਲ ਕਰ ਲੈਂਦੀ ਨੂੰ, ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਉਸਦਾ ਨਾਮ ਹੀ 'ਬੁਲਬੁਲੇ ਹਜ਼ਾਰ' ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਪੰਜਾਬੀ ਉਲਥਾ--

ਮਸਤੋ ! ਉਠਕੇ ਸੁਰਤ ਸੰਭਾਲੋ, ਰੁਤ ਬਸੰਤ ਹੁਣ ਆਈ ਏ।
ਰੁੱਤ ਆਈ ਤੇ ਮਿੱਤ੍ਰ ਆਯਾ, ਦਿਲ ਨੂੰ ਧੀਰਜ ਆਈ ਏ।
ਅੱਖ ਮੇਰੀ ਧੀਰੀ ਦੇ ਅੰਦਰ, ਸ਼ਕਲ-ਸੱਜਨ ਦੀ ਵਸ ਗਈ,
ਜਿਸ ਵੱਲ ਨਜ਼ਰ ਮੇਰੀ ਹੈ ਜਾਂਦੀ, ਸੂਰਤ ਯਾਰ ਦਿਸਾਈ ਏ।
ਜਿਸ ਪਾਸੇ ਵੱਲ ਮਿੱਤ੍ਰ ਜਾਂਦਾ, ਮਗਰ ਨਜ਼ਰ ਮੇਰੀ ਜਾਵੇ,
ਜੇ ਰੋਕਾਂ ਤਾਂ ਰੁਕਦੀ ਨਾਹੀਂ, ਪੇਸ਼ ਨ ਜਾਂਦੀ ਕਾਈ ਏ।
ਆਸਵੰਦ ਜੋ ਮਿੱਤ੍ਰ ਪਿਆਰੇ, ਖਬਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਅੱਜ ਕਰ ਦੇਣੀ,
'ਅਨਲਹੱਕ' ਦਾ ਹੋਕਾ ਦੇਕੇ, ਸੂਲੀ ਜਾਨ ਟੰਗਾਈ ਏ।
ਕਰ ਦਿਓ ਖਬਰ ਸਭ ਫੁੱਲਾਂ ਤਾਈਂ ਉਹ ਸਾਰੇ ਹੀ ਖਿੜ ਜਾਵਣ,
ਵੇਖਣ ਚਾਉ ਦਿਲੇ ਵਿਚ ਲੈ ਮਿਠ-ਬੋਲੀ ਬੁਲਬੁਲ ਆਈ ਏ।
ਕੁੰਡਲ ਦਾਰ ਜ਼ੁਲਫ਼ ਜੋ ਤੇਰੀ, ਨੰਦ ਉਸਦਾ ਧਰਦਾ ਧਯਾਨ,
ਇਸੇ ਸਬਬ, ਜੋ ਨਾਲ ਸ਼ੌਂਕ ਦੇ ਬੇਕਰਾਰ ਦਿਲ ਆਈ ਏ।

ਗਜ਼ਲ ਨੰ: ੧੯

ਤਬੀਬੇ ਆਸ਼ਕੇ ਬੇ ਦਰਦ ਰਾ ਦਵਾ ਚਿ ਕੁਨਦ।
ਤੁਰਾ ਕਿ ਪਾਏ ਬਵਦ ਲੰਗ ਰਹਿਨੁਮਾ ਚਿ ਕੁਨਦ॥

ਤਬੀਬੇ-ਹਕੀਮ। ਆਸ਼ਕੇ-ਆਸ਼ਕ ਨੂੰ, ਪ੍ਰੇਮੀ ਨੂੰ। ਬੇਦਰਦ-ਕਠੋਰ ਚਿੱਤ, ਪੀੜ ਤੋਂ ਹੀਣਾ। ਚਿ ਕੁਨਦ-ਕੀ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਤੁਰਾ-ਤੇਰੇ। ਕਿ-ਜੇ। ਪਾਏ-ਪੈਰ। ਬਵਦ ਹੋਵਨ। ਲੰਗ-ਲੰਗੜਾ, 'ਪਾਏ ਲੰਗ' ਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਕਿ ਪੈਰ ਟੁੱਟੇ ਹੋਣ, ਪੈਰਾਂ ਨਾਲ ਤੁਰਨ ਦੀ ਤਾਕਤ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਰਹਿਨੁਮਾਂ-ਰਾਹ ਵਿਖਾਉਨ ਵਾਲਾ, ਆਗੂ, ਪੇਸ਼ਵਾ।

ਅਰਥ-ਹੇ ਵੈਦ ! ਬੇ ਦਰਦ ਆਸ਼ਕ ਨੂੰ ਦਵਾਈ ਕੀ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ ? ਤੇਰੇ ਜੇ ਪੈਰ ਲੰਗੜੇ ਹੋਣ (ਤਾਂ) ਰਾਹ ਵਿਖਾਉਨ ਵਾਲਾ ਕੀ ਕਰੇ ?

ਜਮਾਲੇ ਓ ਹਮਹ ਜਾ ਬੇ ਹਜਾਬ ਜਲਵਾਗਰ ਅਸਤ ॥
ਤੋ ਕਿ ਦਰ ਹਜਾਬੇ ਖੁਦੀ ਯਾਰੇ ਮਹ-ਲਕਾ ਚਿ ਕੁਨਦ ॥

ਜਮਾਲ-ਰੂਪ । ਹਮਹ ਜਾ-ਸਭਨਾਂ ਜਗ੍ਹਾਂ ਤੇ । ਬੇ-ਬਿਨਾਂ। ਹਜਾਬ-ਪੜਦਾ। ਜਲਵਾਗਰ- ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕਰਤਾ। ਦਰ ਹਜਾਬੇ-ਪੜਦੇ ਵਿਚ। ਖੁਦੀ-ਹੰਕਾਰ। ਮਹਲਕਾ-ਚੰਦ੍ਰ ਮੁਖੜਾ ॥

ਅਰਥ-ਉਸਦਾ ਰੂਪ ਪੜਦੇ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਸਭਨਾਂ ਜਗ੍ਹਾਂ ਤੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਵਾਨ ਹੈ। ਜਦ ਕਿ ਤੂੰ ਖੁਦੀ ਦੇ ਪੜਦੇ ਵਿਚ ਹੈਂ, (ਤਾਂ) ਚੰਦ੍ਰ ਮੁਖੜਾ ਯਾਰ ਕੀ ਕਰੇ ?

ਤੁਰਾ ਕਿ ਨੇਸਤ ਬਯਕ ਗੂਨਹ ਖਾਤਿਰੇ ਮਜਮੂਹ ॥
ਮਕਾਮ ਅਮਨਿ ਖੁਸ਼ ਗੋਸ਼ਹ ਓ ਸਰਾ ਚਿ ਕੁਨਦ ॥

ਤੁਰਾ ਤੈਨੂੰ। ਨੇਸਤ-ਨਹੀਂ ਹੈ। ਬਯਕ ਗੂਨਹ-ਨਾਲ ਇਕ ਰੰਗ ਦੇ। ਖਾਤਿਰੇ-ਦਿਲ। ਮਜਮੂਹ-ਇਕੱਠ। ਮਕਾਮ-ਜਗ੍ਹਾਂ। ਅਮਨਿ-ਅਮਨ। ਖੁਸ਼-ਚੰਗਾ। ਗੋਸ਼ਹ-ਕੋਨਾ, ਨੁਕਰ, ਇਕਲਵੰਜਾ। ਸਰਾ-ਮੁਸਾਫਰਖਾਨਾ।

ਅਰਥ--ਜਦ ਕਿ ਤੇਰੇ ਦਿਲ ਨੂੰ ਇਕ ਰੰਗ ਨਾਲ ਇਕਠ [ਮੇਲ] ਨਹੀਂ ਹੈ। ਉਸਨੂੰ ਚੰਗੀ ਅਮਨ ਦੀ ਜਗ੍ਹਾ ਸਰਾਂ ਦਾ ਗੋਸ਼ਾ ਕਿਵੇਂ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ ?

ਬਗ਼ੈਰ ਬਦਰ ਕਾਏ ਇਸ਼ਕ ਕੈ ਰਸੀ ਬਾ ਦੋਸਤ ॥
ਬਗ਼ੈਰ ਜਜ਼ਬਾਏ ਸ਼ੌਕੈ ਤੋ ਰਹਨੁਮਾ ਚਿ ਕੁਨਦ ॥

ਬਦਰਕਾਏ-ਰਾਹ ਦਸਣ ਵਾਲਾ, ਸਾਥੀ। ਇਸ਼ਕ-ਪ੍ਰੇਮ। ਰਸੀ-ਪਹੁੰਚੇਂਗਾ। ਬਾ ਦੋਸਤ-ਕੋਲ ਯਾਰ। ਜਜ਼ਬਾਏ-ਦਿਲ ਦੇ ਭਾਵ, (ਜਜ਼ਬੇ ਦਾ ਬ: ਬ:)। ਸ਼ੌਂਕ-ਉਤਸ਼ਾਹ। ਰਹਿਨੁਮਾ-ਆਗੂ, ਮੋਢੀ।

ਅਰਥ-ਰਾਹ ਦਸਣ ਵਾਲੇ ਸਾਥੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਇਸ਼ਕ ਦੇ (ਰਾਹ

ਵਿਚ) ਯਾਰ ਕੋਲ ਕਿਵੇਂ ਪਹੁੰਚੇਂਗਾ ? ਤੇਰਾ ਦਿਲ ਸ਼ੌਕ ਦੇ ਜਜ਼ਬੇ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਹੈ, (ਤਾਂ ਫਿਰ) ਆਗੂ ਕੀ ਕਰੇਗਾ ?

ਚੁ ਸੁਰਮਹ ਦੀਦਹ ਕੁਨੀ ਖ਼ਾਕਿ ਮੁਰਸ਼ਿਦ ਐ ਗੋਯਾ
ਜਮਾਲਿ ਹੱਕ ਨਿਗਰੀ ਬਾ ਤੋ ਤੋਤੀਆ ਚਿ ਕੁਨਦ ?

ਕੁਨੀ–ਤੂੰ ਕਰੇਂ, ਬਣਾ ਲਵੇਂ । ਖ਼ਾਕਿ–ਮਿਟੀ, ਚਰਨਾਂ ਦੀ ਧੂੜੀ । ਮੁਰਸ਼ਦ–ਗੁਰੂ, ਪੀਰ । ਜਮਾਲਿ–ਸਰੂਪ, ਤੇਜ ਪੁੰਜ ਸੁੰਦਰ ਰੂਪ । ਹੱਕ–ਸੱਚ ਵਾਹਿਗੁਰੂ । ਨਿਗਰੀ–ਵੇਖੇਂਗਾ । ਤੋਤੀਆ–ਮਰੀਰਾ ।

ਅਰਥ–ਹੇ ਨੰਦ ਲਾਲ ! ਜਦ (ਕਿ) ਤੂੰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਚਰਨ ਧੂੜੀ ਨੂੰ ਅੱਖਾਂ ਦਾ ਸੁਰਮਾ ਬਣਾ ਲਵੇਂ । (ਜਿਸ) ਨਾਲ ਤੂੰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਸਰੂਪ ਤਕੇਂਗਾ, ਤੂੰ ਮਮੀਰੇ ਨੂੰ ਕੀ ਕਰਨਾ ਹੈ ?

ਨੋਟ–ਮੁਮੀਰਾ ਨਾਮ ਦੀ ਇਕ ਬੂਟੀ ਬਰਫ਼ਾਨੀ ਪਹਾੜਾਂ ਵਿਚ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਉਸ ਦੀ ਜੜ੍ਹ ਫਿਕੇ ਪੀਲੇ ਰੰਗ ਦੀ ਆਮ ਪਸਾਰੀਆਂ ਕੋਲੋਂ ਦੋ-ਤਿੰਨ ਪੈਸੇ ਤੋਲੇ ਤੋਂ ਮਿਲਦੀ ਹੈ, ਜੇਕਰ ਏਹ ਜੜ੍ਹ ਪੰਜਾਹ ਵਰ੍ਹੇ ਤਕ ਜਿਮੀਂ ਵਿਚ ਹੀ ਦਬੀ ਰਹੇ ਤਾਂ ਇਸਦਾ ਰੰਗ ਗੂੜ੍ਹਾ ਪੀਲਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਸੌ ਤੋਂ ਉਪਰ ਡੇਢ ਸੌ ਵਰ੍ਹੇ ਤਕ ਦਬੀ ਰਹੇ ਤਾਂ ਰੰਗ ਚਿੱਟਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਜੇ ਦੋ ਸੌ ਵਰ੍ਹੇ ਤਕ ਦਬੀ ਰਹੇ ਤਾਂ ਇਸ ਦਾ ਰੰਗ ਕਾਲਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।

ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਇਸ ਦਾ ਰੰਗ ਗੂੜ੍ਹਾ ਪੀਲਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਫਿਰ ਇਹ ਮਮੀਰੀ ਤੋਂ ਮਮੀਰਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਪੀਲੇ ਮੋਤੀਏ ਦੂਰ ਕਰਨ ਲਈ ਪੀਲਾ ਮਮੀਰਾ, ਚਿਟੇ ਮੋਤੀਏ ਦੂਰ ਕਰਨ ਲਈ ਚਿੱਟਾ ਤੇ ਕਾਲੇ ਮੋਤੀਏ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਲਈ ਕਾਲਾ ਮਮੀਰਾ ਵਰਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਕਾਲਾ ਮਮੀਰਾ ਤਿੰਨੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੋਤੀਏ ਲਈ ਅਕਸੀਰ ਹੈ, ਚਿਟਾ ਮਮੀਰਾ ਪੀਲੇ ਤੇ ਚਿਟੇ ਮੋਤੀਏ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਪੀਲਾ ਮਮੀਰਾ ਕੇਵਲ ਪੀਲੇ ਮੋਤੀਏ ਨੂੰ ਹੀ ਦੂਰ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਕ ਸੇਰ ਭਰ ਪਾਣੀ ਪਿਆਲੇ ਵਿਚ ਭਰਕੇ, ਉਸ ਵਿਚ ਇਕ ਮਾਸਾ ਭਰ ਕਾਲਾ ਮਮੀਰਾ ਪਾ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਦਾ ਸਾਰਾ ਪਾਣੀ ਉਛਲਕੇ ਪਿਆਲੇ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਜਾ ਪਵੇਗਾ ਅਤੇ ਜੇਕਰ

ਉਸ ਗੰਢੀ ਨੂੰ ਤਲਾਉ ਵਿਚ ਸੁਟਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਗੰਢੀ ਉਡਕੇ ਪਾਣੀ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਆ ਜਾਵੇਗੀ, ਜੇਕਰ ਵਗਦੇ ਦਰਿਆ ਵਿਚ ਗੰਢੀ ਸੁਟੀ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਗੰਢੀ ਤਰਦੀ ਹੋਈ ਪਾਣੀ ਦੇ ਚੜ੍ਹਦੇ ਵਲ ਨੂੰ ਜਾਕੇ ਕੰਢੇ ਉਤੇ ਬਾਹਰ ਆ ਪਵੇਗੀ, ਅਸਲੀ ਮਮੀਰੇ ਦੀ ਏਹ ਪਛਾਣ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਸੁਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜੇ ਕਦੀ ਬਾਜ ਦਾ ਬੱਚਾ ਅੰਨ੍ਹਾ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਮਮੀਰੇ ਨੂੰ ਪੱਟਕੇ ਲਿਆਉਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਬੱਚੇ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ਫੇਰਕੇ ਉਸਨੂੰ ਸੁਜਾਖਾ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਸ਼ਿਕਾਰੀ ਲੋਕ ਬਾਜਾਂ ਦੇ ਆਲ੍ਹਣੇ ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਮਮੀਰਾ ਲਿਆਕੇ ਦੇਂਦੇ ਹਨ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਮਮੀਰਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਪਰ ਅਜ ਕਲ ਠੱਗੀ ਦੇ ਜ਼ਮਾਨੇ ਵਿਚ ਕਈ ਠੱਗ ਲੋਕ ਦੁਨੀਆ ਨੂੰ ਧੋਖਾ ਦੇਣ ਲਈ ਹਲਦੀ ਦੀ ਗੰਢੀ ਨੂੰ ਹਲਕੇ ਜੇਹੇ ਤੇਜ਼ਾਬ ਵਿਚ ੨੧ ਦਿਨ ਤਕ ਭਿਉਂ ਰਖਦੇ ਹਨ, ਫਿਰ ਸੁਕਾ ਕੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਕਾਲੀ ਟਾਕੀ ਉਪਰ ਉਸ ਨਾਲ ਲਕੀਰ ਖਿਚਕੇ, ਕਪੜੇ ਦੇ ਰੰਗ ਨੂੰ ਕੱਟ ਕੇ ਵਿਖਾ ਦੇਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਆਖਿਆ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਏਹੋ ਅਸਲੀ ਮਮੀਰਾ ਹੈ, ਜੋ ਕਾਲੇ ਰੰਗ ਨੂੰ ਕੱਟਕੇ, ਕਪੜੇ ਨੂੰ ਚਿੱਟਾ ਕਰ ਦੇਂਦਾ ਹੈ।

ਅਸਲ ਮਮੀਰਾ ਦੁਰਲੱਭ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਕਈ ਸੰਨਿਆਸੀ ਸਾਧੂ ਇਸਦੇ ਬਦਲ ਦੀ ਇਕ ਹੋਰ ਦਵਾਈ ਬਣਾਇਆ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੈ–

ਤੂੰਮੇ ਦੀ ਵੇਲ ਨੂੰ ਜਦ ਇਕ ਤੂੰਮਾ ਲਗ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਤੂੰਮੇ ਵਿਚ ੧ ਤੋਲੇ ਦੀ ਇਕੋ ਗੰਢੀ ਹਲਦੀ ਦੀ, ਜੋ ਵਜ਼ਨ ਵਿਚ ਘਟ ਵਧ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਤੂੰਮੇ ਵਿਚ ਛੇਕ ਕਰਕੇ, ਉਹ ਗੰਢੀ ਉਸ ਵਿਚ ਰਖਕੇ, ਉਪਰ ਤੂੰਮੇ ਦਾ ਗੁਦਾ ਵਗੈਰਾ ਜੋ ਕੁਝ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲਿਆ ਹੋਵੇ ਉਹ ਰਖਕੇ ਮਿਟੀ ਲਾਕੇ ਛੇਕ ਬੰਦ ਕਰ ਦੇਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਫਿਰ ਕਪੜ ਮਿਟੀ ਕਰ ਛਡਦੇ ਹਨ, ਉਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਵੇਲ ਨਾਲ ਹੋਰ ਕੋਈ ਫੁਲ ਜਾਂ ਫਲ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣ ਦੇਂਦੇ ਅਤੇ ਸਦਾ ਧਿਆਨ ਰਖਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਹੋਰ ਕੋਈ ਫੁਲ ਫਲ ਨਾ ਲਗੇ, ਜੇ ਕੋਈ ਫ਼ੁਲ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਸਨੂੰ ਤੋੜ ਸੁਟਦੇ ਹਨ, ਇਉਂ ਕਰਦਿਆਂ ਜਦ ਤੂੰਮਾ ਪੱਕ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਵੇਲ ਸੁਕ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਕਪੜ ਮਿਟੀ ਵਾਲਾ ਤੂੰਮਾ ਚੁਕ ਕੇ ਕਿਸੇ ਉੱਚੀ ਜਗ੍ਹਾ ਤੇ ਟੰਗ ਛਡਦੇ ਹਨ ਜਿਥੇ ਬਾਰਸ਼ ਤੇ ਧੁਪ ਤੋਂ ਬਚਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਜ਼ਮੀਨ ਨਾਲ ਭੀ ਨਾ ਲਗੇ ਇਸੇ

ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਿਆਂ ਪਿਆਂ ਤੁੰਮਾ ਜਦ ਬਿਲ-ਕੁਲ ਸੁਕ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸਨੂੰ ਤੋੜ ਕੇ ਵਿਚੋਂ ਹਲਦੀ ਦੀ ਗੰਡੀ ਕਢ ਲੈਂਦੇ ਹਨ, ਉਸਦਾ ਸੁਰਮਾ ਬਣਾਕੇ ਮੋਤੀਏ ਦੇ ਰੋਗੀ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਮੇਹਰ ਨਾਲ ਸੌ-ਰੋਗੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਸੱਤਰ ਰੋਗੀਆਂ ਦਾ ਰੋਗ ਜਰੂਰ ਹੀ ਦੂਰ ਹੋ ਜ ਦਾ ਹੈ।

ਕਾਬਲ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਮਾਨਸਰੋਵਰ ਦੀ ਤਰਾਈ ਵਿਚ ਇਕ ਸੰਨਿਆਸੀ ਮਹਾਤਮਾ ਜੀ ਨੇ ਇਹ ਸਾਰੀ ਵਾਰਤਾ ਦਸੀ ਸੀ, ਜੋ ਕਿ ਇਸ ਪ੍ਰਯੋਗ ਨੂੰ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ, ਅਗੇ—

'ਕਰਤੇ ਕੀ ਮਿਤਿ ਕਰਤਾ ਜਾਣੈ ਕੈ ਜਾਣੈ ਗੁਰ ਸੂਰਾ ॥'

ਪੰਜਾਬੀ ਉਲਥਾ—

ਆਸ਼ਕ ਬੇਦਰਦੇ ਦਾ ਦਾਰੂ ਦਸੇ ਵੈਦ ਸਿਆਣਾ ਕੀ ?
ਪੈਰੋਂ ਲੰਙਾ ਤੁਰ ਨਾ ਸਕਦਾ ਰਹਿਬਰ ਦੇਸ ਲਗਾਣਾ ਕੀ ?
ਸਾਂਈ ਨੂਰ ਫੈਲਿਆ ਹਰ ਥਾਂ ਲਿਸ਼ਕਾਂ ਦਮਕਾਂ ਮਾਰ ਰਿਹਾ,
ਦੂਈ ਵਾਲਾ ਜਿਸ ਅੱਖ ਪੜਦਾ ਤਿਸਨੂੰ ਹੈ ਦਿਸ ਆਣਾ ਕੀ ?
ਤੈਨੂੰ ਸ਼ਾਂਤਿ ਨਹੀਂ ਦਿਲ ਅੰਦਰ, ਚਿਤ ਟਿਕਾਣੇ ਨਹੀਂ ਤੇਰਾ,
ਲਾਭ ਨਹੀਂ ਕੁਝ ਮਿਲਣਾ ਓਥੇ, ਜੰਗਲਾਂ ਅੰਦਰ ਜਾਣਾ ਕੀ ?
ਪ੍ਰੇਮ ਸਾਂਈ ਦੇ ਸਾਥੀ ਬਿਨਾ, ਪ੍ਰੀਤਮ ਪਿਆਰਾ ਮਿਲਦਾ ਨਾ,
ਸਿਕ ਬਾਝ ਜੇ ਸੁੰਞਾ ਹਿਰਦਾ, ਮੁਰਸ਼ਦ ਪਾਸੋਂ ਪਾਣਾ ਕੀ ?
ਗੁਰ ਚਰਨਾਂ ਦੀ ਧੂੜੀ ਸੁਰਮਾ ਜੇਕਰ ਨੈਣੀ ਪਾਵੇਂ ਤੂੰ,
ਦਰਸ਼ਨ ਹਰ ਥਾਂ ਨਜ਼ਰੀਂ ਆਵੇ, ਮਮੀਰਾ ਹੋਰ ਲਭਾਣਾ ਕੀ ?

ਗ਼ਜ਼ਲ ਨੰ: ੨੦

ਸਬਾ ਚੂੰ ਹਲਕਾਹਾਏ ਜ਼ੁਲਫ਼ਿ ਊ ਰਾ ਸਾਨਹ ਮੇ ਸਾਜ਼ਦ
ਅਜਬ ਜ਼ੰਜੀਰ ਅਜ਼ ਬਹਿਰੇ ਦਿਲ ਦੀਵਾਨਹ ਮੇ ਸਾਜ਼ਦ

ਸਬਾ—ਸਵੇਰ ਦੀ ਹਵਾ,ਪ੍ਰਭਾਤ ਦੀ ਪਵਨ। ਚੂੰ—ਜਦ। ਹਲਕਾਹਾਏ—ਕੁੰਡਲਾਂ

ਦਾ। ਊ ਰਾ—ਉਸ ਦੀ। ਸਾਨਹ—ਕੰਘੀ । ਮੇ ਸਾਜ਼ਦ—ਕਰਦੀ ਹੈ। (੨) ਬਣਾਂਦੀ ਹੈ । ਅਜਬ—ਅਨੋਖੀ, ਅਚਰਜ । ਜ਼ੰਜੀਰ—ਸੰਗਲ । ਅਜ਼—ਵਾਸਤੇ ।

ਅਰਥ—ਜਦ ਸਵੇਰ ਦੀ ਹਵਾ, ਉਸਦੀਆਂ ਜੁਲਫਾਂ ਦੇ ਕੁੰਡਲਾਂ ਵਿਚ ਕੰਘੀ ਕਰਦੀ ਹੈ। (ਤਾਂ ਮੇਰੇ) ਦੀਵਾਨੇ ਦਿਲ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਅਚਰਜ ਸੰਗਲ ਬਣਾਂਦੀ ਹੈ।

ਮਨ ਅਜ਼ ਰੋਜ਼ੇ ਅਜ਼ਲ ਈਂ ਨਕਸੇ ਆਦਮ ਰਾ ਨਦਾਨਿਸਤਮ
ਕਿ ਨਕਾਸ਼ ਅਜ਼ ਬਰਾਇ ਮਾਂਦਨੇ ਖੁਦ ਖਾਨਹ ਮੇ ਸਾਜ਼ਦ

ਮਨ—ਮੈਂ। ਅਜ਼—ਤੋਂ । ਰੋਜ਼ੇ-ਦਿਨ ਤੋਂ । ਅਜ਼ਲ-ਪੈਦਾਇਸ਼ ਦੇ । ਈਂ—ਇਸ। ਨਕਸ਼ੇ—ਪੁਤਲੀ । ਨਦਾਨਿਸਤਮ—ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ ਸਾਂ। ਨਕਾਸ਼—ਚਿਤ੍ਰਕਾਰ। ਬਰਾਏ—ਵਾਸਤੇ। ਮਾਂਦਨੇ—ਰਹਿਣਾ। ਖ਼ੁਦ—ਆਪਨਾ। ਖਾਨਹ—ਘਰ। ਮੇਸਾਜ਼ਦ—ਬਣਾਇਆ।

ਅਰਥ—ਮੈਂ ਜਨਮ ਦੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਲੈਕੇ, ਇਸ ਮਨੁਖ ਦੀ ਪੁਤਲੀ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ ਸਾਂ। ਕਿ ਬਨਾਉਣ ਵਾਲੇ ਨੇ (ਆਪਣੇ) ਰਹਿਣ ਵਾਸਤੇ (ਇਸ ਨੂੰ) ਆਪਣਾ ਘਰ ਬਣਾਇਆ ਹੈ।

ਦਿਲੇ ਆਸ਼ਕ ਬ ਅੰਦਕ ਫੁਰਸਤੇ ਮਾਸੂਕ ਮੇ ਗ਼ਰਦਦ
ਸਰਾ ਪਾ ਜਾਂ ਸ਼ਵਦ ਹਰਕਸ਼ ਕਿ ਬਾ ਜਾਨਾਨ ਨਾ ਮੇ ਸਾਜ਼ਦ

ਬ ਅੰਦਕ—ਥੋੜੀ ਜੇਹੀ। ਫੁਰਸਤੇ—ਵੇਹਲ ਦਾ ਸਮਾਂ। ਮੇਗਰਦਦ—ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸਰਾ ਪਾ—ਸਿਰ ਤੋਂ ਪੈਰਾਂ ਤਕ। ਜਾਂ—ਜਾਨ, ਜਿੰਦ। ਸ਼ਵਦ—ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਹਰ ਕਸ਼—ਜੋ ਕੋਈ । ਜਨਾਨ—ਮਿੱਤ੍ਰ, ਪਿਆਰਾ ਪ੍ਰੀਤਮ। ਮੇ ਸਾਜ਼ਦ—ਬਣਾਂਦਾ ਹੈ।

ਅਰਥ—ਆਸ਼ਕ ਦਾ ਦਿਲ, ਥੋੜੀ ਜਿੰਨੀ ਵੇਹਲ [ਵਿਯੋਗ ਜਾਂ ਵਿਥ] ਨਾਲ ਮਾਸ਼ੂਕ ਹੀ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸਿਰ ਤੋਂ ਪੈਰਾਂ ਤਕ ਜਾਨ

[ਜਿੰਦ] ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜੇਹੜਾ ਕੋਈ ਆਦਮੀ ਮਿਤ੍ਰ ਨਾਲ ਬਣਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ।

ਬਰਾਏ ਗਿਰਦਾਏ ਨਾਂ ਗ਼ਿਰਦ ਹਰਦੂਨਾ ਚਿ ਮੇ ਗਿਰਦੀ
ਤਮਹ ਦੀਦੀ ਕਿ ਆਦਮ ਰਾ ਅਸ਼ੀਰੇ ਦਾਨਹਿ ਮੇ ਸਾਜ਼ਦ

ਬਰਾਏ–ਵਾਸਤੇ । ਗਿਰਦਾਏ ਨਾਂ–ਗੁਲਾਈਦਾਰ ਰੋਟੀ, ਨਾਨ । ਗਿਰਦ–ਉਦਾਲੇ । ਦੂਨਾ–ਕਮੀਨਾ। ਮੇ ਗਿਰਦੀ–ਤੂੰ ਫਿਰਦਾ ਹੈਂ ? ਤਮਹ–ਇਛਾ, ਲਾਲਚ, ਖ ਹਸ਼ । ਦੀਦੀ–ਤੂੰ ਵੇਖਿਆ । ਆਦਮ–ਮੁਸਲਮਾਨੀ ਕਿਤਾਬਾਂ ਅਨੁਸਾਰ, ਪਹਿਲਾ ਮਨੁਖ ਜਿਸਨੂੰ ਸ਼ੈਤਾਨ ਨੇ ਵਰਗਲਾਕੇ ਬਹਿਸ਼ਤ ਤੋਂ ਡਿਗਵਾ ਦਿਤਾ ਸੀ। ਰਾ–ਨੂੰ । ਅਸੀਰੇ–ਕੈਦੀ। ਦਾਨਹ–ਅੰਨ ਦਾ ਇਕ ਦਾਣਾ ।

ਅਰਥ- ਰੋਟੀ ਦੇ ਵਾਸਤੇ, ਹਰ ਇਕ ਕਮੀਨੇ ਦੇ ਦੁਵੇਰੇ ਤੂੰ ਕੀ ਭੌਂਦਾ ਹੈ ? ਲਾਲਚ ਨੂੰ ਤੂੰ ਵੇਖਿਆ ਹੈ, ਜਿਸਨੇ ਆਦਮ ਨੂੰ ਇਕ ਦਾਣੇ ਦਾ (ਲਾਲਚ ਦੇਕੇ) ਕੈਦੀ ਬਣਾਇਆ ਹੈ।

ਮਗੋ ਅਜ਼ ਹਾਲਿ ਲੈਲੀ ਬਾ ਦਿਲੇ ਸ਼ੋਰੀਦਾਏ ਗੋਯਾ ॥
ਕਿ ਸ਼ਰਹੇ ਕਿੱਸਾ ਏ ਮਜਨੂੰ ਮਰਾ ਦੀਵਾਨਾ ਮੇਸਾਜ਼ਦ ॥

ਮਗੋ–ਨਾਂ ਕਹੁ । ਬਾ ਦਿਲੇ–ਕੋਲ ਦਿਲ ਦੇ । ਸ਼ੋਰੀਦਾਏ–ਪਾਗਲ । ਸ਼ਰਾਅਏ--ਕਥਾ, ਵਾਰਤਾ । ਮਰਾ–ਮੈਨੂੰ । ਮੇ ਸਾਜ਼ਦ–ਬਣਾ ਦਿਤਾ।

ਅਰਥ–ਨੰਦ ਲਾਲ ! ਪਾਗਲ ਦਿਲ ਦੇ ਕੋਲ ਲੈਲੀ ਦਾ ਹਾਲ ਨਾ ਸੁਣਾ। ਕਿਉਂ ? ਮਜਨੂੰ ਦੀ ਵਾਰਤਾ ਦੇ ਕਿੱਸੇ ਨੇ, ਮੈਨੂੰ (ਅਗੇ ਹੀ) ਦੀਵਾਨਾ ਬਣਾ ਦਿਤਾ ਹੈ।

ਪੰਜਾਬੀ ਉਲਥਾ–

ਹਵਾ ਫਜ਼ਰ ਦੀ ਜੁਲਫ ਤੇਰੀ ਚਿ ਹੈ ਕੰਘੀ ਜਦ ਕਰਦੀ,
ਦਿਲ ਦੀਵਾਨੇ ਮੇਰੇ ਲਈ ਇਸ ਅਜ਼ਬ ਜੰਜੀਰ ਬਣਾ ਦਿਤਾ।

ਦਿਨ ਪਹਿਲੇ ਤੋਂ ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਜਾਤਾ ਇਸ ਮਾਨੁਖ ਦੇਹੀ ਤਾਈਂ,
ਰਚਨ ਹਾਰ ਆਪਣੇ ਰਹਿਣੇ ਲਈ,ਨਿਜ ਘਰ ਏਹ ਬਣਾ ਦਿਤਾ।
ਦਿਲ ਪ੍ਰੇਮੀ ਦਾ ਥੋੜੇ ਵਿਚ ਹੀ ਸਰੂਪ ਪ੍ਰੀਤਮ ਹੋ ਜਾਂਦਾ,
ਸਿਰ ਪੈਰਾਂ ਤਕ ਜਿੰਦ ਹੋਂਵਦਾ, ਜਿਨ ਕੁਝ ਏਹੁ ਬਣਾ ਦਿਤਾ।
ਟੁਕੜੇ ਰੋਟੀ ਦੇ ਇਕ ਬਦਲੇ, ਮਗਰ ਕਮੀਨੇ ਫਿਰਦਾ ਕਿਉਂ ?
ਬਾਬੇ ਆਦਮ ਨੂੰ ਇਕ ਦਾਣੇ ਕੈਦੀ ਲੋਭ ਬਣਾ ਦਿਤਾ।
ਲੈਲਾਂ ਹਾਲ ਕਦੇ ਭੀ ਨਾ ਕਹੁ ਸੌਦਾਈ ਦਿਲ ਮੇਰੇ ਨੂੰ,
ਮਜਨੂੰ ਦੇ ਕਿੱਸੇ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ, ਦੀਵਾਨਾ ਮੋਹਿ ਬਣਾ ਦਿਤਾ।

ਗ਼ਜ਼ਲ ਨੰ: ੨੧

ਹੱਯਦਹ ਹਜ਼ਾਰ ਸਿਜਦਹ ਬਸੂਏ ਤੋ ਮੇ ਕੁਨਦ ॥
ਹਰ ਦਮ ਤੁਫ਼ਾਇ ਕਾਬਾ ਏ ਕੂਏ ਤੋ ਮੇ ਕੁਨਦ ॥

ਹੱਯਦਾਹ–ਅਠਾਰਾਂ । ਹਜ਼ਾਰ–ਦਸ ਸੌ ਦਾ ਇਕ ਹਜ਼ਾਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸਿਜਦਹ–ਨਮਸਕਾਰਾਂ, ਮੱਥਾ ਟੇਕਨਾ । ਬਸੂਏ–ਵਲ । ਤੋ–ਤੇਰੇ । ਹਰ ਦਮ–ਹਰ ਇਕ ਸ੍ਵਾਸ, ਹਰ ਵੇਲੇ। ਤੁਫਾਇ–ਪ੍ਰਕਰਮਾ। ਕੂਏ–ਕੂਚਾ, ਗਲੀ।

ਅਰਥ–ਅਠਾਰਾਂ ਹਜ਼ਾਰ ਤੇਰੇ ਵਲ ਸਿਜਦੇ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਹਰ ਵੇਲੇ ਤੇਰੇ ਕੂਚੇ (ਰੂਪ) ਕਾਬੇ ਦੀ ਪ੍ਰਦਖਣਾ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਹਰ ਜਾ ਕਿ ਬਿਨਗਰੰਦ ਜਮਾਲੇ ਤੋ ਬਿਨਗਰੰਦ ॥
ਸਾਹਿਬ ਦਿਲਾਂ ਨਜ਼ਾਰਾ ਏ ਰੂਏ ਤੋ ਮੇ ਕੁਨੰਦ ॥

ਹਰ ਜਾ ਕਿ–ਜਿਸ ਜਗ੍ਹਾਂ ਭੀ। ਬਿਨਗਰੰਦ–ਵੇਖਦੇ ਹਨ। ਜਮਾਲੇ–ਤੇਜ ਪੁੰਜ ਰੂਪ। ਸਾਹਿਬ ਦਿਲਾਂ–ਦਿਲ ਦੇ ਮਾਲਕ, (ਭਾਵ ਨਾਮ ਰਸੀਏ ਮਹਾਤਮਾ, ਸੰਤ ਜਨ)।

ਅਰਥ—ਜਿਸ ਜਗ੍ਹਾਂ ਭੀ ਵੇਖਦੇ ਹਨ, ਤੇਰਾ ਜਮਾਲ ਦੇਖਦੇ ਹਨ। ਨਾਮ ਰਸੀਏ ਮਹਾਤਮਾਂ ਤੇਰੇ ਮਖੜੇ ਦਾ ਨਜ਼ਾਰਾ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਜਾਂ ਰਾ ਨਿਸਾਰਿ ਕਾਮਤੇ ਰਾਅਨਾ ਤੌਂ ਕ ਦਹ ਅੰਦ ॥
ਦਿਲਹਾਇ ਮੁਰਦਾ ਜ਼ਿੰਦਹ ਜ਼ਿ ਬੂਇ ਤੋ ਮੇ ਕੁਨੰਦ ॥

ਜਾਂ ਰਾ—ਜਾਨ ਨੂ। ਨਿਸਾਰਿ—ਵਾਰਨੇ, ਸਦਕੇ, ਕੁਰਬਾਨ। ਕਾਮਤੇ-ਕੱਦ, ਸਰੀਰ। ਰਾਅਨਾ—ਸੋਹਣਾ । [੨] ਸੋਹਲ। ਕਰਦਹ ਅੰਦ—ਕੀਤਾ ਨੇ। ਦਿਲਹਾਇ—[ਦਿਲ ਦਾ ਬਃ ਬਃ] ਦਿਲਾਂ । ਜ਼ਿੰਦਹ—ਜੀਊਂਦਾ। ਬੂਇ-ਸੁਗੰਧੀ, ਵਾਸ਼ਨਾ। ਤੋ—ਤੇਰੀ।

ਅਰਥ—(ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀ) ਜਾਨ ਨੂੰ ਤੇਰੇ ਸੋਹਣੇ ਸਰੀਰ ਤੋਂ ਸਦਕੇ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। (ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ) ਮੁਰਦੇ ਦਿਲਾਂ ਨੂੰ ਤੇਰੀ ਸੁਗੰਧੀ ਨੇ ਜੀਊਂਦਾ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਆਈਨਾ ਏ ਖ਼ੁਦਾਏ ਨੁਮਾ ਹਸਤ ਰੂਏ ਤੋ ॥
ਦੀਦਾਰ ਹੱਕ ਜ਼ਿ ਆਈਨਾ ਰੂਇ ਤੋ ਮੇ ਕੁਨੰਦ ॥

ਆਈਨਾ ਏ-ਸ਼ੀਸ਼ਾ, ਦਰਪਨ।ਖ਼ੁਦਾਏ—ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ। ਨੁਮਾ—ਵਿਖਾਉਨ ਵਾਲਾ । ਹਸਤ—ਹੈ । ਰੂਏ ਤੋ—ਚੇਹਰਾ ਤੇਰਾ, ਤੇਰਾ ਮੁਖ। ਦੀਦਾਰ—ਦਰਸਨ। ਹੱਕ— ਸੱਚ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ। ਜ਼ਿ—ਤੋਂ।

ਅਰਥ—ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਵਿਖਾਉਣ ਵਾਲਾ ਸ਼ੀਸ਼ਾ ਤੇਰਾ ਚੇਹਰਾ ਹੈ। ਦਰਸ਼ਨ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ, ਤੇਰੇ ਮੁਖ (ਰੂਪ) ਸ਼ੀਸ਼ੇ ਤੋਂ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਤੀਰਹ ਦਿਲਾਂ ਕਿ ਚਸ਼ਮ ਨਦਾਰੰਦ ਮੁਤਲਿਕਨ ॥
ਖ਼ੁਰਸ਼ੈਦ ਰਾ ਮੁਕਾਬਲਿ ਰੂਏ ਤੋ ਮੇਕੁਨੰਦ ॥

ਤੀਰਹ—ਹਨੇਰੇ। ਕਿ—ਜੋ। ਚਸ਼ਮ—ਅੱਖਾਂ। ਨ ਦਾਰੰਦ—ਨਹੀਂ ਰਖਦੇ। ਮੁਤਲਿਕਨ—ਮੂਲੋਂ ਹੀ, ਬਿਲਕੁਲ ਹੀ। ਖ਼ੁਰਸ਼ੈਦ—ਸੂਰਜ। ਰਾ—ਦੇ।

ਮੁਕਾਬਲੇ—ਬਰਾਬਰੀ।

ਅਰਥ—ਹਨੇਰੇ ਦਿਲਾਂ ਵਾਲੇ, ਜੋ ਮੂਲੋਂ ਹੀ ਅੱਖਾਂ ਨਹੀਂ ਰਖਦੇ, ਅਰਥਾਤ ਜੋ ਬਿਲਕੁਲ ਹੀ ਅੰਨ੍ਹੇ ਹਨ)। (ਉਹ) ਸੂਰਜ ਨੂੰ ਤੇਰੇ ਚੇਹਰੇ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਕਰਦੇ ਹਨ,(ਅਰਥਾਤ ਅੰਨੇ ਪੁਰਸ਼ ਤੇਰੇ ਮੁਖ ਨੂੰ ਸੂਰਜ ਦੀ ਉਪਮਾ ਦੇਂਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਬਿਲਕੁਲ ਹੀ ਅਯੋਗ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਸੂਰਜ ਮਨ ਦੇ ਅਨ੍ਹੇਰੇ ਨੂੰ ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਅਤੇ ਤੇਰੇ ਦਰਸਨ ਤੋਂ ਮਨ ਦਾ ਹਨੇਰਾ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ)।

ਮਸਤਾਨਿ ਸ਼ੌਂਕ ਗ਼ਲਗਲਹ ਦਾਰੰਦ ਦਰ ਜਹਾਂ॥
ਸਦ ਜਾਂ ਫਿਦਾਇ ਯਕ ਸਰੇ ਮੂਏ ਤੋ ਮੇ ਕੁਨੰਦ॥

ਮਸਤਾਨੇ ਸ਼ੌਕ—ਪ੍ਰੇਮ ਕਰਕੇ ਮਤਵਾਲੇ। ਗ਼ਲਗਲਹ—ਰੌਲਾ ਗੌਲਾ। ਦਾਰੰਦ—ਰਖਦੇ ਹਨ। ਦਰ ਜਹਾਂ—ਜਹਾਨ ਵਿਚ। ਸਦ ਸੈਂਕੜੇ। ਜ਼ਾਂ—ਜਾਨਾ, ਜ਼ਿੰਦਗੀਆਂ। ਫਿਦਾਇ—ਕੁਰਬਾਨ। ਯਕ—ਇਕ। ਸਰੇ ਮੂਏ ਸਿਰ ਦੇ ਵਾਲ।

ਅਰਥ—ਪ੍ਰੇਮ ਮਸਤਾਨੇ ਜਗਤ ਵਿਚ ਰੌਲਾ-ਗੌਲਾ ਰਖਦੇ ਹਨ। ਤੇਰੇ ਸਿਰ ਦੇ ਇਕ ਵਾਲ ਤੋਂ ਸੈਂਕੜੇ ਜਾਨਾਂ ਕੁਰਬਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਦਰ ਪਰਦਾ ਏ ਜਮਾਲਿ ਤੋ ਰੋਸ਼ਨ ਸ਼ਵਦ ਜਹਾਂ॥
ਦਰ ਹਰ ਤਰਫ਼ ਕਿ ਜ਼ਿਕਰ ਜ਼ਿ ਰੂਏ ਤੁ ਮੇ ਕੁਨੰਦ॥

ਜਮਾਲਿ—ਪ੍ਰਕਾਸ਼। ਰੋਸ਼ਨ—ਚਾਣਨ, ਪ੍ਰਕਾਸ਼। ਸ਼ਵਦ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਦਰ ਹਰ ਤਰਫ—ਸਭਨਾਂ ਦਿਸਾਂ ਵਿਚ। ਜ਼ਿਕਰ—ਚਰਚਾ।

ਅਰਥ—ਤੇਰੇ ਜਮਾਲ ਦੇ ਪੜਦੇ ਵਿਚ ਹੀ ਸਾਰਾ ਜਗਤ ਰੋਸ਼ਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸਭਨਾਂ ਦਿਸ਼ਾ ਵਿਚ, ਤੇਰੇ ਦਰਸਨ ਦਾ ਚਰਚਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਆਸ਼ੁਫ਼ਤਗ਼ਾਨਿ ਸ਼ੌਕਿ ਤੋ ਗੋਯਾ ਸਿਫ਼ਤ ਮੁਦਾਮ॥

ਆਵਾਜ਼ਿ ਖੁਸ਼ ਕਲਾਮ ਜ਼ਿ ਬੂਏ ਤੂ ਮੇ ਕੁਨੰਦ ॥

ਆਸ਼ੁਫਤਗਾਨੇ–ਮਸਤਾਨੇ। ਸਿਫ਼ਤ–ਕੀਰਤਨ। ਮੁਦਾਮ–ਸਦਾ, ਹਮੇਸ਼ਾਂ। ਖੁਸ਼ ਕਲਾਮ–ਮਿੱਠੀ ਤੇ ਸੁਰੀਲੀ ਸੁਰ, ਚੰਗਾ ਬੋਲਣਾ। ਜ਼ਿ–ਤੋਂ।

ਅਰਥ–ਨੰਦ ਲਾਲ (ਵਰਗੇ) ਪ੍ਰੇਮ ਮਸਤਾਨੇ ਹਮੇਸ਼ਾ ਤੇਰੀਆਂ ਸਿਫ਼ਤਾਂ ਦਾ ਕੀਰਤਨ ਕਰਦੇ ਹਨ। (ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ) ਤੇਰੀ ਸੁਗੰਧੀ ਤੋਂ ਅਵਾਜ਼ ਨੂੰ ਮਿੱਠੀ ਤੇ ਸੁਰੀਲੀ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ।

ਪੰਜਾਬੀ ਉਲਥਾ–

ਸਹੰਸ ਅਠਾਰਾਂ ਆਲਮ ਬੰਦੇ ਵਲ ਤੇਰੇ ਜ਼ਹਾਰ ਕਰਦੇ।
ਕਾਬਾ ਕੂਚੇ ਜਾਣ ਤੇਰੇ ਨੂੰ ਉਸ ਤੋਂ ਨਿਜਵਾਰ ਕਰਦੇ।
ਜਿਤ ਵਲ ਦੇਖਣ ਉਥੇ ਦੇਖਣ ਤੇਰਾ ਹੀ ਰੂਪ ਜਮਾਲੀ।
ਰਸੀਏ ਨਾਮ ਪ੍ਰੇਮੀ ਤੇਰੇ ਤੇਰਾ ਦਰਸ ਚਿਤਾਰ ਕਰਦੇ।
ਕੀਤੀ ਜਾਨ ਪਿਆਰੀ ਓਨ੍ਹਾਂ ਤੁਧ ਸੁੰਦਰ ਤਨ ਤੋਂ ਸਦਕੇ,
ਮੁਰਦੇ ਦਿਲ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨੂੰ ਤੇਰੀ ਸੁਗੰਧੀ ਜਿੰਦਵਾਰ ਕਰਦੇ।
ਸਰੂਪ ਖੁਦਾ ਵਿਖਾਉਣ ਵਾਲਾ ਤੁਧ ਦਰਸਨ ਦਰਪਨ ਹੋਯਾ,
ਪ੍ਰਭ ਦਾ ਦਰਸਨ ਦਰਸ ਤਿਰੇ ਚੋਂ ਨਿਤ ਓਹ ਹਨ ਨਿਹਾਰ ਕਰਦੇ।
ਦਿਲ ਅਗਜਾਨ ਹਨੇਰਾ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਅਖੀ ਨਾ ਕੁਝ ਦਿਸਦਾ,
ਕਿਰਣਾਂ ਵਾਲੇ ਸੂਰਜ ਦਾ ਉਹ ਤੁਧ ਨਾਲ ਸਮ-ਸਾਰ ਕਰਦੇ।
ਪ੍ਰੇਮ ਭਰੇ ਮਸਤਾਨੇ ਲੋਕਾਂ ਪਾਯਾ ਜਗ ਵਿਚ ਰੌਲਾ,
ਤੇਰੇ ਸਿਰ ਦੇ ਵਾਲ ਇਕ ਤੋਂ ਸਦ ਜਾਨਾਂ ਬਲਿਹਾਰ ਕਰਦੇ।
ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਪੁੰਜ ਜੁ ਰੂਪ ਤੇਰੇ ਨੇ ਜਗ ਨੂੰ ਰੋਸ਼ਨ ਕੀਤਾ,
ਸਭ ਤਰਫਾਂ ਵਿਚ ਰੂਪ ਤੇਰੇ ਦਾ ਹਨ ਲੋਕੀ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਦੇ।
ਕੀਰਤਨ ਕਰਨ ਨਿਤ ਮਸਤਾਨੇ ਤੇਰੀਆਂ ਸਿਫਤਾਂ ਸੰਦਾ,
ਵਾਜ਼ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੁੰਦਰ ਮਿਠੀ ਸੋ ਭਗਤਿ ਭੰਡਾਰ ਭਰਦੇ।

ਗ਼ਜ਼ਲ ਨੰ: ੨੨

ਐ ਗਰਦਸਿ ਚਸ਼ਮੇ ਤੋ ਕਿ ਅੱਯਾਮ ਨਦਾਰਦ ॥
ਖੁਰਸ਼ੈਦ ਫ਼ਲਕ ਪੇਸ਼ਿ ਰੁਖਤ ਨਾਮ ਨਦਾਰਦ ॥

ਗਰਦਸਿ–ਫਿਰਨਾ, ਗੋਲ ਚਕਰ ਵਾਂਗੂ ਫਿਰਨਾ। ਅੱਯਾਮ–ਸਮਾ, ਵੇਲਾ। ਐ–[ਸੰਬੋਧਨ ਪਦ]। ਨਦਾਰਦ–ਨਹੀਂ ਰਖਦੇ। ਖੁਰਸ਼ੈਦ–ਸੂਰਜ। ਫ਼ਲਕ–ਅਕਾਸ਼। ਪੇਸ਼ਿ–ਅਗੇ। ਰੁਖਤ–ਮੂੰਹ ਤੇਰਾ।

ਅਰਥ–ਹੇ ਪ੍ਰੀਤਮ! ਤੇਰੀ ਅੱਖ ਦੇ ਚੱਕਰ ਦੀ (ਬਰਾਬਰੀ) ਸਮੇਂ ਦਾ ਚੱਕਰ ਨਹੀਂ ਰਖਦਾ। ਅਕਾਸ਼ ਦਾ ਸੂਰਜ ਤੇਰੇ ਮੁਖ ਦੇ ਅਗੇ (ਆਪਣਾ) ਨਾਮ ਨਹੀਂ ਰਖਦਾ।

ਸੱਯਾਦਿ ਕਜ਼ਾ ਅਜ਼ ਪਏ ਦਿਲ ਬੁਰਦਨਿ ਆਸ਼ਿਕ ॥
ਜੁਜ਼ ਹਲਕਾਏ ਜ਼ੁਲਫੇ ਤੋ ਦਿਗਰ ਦਾਮ ਨ ਦਾਰਦ ॥

ਸੱਯਾਦਿ–ਸ਼ਿਕਾਰੀ। ਕਜ਼ਾ–ਮੌਤ। ਦਿਲ ਬੁਰਦਨਿ–ਜਿੰਦ ਕਢਣ ਵਾਸਤੇ। ਜੁਜ਼–ਬਿਨਾਂ। ਹਲਕਾਏ–ਘੇਰਾ–[ਭਾਵ–ਫਾਹੀ]। ਦਿਗਰ–ਹੋਰ ਦੂਜੀ। ਦਾਮ–ਰੱਸਾ, ਫਾਹੀ।

ਅਰਥ–ਮੌਤ (ਰੂਪ) ਸ਼ਿਕਾਰੀ, ਪ੍ਰੇਮੀ ਦੀ ਜਿੰਦ ਕਢਣ ਦੇ ਵਾਸਤੇ–ਤੇਰੀ ਜ਼ੁਲਫ਼ ਦੀ ਫਾਹੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ (ਕੋਈ) ਦੂਜੀ ਫਾਹੀ ਨਹੀਂ ਵੇਖਦਾ।

ਈਂ ਉਮਰਿ ਗਿਰਾਂ ਮਾਯਾ ਗ਼ਨੀਮਤ ਸ਼ੁਮਰ ਆਖ਼ਿਰ ॥
ਮਾ ਸੁਬਹੋ ਨ ਦੀਦੇਮ ਕਿ ਓ ਸ਼ਾਮ ਨ ਦਾਰਦ ॥

ਈਂ–ਇਹ। ਗਿਰਾਂ–ਬਹੁਤ ਵਡੀ। ਮਾਯਾ–ਦੌਲਤ। ਗ਼ਨੀਮਤ–ਨਿਆਮਤ ਸ਼ੁਮਰ–ਸ਼ੁਮਾਰ ਕਰ, ਗਿਣ। ਆਖ਼ਿਰ–ਓੜਕ। ਸੁਬਹੋ–ਸਵੇਰਾ। ਦੀਦੇਮ–ਵੇਖਿਆ ਮੈਂ। ਸ਼ਾਮ–ਸੰਝ ਸਮਾ, ਸੰਧਿਆ ਵੇਲਾ।

ਅਰਥ—ਇਸ ਉਮਰ ਨੂੰ ਬਹੁ-ਮੁਲੀ ਦੌਲਤ ਤੇ ਨਿਆਮਤ ਗਿਣ। (ਕਿਉਂ) ਜੋ ਮੈਂ ਉਹ ਸਵੇਰਾ ਨਹੀਂ ਵੇਖਿਆ, ਜੋ ਅੰਤ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮ ਨਹੀਂ ਰਖਦਾ। (ਅਰਥਾਤ ਜਿਵੇਂ ਹਰ ਸਵੇਰ ਦੇ ਮਗਰੋਂ ਸ਼ਾਮ ਦਾ ਹੋਣਾ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ, ਇਵੇਂ ਹੀ ਜਨਮ ਦੇ ਮਗਰੋਂ ਅੰਤ ਮਰਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਤੇ ਏਹੋ ਸਮਾ ਅਮੋਲਕ ਹੈ)।

ਤਾ ਚੰਦ ਦਿਲਾਸਾ ਕੁਨਮ ਈਂ ਖਾਤਰੇ ਖ਼ੁਦ ਰਾ॥
ਬੇ ਦੀਦਨਿ ਰੂਇ ਤੋ ਦਿਲ ਆਰਾਮ ਨ ਦਾਰਦ॥

ਤਾ ਚੰਦ—ਕਿਥੋਂ ਤਕ। ਦਿਲਾਸਾ—ਤਸੱਲੀ, ਭਰੋਸਾ। ਕੁਨਮ—ਕਰਾਂ ਮੈਂ। ਖਾਤਰਿ—ਦਿਲ ਨੂੰ। ਖੁਦ ਰਾ—ਆਪ ਨੂੰ। ਬੇ ਦੀਦਨਿ—ਬਿਨਾਂ ਵੇਖੇ ਤੋਂ।

ਅਰਥ—ਕਿਥੋਂ ਤਕ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਦਿਲ ਦੀ ਤਸੱਲੀ ਕਰਦਾ ਜਾਵਾਂ ? ਤੇਰੇ ਦਰਸਨ ਵੇਖੇ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਦਿਲ ਅਰਾਮ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ।

ਈਂ ਚਸ਼ਮਿ ਗੌਹਰ ਬਾਰ ਕਿ ਦਰਿਆ ਸ਼ੁਦਹ ਗੋਯਾ॥
ਬੇ ਰੂਏ ਦਿਲ ਆ ਰਾਇ ਤੋ ਆਰਾਮ ਨ ਦਾਰਦ॥

ਚਸ਼ਮਿ—ਅੱਖਾਂ। ਗੌਹਰ—ਮੋਤੀ। ਬਾਰ—ਬਰਸ ਉਣ ਵਾਲੀਆਂ। ਸ਼ੁਦਹ—ਹੋ ਗਿਆ, ਬਣ ਗਿਆ। ਗੋਯਾ—ਮਾਨੋ। ਬੇ ਰੂਏ—ਦਰਸ਼ਨ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ। ਆਰਾਇ—ਦਿਲ ਨੂੰ ਸੋਭਾ ਦੇਣ ਵਾਲਾ।

ਅਰਥ—ਇਹ ਅੱਖਾਂ ਮੋਤੀ ਬਰਸਾਉਣ ਵਾਲੀਆਂ, ਜੋ ਮਾਨੋ ਦਰਿਆ ਹੋ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਸੋਭਾ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਤੇਰੇ ਦਰਸਨ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ (ਮੇਰਾ) ਦਿਲ (ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿਚ) ਅਰਾਮ ਨਹੀਂ ਰਖਦਾ।

ਭਾਵ—ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ਆਂਸੂ ਨਹੀਂ ਬਰਸਦੇ, ਮਾਨੋ ਅੱਖਾਂ ਦਰਿਆ ਬਣ ਗਈਆਂ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ 'ਨੀਰ ਵਹੈ ਵਹਿ ਚਲੇ ਜੀਉ।' ਦੀ ਹਾਲਤ ਹੋ ਗਈ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਤੁਹਾਡੇ ਦਰਸਨ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ, ਮਨ

ਨੂੰ ਬੜੀ ਬੇਚੈਨੀ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ।

ਪੰਜਾਬੀ ਉਲਥਾ—

ਅੱਖ ਮਿੱਤ੍ਰ ਦੀ ਚਾਲ ਬਰੋਬਰ ਫਿਰਦਾ ਚੱਕਰ ਕਾਲ ਨਹੀਂ।
ਨਭ ਵਿਚ ਸੂਰਜ ਡਾਢਾ ਚਮਕੇ ਮਿਲਦਾ ਮੁਖ ਦੇ ਨਾਲ ਨਹੀਂ।
ਆਸ਼ਕ ਦੀ ਜਿੰਦ ਕਬਜ ਕਰਨ ਨੂੰ ਜਗ ਵਿਚ ਮੌਤ ਸ਼ਿਕਾਰੀ ਨੇ,
ਮੁਖ ਮਾਹੀ ਦੀ ਜ਼ੁਲਫ਼ ਕੁੰਡਲ ਬਿਨ, ਫੜਿਆ ਕੋਈ ਜਾਲ ਨਹੀਂ।
ਏਹੋ ਉਮਰ ਅਮੋਲ ਪਦਾਰਥ ਜਗ ਵਿਚ ਅਪਨੀ ਗਿਣ ਲੈ ਤੂੰ,
ਐਸੀ ਸੁਬਹ ਨਾਂ ਦੇਖੀ ਕੋਈ ਅੰਤ ਸ਼ਾਮ ਜਿਸ ਨਾਲ ਨਹੀਂ।
ਕਿਥੋਂ ਤਕ ਮੈਂ ਦਿਲ ਆਪਨੇ ਨੂੰ ਦਈ ਦਿਲਾਸਾ ਜਾਵਾਂਗਾ,
ਦਰਸ ਤੇਰੇ ਬਿਨ ਪ੍ਰੀਤਮ ਮੇਰੇ ਹੋਇ ਅਰਾਮ ਸੁਖਾਲ ਨਹੀਂ।
ਅੱਖ ਮੋਤੀ ਬਰਸਾਉਣ ਵਾਲੀ, ਵਗਦੀ ਵਾਂਗੁ ਦਰਿਆ ਸਦਾ,
ਸੁਖ ਦਾਤੇ ਦਰਸ਼ਨ ਬਿਨ ਡਿੱਠੇ, ਦਿਲ ਨੂੰ ਸੁੱਖ ਰਵਾਲ ਨਹੀਂ।

ਗ਼ਜ਼ਲ ਨੰ: ੨੩

ਤਾ ਲਾਲੇ ਜਾਂ ਫ਼ਿਜ਼ਾਇ ਤੁ—ਗੋਯਾ—ਨਮੇ ਸ਼ਵਦ।
ਦਿਰਮਾਨਿ ਦਰਦਿ ਮਾਸੁ ਕਿ ਪੈਦਾ ਨਮੇ ਸ਼ਵਦ।

ਤਾ—ਜਦ ਤਕ। ਜਾਂ—ਜੀਵਨ, ਜਿੰਦਗੀ। ਫ਼ਿਜ਼ਾਇ—ਵਧ ਉਨ ਵ ਲਾ, ਦੇਣ ਵਾਲਾ। ਗੋਯਾ—ਉਚਾਰਨ। ਨਮੇ ਸ਼ਵਦ—ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਦਰਮਾਨਿ—ਇਲਾਜ਼, ਦਾਰੂ, ਉਪਾਉ। ਦਰਦੇ—ਦੁਖ, ਪੀੜ। ਮਾਸਤ—[ਮ+ਅਸਤ] ਮੇਰਾ ਹੈ। ਲਾਲ—ਮਾਹੀ ਪਿਆਰਾ।

ਅਰਥ—ਜਦ ਤਕ ਪਿਆਰੇ ਜੀਵਨ ਦਾਤਾ ਤੇਰੇ (ਬੁੱਲ੍ਹਾਂ ਤੋਂ) ਉਚਾਰਨ ਨਹੀ ਹੁੰਦਾ। (ਤਦ ਤਕ) ਮੇਰੇ ਦੁਖ ਦਾ ਇਲਾਜ ਭੀ ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ।

ਲਬਹ ਤਿਸ਼ਨਹ ਰਾ ਬਆਬਿ ਲਬਤ ਹਸ੍ਤ ਆਰਜ਼ੂ
ਤਸਕੀਨ ਮਾ ਜ਼ਿ ਖ਼ਿਜ਼ਰੁ ਮਸੀਹਾ ਨਮੇ ਸ਼ਵਦ

ਲਬਹ–ਹੋਠਾਂ ਬੁੱਲ੍ਹਾਂ। ਤਿਸ਼ਨਹ–ਪਿਆਸੇ। ਰਾ–ਨੂੰ। ਬਆਬਿ–ਅੰਮ੍ਰਿਤ। ਲਬਤ–ਬੁੱਲ੍ਹਾਂ ਤੇਰੇ। ਹਸਤ–ਹੈ। ਆਰਜ਼ੂ–ਇੱਛਾ, ਉਮੈਦ। ਤਸਕੀਨ–ਤਸੱਲੀ। ਖਿਜ਼ਰ–ਵਰਣ ਦੇਵਤਾ, (ਪਾਣੀਆਂ ਦਾ ਦੇਵਤਾ)। ਮਸੀਹਾ–(ਈਸਾਈਆਂ ਦੇ ਪੈਗੰਬਰ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ)।

ਅਰਥ–ਮੇਰੇ ਪਿਆਸੇ ਹੋਠਾਂ ਨੂੰ, ਤੇਰੇ ਹੋਠਾਂ ਦੇ ਅੰਮ੍ਰਤ ਦੀ ਇੱਛਾ ਹੈ। ਮੇਰੀ ਤਸੱਲੀ ਖਿਜ਼ਰ ਤੇ ਮਸੀਹਾ ਪਾਸੋਂ ਭੀ ਨਹੀ ਹੁੰਦੀ।

ਦਾਰੇਮ ਦਰਦਿ ਦਿਲ ਕਿ ਮਰਾ ਓ ਰਾ ਇਲਾਜ ਨੇਸ੍ਤ
ਤਾ ਜਾਂ ਨਮੇ ਦਿਹੇਮ ਮੁਦਾਵਾ ਨਮੇ ਸ਼ਵਦ।

ਦਾਰੇਮ–ਰਖਦਾ ਹਾਂ, ਮੈਂ। ਮਰਾ–ਮੈਨੂੰ। ਨੇਸਤ–ਨਹੀਂ ਹੈ। ਤਾ–ਤਦ ਤੱਕ। ਜਾਂ–ਜਿੰਦ। ਦਹੇਮ–ਦੇ ਦੇਂਦਾ ਮੈ। ਮੁਦਾਵਾ–ਦਵਾਈ।

ਅਰਥ–ਮੈਂ ਦਿਲ ਵਿਚ ਜੋ ਦੁਖ ਰਖਦਾ ਹਾਂ, ਮੈਨੂੰ ਉਸਦਾ ਇਲਾਜ (ਮਿਲਦਾ) ਨਹੀਂ ਹੈ। (ਜਿੰਨਾ ਚਿਰ) ਜਾਨ ਨਹੀ ਦੇ ਦੇਂਦਾ,ਤਦ ਤਕ ਦਾਰੂ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ।

ਗੁਫ਼ਤਮ ਕਿ ਜਾਂ ਦਿਹਮ ਇਵਜ਼ੇ ਯਕ ਨਿਗਾਹਿ ਤੋ।
ਗੁਫ਼ਤਾ ਮਿਆਨਿ ਮਾਓ ਤੋ ਸਓਦਾ ਨਮੇ ਸ਼ਵਦ।

ਗੁਫ਼ਤਮ–ਮੈਂ ਕਿਹਾ। ਦਿਹਮ–ਮੈਂ ਦੇਂਦਾ ਹਾਂ। ਇਵਜ਼ੇ–ਬਦਲੇ ਵਿਚ, ਵਟੇ–ਸਟੇ। ਗੁਫ਼ਤਾ–ਕਿਹਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ। ਮਿਆਨਿ ਵਿਚ। ਮਾਓ ਤੋ–ਮੇਰੇ ਅਤੇ ਤੇਰੇ।

ਅਰਥ–ਮੈਂ ਕ਼ਿਹਾ, ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਜਾਨ ਦੇਂਦਾ ਹਾਂ, ਤੁਹਾਡੀ ਇ ਨਜ਼ਰ ਦੇ ਬਦਲੇ ਵਿਚ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ–ਮੇਰੇ ਅਤੇ ਤੇਰੇ ਵਿਚ ਸੌ

ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ।

ਅੰਦਰ ਹਵਾਇ ਜ਼ੁਲਫ਼ਿ ਗਿਰਹਗੀਰ ਮਹਵਸ਼ਾਂ।
ਮਨ ਮੇ-ਰਵਮ ਗਿਰਹ ਜ਼ਿ ਦਿਲਮ ਵਾ ਨਮੇ ਸ਼ਵਦ।

ਹਵਾਇ-ਤਾਂਘ, ਸਿੱਕ, ਖ਼ਾਹਸ਼, ਇਛਾ। ਗਿਰਹਗੀਰ-ਗੁੰਦੀ ਹੋਈ। (੨) ਪਕੜਨ ਵਾਲੀ। (੩) ਫਾਹੀ ਵਾਲੀ। ਮਹਵਸ਼ਾਂ-ਹੁਸੀਨਾਂ, ਚੰਦ੍ਰ ਮੁਖੀਆਂ। ਮਨ-ਮੈਂ। ਮੇ-ਰਵਮ-ਫਿਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ, ਜਾ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਗਿਰਹ-ਘੁੰਡੀ। ਜ਼ਿ ਦਿਲਮ-ਮੇਰੇ ਦਿਲ ਦੀ।

ਅਰਥ-ਚੰਦ੍ਰ ਮੁਖੀਆਂ ਦੀ ਗੁੰਦੀ ਹੋਈ ਜੁਲਫ ਦੀ ਤਾਂਘ ਵਿਚ ਮੈਂ ਫਿਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ, ਪਰ ਮੇਰੇ ਦਿਲ ਦੀ ਘੁੰਡੀ ਨਹੀਂ ਖੁਲ੍ਹਦੀ।

ਬਾ ਸਾਹਿਲੇ ਮੁਰਾਦ ਕੁਜਾ ਆਸ਼ਨਾ ਸ਼ਵਦ।
ਤਾ ਚਸ਼ਮਿ ਮਾ ਬਯਾਦਿ ਤੋ ਦਰੀਆ ਨਮੇ ਸ਼ਵਦ।

ਬਾ-ਸਾਥ, ਉਤੇ। ਸਾਹਿਲੇ-ਕਢੇ। ਆਸ਼ਨਾ-ਵਾਕਫ਼, ਪਛਾਣੂ। ਕੁਜਾ-ਕਦੋਂ। ਸ਼ਵਦ-ਹੁੰਦਾ, ਹੋ ਸਕਦਾ। ਤਾ-ਜਦ ਤਕ। ਚਸ਼ਮਿ-ਅੱਖਾਂ। ਮਾ-ਮੇਰੀਆਂ। ਬਯਾਦਿ ਤੋ-ਤੇਰੀ ਯਾਦ ਵਿਚ।

ਅਰਥ-ਮੁਰਾਦ ਦੇ ਕੰਢੇ ਦਾ ਵਾਕਫ਼ ਕਦ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ? ਜਦ ਤਕ ਮੇਰੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਤੇਰੀ ਯਾਦ ਵਿਚ ਦਰਿਆ ਨਹੀ ਹੁੰਦੀਆਂ।

ਗੋਯਾ ਦਰ ਇੰਤਜ਼ਾਰੇ ਤੋ ਚਸ਼ਮਮ ਸੁਫ਼ੈਦ ਸ਼ੁਦ।
ਮਨ ਚਿ ਕੁਨਮ ਕਿ ਬੇ ਤੋ ਦਿਲਾਸਾ ਨਮੇ ਸ਼ਵਦ।

ਦਰ-ਵਿਚ। ਇੰਤਜ਼ਾਰੇ-ਉਡੀਕ ਵਿਚ। ਤੋ-ਤੇਰੀ। ਚਸ਼ਮਮ-ਅਖਾਂ ਮੇਰੀਆਂ ਸੁਫੈਦ ਸ਼ੁਦ-ਚਿਟੀਆਂ ਹੋ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਕੁਨਮ-ਕਰਾਂ। ਚਿ-ਕੀ। ਬੇ ਤੋ-ਬਿਨਾਂ ਤੇਰੇ। ਨਮੇ ਸ਼ਵਦ-ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ।

ਅਰਥ-ਨੰਦ ਲਾਲ ! ਤੇਰੀ ਉਡੀਕ ਵਿਚ ਮੇਰੀਆਂ ਅੱਖਾਂ

ਚਿਟੀਆਂ ਹੋ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਮੈਂ ਕੀ ਕਰਾਂ ? ਕਿਉਂਕਿ ਤੇਰੇ (ਦਰਸ਼ਨ ਤੋਂ) ਬਿਨਾਂ (ਮੇਰੇ ਮਨ ਨੂੰ) ਦਿਲਾਸਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ।

ਪੰਜਾਬੀ ਉਲਥਾ–

ਜਦ ਤਕ ਜੀਵਨ ਦਾਤਾ ਮੇਰੇ, ਬਚਨ ਤੇਰੇ ਜੁ ਸੁਣਦਾ ਨਹੀਂ।
ਤਦ ਤਕ ਮੇਰੇ ਦੁਖ ਦਰਦ ਦਾ ਦਾਰੂ ਕੁਈ ਬਣਦਾ ਨਹੀਂ।
ਮੇਰੇ ਪਿਆਸੇ ਹੋਠਾਂ ਨੂੰ ਹੈ, ਸਿਕ ਸੁਧਾ ਤਿਰੇ ਹੋਠਾਂ ਦੀ।
ਖ੍ਵਾਜਾ ਖਿਜ਼ਰ ਤੇ ਈਸਾ ਪਾਸੋਂ ਹੁਇ ਦਿਲਾਸਾ ਬਣਦਾ ਨਹੀਂ।
ਦਿਲ ਮੇਰੇ ਦੇ ਦੁਖੜੇ ਸੰਦਾ, ਦਾਰੂ ਕੋਈ ਹੋਰ ਨਹੀਂ।
ਜਾਨ ਨਹੀ ਦੇ ਦੇਂਦਾ ਜਦ ਤਕ, ਦਾਰੂ ਕੁਈ ਬਣਦਾ ਨਹੀਂ।
ਮੈਂ ਕਿਹਾ, ਮੈਂ ਜਾਨ ਦਂਦਾ ਹਾਂ, ਬੱਦਲੇ ਨਜ਼ਰ ਤੁਸਾਂ ਦੀ ਇੱਕ।
ਓਨ ਕਿਹਾ-ਸੁਣ ਤੇਰੇ-ਮੇਰੇ ਵਿਚ, ਇਹ ਸੌਦਾ ਬਣਦਾ ਨਹੀਂ।
ਚੰਦ੍ਰ ਮੁਖੀ ਨੇ ਜ਼ੁਲਫ਼ ਗੁੰਦੀ ਜੋ, ਤਾਂਘ ਓਸਦੀ ਅੰਦਰ ਮੈਂ।
ਫਿਰਦਾ ਹਾਂ, ਪਰ ਗੰਢ ਖੁਲ੍ਹਨ ਦਾ, ਕੋ ਉਪਰਾਲਾ ਬਣਦਾ ਨਹੀਂ।
ਮੁਰਾਦ ਪੂਰੀ ਦੇ ਕੰਢੇ ਦਾ ਮੈਂ ਵਾਕਫ਼ ਕਦ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹਾਂ।
ਜਦ ਤਕ ਯਾਦ ਤਿਰੀ ਦੇ ਅੰਦਰ ਦਰਯਾ ਅੱਖਾਂ ਤੋਂ ਬਣਦਾ ਨਹੀਂ।
'ਡੀਕ ਤਿਰੀ ਵਿਚ ਬੈਠੇ ਬੈਠੇ ਅਖਾਂ ਚਿਟੀਆਂ ਹੋ ਗਈਆਂ।
ਮੈਂ ਕਿ ਕਰਾਂ ਬਿਨ ਦਰਸਨ ਤੇਰੇ ਦਿਲ ਧਰਵਾਸਾ ਬਣਦਾ ਨਹੀਂ।

ਗਜ਼ਲ ਨੰ: ੨੪

ਚੂੰ ਮਾਹ ਦੁ ਹਫ਼ਤਹ ਰੂ ਨੁਮਾਈ ਚਿ ਸ਼ਵਦ।
ਇਮ ਸ਼ਬ ਮਹਿ ਮਨ ਅਗਰ ਬਿਆਈ ਚਿ ਸ਼ਵਦ।

ਚੂੰ–ਜੇ। ਮਾਹ–ਚੰਦ੍ਰਮਾ। ਦੂ–ਦੋ। ਹਫ਼ਤਹ–ਅਠਵਾਰਾ, ਦੋ ਹਫ਼ਤਹ ਤੋਂ ਭਾਵ ਇਕ ਪੱਖ, ਪੰਦ੍ਰਾਂ ਦਿਨ ਜਾਂ ਪੂਰਨਮਾਸ਼ੀ ਹੈ। ਰੂ–ਚੇਹਰਾ।

ਨੁਮਾਈ–ਵਿਖਾ ਦੇਵੇਂ । ਚਿ–ਕੀ । ਸ਼ਵਦ–ਹੋਵੇਗਾ । ਇਮ ਸ਼ਬ–ਅਜ ਦੀ ਰਾਤ । ਮਨ–ਮੇਰੇ । ਅਗਰ–ਜੇਕਰ । ਬਿਆਈ–ਆ ਜਾਵੇਂ ।

ਅਰਥ–ਜੇ ਪੂਰਨ ਮਾਸ਼ੀ ਦੇ ਚੰਦ੍ਰਮਾ (ਵਰਗਾ) ਮੂੰਹ ਵਿਖਾ ਦੇਵੇਂ(ਤਾਂ) ਕੀ ਹੋਵੇਗਾ? ਹੇ ਮੇਰੇ ਚੰਦ! ਜੇਕਰ ਅੱਜ ਰਾਤੀਂ ਆ ਜਾਵੇਂ(ਤਾਂ)ਕੀ ਹੋਵੇਗਾ ?

ਈਂ ਜੁਮਲਹ ਜਹਾਂ ਅਸੀਰਿ ਜ਼ੁਲਫ਼ਤ ਗਸ਼ਤਹ ।
ਯਕ ਲਖ਼ਤ ਅਗਰ ਗਿਰਹ ਕੁਸ਼ਾਈ ਚਿ ਸ਼ਵਦ ।

ਈਂ–ਇਹ । ਜੁਮਲਹ–ਸਾਰਾ । ਜ਼ਹਾਂ–ਜਹਾਨ, ਜਗਤ । ਅਸੀਰਿ–ਕੈਦੀ । ਜ਼ੁਲਫਤ–ਜ਼ੁਲਫ–ਤੇਰੀ । ਗਸ਼ਤਹ–ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ । ਯਕ ਲਖਤ–ਇਕ-ਦਮ, ਇਕੋ ਵੇਰੀ । ਗਿਰਹ–ਗੰਢ, ਬੰਧਨ । ਕੁਸ਼ਾਈ–ਖੋਲ੍ਹ ਦੇਵੇਂ ।

ਅਰਥ–ਇਹ ਸਾਰਾ ਜਗਤ ਤੇਰੀ ਜ਼ੁਲਫ਼ ਦਾ ਕੈਦੀ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ, ਜੇਕਰ ਇਕੋ ਵੇਰੀ ਬੰਧਨ ਖੋਲ੍ਹ ਦੇਵੇਂ, (ਤਾਂ ਫਿਰ) ਕੀ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ ?

ਆਲਮ ਹਮਹ ਗਸ਼ਤਹ ਅਸ੍ਰ ਬੇ ਤੋ ਤਾਰੀਕ ।
ਖ਼ੁਰਸ਼ੈਦ ਸਿਫ਼ਤ ਅਗਰ ਬਰਾਈ ਚਿ ਸ਼ਵਦ ।

ਆਲਮ–ਜਗਤ, ਸੰਸਾਰ, ਜਹਾਨ । ਹਮਹ–ਸਾਰਾ । ਗਸ਼ਤਹ ਅਸਤ–ਹੈਗਾ ਹੈ । ਬੇ ਤੋ–ਤੈਥੋਂ ਬਿਨਾਂ । ਤਾਰੀਕ–ਹਨੇਰਾ । ਖ਼ੁਰਸ਼ੈਦ–ਸੂਰਜ । ਸਿਫ਼ਤ–ਵਾਂਗੂੰ, ਸਮਾਨ । ਬਰਾਈ–ਬਾਹਰ ਆ ਜਾਵੇਂ, ਨਿਕਲ ਆਵੇਂ, (ਭਾਵ-ਦਰਸ਼ਨ ਦੇਵੇਂ) ।

ਅਰਥ–ਸਾਰਾ ਜਗਤ,ਤੈਥੋਂ ਬਿਨਾਂ(ਹੋਣ ਕਰਕੇ)ਹਨ੍ਹੇਰਾ ਹੈਗਾ ਹੈ । ਸੂਰਜ ਵਾਂਗੂੰ ਜੇਕਰ ਬਾਹਰ (ਨਿਕਲ) ਆਵੇਂ, (ਤਾਂ ਫਿਰ) ਕੀ ਹੋਵੇਗਾ ?

ਯਕ ਲਹਜ਼ਹ ਬਿਆਓ ਦਰ ਚਸ਼ਮਮ ਬਿਨਸ਼ੀਂ ।
ਦਰ ਦੀਦਹ ਨਿਸ਼ਸਤਹ ਦਿਲ ਰੁਬਾਈ ਚਿ ਸ਼ਵਦ ।

ਯਕ–ਇਕ । ਲਹਜ਼ਹ–ਛਿਨ, ਅਖ ਦੇ ਫਰਕਨ ਜਿੰਨਾ ਸਮਾ । ਬਿਆਓ–ਆ

ਜਾਓ। ਦਰ–ਵਿਚ। ਚਸ਼ਮਮ–ਅਖਾਂ ਮੇਰੀਆਂ। ਬਿ-ਨਸੀਂ,–ਬੈਠ ਜਾਵੇਂ। ਦਰ- ਵਿਚ। ਦੀਦਹ–ਅਖਾਂ। ਨਿਸ਼ਸਤਹ–ਬੈਠਕੇ। ਰੁਬਾਈ– ਖੱਸ ਲਵੇਂ, ਖੋਹ ਲਵੇਂ।

ਅਰਥ–ਇਕ ਛਿਨ ਭਰ ਆਵੇਂ ਅਤੇ ਮੇਰੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ਬੈਠ ਜਾਵੇਂ। ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ਬੈਠਕੇ(ਮੇਰੇ)ਦਿਲ ਨੂੰ ਖੱਸ ਲਵੇਂ,(ਤਾਂ) ਕੀ ਹੋਵੇਗਾ?

ਈਂ ਹਿੰਦੂ ਖ਼ਾਲਤ ਕਿ ਬਰੂਅਤ ਸ਼ੈਦਾਸ੍ਤ।
ਬਿ ਫ਼ਰੋਸ਼ੀ ਅਗਰ ਬ ਨਕਦਿ ਖ਼ੁਦਾਈ ਚਿ ਸ਼ਵਦ।

ਈਂ–ਇਹ। ਹਿੰਦੂ ਖ਼ਾਲਤ–ਕਾਲਾ ਤਿਲ ਤੇਰੇ। ਕਿ–ਜੋ। ਬ–ਉਪਰ। ਰੂਅਤ–ਚੇਹਰੇ ਤੇਰੇ। ਸ਼ੈਦਾਸਤ–ਸਦਕੇ ਹੈ। ਬਿ ਫ਼ਰੋਸ਼ੀ–ਵੇਚ ਦੇਵੋਂਗੇ। ਬ ਨਕਦਿ–ਨਕਦ ਦੌਲਤ ਤੋਂ। ਖ਼ੁਦਾਈ–ਦੁਨੀਆ, ਜਗਤ, ਖਲਕਤ।

ਅਰਥ–ਇਹ ਤੇਰਾ ਕਾਲਾ ਤਿਲ,ਜੋ ਤੇਰੇ ਚੇਹਰੇ ਉਪਰ ਹੈ, (ਇਸ ਤੋਂ ਮੈਂ) ਸਦਕੇ ਹਾਂ। (ਇਸਦੇ ਬਦਲੇ ਵਿਚ) ਜੇਕਰ (ਸਾਰੀ) ਦੁਨੀਆ ਨਕਦ ਮੁੱਲ ਤੋਂ ਵੇਚ ਦੇਵਾਂ (ਤਾਂ ਫਿਰ) ਕੀ ਹੋਵੇਗਾ ?

ਦਰ ਦੀਦਹ ਤੂਈ ਓ ਮਨ ਬ ਹਰ ਕੂ ਜੋਯਾ।
ਅਜ਼ ਪਰਦਹ ਏ ਗ਼ੈਬ ਰੂ ਨੁਮਾਈ ਚਿ ਸ਼ਵਦ।

ਦੀਦਹ–ਅੱਖਾਂ। ਤੁਈ–ਤੂੰਹੀ ਹੈਂ। ਓ–ਅਤੇ। ਮਨ–ਮੈਂ। ਹਰ ਕੂ–ਸਾਰੇ ਕੂਚੇ। ਜੋਯਾ–ਭਾਲ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਅਜ਼–ਮੇ, ਤੋਂ, ਵਿਚੋਂ ਪਰਦਹ ਏ ਗ਼ੈਬ–ਗੁਪਤ ਪੜਦੇ ਦੇ, ਲੁਕਵੇਂ ਓਲ੍ਹੇ ਦੇ। ਰੂ–ਚੇਹਰਾ।

ਅਰਥ–ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ਤੂੰਹੀ (ਵੱਸ ਰਿਹਾ ਹੈਂ) ਅਤੇ ਮੈਂ ਸਾਰੇ ਕੂਚਿਆਂ ਵਿਚ ਭਾਲ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਗ਼ੈਬ ਦੇ ਪੜਦੇ ਵਿਚੋਂ (ਆਪਣਾ) ਚੇਹਰਾ ਵਿਖਾ ਦੇਵੋਗੇ, (ਤਾਂ ਫਿਰ) ਕੀ ਹੋਵੇਗਾ ?

ਗੋਯਾਸ੍ਤ ਬ ਹਰ ਤਰਫ਼ ਸੁਰਾਗ਼ ਤ ਜੋਯਾ।

ਗਰ ਗੁਮ ਸ਼ੁਦਹ ਰਾ ਰਹ ਨੁਮਾਈ ਚਿ ਸ਼ਵਦ।

ਗੋਜਾਸਤ-[ਗੋਯਾ+ਅਸਤ] ਨੰਦ ਲਾਲ ਹੈ। ਬ ਹਰ ਤਰਫ਼-ਸਭਨਾਂ ਤਰਫਾਂ ਵਿਚ । ਸੁਰਾਗ਼ ਤ-ਤੇਰਾ ਸੁਰਾਗ਼, ਤੇਰਾ ਪਤਾ-ਨਿਸ਼ਾਨ । ਜੋਯਾ-ਲਭ ਰਿਹਾ । ਗਰ-ਜੇਕਰ । ਗੁਮ ਸ਼ੁਦਹ-ਗੁੰਮ ਹੋ ਚੁਕੇ, ਭੁੱਲੇ ਹੋਏ । ਰਾ-ਨੂੰ । ਰਹ ਨੁਮਾਈ-ਰਾਹ ਵਿਖਾ ਦੇਵੇਂ।

ਅਰਥ-ਨੰਦ ਲਾਲ ਸਭਨਾਂ ਦਿਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਤੇਰਾ ਪਤਾ-ਨਿਸ਼ਾਨ ਲਭ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਭੁੱਲੇ ਹੋਏ ਨੂੰ ਰਾਹ ਵਿਖਾ ਦੇਵੋਗੇ, (ਤਾਂ ਫਿਰ) ਕੀ ਹੋਵੇਗਾ ?

ਪੰਜਾਬੀ ਉਲਥਾ-

ਹੇ ਗੁਰ ! ਪੂਰਨ ਚੰਦ ਜੇਹਾ ਮੁਖ, ਜੇ ਦਿਖਲਾਓ ਤਾਂ ਹੋਵੇ ਕੀ ?
ਚੰਦ ਮੇਰੇ, ਅੱਜ ਰਾਤੀਂ ਜੇਕਰ ਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਹੋਵੇ ਕੀ ?
ਸਾਰਾ ਜਗਤ ਏਹ ਕੈਦੀ ਹੋਯਾ, ਜ਼ੁਲਫ਼ ਤੇਰੇ ਕੇਸਾਂ ਦੀ ਵਿਚ,
ਇਕ-ਦਮ ਜੇਕਰ ਬੰਧਨ ਇਸਦੇ, ਖੋਲ੍ਹ ਦੇਵੇ ਤਾਂ ਹੋਵੇ ਕੀ ?
ਜਗਤ ਸਾਰਾ ਹੈ ਤੇਰੇ ਬਾਹਝੋਂ ਅੰਧਾ-ਧੁੰਧ ਗੁਬਾਰ ਹੋਯਾ,
ਸੂਰਜ ਵਾਂਗੂ ਜੇ ਆ ਜਾਵੇ, ਤਾਂ ਫਿਰ ਜਗ ਵਿਚ ਹੋਵੇ ਕੀ ?
ਇਕ ਛਿਨ ਆਓ, ਬੈਠੋ ਪ੍ਰੀਤਮ, ਮੇਰੇ ਨੈਣਾਂ ਅੰਦਰ ਹੀ,
ਬੈਠ ਮੇਰੇ ਨੈਣਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਦਿਲ ਖਸ ਲਵੇ ਤਾਂ ਹੋਵੇ ਕੀ ?
ਕਾਲਾ ਤਿਲ ਜੋ ਚੇਹਰੇ ਤੁਧ ਦਾ, ਸਦਕੇ ਉਸ ਤੋਂ ਹੋਵਾਂ ਮੈਂ,
ਨਕਦ ਮੁੱਲ ਤੋਂ ਦੁਨੀਆ ਸਾਰੀ, ਵੇਚ ਦਿਵੇ ਤਾਂ ਹੋਵੇ ਕੀ ?
ਤੂੰ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ਵਸਨੈ ਪ੍ਰੀਤਮ ! ਮੈਂ ਹਰ ਕੂਚੇ ਟੋਲ ਰਿਹਾ,
ਗੁਪਤ ਪੜਦੇ ਹਠੋਂ ਜੇਕਰ, ਮੁਖ ਦਿਖਲਾਓ ਤਾਂ ਹੋਵੇ ਕੀ ?
ਨੰਦ ਲਾਲ ਹਰ ਦਿਸ਼ਾ ਦੇ ਅੰਦਰ ਪਤਾ ਤੇਰਾ ਹੈ ਲਭ ਰਿਹਾ,
ਭੁਲੇ ਹੋਏ ਇਸ ਦਿਲ ਮੇਰੇ ਨੂੰ, ਰਾਹ ਦਿਖਲਾਓ ਤਾਂ ਹੋਵੇ ਕੀ ?

ਗਜ਼ਲ ਨੰ: ੨੫

ਕਦਮ ਆਂ ਬਿਹ ਕਿ ਓ ਰਾਹਿ ਖ਼ੁਦਾ ਪੈਮੂਦਹ ਮੇ ਬਾਸ਼ਦ।
ਜ਼ਬਾਨੇ ਬਿਹ ਕਿ ਓ ਜ਼ਿਕਰੇ ਖ਼ੁਦਾ ਆਸੂਦਹ ਮੇ ਬਾਸ਼ਦ।

ਕਦਮ–ਡਿੰਗ। (੨) ਪੈਰ। ਆਂ–ਓਹ। ਬਿਹ–ਬੇਹਤਰ, ਚੰਗਾ, ਸਫਲਾ। ਕਿ–ਜੋ। ਰਾਹਿ–ਰਾਹ ਉਤੇ। ਪੈਮੂਦਹ–ਪੁੱਟਿਆ। ਮੇ ਬਾਸ਼ਦ–ਹੋਵੇ। ਜ਼ਬਾਨੇ–ਜੀਭ। ਜ਼ਿਕਰੇ ਖ਼ੁਦਾ–ਖ਼ੁਦਾ ਦੇ ਸਿਮਰਨ। ਆਸੂਦਹ–ਆਰਾਮ, ਖ਼ੁਸ਼ੀ।

ਅਰਥ–ਕਦਮ ਓਹ ਚੰਗਾ ਤੇ ਸਫਲਾ ਹੈ, ਜੋ ਖ਼ੁਦਾ ਦੇ ਰਾਹ ਉਤੇ ਪੁਟਿਆ ਗਿਆ ਹੋਵੇ। ਜੀਭ ਓਹ ਚੰਗੀ ਤੇ ਸਫਲੀ ਹੈ, ਜੋ ਰਬ ਦੇ ਸਿਮਰਨ ਵਿਚ ਸੁਖ ਹਾਸਲ ਕਰਦੀ ਹੋਵੇ।

ਬ ਹਰ ਸੂਏ ਕਿ ਮੇ ਬੀਨਮ ਬ ਚਸ਼ਮਮ ਮਾ ਸਿਵਾ ਨਾਯਦ
ਹਮੇਸ਼ਹ ਨਕਸ਼ਿ ਓ ਦਰ ਦੀਦਹ ਏ ਮਾ ਬੂਦਾ ਮੇ ਬਾਸ਼ਦ

ਸੂਏ–ਤਰਫ਼ ਦਿਸ਼ਾ, ਪਾਸਾ, ਵੱਲ। ਕਿ–ਜੋ। ਮੇ ਬੀਨਮ–ਵੇਖਦਾ ਹਾਂ ਮੈਂ। ਬ ਚਸ਼ਮਮ–ਮੇਰੀਆਂ ਅਖਾਂ ਨਾਲ ਮਾ ਸਿਵਾ–ਮੈਥੋਂ ਬਿਨਾਂ, ਮੇਰੇ ਸਿਵਾ। ਨਾਯਦ–ਨਹੀ ਆਉਂਦਾ। ਹਮੇਸ਼ਹ–ਹਰ ਵੇਲੇ। ਨਕਸ਼ਿ–ਤਸਵੀਰ। ਓ–ਉਸਦੀ। ਦਰ ਦੀਦਹ ਏ–ਵਿਚ ਅੱਖਾਂ ਦੇ। ਮਾ–ਮੇਰੀਆਂ। ਬੂਦਾ ਮੇ ਬਾਸਦ–ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ।

ਅਰਥ–ਸਭਨਾਂ ਦਿਸ਼ਾ ਵਿਚ, ਜੋ ਭੀ ਮੈਂ ਵੇਖਦਾ ਹਾਂ, ਮੇਰੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ, ਮੈਨੂੰ ਬਿਨਾਂ ਉਸਤੋਂ (ਹੋਰ ਕੁਝ ਨਜ਼ਰ) ਨਹੀ ਆਉਂਦਾ। ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਹੀ ਉਸਦੀ ਤਸਵੀਰ, ਮੇਰੀਆਂ ਅਖਾਂ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ।

ਜ਼ਿ ਫ਼ੈਜ਼ੇ ਮੁਰਸ਼ਦੇ ਕਾਮਿਲ ਮਰਾ ਮਾਲੂਮ ਸ਼ੁਦ ਆਖ਼ਿਰ।
ਕਿ ਦਾਯਮ ਮਰਦਮੇ ਦੁਨੀਆ ਬ ਗ਼ਮ ਆਲੂਦਾ ਮੇ ਬਾਸ਼ਦ।

ਜ਼ਿ-[ਅਜ] ਸੇ,ਨਾਲ। ਫ਼ੈਜ਼ੇ-ਕ੍ਰਿਪਾ। ਮੁਰਸ਼ਦੇ-ਗੁਰੂ ਦੀ। ਕਾਮਿਲ-ਪੂਰੇ। ਮਰਾ-ਮੈਨੂੰ। ਸ਼ੁਦ-ਹੋ ਗਿਆ। ਦਾਯਮ-ਹਮੇਸ਼ਾਂ। ਮਰਦਮੇ-ਆਦਮੀ। ਬ ਗ਼ਮ-ਗ਼ਮ ਨਾਲ। ਆਲੂਦਹ-ਲਿਬੜਿਆ। ਮੇ ਬਾਸ਼ਦ-ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

ਅਰਥ-ਪੂਰੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਾਲ, ਅੰਤ ਨੂੰ ਮੈਨੂੰ ਮਲੂਮ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਆਦਮੀ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਦੁਨੀਆ ਦੇ ਗ਼ਮਾਂ ਨਾਲ ਲਿਬੜਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

ਜ਼ਹੇ ਸਾਹਿਬ ਦਿਲੇ ਰੋਸ਼ਨ ਜ਼ਮੀਰੇ ਆਰਫ਼ੇ ਕਾਮਿਲ॥
ਕਿ ਬਰ ਦਰਗਾਹਿ ਹਕ ਪੇਸ਼ਾਨੀਏ ਓ ਸੂਦਾ ਮੇ ਬਾਸ਼ਦ॥

ਜ਼ਹੇ-ਧੰਨਤਾ ਯੋਗ ਹੈ। ਸਾਹਿਬ-ਮਾਲਕ, ਭਾਵ-ਵਾਹਿਗੁਰੂ। ਰੋਸ਼ਨ ਜ਼ਮੀਰੇ-ਜ਼ਮੀਰ ਵਿਚ ਚਾਨਣ, ਵਿਚਾਰਵਾਨ। ਆਰਫ਼ੇ ਕਾਮਿਲ-ਗਿਆਨਵਾਨ ਪੂਰਾ। ਕਿ-ਜੋ। ਬਰ-ਉਪਰ। ਹਕ-ਸਚ ਵਾਹਿਗੁਰੂ। ਪੇਸ਼ਾਨੀਏ-ਮੱਥਾ। ਸੂਦਾ ਮੇ ਬਾਸ਼ਦ-ਲੱਗਾ ਹੋਯਾ ਹੈ।

ਅਰਥ-(ਉਹ) ਧੰਨਤਾ ਯੋਗ ਹੈ, (ਜਿਸਦੇ) ਦਿਲ ਵਿਚ ਮਾਲਕ (ਦਾ ਪਿਆਰ ਹੈ), ਜ਼ਮੀਰ ਰੋਸ਼ਨ ਵਿਚਾਰਵਾਨ ਤੇ ਪੂਰਾ ਗਿਆਨਵਾਨ ਹੈ ਅਤੇ ਸੱਚ ਦੀ ਦਰਗਾਹ [ਸਤਸੰਗ] (ਦੇ ਬੂਹੇ) ਉਤੇ (ਜਿਸਦਾ) ਮੱਥਾ ਲੱਗਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

ਬ ਕੁਰਬਾਨੇ ਸਰੇ ਕੂਯਸ਼ ਬ ਗਿਰਦੋ ਦਮ ਮਜ਼ਨ ਗੋਯਾ
ਇਸ਼ਾਰਤ ਹਾਇ ਚਸ਼ਮੇ ਓ ਮਰਾ ਫ਼ਰਮੂਦਾ ਮੇ ਬਾਸ਼ਦ

ਸਰੇ-ਸਿਰ ਦੀ। ਕੂਯਸ਼--ਕੂਚੇ ਉਸਦੇ। ਬ ਗਿਰਦੋ--ਗਿਰਦ, ਚੁਤਰਫੇ। ਮਜ਼ਨ--ਨਾ ਮਾਰ। ਇਸ਼ਾਰਤਹਾਇ--[ਇਸ਼ਾਰੇ ਦੇ ਬਹੁ ਬ:] ਸੈਨਤਾਂ, ਇਸ਼ਾਰਿਆਂ। ਚਸ਼ਮੇ ਓ--ਉਸ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ। ਮਰਾ--ਮੈਨੂੰ। ਫ਼ਰਮੂਦਾ--ਫੁਰਮਾਇਆ, ਦਸਿਆ।

ਅਰਥ—ਹੇ ਨੰਦ ਲਾਲ ! ਸਿਰ ਦੀ ਕੁਰਬਾਨੀ ਦੇਕੇ, ਉਸਦੇ ਕੂਚੇ ਦੇ ਗਿਰਦੇ (ਪੂਜਣ ਦਾ ਭੀ) ਦਮ ਨਾ ਮਾਰ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਦੇ ਇਸ਼ਾਰਿਆਂ ਨੇ, ਮੈਨੂੰ (ਇਹ ਗੱਲ) ਦਸੀ ਹਈ ਹੈ।

ਪੰਜਾਬੀ ਉਲਥਾ—

ਸੁੰਦਰ ਸੋਹਣੀ ਚਾਲ ਓਹੀ ਹੈ, ਜੋ ਸਾਹਿਬ ਵਲ ਜਾਂਦੀ ਏ।
ਜੀਭ ਸੁਹਾਵੀ ਸੁੰਦਰ ਸੋਈ, ਜੋ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨਾਮ ਧਿਆਂਦੀ ਏ।
ਜਿਸ ਵਲ ਵੇਖਣ ਮੇਰੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਦਿਸੇ ਬਿਨਾਂ ਨ ਉਸਦੇ ਹੋਰ,
ਹਰ ਵੇਲੇ ਹੀ ਮੂ:ਤਿ ਉਸ ਦੀ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ਰਹਾਂਦੀ ਏ।
ਗੁਰ ਪੂਰੇ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਸੇਤੀ ਮੈਨੂੰ ਖਬਰ ਸੁ ਅੰਤ ਹੁਈ,
ਸਦ ਹੀ ਜਿੰਦ ਦੁਨੀਦਾਰਾਂ ਦੀ ਗ਼ਮਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਫਸਾਂਦੀ ਏ।
ਧਨ ਉਹ ਸੰਤ ਦਿਲਾਂ ਦਾ ਮਾਲਕ ਬਬੇਕੀ ਬ੍ਰਹਮ ਗਜਾਨੀ ਹੈ,
ਸਤਸੰਗਤ ਦੇ ਦਰ ਦੀ ਥਾਂ ਜੋ ਮਸਤਕ ਨਿਤ ਘਸਾਂਦੀ ਏ।
ਦੇ ਕੁਰਬਾਨੀ ਸਿਰ ਆਪਣੇ ਦੀ ਕੂਚੇ ਪ੍ਰੀਤਮ ਵਿਚ ਗਿਰੀਂ ਨਾ,
ਨੈਣਾਂ ਨਾਲ ਇਸ਼ਾਰਤ ਉਸਦੀ ਗੋਯਾ ਨਿਤ ਫੁਰਮਾਂਦੀ ਏ।

ਗ਼ਜ਼ਲ ਨੰ: ੨੬

ਹਜ਼ਾਰ ਤਖ਼ਤ ਮੁਰੱਸਿਹ ਫ਼ਿਤਾਦਾ ਦਰ ਰਾਹ ਅੰਦ ॥
ਕਲੰਦਰਾਨਿ ਤੋ ਤਾਜੋ ਨਗੀਂ ਨਮੇ ਖ਼੍ਵਾਹੰਦ ॥

ਮੁਰੱਸਿਹ—ਨਗਾਂ ਨਾਲ ਖੱਚਤ ਕੀਤੇ ਹੋਏ, ਜੜਾਊ। ਫ਼ਿਤਾਦਾ--ਟਿਕੇ ਹੋਏ। ਦਰ ਰਾਹ ਅੰਦ—ਰਾਹ ਦੇ ਵਿਚਾਲੇ। ਕਲੰਦਰਾਨਿ--ਫ਼ਕੀਰ। ਤੋ--ਤੇਰੇ। ਤਾਜੋ ਨਗੀਂ--ਤਾਜ ਤੇ ਨਗੀਨੇ। ਨਮੇ ਖ਼੍ਵਾਹੰਦ—ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਅਰਥ—ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਜੜਾਊ ਤਖ਼ਤ ਰਾਹ ਦੇ ਵਿਚਾਲੇ ਪਏ ਹੋਏ ਹਨ। ਤੇਰੇ ਫ਼ਕੀਰ ਤਾਜ ਤੇ ਨਗੀਨੇ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਫ਼ਨਾ ਪਜ਼ੀਰ ਬਵਦ ਹਰ ਚਿ ਹਸ੍ਤ ਦਰ ਆਲਮ ॥
ਨ ਆਸ਼ਕਾਂ ਕਿ ਜ਼ਿ ਅਸਰਾਰ ਇਸ਼ਕ ਆਗਾਹ ਅੰਦ ॥

ਫ਼ਨਾ ਪਜ਼ੀਰ--ਬਿਨਸਨਹਾਰ । ਬਵਦ--ਹੈਗਾ ਹੈ। ਹਰ ਚਿ--ਜੋ ਕਝ ਭੀ। ਹਸ੍ਤ--ਹੈ। ਦਰ ਆਲਮ--ਜਗਤ ਵਿਚ। ਆਸ਼ਕਾਂ-ਪ੍ਰੇਮੀ। ਕਿ--ਜੋ। ਜ਼ਿ--[ਅਜ਼]ਤੋਂ। ਅਸਰਾਰ--ਭੇਦਾਂ।ਇਸ਼ਕ--ਪ੍ਰੇਮ। ਆਗਾਹ ਅੰਦ--ਜਾਣੂ ਹੈ।

ਅਰਥ--ਜੋ ਕੁਝ ਭੀ ਜਗਤ ਦੇ ਵਿਚ ਹੈ, ਸਭ ਕੁਝ ਨਾਸ ਹੋ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਉਹ ਪ੍ਰੇਮੀ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਜੋ ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ ਭੇਦਾਂ ਦਾ ਜਾਣੂ ਹੈ।

ਤਮਾਮ ਚਸ਼ਮਿ ਤਵਾਂ ਸ਼ੁਦ ਪਸੇ ਨਿਜ਼ਾਰਾ ਏ ਓ ॥
ਹਜ਼ਾਰ ਸੀਨਹ ਬ ਸੌਦਾਇ ਹਿਜਰ ਮੇ ਕਾਹੰਦ ॥

ਤਮਾਮ--ਸਾਰੀਆਂ । ਚਸ਼ਮਿ--ਅੱਖਾਂ । ਤਵਾਂ--[ਤਵਾਨ]। ਸ਼ੁਦ ਹੋਈਆਂ ਹਨ। ਪਸੇ--ਵੇਖਣਾ। ਨਿਜ਼ਾਰਾ--ਦਰਸ਼ਨ।ਓ--ਉਸਦੇ। ਸੀਨਹ--ਛਾਤੀਆਂ ਬ--ਸਾਥ, ਨਾਲ। ਸੌਦਾਇ--ਸੌਦਾਈ। ਹਿਜਰ--ਵਿਛੋੜੇ। ਮੇ ਕਾਹੰਦ--ਧੁਖ ਰਹੇ ਹਨ।

ਅਰਥ--ਸਾਰੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਖੁਲ੍ਹੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ,ਉਸਦਾ ਦਰਸ਼ਨ ਵੇਖਣ ਵਾਸਤੇ। ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਸੌਦਾਈ ਛਾਤੀਆਂ ਉਸਦੇ ਵਿਛੋੜੇ ਵਿਚ ਧੁਖ ਰਹੀਆਂ ਹਨ।

ਤਮਾਮ ਦੌਲਤਿ ਦੁਨੀਆ ਬਯਕ ਨਿਗਹ ਬਖਸ਼ੰਦ ॥
ਯਕੀਂ ਬਿਦਾਂ ਕਿ ਗਦਾਯਾਨਿ ਓ ਸ਼ਹਨਿਸ਼ਾਹੰਦ ॥

ਤਮਾਮ--ਸਾਰੀ। ਬ ਯਕ--ਇਕ ਨਾਲ। ਨਿਗਹ--ਨਜ਼ਰ। ਬਖਸ਼ੰਦ--ਬਖਸ਼ਦ ਹਨ। ਯਕੀਂ--ਯਕੀਨ, ਨਿਸਚਾ, ਭਰੋਸਾ। ਬਿਦਾਂ--[ਬਿਦਾਨ] ਕਰ, ਰਖ। ਕਿ- ਜੋ । ਗਦਾਯਾਨਿ-ਮੰਗਤਾ। ਸ਼ਹਨਿਸ਼ਾਹੰਦ--ਬਾਦਸ਼ਾਹਾਂ ਦਾ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਹੈ।

ਅਰਥ—ਦੁਨੀਆ ਦੀ ਸਾਰੀ ਦੌਲਤ, ਇਕ ਨਜ਼ਰ ਨਾਲ ਬਖਸ਼ ਦੇਂਦੇ ਹਨ। ਨਿਸਚਾ ਰਖ, ਜੋ ਉਸਦੇ (ਦਰ ਦਾ) ਮੰਗਤਾ (ਦੁਨੀਆ ਦੇ) ਬਾਦਸ਼ਾਹਾਂ ਦਾ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਹੈ।

ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਸੁਹਬਤੇ ਮਰਦਾਨਿ ਹੱਕ ਤਸਬ ਗੋਯਾ॥
ਕਿ ਤਾਲਬਾਨਿ ਖ਼ੁਦਾ ਵਾਸਲਾਨਿ ਅੱਲਾਹ ਅੰਦ॥

ਸੁਹਬਤੇ—ਸੰਗਤ, ਮਿਲਾਪ। ਮਰਦਾਨਿ--ਮਰਦਾਂ (ਭਾਵ--ਸੰਤਾਂ) ਦੀ। ਹੱਕ--ਸੱਚ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ। ਤਲਬ--ਇਛਾ ਰਖ ਜਾਂ (੨) ਲਭ। ਤਾਲਬਾਨਿ--ਇਛਾ ਵਾਲੇ, (੨) ਲਭਣ ਵਾਲੇ। ਵਾਸਲਾਨਿ--ਵਸਲ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਅਭੇਦ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਅੱਲਾਹ ਅੰਦ ਰੱਬ ਨਾਲ।

ਅਰਥ-- ਹੇ ਗੋਯਾ! ਰਬ ਦੇ ਮਰਦਾਂ [ਸੰਤਾਂ] ਦੀ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਸਦਾ ਹੀ ਲੱਬ। (ਕਿਉਂ) ਜੋ ਰੱਬ ਦੀ ਇਛਾ ਵਾਲੇ ਹਨ, ਉਹ ਰੱਬ ਨਾਲ ਅਭੇਦ ਮਿਲ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਪੰਜਾਬੀ ਉਲਥਾ--

ਤਖ਼ਤ ਹਜ਼ਾਰ ਜੜਾਊ ਜੇਕਰ, ਰਾਹ ਪ੍ਰੀਤਮ ਵਿਚ ਹੋਵਨ ਜੇ।
ਪ੍ਰੀਤਮ ਦਰ ਦੇ ਮੰਗਤੇ ਤਾਂਈ, ਤਾਜ ਹੀਰਿਆਂ ਚਾਹ ਨਹੀਂ।
ਨਾਸਵੰਤ ਹੈ, ਜੋ ਕੁਝ ਦਿਸਦਾ ਵਿਚ ਜਗਤ ਦੇ ਸਾਰੇ,
ਪ੍ਰੀਤਮ ਭੇਦ ਜਾਣੇ ਜੋ ਪ੍ਰੇਮੀ, ਮਰਣਾ ਉਸਦਾ ਰਾਹ ਨਹੀਂ।
ਦੇਹ ਸਾਰੀ ਹੋ ਅਖੀਆਂ ਜਾਵਨ, ਦਰਸ ਸਾਂਈ ਦਾ ਵੇਖਣ,
ਦਰਦ ਫਿਰਾਕ ਜਲੇ ਨਿਤ ਛਾਤੀ, ਮਿਟਦੀ ਕਦੇ ਭੀ ਦਾਹ ਨਹੀਂ।
ਦੌਲਤ ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਸੰਦੀ, ਬਖਸ਼ਨ ਇਕ ਨਿਗਾਹੇ,
ਜਾਚਕ ਤੇਰਾ ਸ਼ਾਹਾਂ ਦਾ ਸ਼ਾਹ, ਇਸ 'ਚਿ ਕੋਈ ਸੰਸਾਰ ਨਹੀਂ।
ਸਦਾ ਲਭੋ ਸੰਗਤ ਸੰਤਾਂ ਦੀ, ਨੰਦ ਲਾਲ ਮੂੰਹ ਮੋੜੇ ਨਾ,
'ਸੰਤ ਅਨੰਤ' ਰੂਪ ਇਕ ਨਿਸਚੇ, ਜਾਣੋ ਕੋਈ ਦੂਜਾ ਨਹੀਂ।

ਗ਼ਜ਼ਲ ਨੰ: ੨੧

ਗਰ ਦਸਿ ਮਨ ਹਮੇਸ਼ਹ ਪਏਕਾਰ ਮੇਰਵਦ ॥
ਮਨ ਚੂੰ ਕੁਨਮ ਕਿ ਦਿਲ ਬਸੂਏ ਯਾਰ ਮੇਰਵਦ ॥

ਗਰ--ਭਾਵੇਂ। ਦਸਿਤ-[ਦਸਤ] ਹੱਥ। ਮਨ--ਮੈਂ, ਮੇਰੇ। ਪਏਕਾਰ--ਕੰਮ ਵਾਸਤੇ। ਮੇਰਵਦ--ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਚੂੰ--ਕੀ। ਕੁਨਮ-ਕਰਾਂ। ਬਸੂਏ-ਤਰਫ, ਵਲ।

ਅਰਥ--ਭਾਵੇਂ ਮੇਰੇ ਹੱਥ ਸਦਾ ਹੀ ਕੰਮ ਵਾਸਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। (ਪਰ) ਮੈਂ ਕੀ ਕਰਾਂ? (ਕਿਉਂ) ਜੋ ਮੇਰਾ ਮਨ ਯਾਰ ਵਲ ਹੀ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਆਵਾਜਿ ਲਨਤਰਾਨੀ ਹਰ ਦਮ ਬ ਗੋਸ਼ੇ ਦਿਲ ॥
ਮੂਸਾ ਮਗਰ ਬ ਦੀਦਨੇ ਦੀਦਾਰ ਮੇਰਵਦ ॥

ਲਨਤਰਾਨੀ--ਤੂੰ ਨਹੀਂ ਵੇਖ ਸਕੇਂਗਾ। ਬ ਗੋਸ਼ੇ-ਕੋਨੇ ਵਿਚ, ਨੁਕਰ ਵਿਚ, ਖੂੰਜੇ। ਮੂਸਾ--ਇਕ ਪੈਗੰਬਰ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਜੋ ਤੂਰ ਪਹਾੜ ਉਤੇ ਰੱਬ ਦੇ ਦਰਸਨ ਕਰਨ ਲਈ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਦੀਦਨੇ-ਵੇਖਣਾ। ਦੀਦਾਰ-ਦਰਸਨ।

ਅਰਥ--ਅਵਾਜ਼ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ, 'ਤੂੰ ਨਹੀਂ ਵੇਖ ਸਕੇਂਗਾ।' ਦਿਲ ਦੇ ਕੋਨੇ ਵਿਚ ਹਰ ਵੇਲੇ। ਪਰ ਮੂਸਾ ਦਰਸ਼ਨ ਵੇਖਣ ਦੇ ਵਾਸਤੇ (ਤੂਰ ਉਤੇ ਹੀ) ਜਾਂਦਾ ਸੀ।

ਈ ਦੀਦਹ ਨੇਸਤ ਆਂ ਕਿ ਅਜੋ ਅਸ਼ਕ ਮੇ ਚਿਕਦ ॥
ਜਾਮੇ ਮੁਹੱਬਤਸ੍ਤ ਕਿ ਸਰਸਾਰ ਮੇ ਰਵਦ ॥

ਈਂ-ਏਹ। ਦੀਦਹ-ਅਖਾਂ। ਨੇਸਤ-ਨਹੀਂ ਹੈ। ਆਂ-ਤਿਹ। ਕਿ-ਜਿਨ੍ਹਾਂ। ਅਜ਼ੋ-ਸੇ ਵਿਚੋਂ। ਅਸ਼ਕ-ਅਥਰੂ, ਹੰਝੂ। ਮੇ ਚਿਕਦ-ਨਿਕਲੇ। ਜਾਮੇ-ਪਿਆਲਾ ਮੁਹੱਬਤਸਤ-ਪਿਆਰ ਹੈ। ਸਰਸਾਰ--ਭਰਕੇ ਉਛਲਣਾ।

ਅਰਥ-ਇਹ ਅੱਖਾਂ ਉਹ ਨਹੀਂ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਅਥਰੂ ਨਿਕਲਦੇ

ਹਨ। ਸਗੋਂ (ਇਹ) ਪਿਆਰ ਦਾ ਪਿਆਲਾ ਹੈ, ਜੋ ਉਛਲਦਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਦਿਲਦਾਰੁ ਦਿਲ ਜ਼ਿ ਬਸ ਕਿ ਯਕੇ ਅੰਦ ਦਰ ਵਜੂਦ ॥

ਜਾਂ ਦਿਲ ਹਮੇਸ਼ਹ ਜਾਨਬੇ ਦਿਲਦਾਰ ਮੇਰਵਦ ॥

ਦਿਲਦਾਰੁ--ਪ੍ਰੀਤਮ। ਦਿਲ--ਪ੍ਰੇਮੀ ਦਾ ਮਨ। ਬਸ--ਦੋਵੇਂ। ਯਕੇ--ਇਕ। ਅੰਦ--ਹਨ। ਵਜੂਦ--ਸਰੀਰ। ਜਾਨਬੇ--ਤਰਫ਼, ਵਲ।

ਅਰਥ--ਦਿਲ ਤੇ ਦਿਲਬਰ ਦੋਵੇਂ ਹੀ (ਮਨੁਖ) ਦੇਹ ਵਿਚ ਇਕ ਹਨ। (ਕਿਉਂਕਿ) ਉਹ ਦਿਲ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਹੀ ਦਿਲਬਰ ਵਲੇ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਦਰ ਹਰ ਦੋ ਕੌਨ ਗਰਦਨਿ ਓ ਸਰ ਬੁਲੰਦ ਸ਼ੁਦ ॥

ਮਨਸੂਰ ਵਾਰ ਹਰ ਕਿ ਸੂਏ ਦਾਰ ਮੇਰਵਦ ॥

ਦਰ--ਵਿਚ। ਹਰ ਦੋ--ਦੋਹਾਂ। ਕੌਨ--ਜਹਾਨਾਂ। ਗਰਦਨਿ--ਗਿੱਚੀ, ਧੌਣ, (ਭਾਵ--ਸਿਰ)। ਸਰ ਬੁਲੰਦ--ਉੱਚਾ। ਸ਼ੁਦ--ਹੋਯਾ ਹੈ। ਮਨਸੂਰ--ਇਕ ਪ੍ਰੇਮੀ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ। ਵਾਰ--ਵਾਂਗੂੰ। ਸੂਏ--ਤਰਫ, ਵਲ। ਦਾਰ--ਸੂਲੀ। ਮੇਰਵਦ--ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਅਰਥ--ਦੋਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਉਸੇ ਦੀ ਧੌਣ ਉੱਚੀ ਹੈ। (ਜੋ) ਮਨਸੂਰ ਵਾਂਗੂੰ ਸੂਲੀ ਦੇ ਵਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਗੋਯਾ ਜ਼ਿ ਯਾਦਿ ਦੋਸਤ ਹਕੀਕੀ ਹਯਾਤ ਯਾਫ਼ਤ ॥

ਦੀਗਰ ਚਰਾ ਬ ਕੂਚਏ ਖ਼ੁੰਮਾਰ ਮੇਰਵਦ ॥

ਯਾਦਿ--ਸਿਮਰਨ। ਦੋਸਤ--ਪ੍ਰੀਤਮ। ਹਕੀਕੀ--ਅਸਲੀ। ਹਯਾਤ--ਜੀਵਨ। ਯਾਫ਼ਤ--ਪਾ ਲਿਆ ਹੈ। ਦੀਗਰ--ਦੂਜਾ। ਚਿਰਾ--ਕਿਉਂ। ਕੂਚਏ--ਕੂਚੇ, ਗਲੀ। ਖ਼ੁੰਮਾਰ--ਕਲਾਲਾਂ। ਮੇਰਵਦ--ਜਾਵੇ।

ਅਰਥ--ਨੰਦ ਲਾਲ ਨੇ ਪ੍ਰੀਤਮ ਦੇ ਸਿਮਰਨ ਤੋਂ ਅਸਲੀ ਜੀਵਨ ਪਾ ਲਿਆ ਹੈ। ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਕਲਾਲਾਂ ਦੇ ਕੂਚੇ ਵਿਚ ਕਿਉਂ ਜਾਵੇ।

ਪੰਜਾਬੀ ਉਲਥਾ—

ਕਾਰ ਵਿਹਾਰ ਜੋ ਦੁਨੀਆ ਵਾਲੇ ਹਥ ਸਦਾ ਹਨ ਕਰਦੇ,
ਪਰ ਦਿਲ ਸਾਡਾ ਗੁਰ ਚਰਨਾਂ ਸੰਗ ਹਰਦਮ ਜੁੜ ਾ ਕਰਦਾ।
ਹਰਦਮ ਅਨਹਦ ਵਾਜਾ ਵਜਦਾ ਦਿਲ ਦੇ ਵਿਚ ਇਕ ਨੁਕਰੇ,
ਮੂਸਾ ਦਰਸ ਕਰਨ ਦੀ ਖਾਤਰ ਤੂਰ ਤੇ ਜਾਵਣ ਕਰਦਾ।
ਅਖਾਂ ਏਹ ਨਹੀਂ ਹਨ ਭਾਈ ਹੰਝੂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਨਿਕਲਣ,
ਭਰਿਆ ਪ੍ਰੇਮ ਪਿਆਲਾ ਮਾਣੋ ਹਰਦਮ ਉਛਲਣ ਕਰਦਾ।
ਦਿਲ ਤੇ ਦਿਲਬਰ ਦੋ ਹਨ ਨਾਹੀਂ ਇਕੋ ਹਨ ਤਨ ਅੰਦਰ,
ਦਿਲਬਰ ਦੇ ਦਰਸਨ ਦੀ ਖਾਤਰ ਦਿਲ ਨਿਤ ਜਾਵਣ ਕਰਦਾ।
ਗਰਦਨ ਤੇ ਸਿਰ ਉੱਚਾ ਉਸਦਾ ਦੋਹੂੰ ਲੋਕ ਦੇ ਅੰਦਰ,
ਸ਼ਾਹ ਮਨਸੂਰ ਵਾਂਗ ਜੋ ਪ੍ਰੇਮੀ ਪੈਰ ਸੂਲੀ ਵਲ ਕਰਦਾ।
ਗੋਯਾ ਯਾਦ ਪ੍ਰੀਤਮ ਦੀ ਤੋਂ ਅਸਲੀ ਜੀਵਨ ਪਾਇਆ,
ਮੈ-ਖਾਨੇ ਦੇ ਕੂਚੇ ਵਲੇ ਕਿਉਂ ਜਾਵਣ ਨੂੰ ਕਰਦਾ।

ਗ਼ਜ਼ਲ ਨੰ: ੨੮

ਕੀਸ੍ਤ ਇਮ ਰੋਜ਼ ਕਿ ਸ਼ੌਦਾਇ ਨਿਗਾਰੇ ਦਾਰਦ॥
ਬਾਦਸ਼ਾਹਸ੍ਤ ਦਰ ਈਂ ਦਹਿਰ ਕਿ ਯਾਰੇ ਦਾਰਦ॥

ਕੀਸਤ—[ਕੀ+ਅਸਤ] ਕੇਹੜਾ ਹੈ। ਇਮ ਰੋਜ਼—ਅਜ ਦਿਨ। ਕਿ—ਜੋ। ਸ਼ੌਦਾਇ—ਝੱਲਪੁਣਾ, ਸ਼ੌਦਾਈ। ਨਿਗਾਰੇ ਪ੍ਰੀਤਮ ਦਾ। ਦਾਰਦ—ਰਖਦਾ ਹੈ। ਬਾਦਸ਼ਾਹਸਤ—ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਹੈ। ਈਂ ਦਹਿਰ—ਇਸ ਜਗਤ। ਦਰ—ਵਿਚ।

ਅਰਥ--ਕੇਹੜਾ ਹੈ ਅਜ ਦੇ ਦਿਨ ਜੋ ਪ੍ਰੀਤਮ ਦਾ ਸ਼ੌਦਾਪਨ ਰਖਦਾ ਹੈ।(ਉਹ) ਇਸ ਜਗਤ ਵਿਚ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਹੈ, ਜੋ ਯਾਰ ਰਖਦਾ ਹੈ।

ਦਾਨਮ ਐ ਸ਼ੇਖ ਕਿ ਖ਼ੂਨੇ ਦੋ ਜਹਾਂ ਖਾਹਦ ਰੇਖ਼੍ਤ॥

ਚਸ਼ਮਿ ਮਸ੍ਤੇ ਤੋ ਕਿ ਇਮ ਰੋਜ਼ ਖ਼ੁਮਾਰੇ ਦਾਰਦ ॥

ਦਾਨਮ–ਜਾਣਦਾ ਹਾਂ ਮੈਂ। ਜਹਾਂ–ਜਹਾਨ, ਲੋਕ। ਖਾਹਦ ਰੇਖਤ–ਕਰ ਦੇਵੇਗੀ। ਚਸ਼ਮਿ–ਅੱਖ਼। ਖ਼ੁਮਾਰੇ–ਮਸਤੀ। ਦਾਰਦ–ਰਖਦੀ ਹੈ।

ਅਰਥ--ਹੇ ਸ਼ੇਖ! ਮੈਂ ਜਾਣਦਾ ਹਾਂ, ਜੋ ਦੋਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਖ਼ੂਨ ਕਰ ਦੇਵੇਗੀ। (ਕਿਉਂਕਿ)ਤੇਰੀ ਮਸਤ ਅੱਖ,ਅਜ ਦੇ ਦਿਨ ਮਸਤੀ ਰਖਦੀ ਹੈ।

ਦਾਮਨੇ ਚਸ਼ਮਿ ਮਰਾ ਖ਼ੂਨੇ ਜਿਗਰ ਰੰਗੀਂ ਕਰਦ ॥

ਦਿਲੇ ਦੀਵਾਨਾ ਏ ਮਾ ਤੁਰਫ਼ਾ ਬਹਾਰੇ ਦਾਰਦ ॥

ਦਾਮਨੇ–ਪਲੇ ਨੇ, ਕਪੜੇ ਦੀ ਕੰਨੀ ਨੇ। ਚਸ਼ਮਿ–ਅੱਖ ਦੇ। ਮਰਾ–ਮੇਰੇ। ਖ਼ੂਨੇ–ਲਹੂ ਨੇ। ਰੰਗੀਂ–ਰੰਗੀਨ,ਰੰਗ ਵਾਲਾ (ਭਾਵ–ਲਾਲ)। ਕਰਦ–ਕਰ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਮਾ–ਮੇਰਾ। ਤਰਫਾ–ਅਸਚਰਜ,ਅਜਬ। ਦਾਰਦ--ਰਖਦਾ ਹੈ।

ਅਰਥ--(ਪ੍ਰੀਤਮ ਦੀ)ਅੱਖ ਦੇ ਪਲੇ (ਭਾਵ--ਅਖ ਦੀ ਪਲਕ) ਨੇ ਮੇਰੇ ਜਿਗਰ ਨੂੰ ਲਹੂ ਦੇ ਰੰਗ ਵਾਲਾ (ਭਾਵ--ਲਾਲ) ਕਰ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਮੇਰਾ ਮਸਤਾਨਾ ਦਿਲ (ਹੁਣ) ਅਜਬ ਬਹਾਰਾਂ ਰਖਦਾ ਹੈ।

ਸਾਯਾ ਏ ਤੂਬਏ ਫਿਰਦੌਸ ਨ ਖ਼ਾਹਦ ਹਰ ਗਿਜ਼ ॥

ਹਰ ਚਿ ਮਨਸੂਰ ਸਿਫਤ ਸਾਯਾ ਏ ਦਾਰੇ ਦਾਰਦ ॥

ਸਾਯਾ–ਪ੍ਰਛਾਵਾਂ। ਤੂਬ ਏ–ਕਲਪ ਬ੍ਰਿਛ। ਫਿਰਦੌਸ–ਸੁਰਗ, ਬਹਿਸ਼ਤ ਖ਼ਾਹਦ–ਚਾਹੁੰਦਾ। ਹਰ ਗਿਜ਼–ਕਦੇ ਭੀ। ਹਰ ਚਿ–ਜੋ ਕਿ। ਸ਼ਿਫ਼ਤ–ਵਾਂਗੂ। ਦਾਰੇ–ਸੂਲੀ ਦਾ।

ਅਰਥ–(ਉਹ ਪੁਰਸ਼) ਸੁਰਗ ਦੇ ਕਲਪ ਬ੍ਰਿਛ ਦੇ ਪ੍ਰਛਾਵੇਂ ਨੂੰ ਕਦੇ ਭੀ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦਾ। ਜੋ ਕਿ ਮਨਸੂਰ ਵਾਂਗੂ ਸੂਲੀ ਦੇ ਪ੍ਰਛਾਵੇਂ (ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ) ਰਖਦਾ ਹੈ।

ਰੂਇ ਗੁਲਗੂਨਿ ਖੁਦ ਐ ਸ਼ਮਅ ਬਰ ਅਫ਼ਰੋਜ ਦਮੇ ॥

ਦਿਲੇ ਪਰਵਾਨਹ ਓ ਬੁਲਬੁਲ ਬ ਤੋ ਕਾਰੇ ਦਾਰਦ ॥

ਰੂਇ-ਚੇਹਰਾ, ਮੂੰਹ। ਗੁਲਰੂਨਿ-ਫੁਲ ਵਰਗਾ। ਖ਼ੁਦ-ਆਪਣਾ। ਐ-ਹੇ, (ਸੰਬੋਧਨ ਵਾਕ)। ਸ਼ਮਾਅ-ਦੀਵਾ, ਬੱਤੀ। ਅਫ਼ਰੋਜ਼-ਚਮਕਾ, ਰੋਸ਼ਨ ਕਰ। ਦਮੇ-ਇਕ ਛਿਨ। ਬਰ-ਵਾਸਤੇ। ਪਰਵਾਨਹ-ਪਤੰਗਾ, ਭੰਬਟ। ਓ-ਅਤੇ। ਬ ਤੋ-ਨਾਲ ਤੇਰੇ। ਕਾਰੇ-ਕੰਮ।

ਅਰਥ—ਹੇ ਦੀਵੇ ! (ਤੂੰ) ਆਪਣੇ ਫੁਲ ਵਰਗੇ ਚੇਹਰੇ ਨੂੰ ਇਕ ਛਿਨ ਵਾਸਤੇ ਚਮਕਾ [ਰੋਸ਼ਨ ਕਰ]। (ਕਿਉਂਕਿ) ਭੰਬਟ ਅਤੇ ਬੁਲਬੁਲ (ਵਰਗਾ ਮੇਰਾ) ਦਿਲ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਕੰਮ ਰਖਦਾ ਹੈ।

ਬਹਰਿ ਦੀਵਾਨਹ ਅਗਰ ਸਿਲਸਿਲਹ ਹਾ ਮੇ ਸਾਜ਼ੰਦ ॥
ਦਿਲੇ 'ਗੋਯਾ' ਬ ਖ਼ਮੇ ਜ਼ੁਲਫ਼ ਕਰਾਰੇ ਦਾਰਦ ॥

ਬਹਰਿ-ਵਾਸਤੇ। ਦੀਵਾਨਹ-ਕਮਲਾ, ਸ਼ੌਦਾਈ। ਅਗਰ-ਜੇਕਰ। ਸਿਲਸਿਲਹ ਹਾ-ਜ਼ੰਜੀਰਾਂ। ਮੇ ਸਾਜ਼ੰਦ-ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਬ-ਸਾਥ। ਖ਼ਮੇ-ਟੇਡਾਪਨ, ਵਿੰਗ। ਕਰਾਰੇ-ਟਿਕਾਨਾ।

ਅਰਥ—ਜੇਕਰ ਦੀਵਾਨੇ ਵਾਸਤੇ ਜੰਜੀਰਾਂ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਨ (ਤਾਂ) ਨੰਦ ਲਾਲ ਦਾ ਦਿਲ ਜੁਲਫਾਂ ਦੇ ਕੁੰਡਲਾਂ ਨਾਲ ਟਿਕਾਣਾ ਰਖਦਾ ਹੈ।

ਪੰਜਾਬੀ ਉਲਥਾ—

ਕੇਹੜਾ ਹੈ ਲਟਬੌਰਾ ਜਗ ਵਿਚ, ਜੋ ਤ੍ਰਾਸ ਮਾਹੀ ਦਾ ਰਖਦਾ ਹੈ।
ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦੋਹੁੰ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਉਹ, ਜੋ ਦਾਸ਼ ਮਾਹੀ ਦਾ ਰਖਦਾ ਹੈ।
ਦੋਹੁੰ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਖ਼ੂਨ ਕਰੇਗੀ, ਸਮਝਿਆ ਹੁਣ ਇਸ ਗਲ ਨੂੰ ਮੈਂ,
ਮਸਤ ਨੈਨ ਜੋ ਤੇਰੇ ਮਾਹੀ, ਸੋ ਵਾਸ ਫਾਹੀ ਦਾ ਰਖਦਾ ਹੈ।
ਨੈਨ ਤੇਰੇ ਦੇ ਪਲੂ ਕਰਕੇ, ਲਹੂ ਜਿਗਰ ਦਾ ਹੋਯਾ ਲਾਲ,
ਦਿਲ ਦੀਵਾਨਾ ਮੇਰਾ ਅਜ ਉਹ, ਜੋ ਅਜਬ ਬਹਾਰਾਂ ਰਖਦਾ ਹੈ।
ਸ੍ਵਰਗ ਲੋਕ ਦੇ ਕਲਪ ਬ੍ਰਿਛ ਦੀ ਹਰਗਿਜ ਰਖਦਾ ਚਾਹ ਨਹੀਂ,

ਜੋ ਮਨਸੂਰ ਸ਼ਾਹ ਦੇ ਵਾਂਙੂ ਸਾਯਾ ਸੂਲੀ ਦਾ ਰਖਦਾ ਹੈ।
ਫੁਲ ਵਰਗਾ ਜੋ ਸੁੰਦਰ ਮੁਖੜਾ ਹੈ ਬੱਤੀ! ਚਮਕਾਓ ਜ਼ਰਾ,
ਦਿਲ ਪਰਵਾਨਾ ਬੁਲਬੁਲ ਵਾਂਙੂ ਕਾਰ ਤੇਰੇ ਸੰਗ ਰਖਦਾ ਹੈ।

ਗ਼ਜ਼ਲ ਨੰ: ੨੯

ਕਸੇ ਬਹਾਲੇ ਗ਼ਰੀਬਾਨੇ ਬੇਨਵਾ ਨ ਰਸੱਦ ॥
ਰਸੀਦੇਮ ਬ ਜਾਏ ਕਿ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨ ਰਸੱਦ ॥

ਕਸੇ–ਕੋਈ ਆਦਮੀ। ਬ-ਹਾਲੇ–ਹਾਲਤ ਉਤੇ। ਗ਼ਰੀਬਾਨੇ–ਗਰੀਬਾਂ ਦੀ। ਬੇ ਨਵਾ–ਮੰਗਣ ਵਲੇ, ਮੰਗਤੇ। ਰਸਦ–ਪਹੁੰਚਣਾ। ਰਸੀਦੇਮ–ਪੁਜਾ ਹਾਂ ਮੈਂ। ਬ ਜਾਏ–ਜਗ੍ਹਾ ਉਤੇ।

ਅਰਥ–ਕੋਈ ਭੀ ਆਦਮੀ ਮੰਗਤੇ ਗਰੀਬਾਂ ਦੇ ਹਾਲ ਉਤੇ ਨਹੀਂ ਪੁਜ ਸਕਦਾ। ਮੈਂ (ਉਸ) ਜਗ੍ਹਾ ਉਤੇ ਪੁਜ ਗਿਆ ਹਾਂ, ਜਿਥੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨਹੀਂ ਪੁਜ ਸਕਦਾ।

ਹਜ਼ਾਰ ਖ਼ੁਲਦੇ ਬਰੀਂ ਰਾ ਬ ਨੀਮ ਜੌ ਨ ਖਰੰਦ ॥
ਅਜ਼ਾ ਕਿ ਹੇਚ ਬਦਾਂ ਕੂਏ ਦਿਲਰੁਬਾ ਨ ਰਸੱਦ ॥

ਖ਼ੁਲਦੇ–ਸੁਰਗ, ਬਹਿਸ਼ਤ। ਬਰੀਂ–ਉਚੇ। ਰਾ–ਨੂੰ। ਬ–ਤੋਂ। ਨੀਮ ਜੌ–ਅੱਧਾ ਜੌਂ, (ਜੌਂ ਇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਅੰਨ, ਜੋ ਕ਼ਣਕ ਦੇ ਨਾਲ ਮਿਲਦਾ-ਜੁਲਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਤਾਸੀਰ ਵਿਚ ਠੰਡਾ, ਛੇਤੀ ਹਜ਼ਮ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਤੇ ਪਵਿਤ੍ਰ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ)। ਖਰੰਦ–ਖਰੀਦਣਾ, ਮੁਲ ਲੈਣਾ। ਅਜ਼ਾਂ–[ਅਜ਼× ਆਂ] ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ। ਹੇਚ–ਕੁਝ ਭੀ। ਬਦਾਂ–ਪੁਜਣਾ, ਜਾਣਾ, ਜਾਂਦਾ। ਕੂਏ–ਕੂਚੇ ਵਿਚ। ਦਿਲਰੁਬਾ–ਮਿਤ੍ਰ, ਪ੍ਰੀਤਮ।

ਅਰਥ–ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਉੱਚੇ ਸੁਰਗਾਂ ਨੂੰ (ਉਹ) ਅੱਧੇ ਜੌਂ ਤੋਂ ਭੀ ਖਰੀਦਦੇ ਨਹੀਂ ਹਨ। (ਕਿਉਂ) ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਪ੍ਰੀਤਮ ਦੇ ਕੂਚੇ ਵਿਚ — ਭੀ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ।

ਤਬੀਬੇ ਇਸ਼ਕ ਚੁਨੀਂ ਗੁਫ਼ਤਾ ਅਸਤ ਮੇ ਗੋਯੰਦ ॥
ਬ ਹਾਲਿ ਦਰਦਿ ਗ਼ਰੀਬਾਂ ਬ ਜੁਜ਼ ਖ਼ੁਦਾ ਨ ਰਸੱਦ ॥

ਤਬੀਬੇ—ਹਕੀਮ ਨੇ। ਚੁਨੀਂ—ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ। ਗੁਫ਼ਤਾ ਅਸਤ—ਆਖਿਆ ਹੈ। ਮੇ ਗੋਯੰਦ—ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਬ ਜੁਜ਼ ਖ਼ੁਦਾ—ਰੱਬ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ।

ਅਰਥ—ਇਸ਼ਕ ਦੇ ਹਕੀਮਾਂ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਖਿਆ ਹੈ, ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ--ਗਰੀਬ ਦੇ ਦੁਖ ਦੇ ਹਾਲ ਉਤੇ ਰੱਬ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ (ਹੋਰ ਕੋਈ) ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚ ਸਕਦਾ।

ਬਰਾਏ ਰੌਸ਼ਨੀਏ ਚਸ਼ਮਿ ਦਿਲ ਅਗਰ ਖ਼ਾਹੀ ॥
ਬਖ਼ਾਕਿ ਦਰਗਹੇ ਓ ਹੇਚ ਕੀਮੀਆ ਨ ਰਸੱਦ ॥

ਬਰਾਏ—ਵਾਸਤੇ। ਅਗਰ—ਜੇਕਰ। ਖ਼ਾਹੀ—ਤੂੰ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈਂ। ਬ—ਸਮਾਨ। ਖ਼ਾਕਿ—ਧੂੜੀ। ਦਰਗਹੇ—ਦਲੀਲਾਂ, ਬੂਹੇ। ਓ—ਉਸਦੇ। ਹੇਚ—ਕੋਈ। ਕੀਮੀਆ—ਮਮੀਰਾ, (ਇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬੂਟੀ, ਜੋ ਅੱਖਾਂ ਦੀ ਬੀਨਾਈ ਵਾਸਤੇ ਬਹੁਤ ਮੁਫੀਦ ਮੰਨੀ ਗਈ ਹੈ)।

ਅਰਥ--ਜੇਕਰ ਦਿਲ ਦੀਆਂ ਅਖਾਂ ਦੀ ਰੋਸ਼ਨੀ ਤੂੰ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈਂ। (ਤਾਂ) ਉਸ ਦੇ ਦਰ ਦੀ ਖ਼ਾਕ ਸਮਾਨ ਕੋਈ ਮਮੀਰਾ ਨਹੀਂ ਪੁਜ ਸਕਦਾ।

ਬ ਯਾਦਿ ਦੋਸ੍ਤ ਤਵਾਂ ਉਮਰ ਰਾ ਬਸਰ ਬੁਰਦਨ ॥
ਕਿ ਦਰ ਬਰਾਬਰੇ ਊ ਹੇਚ ਕੀਮੀਆ ਨ ਰਸੱਦ ॥

ਬ ਯਾਦਿ—ਯਾਦ ਵਿਚ। ਦੋਸਤ—ਮਿਤ੍ਰ। ਤਵਾਂ—ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਬਸਰ ਬੁਰਦਨ—ਗੁਜਾਰ ਦੇਣਾ। ਊ—ਉਸਦੇ। ਹੇਚ—ਕੋਈ। ਕੀਮੀਆ—ਰਸਾਇਣ (ਅਕਸੀਰ, ਪਾਰੇ ਨਾਲ ਤਾਂਬੇ ਨੂੰ ਸੋਨਾ ਬਣਾ ਦੇਣ ਦਾ ਨਾਮ ਰਸਾਇਣ ਹੈ)

ਅਰਥ—ਮਿਤਰ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿਚ ਹੀ ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਨੂੰ ਗੁਜ਼ਾ

ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। (ਕਿਉਂਕਿ) ਜੋ ਉਸਦੇ ਦਰ (ਦੀ ਖਾਕ ਦੇ) ਬਰਾਬਰ (ਹੋਰ) ਕੋਈ ਰਸਾਇਣ ਨਹੀਂ ਪੁਜ ਸਕਦੀ।

ਤਮਾਮ ਦੌਲਤਿ ਗੇਤੀ ਫ਼ਿਦਾਏ ਖ਼ਾਕਿ ਦਰਸ਼॥
ਕਿ ਤਾ ਫਿਦਾਸ਼ ਨ ਗਰਦਦ ਕਸੇ ਬਜਾ ਨ ਰਸੱਦ॥

ਤਮਾਮ–ਸਾਰੀ। ਗੇਤੀ–ਸੰਸਾਰ। ਫਿਦਾਇ–ਸਦਕੇ, ਵਾਰਨੇ। ਦਰਸ਼-[ਦਰ+ਸ਼] ਦਰਵਾਜੇ ਉਸਦੇ। ਕਿ ਤਾ–ਜਿੰਨਾ ਚਿਰ। ਫਿਦਾਸ਼–ਕੁਰਬਾਨ। ਗਰਦਦ–ਹੁੰਦਾ, ਹੋ ਜਾਂਦਾ। ਕਸੇ–ਕੋਈ ਆਦਮੀ। ਬਜ਼ਾ–ਜਗ੍ਹਾ ਉਤੇ।

ਅਰਥ–ਦੁਨੀਆ ਦੀ ਸਾਰੀ ਦੌਲਤ ਉਸਦੇ ਦਰ ਦੀ ਖ਼ਾਕ ਤੋਂ ਸਦਕੇ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। (ਕਿਉਂਕਿ) ਜਿੰਨਾ ਚਿਰ ਵਾਰਨੇ ਨਹੀਂ ਹੋ ਜਾਂਦਾ, (ਤਦ ਤਕ) ਕੋਈ ਭੀ ਆਦਮੀ ਟਿਕਾਣੇ ਤਕ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚ ਸਕਦਾ।

ਫ਼ਿਦਾਇ ਖ਼ਾਕਿ ਦਰਸ਼ ਮੇ ਸ਼ਵਦ ਅਜ਼ਾਂ 'ਗੋਯਾ'॥
ਕਿ ਹਰ ਕਿ ਖ਼ਾਕਿ ਨ ਗਰਦਦ ਬ ਮੁੱਦਆ ਨ ਰਸੱਦ॥

ਫਿਦਾਇ-ਵਾਰਨੇ, ਸਦਕੇ। ਮੇ ਸ਼ਵਦ–ਹੋ ਗਿਆ। ਅਜ਼ਾਂ–ਉਸਦੀ। ਹਰ ਕਿ–ਜੇਹੜਾ ਕੋਈ। ਗਰਦਦ–ਹੋਇਆ। ਬ ਮੁੱਦਆ–ਮਤਲਬ ਤਕ।

ਅਰਥ–ਨੰਦ ਲਾਲ ਉਸਦੇ ਦਰ ਦੀ ਖ਼ਾਕ ਤੋਂ ਕੁਰਬਾਨ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। (ਕਿਉਂਕਿ) ਜੇਹੜਾ ਖ਼ਾਕ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ (ਉਹ) ਮਤਲਬ ਤਕ ਨਹੀਂ ਪੁਜ ਸਕਿਆ।

ਪੰਜਾਬੀ ਉਲਥਾ–

ਸਾਈਂ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਹੈ ਉਥੇ, ਜਿਥੇ ਪੁਜ ਨ ਸਕਦਾ ਕੋਈ।
ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਭੀ ਪਹੁੰਚ ਨਾ ਸਕੇ, ਜਿਥੇ ਜਾ ਅਸਾਡੀ ਹੋਈ।
ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਸੁਖ ਬਹਿਸ਼ਤਾਂ ਸੰਦੇ, ਅੱਧੋ ਜੌਂ ਤੋਂ ਲੈਂਦੇ ਨਹੀਂ,

ਕਿਉਂ ਜੋ ਪ੍ਰੀਤਮ ਕੂਹੇ ਅੰਦਰ, ਤਿਨ੍ਹਾਂ ਨਾ ਮਿਲਦੀ ਢੋਈ।
ਵੈਦ ਸਿਆਣੇ ਤੋਂ ਜਾ ਪੁਛਿਆ ਦਾਰੂ ਰੋਗ ਇਸ਼ਕ ਦਾ ਮੈਂ,
ਕਿਹਾ ਉਸ ਬਿਨ ਰੱਬ ਦੇ ਦਾਰੂ, ਕੁਝ ਹੋਰ ਨਾ ਇਸ ਨੂੰ ਪੋਹੀ।
ਦਿਲ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ਹਨੇਰਾ, ਜੇ ਚਾਨਣ ਦੀ ਚਾਹ ਕਰੇਂ,
ਸਤਸੰਗ ਦੇ ਦਰ ਦੀ ਧੂੜੀ, ਇਹ ਜਾਣ ਮਮੀਰਾ ਸੋਈ।
ਸਿਮਰਨ ਪ੍ਰੀਤਮ ਵਿਚ ਅਸਾਂ ਨੇ, ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਗੁਜਾਰ ਲਈ,
ਉਸ ਦੇ ਸਮ ਨਹੀਂ ਲਖ ਰਸਾਇਣ, ਪਹੁੰਚ ਨ ਸਕਦਾ ਕੋਈ।
ਵਾਰਾਂ ਦੌਲਤ ਕੁਲ ਦੁਨੀਆ ਦੀ, ਉਸ ਦੇ ਦਰ ਦੀ ਧੂੜੀ ਤੋਂ,
ਜਦ ਤਕ ਸਦਕੇ ਕੀਤਾ ਨਾਹੀਂ, ਪਹੁੰਚ ਨਾ ਓਥੇ ਹੋਈ।
ਨੰਦ ਲਾਲ ਹੈ ਸਦਕੇ ਹੋਇਆ, ਉਸਦੇ ਦਰ ਦੀ ਧੂੜੀ ਤੋਂ,
ਕਿਉਂ ਜੋ ਮਰ ਕੇ ਮਿਟੀ ਹੋਇਆ, ਮਤਲਬ ਪਾਂਦਾ ਸੋਈ।

ਗ਼ਜ਼ਲ ਨੰ: ੩੦

ਮੁਸ਼ਤੇ ਖ਼ਾਕਿ ਦਰਗਹੇ ਓ ਕੀਮੀਆਗਰ ਮੇ ਕੁਨਦ ॥
ਹਰ ਗਦਾ ਰਾ ਬਾਦਸ਼ਾਹੇ ਹਫ਼ਤ ਕਿਸ਼ਵਰ ਮੇ ਕੁਨਦ ॥

ਮੁਸ਼ਤੇ–ਮੁਠੀ ਭਰ,(ਜਿੰਨੀ ਮੁਠ ਵਿਚ ਆ ਜਾਵੇ,ਓਨੀ ਕੁ)। ਦਰਗਹੇ–ਬੂਹੇ ਦੀ। ਕੀਮੀਆਗਰ–ਰਸਾਇਣੀ, (ਜੋ ਪਾਰੇ ਵਗੈਰਾ ਨਾਲ ਤਾਂਬੇ ਨੂੰ ਸੋਨਾ ਜਾਂ ਕਲੀ ਨੂੰ ਚਾਂਦੀ ਬਣਾ ਸਕਦਾ ਹੈ)। ਮੇ ਕੁਨਦ–ਬਣਾ ਦੇਂਦੀ ਹੈ। ਹਰ–ਹਰ ਇਕ। ਗਦਾ ਰਾ–ਮੰਗਤੇ ਨੂੰ। ਹਫ਼ਤ–ਸੱਤ, ੭। ਕਿਸ਼ਵਰ–ਵਲੈਤਾਂ।

ਅਰਥ–ਉਸ ਦੇ ਦਰ ਦੀ ਮੁਠੀ ਭਰ ਖ਼ਾਕ(ਬੰਦੇ ਨੂੰ) ਕੀਮੀਆਗਰ ਬਣਾ ਦੇਂਦੀ ਹੈ। ਹਰ ਇਕ ਮੰਗਤੇ ਨੂੰ ਸੱਤਾਂ ਵਲੈਤਾਂ ਦਾ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਬਣਾ ਦੇਂਦੀ ਹੈ।

ਖ਼ਾਕਿ ਦਰਗਾਹੇ ਤੋ ਸਦ ਤਾਜ ਅਸ੍ਤ ਬਹਰੇ ਫ਼ਰਕਿ ਮਾ
ਆਸੀਅਮ ਗਰ ਦਿਲ ਹਵਾਏ ਤਾਜੋ ਅਫ਼ਸਰ ਮੇ ਕੁਨਦ

ਤੋ--ਤੇਰੇ। ਸਦ—ਸੈਂਕੜੇ। ਤਾਜ--ਰਾਜ ਮੁਕਟ (ਕਲਗੀ ਜਿਗਹ ਆਦਿਕ)। ਅਸਤ--ਹੈ, ਹਨ। ਬਹਰੇ--ਵਾ, ਤੇ। ਫ਼ਰਕਿ--ਸਿਰ ਦੀ ਖੋਪਰੀ (ਭਾਵ ਸਿਰ) ਲਈ। ਆਸੀ—ਗੁਨਹਗਾਰ, ਪਾਪੀ। ਅਮ--ਹਾਂ। ਗਰ--ਜੇਕਰ। ਦਿਲ ਹਵਾਏ--ਦਿਲ ਦੀ ਖ਼ਾਹਸ਼। ਤਾਜੋ ਅਫ਼ਸਰ—[ਤਾਜ ਵ ਅਫ਼ਸਰ] ਤਾਜ ਅਤੇ ਹਕੂਮਤ।

ਅਰਥ—ਤੇਰੇ ਦਰ ਦੀ ਖ਼ਾਕ ਮੇਰੇ ਸਿਰ ਲਈ ਸੈਂਕੜੇ ਰਾਜ ਮੁਕਟ ਹਨ। ਜੇਕਰ ਦਿਲ ਤਾਜ ਤੇ ਹਕੂਮਤ ਦੀ ਖ਼ਾਹਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ, (ਤਾਂ) ਗੁਨਾਹਗਾਰ ਹੈ।

ਕੀਮੀਆਗਰ ਗਰ ਜ਼ਿ ਮਿਸ ਸਾਜ਼ਦ ਤਿਲਾ ਈਂ ਦੂਰ ਨੇਸ੍ਤ
ਤਾਲਿਬੇ ਹਕ ਖ਼ਾਕਿ ਰਾ ਖ਼ੁਰਸ਼ੀਦਿ ਅਨਵਰ ਮੇ ਕੁਨਦ

ਕੀਮੀਆਗਰ--ਰਸਾਇਣੀ। ਗਰ--ਜੇਕਰ। ਜ਼ਿ--[ਅਜ਼] ਤੋਂ। ਮਿਸ—ਤਾਂਬਾ ਸਾਜ਼ਦ--ਬਣਾ ਦੇਂਦਾ ਹੈ। ਤਿਲਾ—ਸੋਨਾ। ਈਂ ਦੂਰ ਨੇਸਤ--ਇਹ ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਹੈ, (ਭਾਵ ਏਹ ਕੋਈ ਅਚਰਜ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਹੈ)। ਤਾਲਿਬੇ ਹਕ- ਰੱਬ ਦੀ ਖੋਜ ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ਖ਼ੁਰਸੀਦਿ--ਸੂਰਜ ਦੇ ਸਮਾਨ। ਅਨਵਰ--ਚਮਕ ਵਾਲਾ, (ਭਾਵ ਵਿਚ ਸੋਨਾ ਹੈ)।

ਅਰਥ—ਜੇਕਰ ਰਸਾਇਣੀ ਪੁਰਸ਼ ਤਾਂਬੇ ਤੋਂ ਸੋਨਾ ਬਣਾ ਦੇਂਦਾ ਹੈ (ਤਾਂ) ਇਹ ਕੋਈ ਅਚਰਜ ਗਲ ਨਹੀਂ ਹੈ। (ਕਿਉਂਕਿ) ਰੱਬ ਦੀ ਖੋਜ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਪੁਰਸ਼ ਮਿਟੀ ਨੂੰ ਸੂਰਜ ਸਮਾਨ ਚਮਕ ਵਾਲਾ [ਸੋਨਾ] ਬਣਾ ਦੇਂਦਾ ਹੈ।

ਸ਼ਿਅਰ 'ਗੋਯਾ' ਹਰ ਕਸੇ ਕੋ ਬਿਸ਼ਨਵਦ ਅਜ਼ ਜਾਨੋ ਦਿਲ

ਦਿਲਸ਼ ਪਰਵਾਹਿ ਲਾਲੋ ਕਾਨਿ ਗੌਹਰ ਮੇ ਕੁਨਦ

ਸ਼ਿਅਰ--ਬੈਂਤ, ਕਵਿਤਾ । ਹਰ ਕਸੇ-ਜੇਹੜਾ ਕੋਈ ਆਦਮੀ । ਬਿਸ਼ਨਵਦ--ਸੁਣਦਾ ਹੈ। ਅਜ਼ ਜਾਨੋ ਦਿਲ--ਜਾਨ ਤੇ ਦਿਲ ਨਾਲ (ਭਾਵ ਮਨ ਦੇਕੇ ਧਿਆਨ ਨਾਲ)। ਕੈ--ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਕਿਵੇਂ। ਦਿਲ ਸ਼--ਦਿਲ ਉਸਦਾ। ਲਾਲੋ--ਲਾਲ ਅਤੇ। ਕਾਨਿ--ਖਾਨ, (ਉਹ ਜਗ੍ਹਾ ਜਿਥੋਂ ਕਿਸੇ ਚੀਜ਼ ਦੀ ਪੈਦਾਇਸ਼ ਹੋਵੇ, ਜਿਵੇਂ ਕੋਲੇ ਦੀ ਕਾਨ), ਗੌਹਰ--ਮੋਤੀ।

ਅਰਥ–ਜੇਹੜਾ ਕੋਈ ਆਦਮੀ ਨੰਦ ਲਾਲ ਦੀ ਕਵਿਤਾ ਨੂੰ ਮਨ ਦੇਕੇ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਸੁਣ ਲੈ ਦਾ ਹੈ। ਕਿਵੇਂ ਉਸ ਦਾ ਦਿਲ ਲਾਲ ਅਤੇ ਮੋਤੀਆਂ ਦੀ ਖਾਨ ਦੀ ਪਰਵਾਹ ਕਰਦਾ ਹੈ ? (ਭਾਵ–ਉਸਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਲਾਲਾਂ ਤੇ ਮੋਤੀਆਂ ਦੀ ਪਰਵਾਹ ਨਹੀਂ ਹੈ)।

ਪੰਜਾਬੀ ਉਲਥਾ–

ਤੇਰੇ ਦਰ ਦੀ ਖ਼ਾਕ ਦੀ ਮੁੱਠੀ ਕੀਮੀਆਗਰ ਬਣਾ ਦੇਂਦੀ।
ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਸੱਤ ਵਲੈਤਾਂ ਦਾ ਉਹ, ਮੰਗਤੇ ਤਾਈਂ ਬਣਾ ਦੇਂਦੀ।
ਦਰ ਤੇਰੇ ਦੀ ਖ਼ਾਕ ਪ੍ਰੀਤਮ, ਸਿਰ ਮੇਰੇ ਤਾਜ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਹਨ,
ਤਾਜ ਹਕੂਮਤ ਚਾਹ ਜੋ ਦਿਲ ਵਿਚ, ਪਾਪੀ ਮੋਹਿ ਬਣਾ ਦੇਂਦੀ।
ਤਾਂਬਾ ਕਰੇ ਰਸੈਣੀ ਸੋਨਾ, ਇਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਅਚਰਜ ਨਹੀਂ,
ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਖੋਜ ਵਾਲੇ ਗੁਰ ਮੇਰੇ, ਸੂਰਜ ਖਾਕ ਬਣਾ ਦੇਂਦੀ।
ਨੰਦ ਲਾਲ ਦੀ ਕਵਿਤਾ ਨੂੰ ਜੋ ਨਰ ਧਿਆਨ ਲਾਇਕੇ ਸੁਣਸੀ,
ਲਾਲ ਮੋਤੀਆਂ ਕਾਨ ਤੋਂ ਉਸਨੂੰ, ਬੇਪਰਵਾਹ ਬਣਾ ਦੇਂਦੀ।

ਗ਼ਜ਼ਲ ਨ: ੩੧

ਮਿਸਲੇ ਦਹਾਨਿ ਤੰਗੇ ਤੋ ਤੁੰਗੇ ਸ਼ਕਰ ਨ ਬਾਸ਼ਦ ॥
ਈਂ ਮਿਸਲ ਰਾ ਕਿ ਗੁਫ਼ਤਮ ਜ਼ੀ ਖ਼ੂਬ ਤਰਨ ਬਾਸ਼ਦ॥

ਮਿਸਲੇ–ਵਾਂਗੂੰ। ਦਹਾਨਿ–ਮੂੰਹ। ਤੋ–ਤੇਰੇ। ਤੁੰਗੇ--ਬੋਰੀ, ਕੁਜਸ, ਕੰਦ

(੨) ਮਿਠਾਸ, (ਪਿਆਲੀਆਂ ਵਿਚ ਜ਼ਮਾਈ ਹੋਈ ਖੰਡ ਦੀ ਡਲੀ, ਜੋ ਪਿਆਲੀ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਵਰਗੀ ਬਣੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ)। ਸ਼ਕਰ-ਖੰਡ। ਬਾਸ਼ਦ-ਹੁੰਦੀ। ਮਿਸਲ-ਮਿਸਾਲ, ਉਦਾਹਰਣ, ਪ੍ਰਮਾਣ। ਗੁਫ਼ਤਮ-ਆਖਿਆ ਹੈ ਮੈਂ। ਖ਼ੂਬ ਤਰ-ਬਹੁਤ ਚੰਗਾ। ਖ਼ੂਬ-ਚੰਗਾ।

ਅਰਥ-ਤੇਰੇ ਮੂੰਹ ਦੇ ਕੂਜੇ ਵਾਂਗੂੰ ਖੰਡ ਦਾ ਕੂਜਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦ (ਅਰਥਾਤ ਖੰਡ ਦੇ ਕੂਜੇ ਨਾਲ ਤੁਹਾਡੀ ਜ਼ਬਾਨ ਦੀ ਸ਼ੀਰੀ ਮਿਠੀ ਹੈ) ਇਹ ਮਿਸਾਲ ਜੋ ਕਿ ਮੈਂ ਕਹੀ ਹੈ, ਇਹ ਭੀ ਬਹੁਤ ਚੰਗੀ (ਮਲੂ ਨਹੀਂ ਹੰਦੀ।

ਬਾ ਹਿਜ਼ਰ ਆਸ਼ਨਾ ਸ਼ੌ ਗਰ ਤਾਲਬੇ ਵਿਸਾਲੀ॥
ਰਹ ਕੈ ਬਰੀਂ ਬ ਮੰਜ਼ਿਲ ਤਾ ਰਹਿਬਰ ਨਾ ਬਾਸ਼ਦ॥

ਬਾ-ਨਾਲ। ਹਿਜਰ-ਵਿਛੋੜੇ। ਆਸ਼ਨਾ-ਵਾਕਫ਼। ਸ਼ੌ-ਹੋ ਜਾਹੁ। ਗਰ-ਜੇਕਰ। ਤਾਲਬੇ-ਲੋੜਵੰਦ, ਖ਼ੋਜੀ, ਢੂੰਡਾਊ। ਵਿਸਾਲੀ-ਮਿਲਾਪ ਦਾ। ਰਹਿ-ਰਾਹ। ਕੈ-ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ। ਬਰੀਂ-ਉਤੇ। ਬ ਮੰਜ਼ਿਲ-ਮੰਜ਼ਲ ਉਤੇ, ਅਸਲੀ ਟਿਕਾਨੇ ਉਤੇ। ਤਾ-ਜਦ ਤਕ। ਰਹਿਬਰ-ਰਾਹ ਵਿਖਾਉਣ ਵਾਲਾ, ਆਗੂ, ਭਾਵ-ਗੁਰੂ।

ਅਰਥ-ਜੇਕਰ (ਤੂੰ ਮਿਤਰ ਦੇ) ਮਿਲਾਪ ਦਾ ਲੋੜਵੰਦ ਹੈਂ, (ਤਾਂ ਵਿਛੋੜੇ ਨਾਲ ਵਾਕਬ ਹੋ। ਮੰਜ਼ਲ ਦੇ ਰਾਹ ਉਤੇ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਹੁੰ ਜਾਵੇਂਗਾ, ਜਦ ਤਕ ਆਗੂ (ਨਾਲ) ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ।

ਦਾਮਨਿ ਚਸ਼ਮ ਮਿਗੁਜ਼ਾਰ ਅਜ਼ ਦਸ੍ਤ ਹਮਚੁ ਮਿਯਗਾਂ॥
ਤਾ ਜੇਬਿ ਆਰਜ਼ੂਹਾ ਪੁਰ ਅਜ਼ ਗੌਹਰ ਨ ਬਾਸ਼ਦ

ਦਾਮਨਿ-ਪੱਲਾ। ਚਸ਼ਮ-ਅੱਖ। ਮਿ ਗੁਜ਼ਾਰ-ਨਾ ਛੱਡ। ਅਜ਼ ਦਸਤ-ਹੱਥ ਤੋਂ। ਹਮਚੁ-ਵਾਂਗੂੰ। ਮਿਯਗਾਂ-ਝਿਮਨੀਆਂ। ਤਾ-ਜਦ ਤਕ। ਜੇਬਿ-ਖੀਸਾ ਬੋਝਾ, ਪਾਕਟ। ਆਰਜ਼ੂਹਾ-[ਆਰਜ਼ੂ ਦਾ ਬਾ: ਬ:] ਬੇਨਤੀਆਂ, (੨)

ਕਾਮਨਾ, (੩) ਮਨ ਦੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਦੇ ਫੁਰਨੇ। ਪੁਰ-ਭਰ ਜਾਣਾ। ਅਜ਼-ਸੇ ਨਾਲ। ਗੌਹਰ-ਮੋਤੀ। ਬਾਸ਼ਦ-ਹੁੰਦਾ।

ਅਰਥ-ਅੱਖ ਦਾ ਲੜ ਹੱਥ ਤੋਂ ਨਾ ਛੱਡ, ਝਿੰਮਨੀਆਂ ਵਾਂਗੂ। ਜਦ ਤਕ ਕਾਮਨਾ ਰੂਪ ਖੀਸਾ ਮੋਤੀਆਂ ਨਾਲ ਪੁਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਅਰਥਾਤ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਚਿਰ ਕਾਮਨਾ ਦਾ ਖੀਸਾ ਭਰ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ ਜਾਂ ਕਾਮਨਾ ਪੂਰਨ ਨਹੀਂ ਹੋ ਜਾਂਦੀ।

ਸ਼ਾਖੇ ਉਮੀਦ ਆਸ਼ਿਕ ਹਰ ਗਿਜ਼ ਸਮਰ ਨ ਗੀਰਦ॥
ਅਜ਼ ਅਸ਼ਕ ਆਬਿ ਮਿਯਗਾਂ ਤਾ ਸਬਜ਼ ਤਰ ਨ ਬਾਸ਼ਦ॥

ਸਾਖੇ-ਟਾਹਣੀ। ਉਮੀਦ-ਆਸ਼ਾ। ਹਰਗਿਜ਼-ਕਦੇ ਭੀ। ਸਮਰ-ਫਲ। ਗੀਰਦ-ਫੜਦੀ। ਅਸ਼ਕ-ਅਥਰੂ, ਹੰਝੂ। ਆਬਿ-ਪਾਣੀ ਨਾਲ। ਤਾ-ਜ਼ਦ ਤਕ। ਸਬਜ਼ ਤਰ-ਬਹੁਤ ਹਰੀ।

ਅਰਥ-ਆਸ਼ਕ ਦੀ ਆਸ਼ਾ (ਰੂਪ) ਟਾਹਣੀ ਕਦੇ ਭੀ ਫਲ ਨਹੀਂ ਫੜਦੀ (ਭਾਵ-ਆਸ਼ਾ ਪੂਰੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ)। ਜਦ ਤਕ ਕਿ ਝਿੰਮਨੀਆਂ ਦੇ ਹੰਝੂਆਂ ਦੇ ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਰੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ।

ਐ ਬੁਲਫਜ਼ੂਲ ਗੋਯਾ ਅਜ਼ ਇਸ਼ਕੇ ਓ ਮਜ਼ਨ ਦਮ॥
ਕੋ ਪਾ ਨਿਹਦ ਦਰੀਂ ਰਾਹ ਆਂ ਰਾ ਕਿ ਸਰ ਨ ਬਾਸ਼ਦ॥

ਬੁਲ ਫਜ਼ੂਲ-ਬਿਅਰਥ ਬਕਵਾਸੀ, ਗੱਪੀ। ਮਜ਼ਨ-ਨਾ ਮਾਰ। ਪਾ-ਪੈਰ। ਨਿਹਦ-ਰਖਦਾ। ਦਰੀਂ ਰਾਹ-ਇਸ ਰਾਹ ਵਿਚ। ਆਂ ਰਾ-ਉਸ ਦਾ। ਸਰ-ਸਿਰ। ਬਾਸ਼ਦ-ਹੁੰਦਾ।

ਅਰਥ-ਹੇ ਗੱਪਾਂ ਮਾਰਨ ਵਾਲੇ ਨੰਦ ਲਾਲ! ਉਸ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ ਦਮ ਨਾ ਮਾਰ। (ਕਿਉਂ) ਜੋ ਇਸ ਰਾਹ ਵਿਚ ਪੈਰ ਰਖਦਾ ਹੈ, ਉਸਦੇ (ਧੜ ਉਤੇ) ਸਿਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ।

ਪੰਜਾਬੀ ਉਲਥਾ–

ਤੇਰੇ ਮੂੰਹ ਦੀ ਗੱਲ ਮਿਠੀ ਸਮ ਖੰਡ ਮਿਠੀ ਭੀ ਨਾਹੀਂ।
ਏਹ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤ ਕਿਹਾ ਜੋ ਮੈਂ ਹੈ, ਚੰਗਾ ਢੁਕਦਾ ਨਾਹੀਂ।
ਜੇ ਮਿਲਾਪ ਦੀ ਇਛਾ ਰਖੇਂ, ਜਾਣੂ ਹੋਹੁ ਵਿਛੋੜੇ ਦਾ,
ਮੰਜਲ ਰਾਹੁ ਪੁਰ ਜਾਵੇ ਕਿਕੁਰ, ਆਗੂ ਜਿਸਦਾ ਨਾਹੀਂ।
ਲੜ ਅੱਖਾਂ ਦਾ ਛਡ ਨਾ ਹਥੋਂ, ਝਿੰਮਣੀਆਂ ਦੇ ਵਾਂਗੂੰ,
ਖੀਸਾ ਭਰੇ ਕਾਮਨਾ ਜਦ ਤਕ, ਨਾਲ ਮੋਤੀਆਂ ਨਾਹੀਂ।
ਪ੍ਰੇਮ ਆਸ਼ਾ ਟਾਹਣੀ ਉਤੇ, ਕਦੇ ਭੀ ਫਲ ਨਾ ਲਗਦਾ,
ਪਾਣੀ ਹੰਝੂ ਝਿੰਮਣੀਆਂ ਸੰਗ, ਜੋ ਹਰੀ ਹੋਂਵਦੀ ਨਾਹੀਂ।
ਹੇ ਬਕਵਾਸੀ ਨੰਦ ਲਾਲ ! ਸੁਣ, ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ ਦਮ ਨਾ ਮਾਰੀਂ,
ਇਸ ਰਾਹ ਉਤੇ ਪੈਰ ਉਹ ਰਖੇ, ਧੜ ਸਿਰ ਜਿਸਦਾ ਨਾਹੀਂ।

ਗ਼ਜ਼ਲ ਨੰ: ੩੨

ਗੁਲੇ ਹੋਲੀ ਬ ਬਾਗ਼ੇ ਦਹਰ ਬੂ ਕਰਦ ॥
ਲਬੇ ਚੂੰ ਗ਼ੁੰਚਹ ਰਾ ਫ਼ਰਖੰਦਹ ਖ਼ੂ ਕਰਦ ॥

ਗੁਲੇ–ਫੁਲ। ਬਾਗ਼ੇ–ਬਾਗ਼ ਦੇ। ਬ–ਨਾਲ। ਦਹਰ–ਜਗਤ। ਬੂ–ਵਾਸ਼ਨਾ। ਕਰਦ–ਕਰ ਦਿਤਾ। ਲਬੇ–ਬੁਲ੍ਹਾਂ, ਹੋਠਾਂ। ਚੂੰ–ਵਰਗਾ, ਜੇਹਾ। ਗ਼ੁੰਚਹ–ਅਣਖਿੜੀ ਕਲੀ। ਰਾ–ਨੂੰ। ਫ਼ਰਖੰਦਹ–ਖਿੜਿਆ ਹੋਇਆ। ਖ਼ੂ ਕਰਦ–ਖ਼ੂਬ ਕਰ ਦਿਤਾ।

ਅਰਥ–ਹੋਲੀ ਦੇ ਫੁਲ ਨਾਲ, ਜਗਤ ਬਾਗ ਨੂੰ (ਕੁਦਰਤ ਨੇ) ਵਾਸ਼ਨਾ ਵਾਲਾ ਕਰ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਬੁਲ੍ਹਾਂ ਵਰਗੇ ਗ਼ੁੰਚੇ ਨੂੰ ਖਿੜਾਉ ਨੇ ਖ਼ੂਬ [ਸੋਹਣਾ] ਕਰ ਦਿਤਾ ਹੈ।

ਗੁਲਾਬੋ ਅੰਬਰੋ ਮੁਸ਼ਕੋ ਅਬੀਰੋ ॥

ਚੂੰ ਬਾਰਾਂ ਬਾਰਸ਼ੇ ਅਜ਼ ਸੂ ਬ ਸੂ ਕਰਦ ॥

ਮੁਸ਼ਕੋ–ਕਸਤੂਰੀ । ਅਬੀਰੋ–ਅਲਤਾ,(ਲਾਲ ਰੰਗ ਨਾਲ ਰੰਗਿਆ ਹੋਇਆ ਆਟਾ) । ਬਾਰਾਂ–ਮੀਂਹ । ਸੂ ਬ ਸੂ–ਦਿਸ਼ਾ ਬ ਦਿਸ਼ਾ,(ਭਾਵ ਹਰ ਪਾਸਿਓਂ)

ਅਰਥ–ਗੁਲਾਬ, ਮੁਸ਼ਕੰਬਰ, ਕਸਤੂਰੀ (ਦੀ ਸੁਗੰਧੀ ਵਾਲਾ) ਅਲਤਾ, ਮੀਂਹ ਵਾਂਗੂੰ ਦਿਸ਼ਾ ਬ ਦਿਸ਼ਾ ਤੋਂ ਬਰਖਾ ਕਰਨ ਲਗ ਪਿਆ ਹੈ।

ਜ਼ਹੇ ਪਿਚਕਾਰੀਏ ਪੁਰ ਜ਼ਅਫ਼ਰਾਨੀ ॥
ਕਿ ਹਰ ਬੇਰੰਗ ਰਾ ਖ਼ੁਸ ਰੰਗੋ ਬੂ ਕਰਦ॥

ਜ਼ਹੇ–ਵਾਹ ਵਾਹ । ਪਿਚਕਾਰੀ–ਪਾਣੀ ਉਡਾਉਣ ਵਾਲਾ ਪੰਪ । ਪੁਰ–ਭਰੀ ਹੋਈ । ਜ਼ਾਫ਼ਰਾਨੀ–ਕੇਸਰ ਦੇ ਰੰਗ ਵਾਲਾ ਪਾਣੀ । ਕਿ–ਜੋ । ਹਰ–ਸਾਰੇ । ਬੇ ਰੰਗ–ਰੰਗ ਤੋਂ ਹੀਣੇ । ਖੁਸ ਰੰਗੋ ਬੂ–ਚੰਗੇ ਰੰਗ ਵਾਲਾ ਅਤੇ ਵਾਸ਼ਨਾ ।

ਅਰਥ–ਕੇਸਰ ਘੋਲੇ ਹੋਏ ਪਾਣੀ ਦੀ ਭਰੀ ਹੋਈ ਪਿਚਕਾਰੀ ਵਾਹ ਵਾਹ ਹੈ, ਜਿਸਨੇ ਹਰ ਇਕ ਰੰਗ ਹੀਣੀ (ਚੀਜ਼) ਨੂੰ ਚੰਗੇ ਰੰਗ ਅਤੇ ਵਾਸ਼ਨਾ ਵਾਲਾ ਕਰ ਦਿਤਾ ਹੈ।

ਗੁਲਾਲ ਅਫ਼ਸਾਨੀ ਅਜ਼ ਦਸਤੇ ਮੁਬਾਰਕ ॥
ਜ਼ਮੀਨੋ ਆਸਮਾਂ ਰਾ ਸੁਰਖ ਰੂ ਕਰਦ ॥

ਗੁਲਾਲ–ਅਲਤਾ । ਅਫ਼ਸਾਨੀ–ਉਡਾਉਣਾ । ਦਸਤ–ਹਥ । ਅਜ਼–ਮੇ, ਨਾਲ । ਮੁਬਾਰਕ–ਪਵਿਤ੍ਰ । ਸੁਰਖ ਰੂ–ਲਾਲ ਚੇਹਰਾ ।

ਅਰਥ–(ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ) ਪਵਿਤ੍ਰ ਹੱਥ ਨਾਲ ਅਲਤਾ ਉਡਾ ਕਰ ਕੇ ਧਰਤੀ ਤੇ ਅਕਾਸ਼ ਨੂੰ ਲਾਲ ਚੇਹਰੇ ਵਾਲਾ (ਭਾਵ ਲਾਲੋ ਲਾਲ) ਕਰ ਦਿਤਾ ।

ਦੋ ਆਲਮ ਗਸ਼ਤ ਰੰਗੀਂ ਅਜ਼ ਤੁਫੈਲਸ਼ ॥

ਚੁ ਸ਼ਾਹਮ ਜਾਮਾ ਰੰਗੀਂ ਦਰ ਗੁਲੂ ਕਰਦ॥

ਆਲਮ–ਲੋਕ । ਗਸ਼ਤ–ਹੋ ਗਏ । ਰੰਗੀਂ–ਰੰਗੀਨ, ਲਾਲੋ ਲਾਲ। ਤੁਫੈਲਸ਼–ਬਦਲੇ ਉਸਦੇ, ਵਸੀਲੇ ਉਸਦੇ। ਚੁ–ਜਮ। ਸ਼ਾਹਮ–ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਮੇਰੇ, (ਭਾਵ–ਮੇਰੇ ਕਲਗੀਧਰ ਸ੍ਵਾਮੀ ਜੀ) । ਜਾਮਾ–ਪੁਸ਼ਾਕਾ । ਦਰ ਗੁਲੂ–ਗਲ ਦੇ ਵਿਚ।

ਅਰਥ–ਉਸ ਦੀ ਤੁਫੈਲ ਨਾਲ ਦੋਵੇਂ ਲੋਕ [ਲੋਕ-ਪ੍ਰਲੋਕ] ਲਾਲੋ ਲਾਲ ਹੋ ਗਏ ਹਨ, ਜੋ ਮੇਰੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ (ਆਪਣੇ) ਗਲ ਵਿਚਲਾ ਪੁਸ਼ਾਕਾ ਰੰਗੀਨ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ।

ਕਸੇ ਕੋ ਦੀਦ ਦੀਦਾਰੇ ਮੁਕੱਦਸ॥
ਮੁਰਾਦੇ ਉਮਰ ਰਾ ਹਾਸਿਲ ਨਿਕੋ ਕਰਦ॥

ਕਸੇ ਕੋ–ਜਿਸ ਕਿਸੇ ਨੇ। ਦੀਦ–ਵੇਖ ਲਿਆ ਹੈ। ਦੀਦਾਰੇ–ਦਰਸ਼ਨ ਨੂੰ। ਮੁਕੱਦਸ–ਪਵਿਤ੍ਰ । ਮੁਰਾਦ–ਫਲ, ਲਾਭ । ਉਮਰ–ਜਿੰਦਗੀ । ਹਾਸਿਲ–ਪ੍ਰਾਪਤ। ਨਿਕੋ–ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ।

ਅਰਥ–ਜਿਸ ਕਿਸੇ ਨੇ (ਇਸ ਵੇਲੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ) ਪਵਿਤ੍ਰ ਦਰਸ਼ਨ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ ਹੈ (ਉਸ ਨੇ) ਜਿੰਦਗੀ ਦੇ ਫਲ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ।

ਸ਼ਵਦ ਕੁਰਬਾਨੇ ਖ਼ਾਕਿ ਰਾਹਿ ਸੰਗਤ॥
ਦਿਲੇ ਗੋਯਾ ਹਮੀਂ ਬਸ ਆਰਜ਼ੂ ਕਰਦ॥

ਸ਼ਵਦ–ਹੋਵੇ। ਕੁਰਬਾਨੇ–ਸਦਕੇ । ਹਮੀਂ–ਏਹੋ ਹੀ। ਆਰਜ਼ੂ–ਇਛਾ, ਕਾਮਨਾ।

ਅਰਥ–(ਮੈਂ) ਸੰਗਤ ਦੇ ਰਾਹ ਦੀ ਖ਼ਾਕ ਉਤੋਂ ਵਾਰਨੇ ਹੋ ਜਾਵਾਂ ਨੰਦ ਲਾਲ ਦੇ ਦਿਲ ਨੇ, ਬੱਸ (ਇਕ) ਏਹੋ ਹੀ ਇੱਛਾ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਹੈ।

ਪੰਜਾਬੀ ਉਲਥਾ—

ਫੁਲ ਹੋਲੀ ਨੇ ਜਗਤ ਬਾਗ਼ ਨੂੰ ਆਨ ਸੁਗੰਧਤ ਕੀਤਾ।
ਗੁੰਚਾ ਹੋਠ ਸਿਖ ਜੋ ਸੁੰਦਰ, ਦੇ ਖਿੜਾਉ ਵਿਗਸੀਤਾ।
ਅਰਕ ਗੁਲਾਬ ਜੋ ਅੰਬਰ ਵਾਲਾ, ਕਸਤੂਰੀ ਔਰ ਅਬੀਰੀ,
ਥਾਂ ਪਰ ਥਾਂ ਪਰ ਬਰਖਾ ਹੋਵੇ, ਜਿਉਂ ਬਾਦਲ ਬਰਸੀਤਾ।
ਵਾਹ ਵਾਹ ਹੈ ਪਿਚਕਾਰੀ ਸੁੰਦਰ, ਭਰੀ ਕੇਸਰੀ ਪਾਣੀ,
ਜਿਸ ਨੇ ਹਰ ਇਕ ਬੇ-ਰੰਗ ਤਾਈਂ, ਰੰਗ ਦਾਰ ਦਾ ਕੀਤਾ।
ਆਪਣੇ ਪਰਮ ਪਵਿਤ੍ਰ ਹਥ ਸੰਗ, ਗੁਰੂ ਗੁਲਾਲ ਉਡਾਇਆ,
ਧਰਤਿ, 'ਕਾਸ ਦਾ ਮੁਖੜਾ ਹੈ ਜਿਸ, ਸਭ ਲਾਲੋ ਲਾਲ ਬਣੀਤਾ।
ਦੁਇ ਲੋਕ ਰੰਗੀਨ ਹੋਏ ਅਜ, ਤੁਫੈਲ ਉਸਦੀ ਸਭ ਜਾਣੋ,
ਰੰਗਿਆ ਜਾਮਾ ਗੁਰੂ ਮੇਰੇ ਜੋ, ਅਪਣੇ ਗਲੇ ਧਰੀਤਾ।
ਜਿਸ ਕਿਸੇ ਅੱਜ ਵੇਖ ਲਿਆ ਹੈ, ਪਰਮ ਪਵਿਤ੍ਰ ਗੁਰੂ ਦਰਸਨ,
ਜੀਵਨ ਲਾਭ ਜੋ ਮਾਨੁਖ ਦੇਹ ਉਸ ਪਲ ਵਿਚ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ।
ਧੂੜੀ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਦੇ ਰਾਹ ਦੀ ਤੋਂ ਮੈਂ ਸਦਕੇ ਹੋਵਾਂ,
ਨੰਦ ਲਾਲ ਦੇ ਦਿਲ ਨੇ ਹੈ ਬੱਸ, ਏਹੋ ਇਰਾਦਾ ਕੀਤਾ।

ਗ਼ਜ਼ਲ ਨੰ: ੩੩

ਜ਼ਿਕਰਿ ਵਸਫ਼ਸ਼ ਬਰ ਜ਼ੁਬਾਂ ਬਾਸ਼ਦ ਲਜ਼ੀਜ਼॥
ਨਾਮਿ ਓ ਅੰਦਰ ਜਹਾਂ ਬਾਸ਼ਦ ਲਜ਼ੀਜ਼॥

ਜ਼ਿਕਰਿ—ਬਿਆਨ ਕਰਨਾ, ਵਰਣਨ ਕਰਨਾ। ਵਸਫ਼ਸ਼—ਸਿਫਤਾਂ ਉਸਦੀਆਂ ਉਪਮਾਂ ਉਸਦੀ। ਬਰ—ਉਪਰ, ਨਾਲ। ਜ਼ੁਬਾ—ਜ਼ੁਬਾਨ, ਜੀਭ। ਬਾਸ਼ਦ—ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਲਜ਼ੀਜ਼—ਸੁਆਦੀ। ਨਾਮਿ ਓ—ਨਾਮ ਹੀ ਉਸਦਾ। ਜਹਾਂ—ਜਹਾਨ, ਜਗਤ।

ਅਰਥ—ਉਸ ਦੀਆਂ ਸਿਫਤਾਂ ਦਾ ਵਰਣਨ ਕਰਨਾ, ਜੀਭ ਨਾਲ ਸੁਆਦਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉਸਦਾ ਨਾਮ ਹੀ ਜਗਤ ਵਿਚ ਸਵਾਦਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਆਂ ਜ਼ਹੇ ਸੇਬੇ ਜ਼ਨਖ਼ਦਾਨੇ ਸ਼ੁਮਾ ॥
ਮੇਵਾ ਚੂੰ ਦਰ ਬੋਸਤਾਂ ਬਾਸ਼ਦ ਲਜ਼ੀਜ਼ ॥

ਆਂ—ਉਹ। ਜ਼ਹੇ—ਵਾਹ ਵਾਹ। ਸੇਬੇ—ਸੇਉ ਵਰਗੀ। ਜ਼ਨਖ਼ਦਾਨੇ—ਠੋਡੀ। ਸ਼ੁਮਾ—ਤੁਹਾਡੀ, ਆਪਦੀ। ਚੂੰ—ਜੇਹਾ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ। ਬੋਸਤਾਂ—ਵਾਸਨਾ ਵਾਲੀ ਜਗ੍ਹਾ, ਬਾਗ਼।

ਅਰਥ—ਉਹ ਵਾਹ ਵਾਹ ਹੈ, ਸੇਉ ਵਰਗੀ ਠੋਡੀ ਆਪ ਦੀ। ਜਿਵੇਂ ਬਾਗ਼ ਵਿਚ ਮੇਵਾ ਸੁਆਦੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਚਸ਼ਮਿ ਮਾ ਰੌਸ਼ਨ ਜ਼ਿ ਦੀਦਾਰੇ ਸ਼ੁਮਾਸ੍ਤ ॥
ਜਾਂ ਨਿ ਸਾਰਸ਼ ਬਸ ਕਿ ਆਂ ਬਾਸ਼ਦ ਲਜ਼ੀਜ਼ ॥

ਚਸ਼ਮਿ—ਅੱਖਾਂ। ਮਾ—ਮੇਰੀਆਂ। ਜ਼ਿ—ਨਾਲ। ਸ਼ੁਮਾਸਤ—[ਸ਼ੁਮਾ + ਅਸਿਤ] ਤੁਹਾਡਾ ਹੈ। ਜਾਂ—ਜਾਨ, ਜਿੰਦ। ਨਿਸਾਰ ਸ਼—ਵਾਰਨੇ ਉਸ ਤੋਂ, ਕੁਰਬਾਨ ਉਸ ਤੋਂ। ਬਸ ਕਿ—ਇਸ ਲਈ ਕਿ।

ਅਰਥ—ਤੁਹਾਡੇ ਦਰਸ਼ਨ ਨਾਲ, ਮੇਰੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਰੋਸ਼ਨ ਹੋਈਆਂ ਹਨ। ਉਸ ਤੋਂ ਜਿੰਦ ਕੁਰਬਾਨ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਕਿ ਉਹ ਸੁਆਦੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਸੁੰਬਲੇ ਜ਼ੁਲਫੇ ਤੋ ਦਿਲ ਰਾ ਬੁਰਦਹ ਅਸ੍ਤ ॥
ਆਂ ਲਬੇ ਲਾਲੇ ਤੂ ਜਾਂ ਬਾਸਦ ਲਜ਼ੀਜ਼ ॥

ਸੁੰਬਲੇ—ਇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਲੰਮਾ ਲੰਮਾ ਘਾਹ ਜੋ ਕੇਸਾਂ ਵਾਂਗੂ ਵਧਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਬੁਰਦਹ ਅਸਤ—ਧੂਹ ਲਿਆ ਹੈ, ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਖੱਸ ਲਿਆ ਹੈ। ਲਬੇ ਲਾਲੇ—ਲਾਲ ਲਾਲ ਹੋਠ। ਜ਼ਾਂ—ਅਜ਼ਾਂ, ਇਸੇ ਵਾਸਤੇ।

ਅਰਥ—ਸੁੰਬਲ ਜੇਹੀ ਤੇਰੀ ਜ਼ੁਲਫ ਨੇ (ਮੇਰੇ) ਦਿਲ ਨੂੰ ਖੱਸ ਲਿਆ ਹੈ। ਇਸੇ ਵਾਸਤੇ (ਜੋ) ਤੇਰੇ ਲਾਲ ਲਾਲ ਹੋਠ ਹਨ, ਉਹ (ਮੈਨੂੰ) ਸੁਆਦੀ (ਮਲੂਮ) ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਲੱਜ਼ਤੇ ਗੋਯਾ ਨ ਬਾਸ਼ਦ ਬਿਹ ਅਜ਼ੀਂ ॥
ਹਮ ਚੁ ਸ਼ਿਅਰੇ ਤੋ ਬਹਿੰਦੁਸਤਾਂ ਲਜ਼ੀਜ਼ ॥

ਲਜ਼ਤੇ—ਸ੍ਵਾਮੀ, ਖੁਸ਼ ਜ਼ਾਇਕਾ। ਬਿਹ—ਬੇਹਤਰ, ਚੰਗਾ। ਅਜ਼ੀਂ—ਇਸ ਨਾਲੋਂ । ਹਮ ਚੁ—ਜੈਸੇ ਕਿ । ਸ਼ਿਅਰੇ—ਬੈਂਤ, ਕਵਿਤਾ । ਬ ਹਿੰਦੁਸਤਾਂ—ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਵਿਚ, ਭਾਵ [ਇਸ ਜਗਤ ਵਿਚ]

ਅਰਥ—ਹੇ ਨੰਦ ਲ ਲ ! ਇਸ ਨਾਲੋਂ ਚੰਗਾ (ਕੋਈ ਭੀ) ਸੁਆਦ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਜੇਹੋ ਜੇਹੀ ਤੇਰੀ ਕਵਿਤਾ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਵਿਚ ਸੁਆਦੀ ਹੈ।

ਪੰਜਾਬੀ ਉਲਥਾ—

ਸਿਫਤ ਪਿਆਰੇ ਸਤਿਗੁਰ ਦੀ ਦਾ ਵਰਣਨ ਕਰਨਾ ਚੰਗਾ ਹੈ।
ਨਾਮ ਓਸ ਦਾ ਦੁਨੀਆ ਅੰਦਰ, ਸਭਨਾਂ ਨਾਲੋਂ ਚੰਗਾ ਹੈ।
ਵਾਹ ਵਾ ਸਿਉ ਕਸ਼ਮੀਰੀ ਜੇਹੀ, ਪ੍ਰੀਤਮ ਤੇਰੀ ਠੋਡੀ ਏ,
ਮੇਵਾ ਪੱਕਾ ਜਿਉ ਬਾਗ਼ ਵਿਚ, ਮਨ ਨੂੰ ਭਾਵੇਂ ਚੰਗਾ ਹੈ।
ਅੱਖ ਮੇਰੀ ਵਿਚ ਚਾਣਨ ਹੋਯਾ, ਵੇਖ ਤੁਹਾਡੇ ਦਰਸ਼ਨ ਨੂੰ,
ਤਨ ਮਨ ਧਨ ਤੇ ਸਭ ਕੁਝ ਅਪਣਾ, ਤੈਥੋਂ ਵਾਰਾਂ ਚੰਗਾ ਹੈ।
ਕੁੰਡਲ ਜ਼ੁਲਫ ਤੇਰੀ ਜੁ ਮਾਹੀ, ਮਨ ਮੇਰੇ ਨੂੰ ਮੋਹ ਲਿਆ,
ਹੋਠ ਜੋ ਤੇਰੇ ਲਾਲ ਲਾਲ, ਮੇਰਾ ਦਿਲ ਲੁਭਾਵਨ ਚੰਗਾ ਹੈ।
ਇਸ ਨਾਲੋਂ ਕੋ ਹੋਰ ਜੁ ਚੰਗਾ, ਦਿਲ ਮੇਰੇ ਨੂੰ ਭਾਵੇ ਸ੍ਵਾਦ ਨਹੀਂ,
ਨੰਦ ਲਾਲ ਜਿਉਂ ਬੈਂਤ ਤੁਸਾਡਾ, ਭਾਰਤ ਅੰਦਰ ਚੰਗਾ ਹੈ।

ਗ਼ਜ਼ਲ ਨੰ: ੩੪

ਆਰਫਾਂ ਰਾ ਸੂਇ ਓ ਬਾਸ਼ਦ ਲਜ਼ੀਜ਼ ॥
ਆਸਕਾਂ ਰਾ ਕੂਇ ਓ ਬਾਸ਼ਦ ਲਜ਼ੀਜ਼ ॥

ਆਰਫਾਂ ਰਾ-ਗਿਆਨੀਆਂ ਨੂੰ। ਸੂਇ-ਤਰਫ਼,ਪਾਸਾ। ਆਸਕਾਂ-ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ। ਕੂਇ-ਕੂਚਾ, ਗਲੀ।

ਅਰਥ-ਗਿਆਨੀਆਂ ਨੂੰ ਉਸਦੀ ਵਲ ਜਾਣਾ, ਸੁਆਦੀ (ਮਲੂਮ) ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਪ੍ਰੇਮੀਆ ਨੂੰ ਉਸਦੀ ਗਲੀ (ਵਿਚ) ਜਾਣਾ, ਸੁਆਦੀ (ਮਲੂਮ) ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਕਾਕੁਲੇ ਓ ਦਿਲ ਫ਼ਰੇਬੇ ਆਲਮ ਅਸ੍ਤ ॥
ਤਾਲਿਬਾਂ ਰਾ ਮੂਇ ਓ ਬਾਸਦ ਲਜ਼ੀਜ਼ ॥

ਕਾਕੁਲੇ-ਕੇਸਾਂ ਦੀ ਲਿਟਾਂ, ਜ਼ੁਲਫਾਂ। ਦਿਲ ਫ਼ਰੇਬੇ-ਦਿਲ ਨੂੰ ਮੋਹ ਲੈਣ ਵਾਲੀਆਂ। ਤਾਲਿਬਾਂ-ਲੋੜਨ ਵਾਲਿਆਂ, ਜਗਯਾਸੂਆਂ। ਮੂਇ-ਵਾਲ।

ਅਰਥ-ਉਸ ਦੀਆਂ ਜ਼ੁਲਫਾਂ ਜਗਤ ਦਾ ਦਿਲ ਮੋਹ ਲੈਣ ਵਾਲੀਆਂ ਹਨ। ਜਗਯਾਸੂਆਂ ਨੂੰ ਉਸਦੇ ਵਾਲ ਸੁਵਾਦਲੇ ਮਲੂਮ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਰੌਜ਼ਾਇ ਬਾਗ਼ੇ ਇਰਮ ਕੁਰਬਾਂ ਕੁਨਮ ॥
ਬਸ ਕਿ ਮਾ ਰਾ ਕੂਇ ਓ ਬਾਸ਼ਦ ਲਜ਼ੀਜ਼ ॥

ਬਾਗੇ ਇਰਮ-ਬਹਿਸ਼ਤ ਦੇ ਬਾਗ਼। ਕੁਰਬਾਂ-ਕੁਰਬਾਨ, ਸਦਕੇ, ਵਾਰਨੇ। ਕੁਨਮ-ਕਰ ਦੇਵਾਂ।

ਅਰਥ-ਬਹਿਸ਼ਤ ਦੇ ਬਾਗ਼ ਦੇ ਰੌਜ਼ੇ ਕੁਰਬਾਨ ਕਰ ਦੇਵਾਂ ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਨੂੰ ਉਸਦਾ ਕੂਚਾ ਹੀ ਸੁਆਦਲਾ ਲਗਦਾ ਹੈ।

ਜ਼ਿੰਦਹ ਮੇ ਗਰਦਮ ਜ਼ਿ ਬੂਏ ਮਕਦਮਸ਼॥
ਬਸ ਕਿ ਮਾ ਰਾ ਬੂਇ ਓ ਬਾਸ਼ਦ ਲਜ਼ੀਜ਼॥

ਮੇ ਗਰਦਮ–ਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਮੈਂ। ਮਕਦਮਸ਼–ਉਸ ਦੇ ਕਦਮਾਂ ਨਾਲ। ਬੂਏ–ਵਾਸ਼ਨਾ।

ਅਰਥ–ਮੈਂ ਜੀਊਂਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹਾਂ, ਉਸਦੇ ਚਰਨਾਂ ਦੀ ਸੁਗੰਧੀ ਨਾਲ। ਬਸ! ਇਸ ਲਈ ਮੈਨੂੰ ਉਸਦੀ ਸੁਗੰਧੀ ਸੁਆਦੀ (ਮਲੂਮ) ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਜ਼ਿਕਰੇ ਯਾਦਿ ਹਕ ਕਿ ਊ ਬਾਸ਼ਦ ਲਜ਼ੀਜ਼॥
ਅਜ਼ ਹਮਹ ਮੇਵਾ ਕਿ ਊ ਬਾਸ਼ਦ ਲਜ਼ੀਜ਼॥

ਜ਼ਿਕਰੇ–ਭਜਨ ਕਰਨਾ, ਜੀਭ ਨਾਲ ਵਰਣਨ ਕਰਨਾ। ਯਾਦਿ–ਮਨ ਦਾ ਚਿੰਤਨ, ਸਿਮਰਨ ਕਰਨਾ। ਅਜ਼–ਨਾਲੋਂ। ਹਮਹ–ਸਾਰਿਆਂ। ਹਕ–ਸੱਤ, ਰੂਪ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ।

ਅਰਥ–ਉਸ ਹਕ ਦਾ ਭਜਨ ਕਰਨਾ ਤੇ ਸਿਮਰਨ ਕਰਨਾ (ਸਾਨੂੰ) ਸੁਆਦਲਾ ਲਗਦਾ ਹੈ। (ਕਿਉਂਕਿ) ਜੋ ਸਾਰਿਆਂ ਮੇਵਿਆਂ ਨਾਲੋਂ ਉਹ ਸੁਆਦੀ ਲਗਦਾ ਹੈ।

ਪੰਜਾਬੀ ਉਲਥਾ–

ਗਿਆਨੀ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਵਲ ਪ੍ਰੀਤਮ ਜਾਣਾ ਚੰਗਾ ਲਗਾ ਏ।
ਪ੍ਰੇਮੀ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਕੂਚੇ ਮਾਹੀ ਧਾਣਾ ਚੰਗਾ ਲਗਾ ਏ।
ਕਾਲੇ ਕੁੰਡਲ ਕੇਸ ਮਾਹੀ ਦੇ ਜਗ ਦੇ ਦਿਲ ਨੂੰ ਮੋਹ ਲਿਆ,
ਵਾਲ ਇਕ ਜਗਜਾਸੂ ਦੇ ਦਿਲ ਸਭ ਤੋਂ ਚੰਗਾ ਲਗਾ ਏ।
ਰੌਜ਼ੇ ਬਾਗ਼ ਬਹਿਸ਼ਤਾਂ ਵਾਲੇ ਸਭ ਕੁਝ ਸਦਕੇ ਕਰਦਾ ਹਾਂ,
ਕੂਚਾ ਪ੍ਰੀਤਮ ਓਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲੋਂ ਮੈਨੂੰ ਚੰਗਾ ਲਗਾ ਏ।

ਪਾਇ ਸੁਗੰਧੀ ਉਸਦੇ ਚਰਨਾਂ ਮੈਂ ਹਾਂ ਜਗ ਵਿਚ ਜੀਊਂ ਰਿਹਾ,
ਚਰਨ ਸੁਗੰਧੀ ਦਾ ਇਕ ਚਸਕਾ ਮੈਨੂੰ ਚੰਗਾ ਲਗਾ ਏ।
ਸਿਮਰਨ ਭਜਨ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਸੰਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਜਾਨ ਸੁਆਦੀ ਹੈ,
ਹਨ ਜੋ ਮੇਵੇ ਜਗ ਵਿਚ ਚੰਗ ਸਭ ਤੋਂ ਚੰਗਾ ਲਗਾ ਏ।

ਗ਼ਜ਼ਲ ਨੰ: ੩੫

ਜ਼ਿ ਫ਼ੈਜ਼ੇ ਮਕਦਮਤ ਐ ਆਬਰੂ ਏ ਫਸਲੇ ਬਹਾਰ ॥
ਜਹਾਂ ਚੂੰ ਬਾਗ਼ੇ ਇਰਮ ਪੁਰ ਸ਼ੁਦ ਅਸਤ ਓ ਗੁਲਜ਼ਾਰ ॥

ਜ਼ਿ-ਨਾਲ। ਫ਼ੈਜ਼ੇ-ਬਰਕਤ ਦੇ। ਮਕਦਮਤ-ਤੇਰੇ ਕਦਮਾਂ ਨਾਲ, (੨) ਤੇਰੇ ਆਵਣ ਨਾਲ। ਆਬਰੂਏ-ਇਜ਼ਤ ਹੈ। ਫਸਲਿ-ਰੁਤ, ਮੌਸਮ। ਬਹਾਰ--ਬਸੰਤ, ਸੁਹਾਵਣਾ ਸਮਾਂ। ਜਹਾ-ਜਹਾਨ, ਜਗਤ। ਇਰਮ-ਬਹਿਸ਼ਤ ਪੁਰ ਸ਼ੁਦ ਅਸਤ-ਭਰ ਗਿਆ ਹੈ।

ਅਰਥ-ਤੇਰੇ ਕਦਮਾਂ ਦੀ ਬਰਕਤ ਨਾਲ, ਹੇ ਬਹਾਰ ਦੇ ਮੌਸਮ ਦੀ ਇਜ਼ਤ! ਜਗਤ ਬਹਿਸ਼ਤ ਦੇ ਬਾਗ ਵਾਂਗੂੰ ਫੁਲਵਾੜੀ ਨਾਲ ਭਰ ਗਿਆ ਹੈ।

ਤਬੱਸਮੇ ਤੋ ਜਹਾਂ ਰਾ ਹਯਾਤ ਮੇ ਬਖਸ਼ਦ ॥
ਕਰਾਰੇ ਦੀਦਾ ਏ ਸਾਹਿਬ ਦਿਲਾਨੇ ਪੁਰ ਅਸਰਾਰ ॥

ਤਬੱਸਮੇ-ਮੁਸਕ੍ਰਾਹਟ। ਹਯਾਤ-ਜ਼ਿੰਦਗੀ। ਮੇ ਬਖਸ਼ਦ-ਬਖਸ਼ਦਾ ਹੈ। ਇਸਰਾਰ-ਭੇਦ, ਰਮਜ। ਕਰਾਰੇ-ਚੈਨ, ਸੁਖ (੨) ਆਸਰਾ। ਦੀਦਾ ਏ-ਅੱਖਾਂ ਨੂੰ। ਸਾਹਿਬ ਦਿਲਾ-ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਦਿਲਾਂ ਨੂੰ।

ਅਰਥ-ਤੇਰੀ ਮੁਸਕ੍ਰਾਹਟ ਜਗਤ ਨੂੰ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਬਖਸ਼ਦੀ ਹੈ। (ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ) ਅੱਖਾਂ ਨੂੰ ਚੈਨ ਮਿਲਦਾ ਹੈ, (ਜਿਨ੍ਹਾਂ) ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਦਿਲ (ਤੇਰੇ) ਭੇਦਾਂ ਨਾਲ ਭਰੇ ਹੋਏ ਹਨ।

ਬਗ਼ੈਰ ਇਸ਼ਕੇ ਖ਼ੁਦਾ ਹੇਚ ਇਸ਼ਕਿ ਕਾਇਮ ਨੇਸ੍ਤ ॥
ਬਗ਼ੈਰ ਆਸ਼ਕਿ ਮੌਲਾ ਹਮਹ ਫ਼ਨਾਹ ਪਿੰਦਾਰ ॥

ਹੇਚ--ਕੁਝ। ਕਾਇਮ-ਸਥਿਰ। ਨੇਸਤ-ਨਹੀਂ ਹੈ। ਫਨਾਹ-ਨਾਸਵੰਤ। ਪਿੰਦਾਰ-ਸਮਝ।

ਅਰਥ-ਰੱਬ ਤੇ ਪ੍ਰੇਮ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕੋਈ ਪ੍ਰੇਮ ਸਥਿਰ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਰੱਬ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ (ਹੋਰ) ਸਭਨਾਂ ਨੂੰ ਨਾਸਵੰਤ ਜਾਣ ਲੈ।

ਬਹਰ ਤਰਫ਼ ਕਿ ਨਿਗਾਹੇ ਕੁਨੀ ਰਵਾਂ ਬਖ਼ਸ਼ੀ ॥
ਨਿਗਾਹੇ ਤੁਸਤ ਕਿ ਦਰ ਹਰ ਤਰਫ਼ ਬਵਦ ਜਾਂ ਬਾਰ ॥

ਕੁਨੀ ਕਰਦਾ ਹੈਂ। ਰਵਾਂ-ਪ੍ਰਾਣ, ਜੀਵਨ। ਤੁਸਤ-ਤੇਰੀ ਹੈ। ਬਵਦ-ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਬਹਰ ਤਰਫ-ਜੇਹੜੇ ਪਾਸੇ। ਜਾਂ ਬਾਰ-ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀ ਬਾਰਸ਼।

ਅਰਥ-ਜੇਹੜੇ ਪਾਸੇ ਭੀ ਨਿਗਾਹ ਕਰਦਾ ਹੈਂ, ਜੀਵਨ ਬਖਸ਼ਦਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈਂ। ਤੇਰੀ ਨਿਗਾਹ ਹੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਸਭਨਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਵਲ ਜੀਵਨ ਦੀ ਬਰਖਾ ਹੁੰਦੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਖ਼ੁਦਾ ਕਿ ਦਰ ਹਮਹ ਹਾਲਸ੍ਤ ਹਾਜ਼ਰੋ ਨਾਜ਼ਿਰ ॥
ਕੁਜਾਸਤ ਦੀਦਹ ਕਿ ਬੀਨਦ ਬਹਰ ਤਰਫ ਦੀਦਾਰ ॥

ਦਰ ਹਮਹ-ਸਭਨਾਂ ਵਿਚ। ਹਾਲਸਤ-ਹਾਲਤਾਂ ਵਿਚ ਹੇ। ਕੁਜਾਸਤ-ਕਿਥੇ ਹੈ। ਦੀਦਹ-ਅੱਖ। ਬੀਨਦ-ਵੇਖਦੀ ਹੈ। ਦੀਦਾਰ-ਦਰਸ਼ਨ।

ਅਰਥ-ਖੁਦਾ, ਜੋ ਸਭਨਾਂ ਵਿਚ ਸਭਨਾਂ ਹਾਲਤਾਂ ਵਿਚ ਹਾਜਰ ਨਾਜਰ ਹੈ। (ਪਰ ਉਹ) ਅੱਖ ਕਿਥੇ ਹੈ, ਜੋ ਸਭਨਾਂ ਤਰਫਾਂ ਵਿਚ (ਉਸ ਦਾ) ਦਰਸਨ ਵੇਖਦੀ ਹੈ।

ਬਗ਼ੈਰ ਆਰਫ਼ੇ ਮੌਲਾ ਕਸੇ ਨਜਾਤ ਨ ਯਾਫਤ ॥

ਅਜਲ ਜ਼ਮੀਨੋ ਜ਼ਮਾਂ ਰਾ ਗ੍ਰਿਫਤਹ ਦਰ ਮਿਨਕਾਰ ॥

ਆਰਫਿ ਮੌਲਾ–ਰਬ ਦੇ ਭਗਤਾਂ ਦੇ। ਕਸੇ–ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਨੇ। ਨਿਜਾਤ–ਮੁਕਤੀ। ਯਾਫਤ–ਪਾਈ, ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ। ਅਜਲ–ਮੌਤ। ਜ਼ਮੀਨੋ–ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਜੀਵ। ਜ਼ਮਾਂ–ਆਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਜੀਵ। ਗ੍ਰਿਫਤਹ–ਫੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਮਿਨਕਾਰ–ਚੁੰਜ।

ਅਰਥ–ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਭਗਤਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਨੇ ਮੁਕਤੀ ਨਹੀਂ ਪਾਈ। ਮੌਤ ਨੇ ਧਰਤੀ ਅਸਮਾਨ ਦੇ ਸਾਰੇ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ (ਆਪਣੀ) ਚੁੰਜ ਵਿਚ ਫੜਿਆ ਹੋਯਾ ਹੈ।

ਹਮੇਸਹ ਜ਼ਿੰਦਾ ਬਵਦ ਬੰਦਾ ਏ ਖ਼ੁਦਾ ਗੋਯਾ ॥
ਕਿ ਗ਼ੈਰ ਬੰਦਗੀਸ਼ ਨੇਸ੍ਤ ਦਰ ਜਹਾਂ ਆਸਾਰ ॥

ਆਸ਼ਾਰ--ਨਿਸ਼ਾਨ। ਬਵਦ--ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਬੰਦਗੀਸ਼--ਉਸਦੀ ਬੰਦਗੀ। ਨੇਸਤ–ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਅਰਥ–ਹੇ ਨੰਦ ਲਾਲ! ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਭਗਤ ਸਦਾ ਹੀ ਜੀਊਂਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਉਸਦੀ ਭਗਤੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਜਗਤ ਵਿਚ (ਕਿਸੇ ਦਾ ਭੀ) ਨਿਸ਼ਾਨ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣਾ ਹੈ।

ਪੰਜਾਬੀ ਉਲਥਾ–

ਚਰਨ ਪਵਿਤ੍ਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਮੇਰੇ ਵਿਚ ਜਗਤ ਜਦ ਪਾਇਆ।
ਸੁਰਗ ਬਾਗ਼ ਦੇ ਵਾਂਗੂ ਜਾਣੋ ਸਾਰਾ ਜਗਤ ਖਿੜਾਇਆ।
ਤੇਰੀ ਇਕ ਮੁਸਕ੍ਰਾਹਟ ਸਤਿਗੁਰ ਜੀਵਨ ਜਗ ਨੂੰ ਬਖਸ਼ੇ,
ਰਮਜ਼ਾਂ ਵਾਲੇ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਦਿਲ ਤੁਸਾਂ ਕਰਾਰ ਬਨ੍ਹਾਇਆ।
ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਸੱਚੀ ਪ੍ਰੀਤੀ ਬਾਝੋਂ ਹੋਰ ਪ੍ਰੀਤੀ ਫਿਰ ਨਾਹੀਂ,
ਇਕ ਪ੍ਰੇਮੀ ਪ੍ਰਭੂ ਬਿਨਾਂ ਸਭ ਮਰਸੀ ਜੋ ਜਗ ਆਇਆ।

ਸਭ ਪਾਸੇ ਕਰ ਨਜ਼ਰ ਮੇਹਰ ਦੀ ਜੀਵਨ ਪਦਵੀ ਦੇਂਦੇ ਹੋ,
ਤੇਰੀ ਨਜ਼ਰ ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਭ ਥਾਂ ਜੀਵਨ ਮੀਂਹ ਬਰਸਾਇਆ।
ਹਾਜ਼ਰ ਨਾਜ਼ਰ ਹਰ ਇਕ ਥਾਂ ਵਿਚ, ਮੇਰਾ ਪ੍ਰਭੂ ਪ੍ਰੀਤਮ ਸੋ,
ਪਰ ਵਿਰਲੀ ਉਹ ਅੱਖ ਕਿਤੇ ਹੈ ਜਿਸਨੂੰ ਹੈ ਦਿਸ ਆਇਆ।
ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਭਗਤਾਂ ਬਾਝੋਂ ਕਿਸੇ ਨਾ ਮੁਕਤੀ ਪਾਈ,
ਧਰਤਿ ਅਕਾਸ ਨੂੰ ਮੌਤ ਨੇ ਅਪਣੇ ਪੰਜੇ ਵਿਚ ਫਸਾਇਆ।
ਹੇ ਨੰਦ ਲਾਲ ਖ਼ੁਦਾ ਦਾ ਬੰਦਾ ਸਦ ਹੀ ਜੀਊਂਦਾ ਰਹਿੰਦਾ,
ਉਸਦੀ ਭਗਤੀ ਬਿਨ ਇਸ ਜਗ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਨਿਸ਼ਾਨ ਰਹਾਇਆ।

ਗ਼ਜ਼ਲ ਨੰ: ੩੬

ਮਨ ਅਜ਼ ਜਵਾਂ ਕਿ ਪੀਰ ਸ਼ੁਦਮ ਦਰ ਕਿਨਾਰਿ ਉਮਰ
ਐ ਬਾ ਤੋ ਖ਼ੁਸ਼ ਗੁਜ਼ਸ਼ਤ ਮਰਾ ਦਰ ਕਿਨਾਰਿ ਉਮਰ

ਮਨ--ਮੈਂ। ਅਜ਼ ਜਵਾਂ–ਜਵਾਨ ਤੋਂ। ਪੀਰ–ਬੁਢਾ। ਸ਼ੁਦਮ–ਹੋਇਆ ਹਾਂ। ਕਿਨਾਰਿ–ਬੁਕਲ। ਐ–[ਸੰਬੋਧਨ ਵਾਕ] ਹੇ ਸਤਿਗੁਰੂ!। ਬਾ ਤੋ–ਤੇਰੇ ਨਾਲ। ਗੁਜ਼ਸ਼ਤ–ਗੁਜਰਿਆ ਹੈ। ਮਰਾ–ਮੇਰਾ।

ਅਰਥ–ਮੈਂ ਜੋ ਕਿ ਜਵਾਨ ਤੋਂ ਬੁਢਾ ਹੋਇਆ ਹਾਂ, ਉਮਰਾ ਦੀ ਬੁਕਲ ਵਿਚ। ਹੇ ਗੁਰੂ! ਉਮਰਾ ਦੀ ਬੁਕਲ ਵਿਚ ਤੇਰੇ ਨਾਲ (ਹੋਣ ਕਰਕੇ) ਮੇਰਾ (ਸਮਾਂ) ਚੰਗਾ ਗੁਜਰਿਆ ਹੈ।

ਦਮਹਾਇ ਮਾਂਦਾ ਰਾ ਤੋ ਚੁਨੀਂ ਮੁਗਤਨਿਮ ਸ਼ੁਮਾਰ ॥
ਆਖ਼ਿਰ ਖ਼ਿਜ਼ਾਂ ਬਰ ਆਵੁਰਦ ਈਂ ਨੌ ਬਹਾਰੇ ਉਮਰ ॥

ਦਮਹਾਇ–[ਦਮ ਦਾ ਬਾ: ਬਾ:] ਸ੍ਵਾਸਾਂ ਨੂੰ। ਮਾਂਦਾ–ਬਾਕੀ ਰਹਿੰਦੇ ਹੋਏ। ਮੁਗ਼ਤਨਿਮ–ਦੁਰਲੱਭ । ਸ਼ੁਮਾਰ–ਗਿਣ । ਆਖਿਰ–ਅੰਤ ਨੂੰ ।

ਖ਼ਿਜ਼ਾਂ-ਪਤ ਝੜ ਦਾ ਸਮਾਂ। ਬਰ-ਉਪਰ। ਆਵੁਰਦ-ਆਉਣਾ ਹੈ।
ਨੌ ਬਹਾਰੇ-ਨਵੀਂ ਬਸੰਤ ਰੁਤ।

ਅਰਥ-ਬਾਕੀ ਰਹਿੰਦੇ ਹੋਏ ਸੁਆਸਾਂ ਨੂੰ ਤੂੰ ਦੁਰਲਭ ਗਿਣ। (ਕਿਉਂਕਿ) ਅੰਤ ਨੂੰ ਇਸ ਉਮਰਾ ਦੀ ਬਸੰਤ ਰੁਤ ਉਤੇ ਪਤਝੜ ਦਾ ਸਮਾਂ ਆਉਣਾ ਹੈ (ਅਰਥਾਤ ਇਸ ਅਲਬੇਲੀ ਜਵਾਨੀ ਉਤੇ ਮੌਤ ਨੇ ਜ਼ਰੂਰ ਆਉਣਾ ਹੈ)।

ਹਾਂ ਮੁਗ਼ਤਨਿਮ ਸ਼ੁਮਾਰ ਦਮੇ ਰਾ ਬਜ਼ਿਕਰੇ ਹਕ॥
ਚੂੰ ਬਾਦ ਮੇਰਵਦ ਜ਼ਿ ਨਜ਼ਰ ਦਰ ਸ਼ੁਮਾਰੇ ਉਮਰ॥

ਬ ਜ਼ਿਕਰਿ ਹਕ-ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਭਜਨ ਨਾਲ। ਬਾਦ-ਹਵਾ। ਮੇਰਵਦ-ਲੰਘ ਰਹੇ ਹਨ।

ਹਾਂ! ਦੁਰਲਭ ਗਿਣ, (ਉਨ੍ਹਾਂ ਸੁਆਵਾਂ ਨੂੰ, ਜੋ) ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਸਿਮਰਨ ਨਾਲ ਗੁਜਰਨ। (ਕਿਉਂਕਿ ਜੋ) ਉਮਰਾ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਹਨ, (ਉਹ) ਹਵਾ ਵਾਂਗੂੰ ਨਜ਼ਰ ਅਗੋਂ ਲੰਘ ਰਹੇ ਹਨ।

ਬਾਸ਼ਦ ਰਵਾਂ ਚੂੰ ਕਾਫ਼ਲਾ ਏ ਮੌਜ ਪੈ ਬ ਪੈ॥
ਆਬੇ ਬਿਨੋਸ਼ ਯਕ ਨਫ਼ਸ ਅਜ਼ ਜੂਇ ਬਾਰਿ ਉਮਰ॥

ਬਾਸ਼ਦ ਰਵਾਂ-ਚਲ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਚੂੰ-ਵਾਂਗੂੰ। ਕਾਫਲਾ ਏ-ਵਹੀਰ, ਤੁਰਨ ਵਾਲਾ ਜਥਾ। ਮੌਜ-ਪਾਣੀ ਦੀ ਲੈਹਰ। ਪੈ ਬ ਪੈ-ਅਗ ਪਿਛੇ। ਆਬੇ-ਪਾਣੀ ਦਾ ਘੁਟ। ਬਿਨੋਸ਼-ਪੀ ਲੈ। ਯਕ ਨਫ਼ਸ-ਇਕ ਸੁਆਸ। ਜੂਇ ਬਾਰ-ਪਾਣੀ ਦੀ ਨਦੀ। ਅਜ਼-ਤੋਂ।

ਅਰਥ-ਪਾਣੀ ਦੀਆਂ ਲੈਹਰਾਂ ਵਾਂਗੂੰ (ਇਹ ਸੁਆਸਾਂ ਦਾ) ਵਹੀਰ ਅਗੇ ਪਿਛੇ ਤੁਰਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। (ਇਸ) ਉਮਰਾ ਰੂਪ ਪਾਣੀ ਦੀ ਨਦੀ ਵਿਚੋਂ, ਇਕ ਸੁਆਸ ਭਰ (ਤਾਂ ਸਿਮਰਨ ਰੂਪ) ਪਾਣੀ ਦਾ ਘੁਟ ਪੀ ਲੈ।

ਸਦ ਕਾਰ ਕਰਦਾਈ ਕਿ ਨਿ ਆਯਦ ਬ ਕਾਰੇ ਤੋ
ਗੋਯਾ ਬ ਕੁਨ ਕਿ ਬਾਜ਼ ਬਿ ਆਯਦ ਬ ਕਾਰੇ ਉਮਰ

ਸਦ-ਸੈਂਕੜੇ । ਕਾਰ-ਕੰਮ । ਕਰਦਾਈ-ਤੂੰ ਕੀਤੇ ਹਨ । ਕਿ-ਜੋ । ਨਿ-ਨਹੀਂ । ਆਯਦ-ਆਏ ਹਨ । ਬ ਕਾਰ ਤੋ-ਤੇਰੇ ਕੰਮ ਵਿਚ । ਕੁਨ-ਕਰ । ਬਾਜ਼-ਫੇਰ ਭੀ ।

ਅਰਥ--(ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ) ਸੈਂਕੜੇ ਕੰਮ ਤੂੰ ਕੀਤੇ ਹਨ ਜੋ ਤੇਰੇ (ਕਿਸੇ ਭੀ) ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਆਉਣੇ ਹਨ। ਹੇ ਨੰਦ ਲਾਲ ! (ਉਹ) ਕੰਮ ਕਰ, ਜੋ ਫੇਰ ਭੀ ਉਮਰਾ ਵਿਚ ਤੇਰੇ ਕੰਮ ਆ ਜਾਵੇ।

ਪੰਜਾਬੀ ਉਲਥਾ—

ਗਈ ਜਵਾਨੀ ਆਯਾ ਬੁਢੇਪਾ ਜਾਂਦੀ ਪਤਾ ਨਾ ਪਾਇਆ।
ਹੇ ਗੁਰ ! ਸਮਾਂ ਓਹੀ ਹੈ ਸਫਲਾ ਜੋ ਤੇਰੇ ਸੰਗ ਬਿਤਾਯਾ।
ਬਾਕੀ ਰਹਿੰਦੇ ਸ੍ਵਾਸਾਂ ਤਾਈਂ ਤੂੰ ਦੁਰਲਭ ਜਾਣੀ ਬੰਦੇ,
ਓੜਕ ਰੁਤ ਬਸੰਤ ਉਮਰ ਤੇ ਸਮਾਂ ਖ਼ਿਜਾਂ ਦਾ ਆਇਆ।
ਦੁਰਲਭ ਸ੍ਵਾਸ ਜਾਣ ਤੂੰ ਓਹੀ ਪ੍ਰਭੂ ਸਿਮਰਨ ਵਿਚ ਜੋ ਗੁਜਰੇ,
ਬੁਲੇ ਹਵਾ ਦੇ ਵਾਂਗੂ ਹੈ ਇਹ ਸਮਾਂ ਜਾਂਵਦਾ ਧਾਇਆ।
ਭੱਜੀ ਜਾਂਦੀ ਉਮਰਾ ਬੰਦੇ ਜਿਉਂ ਪਾਣੀ ਦੀਆਂ ਲਹਿਰਾਂ,
ਭਰ ਕੇ ਘੁਟ ਨਦੀ ਚੋਂ ਪੀ ਲੈ ਸਿਮਰਨ ਨੀਰ ਭਰਾਇਆ।
ਕੰਮ ਸੈਂਕੜੇ ਕੀਤੇ ਹਨ ਤੂੰ ਜੁ ਤੇਰੇ ਕੰਮ ਨਾ ਆਏ,
ਨੰਦ ਲਾਲ ਕਰ ਕੰਮ ਉਸੇ ਨੂੰ ਜੋ ਪ੍ਰਭ ਲੇਖੇ ਪਾਇਆ।

ਗ਼ਜ਼ਲ ਨੰ: ੩੧

ਮਾ ਕਿ ਦੀਦੇਮ ਸਰੇ ਕੂਇ ਤੋ ਐ ਮਹਿਰਮਿ ਰਾਜ਼॥
ਅਜ਼ ਹਮਹ ਰੂਇ ਫ਼ਿਗੰਦਾਇਮ ਸਰੇ ਖ਼ੁਦ ਬਨਿਆਜ਼॥

ਮਾ--ਮੈਂ, ਅਸਾਂ। ਦੀਦੇਮ—ਵੇਖਿਆ ਹੈ। ਐ ਮਹਿਰਮਿ—ਹੇ ਜ਼ਾਣਨ ਵਾਲੇ। ਰਾਜ਼—ਭੇਦ। ਅਜ਼ ਹਮਹ ਸੂਇ--ਸਭਨਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਤੋਂ। ਫ਼ਿਗੰਦਾਏਮ--ਸੁਟ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਸਰੇ ਖ਼ੁਦ--ਆਪਣਾ ਸਿਰ। ਬ ਨਿਆਜ਼--ਸਿਜਦੇ ਵਿਚ।

ਅਰਥ—ਮੈਂ ਜੋ ਵੇਖਿਆ ਹੈ, ਤੇਰਾ ਕੂਚਾ(ਜਦ ਤੋਂ) ਹੇ (ਮੇਰੇ ਲੁਕਵੇਂ) ਭੇਦਾਂ ਨੂੰ ਜਾਣਨ ਵਾਲੇ। (ਤਦ ਤੋਂ) ਸਭਨਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਤੋਂ (ਮਨ ਨੂੰ ਮੋੜਕੇ) ਆਪਣਾ ਸਿਰ (ਤੇਰੇ ਅਗੇ) ਸਿਜਦੇ ਵਿਚ ਸੁਟ ਦਿਤਾ ਹੈ।

ਤਾ ਬਗਿਰਦੇ ਸਰੇ ਕੂਏ ਤੋ ਬਿਗਰਦੀਦ ਦਿਲਮ ॥
ਰੌਜ਼ਾਏ ਖ਼ੁਲਦਿ ਬਰੀਂ ਰਾ ਬਕੁਨਮ ਪਾ ਅੰਦਾਜ਼ ॥

ਤਾ--ਜਦ ਤੋਂ। ਬਗਿਰਦੇ--ਚੁਫੇਰੇ, ਪਰਕਰਮਾ। ਬਿਗਰਦੀਦ—ਫਿਰਿਆ ਹੈ। ਦਿਲਮ--ਦਿਲ ਮੇਰਾ। ਖ਼ੁਲਦਿ--ਬਹਿਸ਼ਤ। ਬਰੀਂ—ਉੱਚਾ। ਬ ਕੁਨਮ--ਮੈਂ ਕਰ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਪਾ--ਪੈਰ। ਅੰਦਾਜ਼--ਹੇਠਾਂ।

ਅਰਥ—ਜਦ ਤੋਂ ਤੇਰੇ ਕੂਚੇ ਦੀਆਂ ਪਰਕ੍ਰਮਾ ਵਿਚ ਮੇਰਾ ਦਿਲ ਫਿਰਿਆ ਹੈ (ਅਰਥਾਤ ਜਦ ਤੋਂ ਤੇਰੀਆਂ ਪਰਕ੍ਰਮਾ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ)। (ਤਦ ਤੋਂ) ਬਹਿਸ਼ਤ ਦੇ ਉਚੇ ਰੌਜੇ ਨੂੰ ਭੀ ਪੈਰਾਂ ਥੱਲੇ ਸੁਟ ਦਿਤਾ ਹੈ।

ਅਜ਼ ਖਮੇ ਕਾਕੁਲੇ ਮੁਸ਼ਕੀਂ ਦਿਲੋ ਦੀਂ ਬੁਰਦ ਜ਼ਿ ਮਾ।
ਹਾਸਿਲੇ ਉਮਰ ਹਮੀਂ ਬੂਦ ਅਜ਼ੀ ਉਮਰ ਦਰਾਜ਼।

ਖਮੇ—ਪੇਚ। ਕਾਕੁਲੇ—ਜ਼ੁਲਫ। ਮੁਸ਼ਕੀਂ—ਸੁਗੰਧੀ ਵਾਲੇ। ਦਿਲੋ ਦੀਂ ਦਿਲ ਤੇ ਦੀਨ। ਬੁਰਦ—ਲੈ ਲਿਆ ਹੈ। ਹਾਸਿਲੇ—ਲਾਭ, ਨਫਾ। ਬੂਦ—ਹੋਯਾ। ਅਜ਼ੀਂ—ਇਸ। ਦਰਾਜ਼-ਲੰਮੀ, ਵਡੀ।

ਅਰਥ—ਸੁਗੰਧੀ ਵਾਲੇ ਜ਼ੁਲਫ ਦੇ ਕੁੰਡਲ ਨਾਲ, ਮੇਰੇ ਦਿਲ ਤੇ ਦੀਨ ਨੂੰ ਲੈ ਲਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਲੰਮੀ ਉਮਰ ਦਾ ਏਹੋ ਹੀ ਲਾਭ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਮਸਹਫ਼ੇ ਰੂਏ ਤੋ ਹਿਫ਼ਜ਼ ਹਮਹ ਰਾ ਦਰ ਹਮਹ ਹਾਲ ॥
ਖ਼ਮੇ ਅਬਰੂਏ ਤੋ ਮਹਿਰਾਬੇ ਦਿਲ ਅਹਿਲੇ ਨਿਮਾਜ਼ ॥

ਮਸਹਫ਼ੇ–ਕੁਰਾਨ । ਹਿਫ਼ਜ–ਜ਼ੁਬਾਨੀ ਯਾਦ । ਅਬਰੂਏ–ਭਰਵੱਟੇ । ਮਹਿਰਾਬੇ–ਡਾਟਦਾਰ ਜਗ੍ਹਾ ਜੋ ਮਸੀਤ ਵਿਚ ਬਣਾਈ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਵਲ ਮੂੰਹ ਕਰਕੇ ਨਿਮਾਜ਼ੀ ਲੋਕ ਸਿਜਦਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ।

ਅਰਥ–ਤੇਰੇ ਚੇਹਰੇ ਦਾ ਕੁਰਾਨ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਸਾਰਿਆਂ ਸਮਿਆਂ ਵਿਚ ਜੁਬਾਨੀ ਯਾਦ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਤੇਰੇ ਭਰਵਟਿਆਂ ਦੀ ਟੇਢਤਾਈ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਨਮਾਜ਼ ਦੀ ਮਹਿਰਾਬ ਵਾਂਗੂ ਹੈ।

ਦਿਲੇ ਮਨ ਬੇ ਤੋ ਚੁਨਾਂਨਸਤ ਚਿ ਗੋਯਦ ਗੋਯਾ ॥
ਹਮ ਚੂ ਆ ਸ਼ਮਏ ਕਿ ਦਾਯਮ ਬਵਦ ਸੋਜ਼ੋ ਗੁਦਾਜ਼ ॥

ਗੋਯਦ–ਆਖਦਾ ਹੈ। ਹਮਚੁ--ਵਾਂਗੂ। ਸ਼ਮਏ–ਦੀਵੇ। ਬੇ ਤੋ–ਤੈਥੋਂ ਬਿਨਾਂ। ਦਾਯਮ--ਹਮੇਸ਼ਾ । ਬਵਦ--ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਸੋਜੋ ਗੁਦਾਜ਼–ਸੜਨਾ ਅਤੇ ਪਿਗਲਨਾ [ਗਲਨਾ]।

ਅਰਥ–ਤੈਥੋਂ ਬਿਨਾਂ ਮੇਰਾ ਦਿਲ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹੈ ? ਕੀ ਆਖਦਾ ਹੈ ਨੰਦ ਲਾਲ ! ਉਸ ਦੀਵੇ ਵਾਂਗੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਹੀ ਸੜਦਾ ਤੇ ਗਲਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

ਪੰਜਾਬੀ ਉਲਥਾ–

ਹੇ ਭੇਦਾਂ ਦੇ ਜਾਣੂ ਮੇਰੇ ਜਦ ਕੂਚਾ ਤੇਰਾ ਪਾਯਾ।
ਅਪਨਾ ਮਨ ਸਭ ਪਾਸਿਓਂ ਮੋੜਕੇ ਤੁਧੁ ਚਰਨੀ ਸੀਸ ਝੁਕਾਯਾ।
ਗੁਰ ਕੂਚੇ ਦੀ ਕਰੀ ਪਰਕ੍ਰਮਾ ਜਦ ਤੋਂ ਹੈ ਦਿਲ ਮੇਰੇ ਨੇ,
ਰੌਜ਼ੇ ਬਾਗ਼ ਬਹਿਸ਼ਤਾਂ ਨੂੰ ਇਨ ਹੈ ਪੈਰਾਂ ਤਲੇ ਸੁਟਾਯਾ।
ਦਿਲ ਵ ਦੀਨ ਮੇਰਾ ਲੂਟ ਲੀਤਾ ਕੁੰਡਲ ਕਾਲੇ ਕੇਸਾਂ ਨੇ,

ਬੀਤੀ ਉਮਰ ਸਾਰੀ ਦਾ ਇਹੋ ਹੈ ਮੈਂ ਲਾਭ ਉਠਾਇਆ।
ਵਾਂਗ ਕੁਰਾਨ ਸਰੂਪ ਤੇਰਾ ਗੁਰ ਯਾਦ ਜੁਬਾਨੀ ਹੋਯਾ ਏ,
ਭਵਾਂ ਤੇਰੀ ਮਹਿਰਾਬ ਜਾਣ ਕੇ ਸਿਜਦੇ ਵਿਚ ਮਨ ਆਇਆ।
ਤੇਰੇ ਬਿਨਾਂ ਮੇਰਾ ਮਨ ਕੈਸਾ ਨੰਦ ਲਾਲ ਕੀ ਆਖ,
ਵਾਂਗੂ ਦੀਵੇ ਜਾਣ ਹਮੇਸ਼ਾ ਗਲਦਾ ਅਤੇ ਸੜਾਇਆ।

ਗ਼ਜ਼ਲ ਨੰ: ੩੯

ਜੁਮਲਾ ਆਲਮ ਬੇ ਤੋ ਹੈਰਾਨਸਤੁ ਬਸ॥
ਸੀਨਹ ਅਜ਼ ਹਿਜਰੇ ਤੋ ਬਿਰੀਆਨਸਤੁ ਬਸ॥

ਜੁਮਲਾ--ਸਾਰਾ। ਆਲਮ--ਜਗਤ। ਹੈਰਾਨਸਤੁ--ਹੈਰਾਨ ਹੈ। ਅਜ਼--ਨਾਲ। ਹਿਜਰੇ--ਵਿਛੋੜੇ। ਬਿਰੀਆਨਸਤੁ--ਭੁਜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਅਰਥ--ਬਸ! ਸਾਰਾ ਜਗਤ ਤੈਥੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੈਰਾਨ ਹੈ। ਬਸ! ਤੇਰੇ ਵਿਛੋੜੇ (ਦੀ ਅੱਗ) ਨਾਲ (ਮੇਰਾ) ਸੀਨਾ ਭੁਜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਤਾਲਬੇ ਮੌਲਾ ਹਮੇਸ਼ਹ ਜ਼ਿੰਦਾ ਅਸਤੁ॥
ਬਰ ਜ਼ਬਾਨਸ਼ ਨਾਮਿ ਸੁਬਹਾਨਸਤੁ ਬਸ॥

ਤਾਲਬੇ--ਚਾਹੁਣ ਵਾਲਾ। ਮੌਲਾ--ਵਾਹਿਗੁਰੂ। ਅਸਤੁ--ਹੈ। ਬਰ--ਉਪਰ। ਜ਼ਬਾਨਸ਼--ਜੀਭ ਉਸਦੀ। ਨਾਮਿ--ਜ਼ਿਕਰਿ, ਸਿਮਰਨ। ਸੁਬਹਾਨਸਤੁ--ਸਿਫਤ ਸਲਾਹ ਹੈ। ਸੁਬਹਾਨ--ਅਚਰਜ, ਭਾਵ ਵਾਹ ਵਾਹ ਜਾਂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ। ਬਸ--ਫ਼ਕਤ, ਕੇਵਲ।

ਅਰਥ--ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਚਾਹੁਣ ਵਾਲਾ ਸਦਾ ਹੀ ਜੀਊਂਦਾ ਹੈ। ਉਸਦੀ ਜ਼ਬਾਨ ਉਤੇ ਕੇਵਲ ਵਾਹ ਵਾਹ(ਜਾਂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ) ਨਾਮ ਵੱਸਦਾ ਹੈ।

ਖ਼ਾਲਿ ਮੁਸ਼ਕੀਨਸ਼ ਦਿਲੇ ਆਲਮ ਰਬੂਦ॥

ਕੁਫ਼ਰਿ ਜ਼ੁਲਫ਼ਸ਼ ਦਾਮਿ ਈਮਾਨਸਤੁ ਬਸ॥

ਖ਼ਾਲਿ--ਦਾਗ਼ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨ, ਤਿਲ ਦਾ ਦਾਗ਼ ਜੋ ਚੇਹਰੇ ਉਤੇ ਹੈ। ਮੁਸਕੰਨਸ਼--ਕਾਲਾ ਉਸਦਾ। ਰਬੂਦ--ਲੈ ਗਿਆ। ਕੁਫ਼ਰੇ-ਕਾਫ਼ਰ ਹੋਣਾ। ਦਾਮਿ- ਫਾਹੀ। ਈਮਾਨਸਤੁ--ਈਮਾਨ ਹੈ।

ਅਰਥ-ਉਸਦੇ ਚੇਹਰੇ ਦਾ ਕਾਲਾ ਤਿਲ ਜਗਤ ਦਾ ਦਿਲ ਲੈ ਗਿਆ ਹੈ। ਉਸਦੀ ਜ਼ੁਲਫ ਦੀ ਫਾਹੀ ਦਾ ਕਾਫ਼ਰ ਹੋ ਜਾਣਾ ਹੀ ਬਸ (ਮੇਰਾ) ਈਮਾਨ ਹੈ।

ਜ਼ੂਦ ਬਿਨੁਮਾ ਆਂ ਰੁਖੇ ਚੂੰ ਆਫ਼ਤਾਬ॥
ਈਂ ਇਲਾਜੇ ਚਸ਼ਮੇ ਗਿਰੀਆਨਸਤੋ ਬਸ॥

ਜ਼ੂਦ-ਛੇਤੀ। ਬਿਨੁਮਾ-ਵੇਖਾ ਦੇਹ। ਆਂ ਰੁਖ਼ੇ-ਉਹ ਚੇਹਰਾ। ਚੂੰ-ਜੈਸਾ। ਆਫਤਾਬ-ਸੂਰਜ। ਈਂ-ਏਹੋ। ਚਸ਼ਮੇ ਗਿਰੀਆਨਸਤੋ-ਦੁਖਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਦਾ ਹੈ।

ਅਰਥ-ਛੇਤੀ ਵਿਖਾ ਉਹ ਚੇਹਰਾ, (ਜੋ) ਸੂਰਜ ਵਰਗਾ ਹੈ। ਕੇਵਲ ਏਹੋ ਹੀ ਦੁਖਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਦਾ ਦਾਰੂ ਹੈ।

ਦਿਲ ਨਿਸਾਰੇ ਕਾਮਤੇ ਰਾਨਾਏ ਊ॥
ਜਾਂ ਫਿਦਾਏ ਜਾਨਿ ਜਾਨਾਨਸਤੁ ਬਸ॥

ਨਿਸਾਰੇ-ਕੁਰਬਾਨ ਹੈ। ਕਾਮਤੋ-ਕਦ ਤੋਂ, ਵਜੂਦ, ਸਰੀਰ ਤੋਂ। ਰਾਨਾਏ--ਸੂਬਕ, ਕੋਮਲ, ਸੋਹਣੇ ਤੋਂ। ਫ਼ਿਦਾਇ-ਵਾਰਨੇ। ਜਾਨਿ-ਜਾਨੀ, ਪਿਆਰੇ। ਜਾਨਾਨਸਤੁ--ਜਾਨ ਹੈ।

ਅਰਥ-ਉਸਦੇ ਸੋਹਣੇ ਕਦ ਤੋਂ ਦਿਲ ਕੁਰਬਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਪ੍ਰੀਤਮ ਦੀ ਜਾਨ ਉਤੋਂ (ਮੈਂ ਆਪਣੀ) ਜਾਨ ਸਦਕੇ ਕੀਤੀ ਹੈ।

ਗਰ ਬਿਪੁਰਸੀ ਹਾਲ ਗੋਯਾ ਯਕ ਨਫ਼ਸ॥

ਈਂ ਇਲਾਜੇ ਦਰਦ ਹਿਰਮਾਨਸਤੁ ਬਸ ॥

ਗਰ–ਜੇਕਰ। ਬਿਪੁਰਸੀ–ਜੇ ਤੂੰ ਪੁਛੇਂ। ਯਕ–ਇਕ। ਨਫ਼ਸ–ਦਮ, ਸੁਆਸ, ਪਲ। ਦਰਦ–ਪੀੜ, ਦਖ, ਰੋਗ। ਹਿਰਮਾਨਸਤੁ–ਵਿਛੋੜੇ ਦਾ ਗਮ ਹੈ।

ਅਰਥ–ਜੇਕਰ ਇਕ ਪਲ ਭਰ ਵੀ ਨੰਦ ਲਾਲ ਦਾ ਹਾਲ ਪੁਛ ਲਵੇਂ (ਤਾਂ) ਬਸ ! ਵਿਛੋੜੇ ਦੇ ਗ਼ਮ ਦੇ ਦੁਖ ਦਾ ਏਹੋ ਹੀ ਦਾਰੂ ਹੈ।

ਪੰਜਾਬੀ ਉਲਥਾ–

ਤੇਰੇ ਬਿਨਾਂ ਪ੍ਰੀਤਮ ਮੇਰੇ ਸਾਰਾ ਜਗਤ ਹੈਰਾਨ ਹੋਯਾ।
ਅੱਗ ਵਿਛੋੜੇ ਤੇਰੇ ਦੀ ਸੰਗ ਭੁਜ ਸੀਨਾ ਕੋਲੇ ਕਾਨ ਹੋਯਾ।
ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਚਾਹੁਣ ਵਾਲਾ ਜੀਉਂਦਾ ਸਦ ਹੀ ਰਹਿੰਦਾ,
ਹਰ ਦਮ ਨਾਮ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਸੰਦਾ ਵਾਸਾ ਆਨ ਜੁਬਾਨ ਹੋਯਾ।
ਗੁਰ ਚੇਹਰੇ ਦੇ ਕਾਲੇ ਤਿਲ ਨੇ ਆਲਮ ਦਾ ਦਿਲ ਖਸ ਲਿਆ,
ਕੁਫਰ ਓਸ ਦੀ ਜੁਲਫ ਫਾਹੀ ਜੋ ਮੇਰਾ ਧਰਮ ਈਮਾਨ ਹੋਯਾ।
ਉਸਦੇ ਸੋਹਣੇ ਕਦ ਦੇ ਉਤੋਂ ਦਿਲ ਮੈਂ ਸਦਕੇ ਕੀਤਾ,
ਪ੍ਰੀਤਮ ਜੀ ਦੀ ਜਾਨ ਦੇ ਉਤੋਂ ਤਨ ਮਨ ਧਨ ਕੁਰਬਾਨ ਹੋਯਾ।
ਨੰਦ ਲਾਲ ਦਾ ਹਾਲ ਜੋ ਆਕੇ ਇਕ ਪਲ ਵੀ ਜੇ ਪੁਛ ਲਵੇਂ,
ਦੁਖ ਵਿਛੋੜੇ ਗ਼ਮ ਭਾਰੀ ਦਾ ਦਾਰੂ ਏਹੋ ਆਨ ਹੋਯਾ।

ਗ਼ਜ਼ਲ ਨੰ: ੩੯

ਮੁਦਾਮ ਬਾਦਹ ਕਸ਼ੋ ਸੂਫ਼ੀਏ ਸਫ਼ਾ ਮੇ ਬਾਸ਼ ॥
ਤਮਾਮ ਜ਼ੁਹਦ ਸ਼ਓ ਰਿੰਦਿ ਬੇਨਵਾ ਮੇ ਬਾਸ਼ ॥

ਮੁਦਾਮ–ਹਮੇਸ਼ਾ, ਸਦਾ। ਬਾਦਹ–ਸ਼ਰਾਬ। ਕਸ਼ੋ–[ਕਸ਼+ਓ] ਪੀ ਅਤੇ। ਸੂਫੀਏ–ਅਮਲ ਨਾ ਵਰਤਨ ਵਾਲਾ। ਸਫ਼ਾ–ਸਾਫ, ਸੁਧ, ਨਿਰੋਲ। ਮੇ ਬਾਸ਼–ਹੋ, ਬਣੇ। ਤਮਾਮ–ਸਾਰੇ। ਜ਼ੁਹਦ–ਤਪਸਯਾ ਆਦਿਕ ਕਰਮ

ਕੌਂਡ। ਸ਼ਓ-ਹੋ, ਬਣ। ਰਿੰਦਿ-*ਫਕੀਰ, ਮਸਤਾਨਾ। ਬੇ ਨਵਾ-ਇਛਾ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਜਾਂ ਨਿਰੋਲ ਸੂਫੀ ਹੋ।

ਅਰਥ-ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਸਰਾਬ ਪੀ,ਸਾਰੀਆਂ ਤਪਸਜਾ ਬਣ (ਜਾਂ) ਰਿੰਦ ਫਕੀਰ ਹੋ ਜਾਹੁ।

ਬ ਸੂਏ ਗ਼ੈਰ ਮਯਫਗਨ ਨਜ਼ਰ ਕਿ ਬੇ ਬਸਰੀ॥
ਤਮਾਮ ਚਸ਼ਮ ਸ਼ੌ ਓ ਸੂਏ ਦੋਸਤ ਵਾ ਮੇਬਾਸ਼॥

ਮਯਫ਼ਗਨ-ਨਾ ਕਰ। ਬੇਬਸਰੀ-ਵਖਣ ਸ਼ਕਤੀ ਤੋਂ ਹੀਨਾ, ਅੰਧਪਣਾ। ਮੇ ਬਾਸ-ਹੋ, ਬਣ।

ਅਰਥ-ਦੂਜੇ ਵਲ ਨਜ਼ਰ ਨਾ ਕਰ, ਜਾਂ ਅੰਨਾ ਹੋ ਜਾਹੁ। ਸਾਰੇ (ਰੋਮ) ਅੱਖ ਹੋਣ ਅਤੇ ਯਾਰ ਵਲ ਵੇਖਣ।

ਬਗਿਰਦ ਕਾਮਤੇ ਆਂ ਸਾਹੇ ਦਿਲਰੁਬਾ ਮੇ ਗਰਦ॥
ਅਸੀਰੇ ਹਲਕਾਇ ਆਂ ਜ਼ੁਲਫ਼ੇ ਮੁਸ਼ਕਾ ਮੇ ਬਾਸ਼॥

ਬਗਿਰਦ-ਚੁਤਰਫੇ, ਚਾਰ ਚੁਫੇਰੇ। ਕਮਤੇ-ਕਦ ਦੇ। ਸਾਹੇ ਦਿਲਰੁਬਾ-ਸੋਹਣਿਆਂ ਦੇ ਸੁਲਤਾਨ। ਮੇ ਗਰਦ-ਫਿਰ। ਅਸੀਰੇ-ਕੈਦੀ। ਹਲਕਾਏ-ਕੁੰਡਲ, ਘੇਰੇਦਾਰ। ਮੁਸ਼ਕਸਾ-ਕਸਤੂਰੀ ਵਰਗੀ।

ਅਰਥ-ਉਸ ਸੋਹਣਿਆਂ ਦੇ ਸੁਲਤਾਨ ਦੇ ਕਦ ਦੇ ਚੁਫੇਰੇ ਫਿਰ

---

*ਜੋ ਫਕੀਰ ਸਰੀਅਤ ਤੇ ਤਰੀਕਤ ਦੀਆਂ ਪੌੜੀਆਂ ਨਹੀਂ ਚੜ੍ਹਦਾ ਤੇ ਸ਼ਰਹ ਨੂੰ ਟੱਪ ਕੇ ਮਾਰਫਤ ਵਿਚ ਪਹੁੰਦਾ ਹੈ ਫਿਰ ਮਾਰਫਤ ਨੂੰ ਟੱਪ ਕੇ ਕਿਸੇ ਰਿੰਦਾਨ ਆਜ਼ਾਦੀ ਵਿਚ ਵਿਚਰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਰਿੰਦ ਫਕੀਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜੈਸਾ ਕਿ ਕਥਨ ਹੈ-

ਹੱਦ ਟਪੇ ਸੋ ਔਲੀਆ ਬੇ ਹੱਦ ਟਪੇ ਸੋ ਪੀਰ,
ਹੱਦ ਬੇ ਹੱਦ ਦੋਨੋ ਟਪੇ ਸੋ ਹੈ ਰਿੰਦ ਫ਼ਕੀਰ।

(ਭਾਵ-ਪ੍ਰਕਰਮਾ ਕਰ)। ਉਸਦੀ ਕਸਤੂਰੀ ਜੇਹੀ (ਸੁਗੰਧੀ ਵਾਲੀ) ਜ਼ੁਲਫ ਦੇ ਕੁੰਡਲ ਦਾ ਕੈਦੀ ਹੋ ਜਾਹੁ।

ਨ ਗੋਇਮ ਤ ਕਿ ਸੂਏ ਦੈਰ ਯ ਹਰਮ ਮੇ ਰੌ ॥
ਬ ਹਰ ਤਰਫ਼ ਕਿ ਰਵੀ ਜਾਨਿਬੇ ਖ਼ੁਦਾ ਮੇ ਬਾਸ਼॥

ਗੋਇਮ ਤ-ਆਖਦਾ ਹਾਂ, ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ। ਦੈਰ-ਮੰਦਰ। ਹਰਮ-ਮਸੀਤ। ਮੇ ਰੌ-ਜਾਹ, ਫਿਰ। ਰਵੀ-ਤੂੰ ਜਾਵੇਂ। ਜਾਨਿਬੇ-ਤਰਫ਼, ਦਿਸ਼ਾ, ਵਲ।

ਅਰਥ-ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਨਹੀਂ ਆਖਦਾ, ਜੋ ਮੰਦਰ ਜਾਂ ਮਸੀਤ ਵਲ ਜਾਹੁ। ਜਿਸ ਪਾਸ ਵਲ ਭੀ ਤੂੰ ਜਾਵੇਂ (ਉਹ) ਖ਼ੁਦਾ ਦੀ ਤਰਫ ਹੀ ਹੋਵੇ।

ਬ ਸੂਏ ਗੈਰ ਚੁ ਬੇਗਾਨਗਾਂ ਚਿ ਮੇ ਗਰਦੀ ॥
ਦਮੇ ਜ਼ਿ ਹਾਲੇ ਦਿਲੇ ਖ਼ਸਤਾ ਆਸ਼ਨਾ ਮੇ ਬਾਸ਼ ॥

ਸੂਏ ਗ਼ੈਰ-ਦੂਜਿਆਂ ਵਲ। ਚੁ-ਵਾਂਗੂੰ। ਬੇਗਾਨਗਾ-ਦੂਜਿਆਂ,ਬਗਾਨਿਆਂ। ਹਾਲੇ-ਆਪਣੇ। ਚਿ-ਕਿਉਂ। ਮੇ ਗਰਦੀ-ਤੂੰ ਫਿਰਦਾ ਹੈਂ। ਦਿਲੇ ਖ਼ਸਤਾ-ਟੁਟੇ ਹੋਏ ਦਿਲ ਦਾ। ਆਸ਼ਨਾ-ਵਾਕਫ, ਜਾਣੂ।

ਅਰਥ-ਦੂਜਿਆਂ ਦੇ ਵਲੇ, ਬਗਾਨਿਆਂ ਵਾਂਗੂ ਕਿਉਂ ਤੂੰ ਫਿਰਦਾ ਹੈਂ ? ਇਕ ਦਮ ਲਈ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਟੁਟੇ ਹੋਏ ਦਿਲ ਦਾ ਵਾਕਫ਼ ਹੋ ਜਾਹੁ।

ਮੁਦਾਮ ਸ਼ਾਕਿਰੋ ਸ਼ਾਦਾਬ ਚੂੰ ਦਿਲੇ ਗੋਯਾ ॥
ਤਮਾਮ ਮਤਲਬ ਓ ਫ਼ਾਰਿਗ ਜਿ ਮੁੱਦਅ ਮੇ ਬਾਸ਼॥

ਸ਼ਾਕਿਰੋ-ਸ਼ੁਕਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ,ਸ਼ਾਕਰ ਅਤੇ। ਸਾਦਾਬ-ਪ੍ਰਫ਼ੁਲਤ ਹੋਇਆ ਰਹੁ। ਫ਼ਾਰਗਿ-ਛਡਕੇ ਵੇਹਲਾ। ਮੁੱਦਅ-ਕਾਮਨਾ, ਇਛਾ।

ਅਰਥ-ਨੰਦ ਲਾਲ ਦੇ ਦਿਲ ਵਾਂਗੂ ਸਦਾ ਹੀ ਸ਼ੁਕਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਪ੍ਰਫੁਲਤ ਹੋਇਆ ਰਹੁ। ਸਾਰੇ ਮਤਲਬਾਂ ਤੋਂ ਵੇਹਲਾ ਹੋ, ਅਤੇ

ਕਾਮਨਾ [ਮੁੱਦਾਅ] (ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲੈ)।

ਪੰਜਾਬੀ ਉਲਥਾ—

ਪੀਓ ਸ਼ਰਾਬ ਤੂੰ ਨਿਤ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਜਾਂ ਸੂਫੀ ਸਰੀਰ ਬਣ ਜਾ।
ਕਰੀਂ ਤਪਸਜਾ ਨਿਸ ਦਿਨ ਸਾਹੀ ਜਾਂ ਰਿੰਦੇ ਫਕੀਰ ਬਣ ਜਾ।
ਦੂਜੇ ਬੰਨੇ ਨਜ਼ਰ ਕਰੀਂ ਨਾ ਜਾਂ ਫਿਰ ਅੰਨਾ ਹੋ ਜਾਵੀਂ,
ਰੋਮ ਸਾਰੇ ਅੱਖਾਂ ਹੋ ਜਾਵਣ ਵੇਖੀਂ ਫਿਰ ਪੀਰ ਬਣ ਜਾ।
ਸੋਹਣਿਆਂ ਦੇ ਸੂਲਤ ਨ ਮਾਹੀ ਦੀ ਹਰ ਦਮ ਕਰੀਂ ਪ੍ਰਕ੍ਰਮਾ ਤੂੰ,
ਜ਼ੁਲਫ ਮਾਹੀ ਦੀ ਗੰਧੀ ਵਾਲੀ ਫਿਰ ਉਸ ਦਾ ਅਸੀਰ ਬਣ ਜਾ।
ਤੈਨੂੰ ਮੈਂ ਏਹ ਕਹਿੰਦਾ ਨਾਹੀਂ ਮੰਦਰ ਜਾਂ ਮਸੀਤ ਜਾਹ,
ਜਿਤ ਕਿਤ ਜਾਵੇਂ ਹਰ ਥਾਂ ਅੰਦਰ ਰਬ ਉਥੇ ਨਜ਼ੀਰ ਬਣ ਜਾ।
ਦੂਜਿਆਂ ਵਲੇ ਦੂਜਿਆਂ ਵਾਂਗੂ ਕਿਉਂ ਤੂੰ ਹਰ ਦਮ ਫਿਰਦਾ ਏਂ,
ਆਪਣੇ ਟੁਟੇ ਹੋਏ ਦਿਲ ਦਾ ਟੁਕ ਰੋਸ਼ਨ ਜਮੀਰ ਬਣ ਜਾ।
ਨੰਦ ਨਾਲ ਦੇ ਦਿਲ ਜਿਉਂ ਸਦ ਹੀ ਮਨ ਪ੍ਰਸੰਨ ਤੇ ਸ਼ਾਕਰ ਰਹੁ,
ਮਤਲਬ ਅਤੇ ਕਾਮਨਾ ਛਡ ਕੇ ਫਿਕਰੋ ਅਖੀਰ ਬਣ ਜਾ।

ਗ਼ਜ਼ਲ ਨੰ: ੪੦

ਹਮਹ ਰਾ ਸੀਨਹ ਬੇ ਰੂਇ ਬਿਰੀਆਨਸਤੁ ਬਿਰੀਆਨਸ਼
ਦੁ ਆਲਮ ਬਹਿਰਿ ਆਂ ਦੀਦਾਰ ਹੈਰਾਨਸਤੁ ਹੈਰਾਨਸ਼

ਬੇ ਰੂਇ ਤੁ—ਬਿਨਾਂ ਚਹਰੇ ਤੇਰੇ, ਤੇਰੇ ਦਰਸਨ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ। ਬਿਰੀਆਸਤੁ—ਭੂਜ ਗਿਆ ਹੈ। ਬਹਿਰਿ—ਵਾਸਤੇ। ਹੈਰਾਨਸਤੁ—ਹੈਰਾਨ ਹੈ। ਹੈਰਾਨਸ਼—ਹੈਰਾਨ ਹੈ।

ਅਰਥ—ਤੇਰੇ ਦਰਸ਼ਨ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ (ਹੋਣ ਕਰਕੇ) ਸਭਨਾਂ ਦਾ ਸੀਨਾ ਭੁਜ ਗਿਆ ਹੈ, ਭੁਜਾ ਹੋਯਾ ਹੈ। ਦੋਵੇਂ ਲੋਕ ਉਸਦੇ ਦਰਸ਼ਨ

ਵਾਸਤੇ ਹੈਰਾਨ ਹਨ, ਹੈਰਾਨ ਹਨ।

ਜ਼ਿ ਖ਼ਾਕਿ ਕੂਇ ਤੋਂ ਕਾਂ ਸੁਰਮਾਏ ਅਹਲੇ ਨਜ਼ਰ ਬਾਸ਼ਦ
ਨਮੇ ਬਾਸ਼ਦ ਇਲਾਜੇ ਬਿਹ ਬਰਾਏ ਚਸ਼ਮਿ ਗਿਰੀਆਨਸ਼

ਜ਼ਿ–ਨਾਲ। ਖ਼ਾਕਿ–ਧੂੜ। ਕੂਇ–ਕੂਚੇ। ਕਾਂ–[ਕਿ + ਆਂ] ਜੋ ਕਿ ਉਹ। ਅਹਲੇ–ਗਿਆਨੀ ਲੋਕਾਂ। ਬਾਸ਼ਦ–ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਬਿਹ–ਚੰਗਾ। ਬਰਾਏ–ਵਾਸਤੇ। ਗਿਰੀਆਨਸ਼–ਦੁਖਦੀਆਂ ਹਨ।

ਅਰਥ–ਜੋ ਕਿ ਤੇਰੇ ਕੂਚੇ ਦੀ ਖ਼ਾਕ ਹੈ ਉਸਦੇ ਸੁਰਮਾਂ ਨਾਲ ਗਿਆਨ ਦੀ ਨਜਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। (ਇਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ) ਦੁਖਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਾਸਤੇ (ਹੋਰ ਕੋਈ) ਚੰਗਾ ਇਲਾਜ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ।

ਮਹ ਓ ਖ਼ੁਰਸ਼ੈਦ ਗਿਰਦੇ ਕੂਇ ਓ ਗਿਰਦੰਦ ਰੋਜ਼ੋ ਸ਼ਬ
ਆਜਾਯਬ ਰੌਸ਼ਨੀ ਬਖ਼ਸ਼ੇ ਦੁਆਲਮ ਹਸਤ ਇਹਸਾਨਸ਼

ਮਹ–ਚੰਦ੍ਰਮਾ। ਖ਼ੁਰਸ਼ੇਦ–ਸੂਰਜ। ਗਿਰਦੇ–ਚਫੇਰੇ। ਗਿਰਦੰਦ–ਫਿਰਦੇ ਹਨ। ਰੋਜ਼ੋ ਸ਼ਬ–ਦਿਨ ਤੇ ਰਾਤ। ਅਜਾਯਬ–ਅਚਰਜ। ਇਹਸਾਨਸ਼–ਕ੍ਰਿਪਾ ਉਸਦੀ।

ਅਰਥ–ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਤੇ ਸੂਰਜ ਉਸਦੇ ਚੁਫੇਰੇ ਦਿਨ ਤੇ ਰਾਤ ਫਿਰਦੇ ਹਨ। ਦੋਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਉਸਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਅਚਰਜ ਚਾਣਨ ਬਖਸ਼ਦੀ ਹੈ।

ਬ ਹਰ ਸੂਏ ਕਿ ਮੇ ਬੀਨਮ ਜਮਾਲਸ਼ ਜਲਵਾਗਰ ਬਾਸ਼ਦ
ਜਹਾਂ ਆਸ਼ੁਫ਼ਤਹ ਓ ਸੈਦਾ ਮੁਦਾਮ ਅਜ਼ ਜ਼ੁਲਫ਼ੇ ਪੇਚਾਨਸ਼

ਮੇ ਬੀਨਮ–ਵੇਖਦਾ ਹਾਂ ਮੈਂ। ਜਮਾਲਸ਼–ਜਲਾਲ [ਤੇਜ] ਉਸਦਾ। ਜਲਵਾਗਰ–ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਮਾਨ। ਆਸ਼ੁਫ਼ਤਹ–ਬੌਰਾ, ਸ਼ੈਦਾਈ। ਸੈਦਾ–ਆਸ਼ਕ। ਪੇਚਾਨਸ਼–ਕੁੰਡਲਾਂ ਵਾਲੀ ਉਸਦੀ।

ਅਰਥ—ਸਭਨਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਵਿਚ ਮੈਂ ਵੇਖਦਾ ਹਾਂ, ਜੋ ਉਸ ਦਾ ਹੀ ਤੇਜ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਮਾਨ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਜਗਤ ਸਦਾ ਹੀ ਉਸਦੀਆਂ ਕੁੰਡਲਾਂ ਵਾਲੀਆਂ ਜ਼ੁਲਫ਼ਾਂ ਦਾ ਆਸ਼ਕ ਹੋ ਕੇ ਬੌਰਾ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਸ਼ੁਦਹ ਜੇਬੇ ਜ਼ਿਮੀਂ ਪੁਰ ਲੋਲੂਏ ਲਾਲਾ ਜ਼ਿ ਅਸ਼ਕੇ ਮਨ
ਜਹਾਂ ਬਿਗਰਿਫ਼ਤਅਮ ਗੋਯਾ ਬਯਾਦੇ ਲਾਲ ਖੰਦਾਨਸ਼

ਸ਼ੁਦਹ—ਹੋਈ ਹੈ। ਜੇਬੇ—ਜੇਬ, ਖੀਸਾ। ਲੋਲੂਏ ਲਾਲ—ਲਾਲ ਰੰਗ ਦੇ ਮੋਤੀਆਂ। ਜ਼ਿ—ਨਾਲ। ਅਸ਼ਕੇ—ਅਥਰੂ, ਹੰਝੂ। ਮਨ—ਮੇਰੇ। ਬਿਗਰਿਫਤਅਮ—ਫੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਬਯਾਦੇ—ਯਾਦ ਵਿਚ। ਲਾਲ—ਲਾਲ ਰੰਗ ਵਾਲੇ ਹੋਠ। ਖੰਦਾਨਸ਼-ਹੱਸਨਾ ਹੈ।

ਅਰਥ—ਮੇਰੇ ਆਂਸੂਆਂ ਰੂਪ ਲਾਲ ਰੰਗ ਦੇ ਮੋਤੀਆਂ ਨਾਲ ਧਰਤੀ (ਰੂਪ) ਜੇਬ ਭਰੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਹੇ ਨੰਦ ਲਾਲ! ਲਾਲ (ਰੰਗ ਦੇ ਹੋਠਾਂ ਦੇ) ਹੱਸਨ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿਚ ਜਗਤ ਫੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਪੰਜਾਬੀ ਉਲਥਾ—

ਬਿਨ ਦਰਸਨ ਤੇਰੇ ਹੈ ਸਭ ਦਾ ਸੀਨਾ ਭੁਜ ਕਬਾਬ ਹੋਇਆ।
ਦਰਸਨ ਤੇਰੇ ਕਰਨ ਲਈ ਦੋਹੂ ਲੋਕਾਂ ਤਾਈਂ ਅਜ਼ਾਬ ਹੋਇਆ।
ਤੇਰੀ ਚਰਨ ਧੂੜਿ ਬਣ ਸੁਰਮਾ ਅਖੀਂ ਨਜ਼ਰ ਗਿਆਨ ਕਰੇ,
ਦੁਖਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਲਈ ਬਿਨ ਇਸਦੇ ਹੋਰ ਨਾ ਕੋ*ਇਲਜਾਬ ਹੋਯਾ।
ਚੰਦ-ਸੂਰਜ, ਦਿਨ-ਰਾਤ ਚੁਤਰਫੇ ਫਿਰਦੇ ਤੇਰੇ ਕੂਚੇ ਦੇ,
ਰੋਸ਼ਨੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹੂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਚਾਨਣ ਬਖਸ਼ ਸਵਾਬ ਹੋਯਾ।
ਸਭ ਪਾਸੇ ਮੈਂ ਵੇਖ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਉਸਦਾ ਤੇਜ਼ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਦਾ,
ਉਸਦੀ ਜ਼ੁਲਫ ਕੁੰਡਲ ਦਾ ਆਸ਼ਕ ਜਗ ਸਾਰਾ ਬੇਤਾਬ ਹੋਯਾ।

---

*ਇਲਜਾਬੁਲ ਇਲਾਜ਼—ਚੰਗੇ ਤੋਂ ਚੰਗਾ ਇਲਾਜ।

ਮੋਤੀ ਲਾਲ ਮੇਰੇ ਹਨ ਆਂਸੂ ਧਰਤੀ ਸਾਰੀ ਜੇਬ ਭਰੀ,
ਯਾਦ ਹੋਠਾਂ-ਮੁਸਕ੍ਰਾਹਟ ਅੰਦਰ ਨੰਦ ਲਾਲ ਗਰਕਾਬ ਹੋਯਾ।

ਗ਼ਜ਼ਲ ਨੰ: ੪੧

ਹਰ ਕਸ ਸ਼ੁਨੀਦਹ ਅਸਤ ਜ਼ਿ ਤੋ ਗੁਫ਼ਤ ਗੂਇ ਖ਼ਾਸ
ਅਜ਼ ਸਦ ਗ਼ਮੇ ਸ਼ਦੀਦ ਸ਼ੁਦਾ ਜ਼ੂਦ ਤਰ ਖ਼ਲਾਸ

ਸ਼ੁਨੀਦਹ ਅਸਤ–ਸੁਣਿਆ ਹੈ।*ਗੁਫਤ ਗੂਇ–ਗਲ-ਬਾਤ, ਤਰ ਗ਼ੁਫ਼ਾਰਤ:। ਸਦ–ਸੈਂਕੜੇ। ਸ਼ਦੀਦ–ਕਰੜੇ। ਸ਼ੁਦਾ–ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਜ਼ੂਦ ਤਰ–ਬਹੁਤ ਛੇਤੀ। ਖ਼ਲਾਸ–ਮੁਕਤ।

ਅਰਥ–ਜਿਸ ਕਿਸੇ ਮਨੁਖ ਨੇ ਤੇਰੀ ਖ਼ਾਸ ਗਲ-ਬਾਤ ਨੂੰ ਸੁਣਿਆ ਹੈ। (ਉਹ) ਸੈਂਕੜੇ ਹੀ ਕਰੜੇ ਗ਼ਮਾਂ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਛੇਤੀ ਮੁਕਤ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ।

ਆਬੇ ਹਯਾਤਿ ਮਾ ਸੁਖ਼ਨੇ ਪੀਰਿ ਕਾਮਿਲ ਅਸਤ॥
ਦਿਲਹਾਇ ਮੁਰਦਹ ਰਾ ਬਿਕੁਨਦ ਜ਼ਿੰਦਹ ਓ ਖ਼ਲਾਸ॥

ਆਬੇ ਹਯਾਤਿ–ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵਰਗੇ। ਸੁਖ਼ਨੇ–ਬਚਨ। ਪੀਰਿ ਕਾਮਿਲ–ਪੂਰੇ ਗੁਰੂ। ਦਿਲਹਾਇ–(ਦਿਲ ਦਾ ਬ: ਬ:) ਦਿਲਾਂ। ਬਿਕੁਨਦ-ਕਰਦੇ ਹਨ। ਓ–ਅਤੇ।

ਅਰਥ–ਮੇਰੇ ਪੂਰੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਬਚਨ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਸਮਾਨ ਹਨ। (ਜੋ) ਮੁਰਦੇ ਦਿਲਾਂ ਨੂੰ ਜੀਊਂਦਾ ਅਤੇ ਮੁਕਤ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਅਜ਼ ਖ਼ੁਦ ਨੁਮਾਈ ਏ ਤੋ ਖ਼ੁਦਾ ਹਸਤ ਦੂਰ ਤਰ॥

---

*ਕਈ ਪੁਸਤਕਾਂ ਵਿਚ 'ਜਿ ਤੋ ਗੁਫ਼ਤਗੂਇ' ਦੀ ਥਾਂ ਤੇ 'ਬਦਿਲ ਸਖ਼ੁਨਹਾਏ' ਪਾਠ ਭੀ ਵੇਖਿਆ ਹੈ।

ਬੀਨੀ ਦਰੂਨੇ ਖ਼ੇਸ਼ ਸ਼ੁਦੀ ਅਜ਼ ਖ਼ੁਦੀ ਖ਼ਲਾਸ॥

ਖ਼ੁਦ ਨੁਮਾਈ-ਆਪ ਨੂੰ ਵੇਖਣਾ, ਆਪਾ ਭਾਵ ਅਰਥਾਤ ਹਉਮੈ ਹੰਕਾਰ। ਏ-ਤੋਂ । ਹਸਤ-ਹੈ । ਦੂਰ ਤਰ-ਬਹੁਤ ਦੂਰ । ਬੀਨੀਂ-ਤੂੰ ਵੇਖੇਂ । ਦਰੂਨੇ-ਅੰਦਰ ਵਲ । ਖ਼ੇਸ਼-ਆਪਣੇ । ਸ਼ੁਦੀ-ਹੋ ਜਾਵੇਂ । ਅਜ਼ ਖ਼ੁਦੀ-ਅਪਣੱਤ, ਹੰਗਤਾ ਤੋਂ । ਖਲਾਸ-ਛੁਟਕਾਰਾ, ਮੁਕਤ ।

ਅਰਥ-ਤੇਰੀ ਖੁਦ ਨੁਮਾਈ (ਹੰਗਤਾ-ਮਮਤਾ) ਤੋਂ ਖੁਦਾ ਬਹੁਤ ਦੂਰ ਹੈ। ਤੂੰ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਵਲ ਵੇਖੇਂ (ਤਾਂ) ਖੁਦੀ (ਹੰਗਤਾ-ਮਮਤਾ) ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਹੋ ਜਾਵੇਂਗਾ।

ਗੋਯਾ ਤੋ ਦਸਤੇ ਖ਼ੁਦਤ ਰਾ ਜ਼ਿ ਹਿਰਸ ਕੋਤਹ ਕੁਨ॥

ਤਾ ਅੰਦਰੂਨੇ ਖ਼ਾਨਾ ਬਿ ਬੀਨੀ ਖ਼ੁਦਾਏ ਖ਼ਾਸ॥

ਦਸਤੇ ਖ਼ੁਦ-ਹੱਥ ਆਪਣੇ । ਜ਼ਿ-ਵਲੋਂ । ਹਿਰਸ-ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ । ਕੋਤਹ ਕੁਨ-ਕੱਠੇ ਕਰ। ਤਾ-ਤਦ। ਅੰਦਰੂਨੇ ਖ਼ਾਨਾ-ਘਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੀ। ਬਿਬੀਨੀ-ਤੂੰ ਵੇਖ ਲਵੇਂਗਾ ।

ਅਰਥ-ਹੇ ਨੰਦ ਲਾਲ ! ਤੂੰ ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਨੂੰ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਵਲੋਂ ਕੱਠਾ ਕਰ (ਮੋੜ ਲੈ) ਤਦ ਤੂੰ (ਆਪਣੇ) ਘਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੀ ਖ਼ਾਸ ਖੁਦਾ ਨੂੰ ਵੇਖ ਲਵੇਂਗਾ।

ਪੰਜਾਬੀ ਉਲਥਾ--

ਬਚਨ ਅਮੋਲਕ ਸਤਿਗੁਰ ਜੀ ਦੇ, ਜਿਸ ਕਿਸ ਸੁਣੇ ਸੁ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ।
ਗ਼ਮ ਦੁਖ ਸੈਂਕੜੇ ਇਸ ਜਗਤ ਤੋਂ, ਤਿਸ ਨੂੰ ਮਿਲੀ ਖ਼ੁਲਾਸੀ ਏਮ।
ਦੁਲਭ ਬਚਨ ਪੂਰੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਦੇ, ਵਾਂਗ ਸੁਧਾ ਦੇ ਜਗ ਅੰਦਰ,
ਜੀਉਂਦਾ ਕਰਕੇ ਮੁਰਦੇ ਦਿਲ ਨੂੰ, ਮੁਕਤ ਕਰਨ ਦਾ ਕਰਦੇ ਨੇਮ।
ਤੇਰੀ ਖੁਦੀ ਜੋ ਦਿਲ ਦੇ ਅੰਦਰ, ਖੁਦਾ ਏਸ ਤੋਂ ਦੂਰ ਰਹੇ,

ਛਡ ਕੇ ਖੁਦੀ ਆਪ ਨੂੰ ਵੇਖੇਂ, ਮੁਕਤੀ ਮਿਲੇ ਅਜ਼ਾਦੀ ਜੇਮ।
ਨੰਦ ਲਾਲ ਹੱਥ ਆਪਣੇ ਨੂੰ ਜੇ, ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਵਲੋਂ ਮੋੜ ਲਵੇਂ,
ਦਿਲ ਖਾਨੇ ਦੇ ਅੰਦਰ ਤੋਂ ਹੀ, ਪ੍ਰਾਪਤ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਾਵੇਂ ਛੇਮ।

ਗ਼ਜ਼ਲ ਨੰ: ੪੨

ਬਿਆ ਚੁ ਸਰਵਿ ਖ਼ਿਰਾਮਾਂ ਦਮੇ ਬ ਸੈਰਿ ਰਿਆਜ਼
ਸੂਏ ਤੂ ਦੀਦਾ ਏ ਮਾ ਰਾ ਨਿਗਾਹ ਗਸ਼ਤ ਬਿਆਜ਼

ਬਿਆ–ਆਓ। ਸਰਵਿ–ਸਰੂ, (ਇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦਰਖਤ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ)। ਖ਼ਿਰਾਮਾਂ–ਤੁਰਨ ਫਿਰਨ ਵਾਲਾ (ਤੁਰਨ ਫਿਰਨ ਵਾਲੇ ਸਰੂ ਤੋਂ ਭਾਵ ਪ੍ਰੀਤਮ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ)। ਰਿਆਜ਼–ਬਾਗ਼। ਸੂਏ ਤੂ–ਵਲ ਤੇਰ। ਦੀਦਾ ਏ–ਵੇਖਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ। ਨਿਗਾਹ–ਨਜ਼ਰ, ਅੱਖਾਂ। ਗਸ਼ਤ–ਹੋ ਗਈਆਂ। ਬਿਆਜ਼–ਚਿੱਟੀਆਂ।

ਅਰਥ–ਹੇ ਤੁਰਨ ਫਿਰਨ ਵਾਲੇ ਸਰੂ ਵਰਗੇ (ਪ੍ਰੀਤਮ) ਆਓ ਇਕ ਪਲ ਭਰ ਸੈਰ ਵਾਸਤੇ ਬਾਗ ਵਿਚ। ਤੇਰੇ ਵਲ ਤਕਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਮੇਰੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਚਿੱਟੀਆਂ ਹੋ ਗਈਆਂ ਹਨ।

ਬਰਾਇ ਰੇਸ਼ਿ ਦਿਲਮ ਖ਼ੰਦਾ ਇ ਤੂ ਮਰਹਮ ਬਸ॥
ਤੱਬਸਮੇ ਲਬਿ ਲਾਲਤ ਦਵਾਇ ਹਰ ਅਮਰਾਜ਼॥

ਬਰਾਇ–ਵਾਸਤੇ। ਰੇਸ਼ਿ–[ਰੇਸ਼ੇ]ਜ਼ਖ਼ਮ ਦੇ। ਖ਼ੰਦਾਇ ਤੂ–ਤੇਰਾ ਹੱਸਨਾ ਹੀ। ਮਰਹਮ–ਮਲ੍ਹਮ। ਤਬਸਮੇ- ਮੁਸਕ੍ਰਾਹਟ। ਲਬਿ ਲਾਲਤ–ਲਾਲ ਰੰਗ ਵਾਲੇ ਬੁਲ੍ਹਾਂ ਦੀ। ਬਸ–ਕੇਵਲ। ਅਮਰਾਜ਼–ਬੀਮਾਰੀਆਂ। ਹਰ–ਸਭਨਾਂ।

ਅਰਥ–ਮੇਰੇ ਦਿਲ ਦੇ ਜ਼ਖਮ ਲਈ ਕੇਵਲ ਤੇਰਾ ਹੱਸਣਾ ਹੀ ਮਲ੍ਹਮ ਹੈ। (ਤੇਰੇ) ਲਾਲ ਹੋਠਾਂ ਦੀ ਮੁਸਕ੍ਰਾਹਟ (ਮੇਰੀਆਂ) ਸਾਰੀਆਂ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਦੀ ਦਵਾਈ ਹੈ।

ਨਿਗਾਹ ਕਰਦ ਮਤਾਏ ਦਿਲਮ ਬ ਗ਼ਾਰਤ ਬੁਰਦ ॥
ਬੁਰੀਦ ਜੇਬਿ ਦਿਲਮ ਰਾ ਬਗ਼ਮਜ਼ਹ ਚੂੰ ਮਿਕਰਾਜ਼ ॥

ਨਿਗਾਹ ਕਰਦ–ਨਜ਼ਰ ਕੀਤੀ। ਮਤਾ–ਪੂੰਜੀ, ਰਾਸ, ਮੂੜੀ। ਗ਼ਾਰਤ ਬੁਰਦ–ਲੁਟ ਲਿਆ ਹੈ। ਬੁਰੀਦ–ਕੱਟ ਲਈ, ਕਤਰ ਲਈ। ਬਗ਼ਮਜ਼ਹ–ਨਖ਼ਰੇ ਨਾਲ। ਮਿਕਰਾਜ਼–ਕੈਂਚੀ।

ਅਰਥ--(ਤੂੰ) ਨਜ਼ਰ ਕਰਦਿਆਂ ਹੀ ਮੇਰੇ ਦਿਲ ਦੀ ਪੂੰਜੀ ਨੂੰ ਲਟ ਲਿਆ ਹੈ। (ਤੂੰ) ਨਖ਼ਰੇ ਦੀ ਕੈਂਚੀ ਨਾਲ ਮੇਰੇ ਦਿਲ ਦੀ ਜੇਬ ਨੂੰ ਕਤਰ ਲਿਆ ਹੈ।

ਜ਼ਿ ਫੈਜ਼ੇ ਮਕਦਮਤ ਐ ਨੌ ਬਹਾਰੇ ਗੁਲਸ਼ਨੇ ਹੁਸਨ ॥
ਜਹਾਂ ਚੁ ਬਾਗੇ ਇਰਮ ਕਰਦ ਈਂ ਜ਼ਹੇ ਫ਼ੱਯਾਜ਼ ॥

ਫ਼ੈਜ਼ੇ–ਕਿਰਪਾ ਨੇ। ਮਕਦਮ ਤੁ–ਚਰਨ ਕਮਲ ਤੇਰੇ। ਗੁਲਸ਼ਨੇ–ਫੁਲਵਾੜੀ ਬਗੀਚੀ। ਚੁ–ਵਾਂਗੂੰ। ਇਰਮ-ਸ੍ਵਰਗ। ਜ਼ਹੇ--ਵਾਹ (੨) ਧੰਨ। ਫ਼ਯਾਜ਼--ਉਦਾਰਤਾ।

ਅਰਥ–ਹੇ ਸੁੰਦਰਤਾ ਦੀ ਬਗੀਚੀ ਦੀ ਬਸੰਤ ਰੁਤ! ਤੂੰ ਚਰਨਾਂ ਦੀ ਕਿਰਪਾਲਤਾ ਨਾਲ ਜਗਤ ਨੂੰ ਸ੍ਵਰਗ ਦੇ ਬਾਗ ਵਰਗਾ ਕਰ ਦਿਤਾ ਹੈ, ਇਸ ਉਦਾਰਤਾ ਨੂੰ ਧੰਨ ਹੈ।

ਚਿਰਾ ਬਹਾਲਤੇ ਗੋਯਾ ਨਜ਼ਰ ਨ ਮੇ ਫ਼ਗਨੀ ॥
ਜ਼ਿ ਯਕ ਨਿਗਾਹੇ ਤੋ ਹਾਸਿਲ ਮੁਰਾਦੇ ਅਹਲੇ ਅਗ਼ਰਾਜ਼ ॥

ਚਿਰਾ–ਕਿਉਂ। ਬਹਾਲਤੇ--ਹਾਲਤ (ਦਸ਼ਾ) ਦੇ ਉਤੇ। ਮੇ ਫ਼ਗਨੀ--ਪਾਂਦਾ ਹੈ। ਹਾਸਿਲ ਮੁਰਾਦੇ -ਲੋੜ ਪੂਰੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਅਹਲੇ ਅਗ਼ਰਾਜ਼--ਲੋੜਵੰਦ ਲੋਕਾਂ ਦੀ।

ਅਰਥ–ਨੰਦ ਲਾਲ ਦੀ ਹਾਲਤ ਉਤੇ ਕਿਉਂ ਨਿਗਾਹ ਨਹੀ

ਪਾਂਦਾ ਹੈਂ ? (ਕਿਉਂ) ਤੇਰੀ ਇਕ ਨਜ਼ਰ ਦੇ ਨਾਲ ਲੋੜਵੰਦ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਲੋੜ ਪੂਰੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਪੰਜਾਬੀ ਉਲਥਾ—

ਤੁਰਨ ਵਾਲੇ ਹੇ ਸਰੂ ਪ੍ਰੀਤਮ ! ਇਕ ਛਿਨ ਸੈਰ ਬਾਗ਼ ਦੀ ਆ ਜਾਵੋ।
ਚਿਟੇ ਨੈਣ ਹੋਏ ਤੁਧ ਤਕਦਿਆਂ, ਪਲ ਛਿਨ ਦਰਸ ਦਿਖਾ ਜਾਵੋ।
ਜ਼ਖਮੀ ਦਿਲ ਮੇਰੇ ਦਾ ਦਾਰੂ, ਮਲੱਮ ਤੇਰਾ ਹੱਸ ਦੇਣਾ ਹੈ,
ਮੁਸਕ੍ਰਾਹਟ ਲਾਲ ਹੋਠਾਂ ਤੋਂ ਕਰ ਕੇ, ਸਾਰੇ ਰੋਗ ਮਿਟਾ ਜਾਵੋ।
ਕਰ ਕੇ ਨਜ਼ਰ ਮੇਰੇ ਵਲ ਮਾਹੀ, ਦਿਲ ਦੀ ਪੂੰਜੀ ਲੁਟ ਲਈ,
ਨੈਣ ਕਟਾਖ਼ਜ ਤੇਰੇ ਹਨ ਕੈਂਚੀ, ਦਿਲ ਖੀਸਾ ਕਟ ਸਿਧਾ ਜਾਵੋ।
ਬਾਗ਼ ਪੈਰ ਜਦ ਤੁਸਾਂ ਨੇ ਪਾਯਾ, ਹੇ ਸੁੰਦਰ ਖਿੜੀ ਬਸੰਤ ਭਲੀ,
ਸ੍ਵਰਗ ਬਾਗ਼ ਸਮ ਕੀਤਾ ਜਗ ਨੂੰ, ਧੰਨ ਕਿਰਪਾ ਦੇਸ ਕਰਾ ਜਾਵੋ।
ਹਾਲਤ ਨੰਦ ਲਾਲ ਦੀ ਉਤੇ, ਨਜ਼ਰ ਮੇਹਰ ਕਿਉਂ ਕਰਦੇ ਨਹੀਂ,
ਇਕ ਨਜ਼ਰ ਸੰਗ ਲੋੜਵੰਦਾਂ ਦੀ, ਪੂਰੀ ਲੋੜ ਕਰਾ ਜਾਵੋ।

ਗ਼ਜ਼ਲ ਨੰ: ੪੩

ਬਸ ਕਿ ਮਾਰਾ ਹਸਤ ਬਾ ਤੋ ਇਰਤਬਾਤ ॥
ਅਜ਼ ਕਦੂਮੇ ਤੁਸਤ ਦਰ ਆਲਮ ਨਿਸ਼ਾਤ ॥

ਮਾਰਾ—ਮੈਨੂੰ,ਸਾਨੂੰ। ਹਸਤ--ਹੈ। ਬ ਤੋ--ਨਾਲ ਤੇਰੇ। ਇਰਤਬਾਤ--ਮਿਤ੍ਰਤਾ
ਕਦੂਮੇ—ਆਉਣਾ। ਤੁਸਤ--[ਤੁ+ਅਸਤ] ਤੇਰੇ ਹੈ। ਨਿਸ਼ਾਤ--ਖੁਸ਼ੀ।

ਅਰਥ—ਮੈਨੂੰ ਕੇਵਲ ਇਕ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਮਿਤ੍ਰਤਾ ਹੈ। ਤੇਰੇ ਆਉਣ ਨਾਲ ਜਗਤ ਵਿਚ ਖੁਸ਼ੀ ਹੈ।

ਫਰਸ਼ ਕਰਦਮ ਦਰ ਕਦੂਮੇ ਰਾਹੇ ਤੋ ॥
ਦੀਦਹ ਓ ਦਿਲ ਰਾ ਕਿ ਬੂਦਹ ਦਰ ਬਸਾਤ ॥

ਕਰਦਮ--ਕਰ ਦਿਤਾ ਹੈ, ਮੈਂ। ਕਦੂਮੇ ਰਾਹ--ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਰਸਤੇ। ਬੂਦਹ--ਸਨ। ਬਸਾਤ--ਕਬਜੇ, ਤਾਕਤ।

ਅਰਥ—ਤੇਰੇ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਰਾਹ ਵਿਚ ਮੈਂ ਫਰਸ਼ ਕਰ ਦਿਤਾ ਹੈ ਅੱਖਾਂ ਅਤੇ ਦਿਲ ਨੂੰ, ਜੋ (ਮੇਰੇ) ਕਬਜੇ ਵਿਚ ਸਨ।

ਬਰ ਫ਼ਕੀਰਾਨੇ ਖ਼ੁਦਾ ਰਹਿਮੇ ਬ ਕੁਨ॥
ਤਾ ਦਰੀਂ ਦੁਨੀਆ ਬਿਆਬੀ ਇੰਬਸਾਤ॥

ਬਰ--ਉਤੇ। ਰਹਿਮੇ--ਤਰਸ। ਬ ਕੁਨ--ਕਰ। ਦਰੀਂ--[ਦਰ + ਈਂ] ਇਸ ਵਿਚ। ਬਿਆਬੀ--ਪਾਵੇਂਗਾ। ਇੰਬਸਾਤ--ਖੁਸ਼ੀ।

ਅਰਥ—ਰਬ ਦੇ ਫਕੀਰਾਂ ਦੇ ਉਤੇ ਤਰਸ ਕਰ। ਤਦ ਇਸ ਦੁਨੀਆ ਵਿਚ ਖੁਸ਼ੀ ਪਾਵੇਂਗਾ।

ਦਾਯਮਨ ਦਿਲ ਰਾ ਬਸੂਏ ਹਕ ਬਿਆਰ॥
ਤਾ ਬਆਸਾਨੀ ਬਿਗੁਜ਼ਰੀ ਪੁਲਸਰਾਤ॥

ਦਾਯਮ--ਸਦਾ ਹੀ। ਹਕ--ਵਾਹਿਗੁਰੂ। ਬਿਆਰ--ਲਿਆਓ। ਬ ਆਸਾਨੀ--ਸੌਖੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ। ਬਿਗੁਜ਼ਰੀ—ਤੂੰ ਲੰਘ ਜਾਵੇਂਗਾ। ਪੁਲਸਰਾਤ—ਸਲਾਤਲ ਮੁਸਤਕੀਮ ਨਾਮ ਦਾ ਪੁਲ, ਜੋ ਮੁਸਲਮਾਨੀ ਕਿਤਾਬਾਂ ਦੇ ਲਿਖੇ ਮੂਜਬ ਨਰਕਾਂ ਦੇ ਰਾਹ ਵਿਚ ਵਾਲ ਤੋਂ ਬਰੀਕ ਤੇ ਤਲਵਾਰ ਦੀ ਧਾਰ ਤੋਂ ਤੇਜ਼ ਹੈ।

ਅਰਥ—ਸਦਾ ਹੀ ਦਿਲ ਨੂੰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਵਲ ਲਿਆਓ। ਤਦ ਬੜੀ ਸੌਖੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸਲਾਤਲ ਮੁਸਤਕੀਮ ਪੁਲ ਤੋਂ ਪਾਰ ਲੰਘ ਜਾਵੇਂਗਾ।

ਨੇਸਤ ਆਸੂਦਹ ਕਸੇ ਦਰ ਜ਼ੇਰੇ ਚਰਖ਼॥
ਬਿਗੁਜ਼ਰ ਐ ਗੋਯਾ ਅਜ਼ੀਂ ਕੁਹਨਾ ਰੁਬਾਤ॥

ਨੇਸਤ--ਨਹੀਂ ਹੈ। ਆਸੂਦਹ--ਪ੍ਰਸੰਨ। ਕਸੇ--ਕੋਈ ਵੀ ਆਦਮੀ। ਜ਼ੇਰੇ--ਹੇਠਾਂ। ਚਰਖ਼--ਅਸਮਾਨ। ਬਿਗੁਜ਼ਰ--ਲੰਘ ਜਾਹੁ। ਕੁਹਨਾ--ਪੁਰਾਨੀ ਰਬਾਤ--ਸਰਾਂ।

ਅਰਥ--(ਇਸ) ਅਸਮਾਨ ਦੇ ਹੇਠਾਂ ਕੋਈ ਭੀ ਆਦਮੀ ਖੁਸ਼ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਹੇ ਨੰਦ ਲਾਲ! (ਇਸ ਲਈ) ਇਸ ਪੁਰਾਣੀ ਸਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਅਗਾਂਹ ਲੰਘ ਜਾਹੁ।

ਪੰਜਾਬੀ ਉਲਥਾ--

ਕੇਵਲ ਇਕ ਤੇਰੇ ਸੰਗ ਪ੍ਰੀਤਮ ! ਮੈਂ ਮਿਤ੍ਰਤਾ ਕੀਤੀ ਹੈ।
ਚਰਨ ਤੇਰੇ ਸੰਗ ਸਤਿਗੁਰ ਮੇਰੇ, ਜਗ ਤੇ ਖੁਸ਼ੀ ਸੁਣੀਤੀ ਹੈ।
ਰਾਹ ਤੇਰੇ ਵਿਚ ਨੈਣ ਵਿਛਾਵਾਂ, ਫਰਸ਼ ਵਿਛਾਵਾਂ ਦਿਲ ਦਾ ਮੈਂ,
ਤਨ, ਮਨ, ਧਨ ਤੁਧ ਅਗੇ ਰਖਾਂ, ਏਹੋ ਆਸ ਧਰੀਤੀ ਹੈ।
ਕਰ ਤੂੰ ਤਰਸ ਫਕੀਰਾਂ ਉਤੇ, ਰੱਬ ਦੇ ਜੋ ਪਿਆਰੇ ਹਨ,
ਖੁਸ਼ੀ ਰਹੇਂਗਾ ਦੁਨੀਆ ਅੰਦਰ, ਉਮਰਾ ਸਫਲ ਜੋ ਬੀਤੀ ਹੈ।
ਵਲ ਪ੍ਰਭੂ ਦਿਲ ਲਾਓ ਅਪਣਾ, ਸਦਾ ਹੀ ਦਿਨ ਤੇ ਰਾਤੀਂ,
ਪੁਲ-ਸਰਾਤ ਦੇ ਰਸਤੇ ਉਤੋਂ, ਲੰਘੇਂ ਸੁਖ ਸੁਖੀਤੀ ਹੈ।
ਹੇਠਾਂ ਏਸ ਅਕਾਸ ਦੇ ਬੰਦਾ, ਹੈ ਖੁਸ਼ ਸਦਾ ਨਹੀਂ ਕੋਈ,
ਏਸ ਪੁਰਾਣੀ ਜਗਤ ਸਰਾਂ ਤੋਂ, 'ਲਾਲ' ਲੰਘੋ ਚੁਪ ਕੀਤੀ ਹੈ।

ਗ਼ਜ਼ਲ ਨੰ: ੪੪

ਬਹਰ ਕੁਜਾ ਕਿ ਰਵੀ ਜਾਨੇ ਮਨ ਖ਼ੁਦਾ ਹਾਫ਼ਿਜ॥
ਬਬੁਰਦਾਈ ਦਿਲੋ ਈਮਾਨੇ ਮਨ ਖ਼ੁਦਾ ਹਾਫ਼ਿਜ॥

ਬਹਰ ਕੁਜਾ--ਜਿਥੇ ਕਿਥੇ। ਰਵੀ--ਤੂੰ ਜਾਵੇਂ। ਜਾਨੇ--ਹੇ ਪਿਆਰੇ। ਮਨ--ਮੇਰੇ। ਖ਼ੁਦਾ ਹਾਫ਼ਿਜ--ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਰਾਖਾ ਹੋਵੇ। ਬ ਬੁਰਦਾਈ--ਤੂੰ ਲੈ ਗਿਆ ਹੈਂ।

ਅਰਥ--ਹੇ ਪਿਆਰੇ ! ਜਿਥੇ ਕਿਥੇ ਵੀ ਤੂੰ ਜਾਵੇਂ, (ਉਥੇ ਹੀ ਤੇਰਾ) ਹਿਗੁਰੂ ਰਾਖਾ ਹੋਵੇ। ਮੇਰੇ ਦਿਲ ਤੇ ਈਮਾਨ ਨੂੰ ਤੂੰ ਲੈ ਗਿਆ ਹੈਂ, ਰਾ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਰਾਖਾ ਹੋਵੇ।

ਆ ਕਿ ਬੁਲਬੁਲੇ ਗੁਲ ਹਰ ਦੁ ਇੰਤਜ਼ਾਰਿ ਤੁ ਅੰਦ
ਮੇ ਬ ਜਾਨਿਬਿ ਬੁਸਤਾਨਿ ਮਨ ਖ਼ੁਦਾ ਹਾਫ਼ਿਜ਼

ਬਿਆ--ਆਓ। ਗੁਲ-ਫੁਲ। ਇੰਤਜ਼ਾਰਿ-ਉਡੀਕ ਵਿਚ। ਤੁ-ਤੇਰੀ। ਅੰਦ-ਹਨ। ਦਮੇ-ਇਕ ਪਲ ਭਰ। ਬ ਜਾਨਿਬਿ--ਤਰਫ ਵਲ, ਪਾਸੇ ਵਲ। ਬੁਸਤਾਨਿ--ਬਗ਼ੀਚੀ।

ਅਰਥ--ਆਓ ਬੁਲਬੁਲ ਤੇ ਫੁਲ, ਦੋਵੇਂ ਹੀ ਤੇਰੀ ਉਡੀਕ ਵਿਚ ਨ। ਇਕ ਪਲ ਲਈ, ਮੇਰੀ ਬਗ਼ੀਚੀ ਦੇ ਪਾਸੇ ਵਲ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਤੇਰਾ) ਰਾਖਾ ਹੈ।

ਮਕ ਜ਼ਿ ਲਾਲਿ ਲਬਤ ਰੇਜ਼ ਬਰ ਦਿਲੇ ਰੇਸ਼ਮ ॥
ਪੀਦ ਸੀਨਹੇ ਬਿਰੀਆਨਿ ਮਨ ਖ਼ੁਦਾ ਹਾਫ਼ਿਜ਼ ॥

ਨਮਕ-ਲੂਣ। ਲਾਲਿ ਲਬਤ-ਲਾਲ ਲਾਲ ਹੋਠਾਂ ਤੋਂ। ਰੇਜ਼-ਛਿੜਕਿਆ ਹੈ। ਰੇਸ਼ਮ-ਨਰਮ ਜਾਂ ਜ਼ਖਮੀ। ਤਪੀਦ-ਤਪਦਾ ਹੈ। ਬਿਰੀਆਨਿ-ਭੁਜਾ ਹੋਯਾ।

ਅਰਥ--ਲਾਲ ਲਾਲ ਹੋਠਾਂ ਨਾਲ (ਤੁਸਾਂ) ਮੇਰੇ ਨਰਮ ਤੇ ਜ਼ਖਮੀ ਦਿਲ ਦੇ ਉਤੇ ਲੂਣ ਛਿੜਕ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਮੇਰਾ ਭੁਜਾ ਹੋਯਾ ਸੀਨਾ ਤਪਦਾ ਹੈ, (ਤੇਰਾ) ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਰਾਖਾ ਹੋਵੇ।

ਚਿ ਖੁਸ਼ ਬਵਦ ਕਿ ਖ਼ਿਰਾਮਦ ਕਦਤੁ ਚੁ ਸਰਵ ਬੁਲੰਦ ॥
ਦਮੇ ਬ ਸੂਇ ਗੁਲਿਸਤਾਨਿ ਮਨ ਖ਼ੁਦਾ ਹਾਫ਼ਿਜ਼ ॥

ਚਿ–ਕਿਆ, ਕੈਸਾ । ਖੁਸ਼ ਬਵਦ–ਚੰਗਾ ਹੋਵੇ । ਖ਼ਿਰਾਮਦ–ਟਹਲਦਾ ਹੋਯਾ। ਬੁਲੰਦ–ਉਚੇ। ਕਦਤ–ਆ ਜਾਵੇਂ । ਬ ਸੂਇ–ਤਰਫ, ਵਲ। ਗੁਲਸਤਾਨਿ–ਫੁਲਵਾੜੀ ।

ਅਰਥ–ਕਿਆ ਚੰਗਾ ਹੋਵੇ, ਜੋ ਉਚੇ ਸਰੂ ਵਾਂਗੂ ਝੂਮਦਾ ਹੋਇਆ ਆ ਜਾਵੇਂ। ਇਕ ਪਲ ਲਈ ਮੇਰੀ ਫੁਲਵਾੜੀ ਦੀ ਤਰਫ ਵਲ, ਖ਼ੁਦਾ ਤੇਰਾ ਰਾਖਾ ਹੋਵੇ ।

ਬਿਆ ਬ ਮਰਦੁਮਕੇ ਗੋਯਾ ਕਿ ਈਂ ਖਾਨਾ ਏ ਤੁਸਤ॥
ਦਰੂਨੇ ਦੀਦਾ ਏ ਗਿਰੀਆਨਿ ਮਨ ਖ਼ੁਦਾ ਹਾਫ਼ਿਜ਼॥

ਬਿਆਂ–ਆਓ। ਬ ਮਰਦੁਮਕੇ–ਅੱਖਾਂ ਦੀ ਪੁਤਲੀ। ਕਿ ਈਂ–ਕਿਊਂ ਜੋ ਏਹ। ਖਾਨਾ–ਘਰ। ਤੁਸਤ–ਤੇਰਾ ਹੈ। ਦਰੂਨੇ–ਵਿਚ ਹੈ। ਦੀਦਾ–ਅੱਖਾਂ। ਗਿਰੀਆਨਿ–ਰੋਂਦੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ।

ਅਰਥ–ਆਓ, ਬੈਠ ਜਾਓ, ਨੰਦ ਲਾਲ ! (ਕਿਉਂ) ਜੋ ਏਹੋ ਹੀ ਘਰ ਤੇਰਾ ਹੈ। ਮੇਰੀਆਂ ਰੋਂਦੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਅੱਖਾਂ ਦੀ ਪੁਤਲੀ ਵਿਚ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ (ਤੇਰਾ) ਰਾਖਾ ਹੋਵੇ।

ਪੰਜਾਬੀ ਉਲਥਾ–

ਜਿਥੇ ਕਿਥੇ ਜਾਵੇ ਸਤਿਗੁਰ ! ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਤੇਰਾ ਰਾਖਾ ਹੋ।
ਦਿਲ, ਈਮਾਨ ਤੂੰ ਲੈ ਗਿਆ ਮੇਰਾ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਤੇਰਾ ਰਾਖਾ ਹੋ।
ਛੇਤੀ ਆਓ, ਦਰਸ ਦਿਖਾਵੋ, ਫੁਲ-ਬੁਲਬੁਲ ਦੁਇ ਉਡੀਕ ਰਹੇ,
ਇਕ ਛਿਨ ਬਾਗ਼ ਮੇਰੇ ਵਲ ਆਵੋ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਤੇਰਾ ਰਾਖਾ ਹੋ।
ਲਾਲ ਹੋਠਾਂ ਤੋਂ ਤੁਸਾਂ ਨੇ ਹਸਕੇ, ਛਿੜਕਿਆ ਜ਼ਖਮੀ ਦਿਲਤੇ ਲੂਣ
ਮੇਰਾ ਸੜਦਾ ਸੀਨਾ ਭੁਜਾ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਤੇਰਾ ਰਾਖਾ ਹੋ।
ਉਚੇ ਸਰੂ ਵਾਂਗ ਹੋਇ ਝੂਮਦਾ, ਬਾਗ਼ ਮੇਰੇ ਵਲ ਆ ਜਾਵੇਂ,
ਇਕ ਪਲ ਲਈ ਕਿਆ ਚੰਗਾ ਹੋਵੇ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਤੇਰਾ ਰਾਖਾ ਹੋ।

ਨੰਦ ਲਾਲ ਦੀ ਅੱਖ ਦੀ ਪੁਤਲੀ, ਸੁੰਦਰ ਤੇਰਾ ਘਰ ਬਣਿਆ,
ਆਵੇ, ਨੈਣ ਮੇਰੇ ਹਨ ਰੋਂਦੇ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਤੇਰਾ ਰਾਖਾ ਹੈ।

ਗ਼ਜ਼ਲ ਨੰ: ੪੫

ਐ ਰੁਖ਼ਿ ਤੋ ਰੌਨਕੇ ਬਾਜ਼ਾਰ ਸ਼ਮਅ॥
ਅਸ਼ਕ ਰੇਜ਼ੇ ਚਸ਼ਮਿ ਗੌਹਰ ਬਾਰ ਸ਼ਮਅ॥

ਸ਼ਮਅ–ਦੀਵਾ । ਅਸ਼ਕ–ਆਂਸੂ। ਰੇਜ਼ੇ–ਵਹਾਕੇ । ਚਸ਼ਮਿ–ਅੱਖਾਂ ਤੋਂ।
ਗੌਹਰ–ਮੋਤੀ। ਬਾਰ–ਬਾਰਸ਼, ਮੀਂਹ। ਰੁਖ਼ਿ–ਚੇਹਰਾ ਹੀ।

ਅਰਥ–ਤੇਰਾ ਚੇਹਰਾ [ਮੁਖ] ਹੀ ਦੀਵੇ ਦੀ ਬਾਜ਼ਾਰ ਦੀ ਰੌਣਕ ਹੈ।(ਇਸ ਲਈ) ਦੀਵਾ ਅੱਖਾਂ ਤੋਂ ਹੰਝੂ ਵਹਾਕੇ, (ਮਾਨੋ) ਮੋਤੀਆਂ ਦੀ ਬਰਖਾ (ਕਰਦਾ ਹੈ)।

ਹਰ ਕੁਜਾ ਰੌਸ਼ਨ ਚਰਾਗੇ ਕਰਦਹ ਅੰਦ॥
ਯਕ ਗੁਲੇ ਬੂਦ ਅਸ੍ਤ ਅਜ਼ ਗੁਲਿਜ਼ਾਰਿ ਸ਼ਮਅ॥

ਹਰ ਕੁਜਾ–ਜਿਥੇ ਕਿਥੇ । ਚਰਾਗੇ–ਦੀਵੇ ਦਾ । ਰੌਸ਼ਨ–ਚਾਣਨ । ਕਰਦਹ–ਕੀਤਾ । ਅੰਦ–ਹੈ, (ਰੌਸ਼ਨ ਚਰਾਗ਼ੇ ਕਰਦਾ ਅੰਦ–ਦੀਵਾ ਬਾਲਿਆ ਹੈ)। ਗੁਲੇ–ਫੁਲ। ਬੂਦ ਅਸਤ–ਹੋਇਆ ਹੈ। ਗੁਲਿਜ਼ਾਰਿ ਸ਼ਮਅ–ਦੀਵੇ ਦੀ ਫੁਲਵਾੜੀ ਦਾ।

ਅਰਥ- ਜਿਥੇ ਕਿਥੇ (ਭੀ ਕਿਸੇ ਨੇ) ਦੀਵਾ ਬਾਲਿਆ ਹੈ। (ਉਹ ਮਾਨੋਂ ਇਸੇ) ਦੀਵੇ ਦੀ ਫੁਲਵਾੜੀ ਤੋਂ ਇਕ ਫੁਲ (ਪੈਦਾ) ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਤਾ ਕਿ ਬਰ ਅਫ਼ਰੋਖਤੀ ਰੁਖ਼ਸਾਰਿ ਖ਼ੁਦ॥
ਮੇ ਸ਼ਵਦ ਕੁਰਬਾਨਿ ਤੋ ਸਦ ਬਾਰਿ ਸ਼ਮਅ॥

ਬਰ ਅਫ਼ਰੋਖ਼ਤੀ–ਰੌਸ਼ਨ ਕਰੇਂ । ਰੁਖ਼ਸਾਰਿ–ਗੱਲ੍ਹਾਂ। ਖ਼ੁਦ–ਆਪਣੀਆਂ।
ਮੇ ਸ਼ਵਦ–ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸਦ ਬਾਰਿ–ਸੈਂਕੜੇ ਵੇਰੀ।

ਅਰਥ—ਜਿਸ ਤੋਂ ਕਿ (ਤੂੰ) ਆਪਣੀਆਂ ਗੱਲ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰੋਸ਼ਨ ਕਰੇਂ। (ਇਸ ਲਈ) ਦੀਵਾ ਤੇਰੇ ਤੋਂ ਸੈਂਕੜੇ ਵੇਰੀ ਕੁਰਬਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਗਿਰਦ ਰੁਖ਼ਸਾਰੇ ਤੋ ਅਜ਼ ਬਹਿਰੇ ਨਿਸਾਰ ॥
ਜਾਂ ਬਰੇਜ਼ਦ ਦੀਦਹਾਏ ਜ਼ਾਰੇ ਸ਼ਮਯ ॥

ਗਿਰਦ—ਚੁਫੇਰੇ। ਰੁਖ਼ਸਾਰੇ—ਗੱਲ੍ਹਾਂ ਦੇ। ਤੋ—ਤੇਰੀਆਂ। ਬਹਿਰੇ—ਵਾਸਤੇ। ਨਿਸਾਰ—ਸਦਕੇ। ਜਾਂ—ਜਾਨ। ਬਰੇਜ਼ਦ—ਸੁਟਦਾ ਹੈ। ਦੀਦਾਹਾਏ—ਅੱਖਾਂ। ਜ਼ਾਰੇ—ਰੋਣ ਵਾਲੀਆਂ।

ਅਰਥ—ਤੇਰੀਆਂ ਗੱਲ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚੁਤਰਫੇ ਤੋਂ ਸਦਕੇ ਹੋਣ ਵਾਸਤੇ ਦੀਵਾ (ਆਪਣੀਆਂ) ਰੋਣ ਵਾਲੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ ਜਾਨ (ਨੂੰ ਵਾਰਕੇ) ਸੁਟਦਾ ਹੈ।

ਬਸ ਕਿ ਇਮ ਸ਼ਬ ਨਿ ਆਮਦੀ ਅਜ਼ ਇੰਤਜ਼ਾਰ ॥
ਸੋਖ਼ਤ ਮਹਿਫਲ ਚਸ਼ਮੇ ਆਤਸ਼ ਬਾਰੇ ਸ਼ਮਯ ॥

ਬਸ ਕਿ—ਕਿਉਂ ਜੋ। ਇਮ ਸ਼ਬ—ਅੱਜ ਰਾਤੀ। ਨਿ ਆਮਦੀ—ਤੂੰ ਨਹੀਂ ਆਯਾ। ਸੋਖਤ—ਸਾੜ ਦਿਤਾ। ਮਹਿਫਲ—ਮਜਲਸ ਨੂੰ। ਆਤਸ਼ ਬਾਰਿ—ਅਗ ਬਰਸਾਉਣ ਵਾਲੀ।

ਅਰਥ—ਕਿਉਂ ਜੋ ਅੱਜ ਰਾਤੀਂ ਤੂੰ ਨਹੀਂ ਆਇਆ (ਸੀ, ਤੇਰੀ) ਉਡੀਕ ਨਾਲ ਅੱਗ ਬਰਸਾਉਣ ਵਾਲੀ ਦੀਵੇ ਦੀ ਅੱਖ ਨੇ ਮਜਲਸ (ਨੂੰ) ਸਾੜ ਦਿਤਾ ਹੈ।

ਸੁਬਹ ਦਮ ਗੋਯਾ ਤਮਾਸ਼ਾਏ ਅਜੀਬ ॥
ਜੁਮਲਹ ਆਲਮ ਖ਼ੁਫ਼ਤਹ ਓ ਬੇਦਾਰ ਸ਼ਮਯ ॥

ਸੁਬਹ ਦਮ—ਸਵੇਰ ਵੇਲੇ, ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲ਼ੇ। ਅਜ਼ੀਬ—ਅਚਰਜ। ਜੁਮਲਹ—ਸਾਰਾ। ਆਲਮ—ਸੰਸਾਰ। ਖ਼ੁਫਤਹ—ਸੁਤਾ ਪਿਆ ਹੈ।

ਬੇਦਾਰ-ਜਾਗਦਾ ਹੈ।

ਅਰਥ-ਹੇ ਨੰਦ ਲਾਲ ! ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਅਚਰਜ ਤਮਾਸ਼ਾ ਬਣਿਆ ਹੈ। ਸਾਰਾ ਸੰਸਾਰ ਸੁਤਾ ਪਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਦੀਵਾ ਜਾਗਦਾ ਹੈ।

ਪੰਜਾਬੀ ਉਲਥਾ-

ਤੇਰੇ ਮੁਖ ਦੇ ਚਾਨਣ ਤੋਂ ਹੀ ਦੀਵੇ ਚਾਣਨ ਪਾਇਆ ਹੈ।
ਮੋਤੀ ਹੰਝੂ ਹਾਰ ਪ੍ਰੋਕੇ ਦੀਵਾ, ਤੇਰੀ ਭੇਟ ਲਿਆਯਾ ਹੈ।
ਜਿਥੇ ਕਿਥੇ ਭੀ ਦੀਵਾ ਬਲਕੇ, ਜਗ ਵਿਚ ਕਰਦਾ ਚਾਣਨ ਨੂੰ,
ਦੀਵੇ ਦੀ ਫੁਲਵਾੜੀ ਵਿਚ ਇਕ ਫੁਲ ਮਾਨੋ ਆਯਾ ਹੈ।
ਮੁਖ ਤੇਰੇ ਦਾ ਚਾਣਨ ਹੋਵੇ, ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਦਿਲ ਆਪਣੇ ਕਰ,
ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕੁਰਬਾਨ ਤੇਰੇ ਤੋਂ, ਜੁ ਜਗ ਚਾਣਨ ਲਿਆਯਾ ਹੈ।
ਤੇਰੇ ਸੁੰਦਰ ਮੁਖ ਦੇ ਉਤੋਂ, ਸਦਕੇ ਜਾਨ ਕਰੇ ਆਪਣੀ,
ਰੋਣ ਵਾਲੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਨੂੰ ਭੀ, ਦੀਵਾ ਵਾਰਨ ਆਯਾ ਹੈ।
ਕਿਉਂ ਤੂੰ ਅੱਜ ਰਾਤੀਂ ਨਹੀਂ ਆਯਾ, ਰਿਹਾ ਵਿਚ ਉਡੀਕ ਤੇਰੀ,
ਸੜ ਸੜ ਕੇ ਮਜਲਸ ਸੰਗ ਦੀਵੇ, ਅਪਣਾ ਰੂਪ ਗੁਆਇਆ ਹੈ।
ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਅਜਬ ਤਮਾਸ਼ਾ, ਨੰਦ ਲਾਲ ਨੇ ਡਿਠਾ ਏਹ,
ਸੁਖ ਦੀ ਨੀਂਦੇ ਸਭ ਜਗ ਸੁਤਾ, ਦੀਵਾ ਰਾਤ੍ਰੂੰ ਜਗਾਇਆ ਹੈ।

ਗ਼ਜ਼ਲ ਨੰ: ੪੬

ਸਾਕੀਆ ਬਰ ਖੇਜ਼ ਹਾਂ ਪੁਰ ਕੁਨ ਅਯਾਗ॥
ਤਾ ਜ਼ਿ ਨੋਸ਼ੇ ਊ ਕੁਨਮ ਰੰਗੀਂ ਦਿਮਾਗ਼॥

ਸਾਕੀਆ-ਹੇ ਸਾਕੀ (ਸ਼ਰਾਬ ਪਿਆਉਣ ਵਾਲੇ ਦਾ ਨਾਮ ਸਾਕੀ ਹੈ, ਪਰ ਇਥੇ ਸਾਕੀ ਤੋਂ ਮਤਲਬ ਗਿਆਨ ਬਖਸ਼ਨ ਵਾਲਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਹੈ)। ਬਰਖੇਜ਼-ਉਠ। ਪੁਰ ਕੁਨ-ਭਰ ਦੇਹ। ਅਯਾਗ਼-ਪਿਆਲਾ। ਨੋਸ਼-ਪੀ ਲਵਾਂ। ਕੁਨਮ-ਕਰ ਲਵਾਂ ਮੈਂ। ਰੰਗੀਂ-ਰੰਗ ਵਾਲਾ, ਲਾਲੋ ਲਾਲ।

ਅਰਥ-ਹੇ ਸਾਕੀ ! ਉਠ ਅਤੇ ਪਿਆਲਾ ਭਰ ਦੇਹ। ਤਾਂ ਕਿ (ਮੈਂ) ਉਸਨੂੰ ਪੀਕੇ (ਆਪਣੇ) ਦਿਮਾਗ਼ ਨੂੰ ਲਾਲ ਕਰ ਲਵਾਂ।

ਹਲਕਾਏ ਜ਼ੁਲਫ਼ਿ ਤੋ ਦਿਲਮ ਰਾ ਬੁਰਦਹ ਬੂਦ ॥
ਯਾਫ਼ਤਮ ਅਜ਼ ਪੇਚੇ ਤੋ ਊਰਾ ਸੁਰਾਗ਼ ॥

ਹਲਕਾਏ-ਕੁੰਡਲ । ਰਾ-ਨੂੰ । ਬੁਰਦਾ ਅਸਤ-ਲੈ ਲਿਆ ਹੈ । ਯਾਫ਼ਤਮ-ਪਾਯਾ ਹੈ। ਊਰਾ-ਉਸਦਾ। ਸੁਰਾਗ਼-ਨਿਸ਼ਾਨ, ਖੋਜ।

ਅਰਥ-ਤੇਰੀਆਂ ਜ਼ੁਲਫਾਂ ਦੇ ਕੁੰਡਲਾਂ ਨੇ ਮੇਰਾ ਦਿਲ ਮੋਹਤ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ ਤੇ ਕੁੰਡਲਾਂ ਤੋਂ ਮੈਂ ਉਸਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨ ਪਾਇਆ ਹੈ।

ਅਜ਼ ਸੁਆਏ ਪਰਤਵੇ ਦੀਦਾਰਿ ਪਾਕ ॥
ਸਦ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਹਰ ਤਰਫ਼ ਰੌਸ਼ਨ ਚਰਾਗ਼ ॥

ਸੁਆਏ-ਕਿਰਨਾਂ । ਪਰਤਵੇ-ਨੂਰੀ । ਪਾਕ-ਪਵਿਤ੍ਰ । ਰੌਸ਼ਨ-ਬਲ ਰਹੇ ਹਨ ।

ਅਰਥ-(ਤੇਰੇ) ਪਵਿਤ੍ਰ ਦਰਸ਼ਨ ਦੀਆਂ ਨੂਰੀ ਕਿਰਨਾਂ ਨਾਲ ਸਭਨੀਂ ਪਾਸੀਂ ਸੈਂਕੜੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਦੀਵੇ ਰੌਸ਼ਨ ਹੋ [ਬਲ] ਰਹੇ ਹਨ।

ਯਾਦਿ ਓ ਕੁਨ ਯਾਦਿ ਓ ਕੁਨ ਗੋਯਾ ਮੁਦਾਮ ॥
ਤਾਂ ਬਿਯਾਬੀ ਅਜ਼ ਗ਼ਮੇ ਆਲਮ ਫਿਰਾਗ਼ ॥

ਬਿਯਾਬੀ-ਤੂੰ ਪਾ ਲਵੇਂ । ਅਜ਼ ਗ਼ਮੇ-ਗ਼ਮਾਂ ਤੋਂ। ਆਲਮ-ਸੰਸਾਰ। ਫ਼ਿਰਾਗ਼-ਛੁਟਕਾਰਾ।

ਅਰਥ-ਨੰਦ ਲਾਲ ! ਸਿਮਰਨ ਕਰ ਉਸਦਾ, ਸਦਾ ਉਸਦਾ ਸਿਮਰਨ ਕਰ। ਤਾਂ ਕਿ ਤੂੰ ਦੁਨੀਆ ਦੇ ਗ਼ਮਾਂ ਤੋਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਪਾ ਲਵੇਂ।

ਪੰਜਾਬੀ ਉਲਥਾ—

ਆਓ, ਉਠ ਕੇ ਸਾਕੀ ਮੇਰੇ, ਭਰ ਭਰ ਦੇਹੁ ਪਿਆਲੇ।
ਪੀ ਕੇ ਉਸਨੂੰ ਮਸਤ ਮੈਂ ਹੋਵਾਂ, ਚੜ੍ਹਨ ਜੋ ਰੰਗ ਨਿਰਾਲੇ।
ਜ਼ੁਲਫ਼ ਤੇਰੀ ਦੇ ਕੁੰਡਲ ਨੇ ਹੈ, ਮੇਰੇ ਮਨ ਨੂੰ ਮੋਹਿਆ,
ਜ਼ੁਲਫ਼ ਦੇ ਵਿਚੋਂ ਮਿਲਦਾ ਉਸਨੂੰ, ਜੋ ਸਜਣ ਨੂੰ ਭਾਲੇ।
ਨੂਰੀ ਦਰਸ਼ਨ ਸਤਿਗੁਰ ਤੇਰੇ, ਜਗ ਨੂੰ ਰੋਸ਼ਨ ਕੀਤਾ,
ਸਭਨੀ ਪਾਸੀਂ ਚਾਨਣ ਹੋਯਾ, ਜਿਉਂ ਲੱਖਾਂ ਦੀਵੇ ਬਾਲੇ।
ਸਿਮਰਨ ਕਰ, ਨਿਤ ਸਿਮਰਨ ਕਰ, ਸਿਮਰ ਸਦਾ ਨੰਦ ਲਾਲਾ,
ਦੁਨੀਆ ਗ਼ਮ ਛੁਟ ਜਾਵਣ ਸਾਰੇ, ਏਹ ਮੁਕਤ ਹੋਣ ਦੇ ਚਾਲੇ।

ਗ਼ਜ਼ਲ ਨੰ: ੪੭

ਗਰ ਜ਼ਿ ਰਾਹੇ ਸ਼ੌਕ ਸਾਜ਼ੀ ਸੀਨਹ ਸਾਫ਼॥
ਜ਼ੂਦ ਬੀਨੀ ਖ੍ਵੇਸ਼ਤਨ ਰਾ ਬੇਗਿਜ਼ਾਫ਼॥

ਸ਼ੌਕ—ਪ੍ਰੇਮ। ਸਾਜ਼ੀ—ਬਣਾ ਲਵੇਂ। ਜ਼ੂਦ ਬੀਨੀ—ਛੇਤੀ ਵੇਖ ਲਵੇਂਗਾ। ਖ੍ਵੇਸਤਨ ਰਾ—ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ। ਬੇ ਗਿਜ਼ਾਫ—[ਗਜ਼ਵ—ਝੂਠੀ ਗਪ] ਸਚ ਮੁਚ, ਯਕੀਨਨ ਹੀ।

ਅਰਥ—ਜੇਕਰ ਤੂੰ ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ ਰਾਹ ਵਿਚ (ਆਪਣਾ) ਸੀਨਾ ਸਾਫ ਬਣਾ ਲਵੇਂ (ਤਾਂ) ਸਚ ਮੁਚ ਹੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਛੇਤੀ ਵੇਖ ਲਵੇਂਗਾ।

ਅਜ਼ ਖ਼ੁਦੀਅਤ ਦੂਰ ਗਸ਼ਤਹ ਚੂੰ ਖ਼ੁਦਾ॥
ਦੂਰ ਕੁਨ ਖ਼ੁਦ ਬੀਨੀ ਓ ਬੀਂ ਬੇ ਗ਼ਿਲਾਫ਼॥

ਖ਼ੁਦੀਅਤ—ਖ਼ੁਦੀ ਤੋਂ। ਗਸ਼ਤਹ—ਚਲਾ ਗਿਆ, ਹੋ ਗਿਆ। ਚੂੰ—ਜਦ।

ਖ਼ੁਦ ਬੀਨੀ-ਆਪ ਨੂੰ ਵੇਖਣਾ, ਖ਼ੁਦ ਗਰਜ਼ੀ। ਮੈ-ਮੇਰੀ। ਬੀਂ-ਵੇਖ।
ਬੇ ਗ਼ਿਲਾਫ਼-ਪੜਦੇ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ, ਪ੍ਰਤਖ।

ਅਰਥ-(ਜਦ ਕਿ) ਖ਼ੁਦਾ ਖ਼ੁਦੀ ਤੋਂ ਦੂਰ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ, (ਤਾਂ ਤੂੰ) ਖ਼ੁਦ ਬੀਨੀ [ਖ਼ੁਦੀ] ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰ, ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਪੜਦੇ ਬਿਨਾਂ [ਪ੍ਰਤਖ] ਵੇਖ ਲੈ।

ਆਸ਼ਕਾਂ ਦਾਰੰਦ ਚੂੰ ਇਸ਼ਕੇ ਮੁਦਾਮ॥
ਦਮ ਮਜ਼ਨ ਦਰ ਪੇਸ਼ ਸ਼ਾਂ ਐ ਮਰਦੇ ਲਾਫ਼॥

ਦਾਰੰਦ-ਰਖਦੇ ਹਨ। ਮੁਦਾਮ-ਸਦਾ। ਮਜ਼ਨ-ਨਾ ਮਾਰ। ਪੇਸ਼ ਸ਼ਾਂ-ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ। ਮਰਦੇ ਲਾਫ-ਗਪੀ ਆਦਮੀ।

ਅਰਥ-ਜਦ ਕਿ ਪ੍ਰੇਮੀ ਬੰਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਨੂੰ ਸਦਾ ਕਾਇਮ ਰਖਦੇ ਹਨ। ਹੇ ਗੱਪੀ ਬੰਦੇ (ਤੂੰ) ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਦਮ ਨਾ ਮਾਰ।

ਬਿਗੁਜ਼ਰ ਅਜ਼ ਲੱਜ਼ਤਿ ਈਂ ਖ਼ਮਸਾ ਹਵਾਸ॥
ਤਾ ਬਿਆਬੀ ਸੱਜ਼ਤੇ ਅਜ਼ ਜਾਮੇ ਸਾਫ਼॥

ਬਿਗੁਜ਼ਰ-ਲੰਘ ਜਾਹ। ਲੱਜ਼ਤਿ-ਸਵਾਦ। ਖ਼ਮਸਾ ਹਵਾਸ-ਪੰਜ ਵਿਕਾਰ, (ਕਾਮ, ਕ੍ਰੋਧ, ਲੋਭ, ਮੋਹ ਤੇ ਹੰਕਾਰ)। ਬਿ ਆਬੀ-ਪਾ ਲਵੇਂਗਾ। ਜਾਮੇ-ਪਿਆਲਾ।

ਅਰਥ-(ਜਦ ਤੂੰ) ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੰਜਾਂ ਵਿਕਾਰਾਂ ਦੇ ਸੁਾਦ ਤੋਂ ਲੰਘ ਜਾਵੇਂਗਾ। ਤਦ ਪਵਿਤ੍ਰ ਪਿਆਲੇ ਤੋਂ ਤੂੰ ਸੁਆਦ ਪਾਵੇਂਗਾ।

ਗਰ ਬਿਜੋਈ ਰਾਹਿ ਮੁਰਸ਼ਿਦ ਰਾ ਮਦਾਮ॥
ਤਾ ਸ਼ਵੀ ਗੋਯਾ ਮੁਬੱਰਾ ਅਜ਼ ਖ਼ਿਲਾਫ਼॥

ਬਿਜੋਈ-ਲਭੇਂ। ਮੁਰਸ਼ਿਦ-ਗੁਰੂ। ਮਦਾਮ-ਸਦਾ। ਸ਼ਵੀ-ਹੋਵੇਂਗਾ। ਮੁਬੱਰਾ-ਬਰੀ, ਅਜ਼ਾਦ। ਖਿਲਾਫ਼-ਦੁਬਿਧਾ।

ਅਰਥ–ਜੇ (ਤੂੰ) ਗੁਰੂ ਦੇ ਰਾਹ ਨੂੰ ਸਦਾ ਹੀ ਲਭਦਾ ਰਹੇਂ। ਨੰਦ ਲਾਲ ! ਤਦ ਦੁਬਿਧਾ ਤੋਂ ਬਰੀ ਹੋਵੇਂਗਾ।

ਜਾਬੀ ਉਲਥਾ–

ਪੀਆ ਮਿਲਨ ਦਾ ਸ਼ੌਕ ਜੇ ਰਖੇਂ, ਸੀਨਾ ਸਾਫ਼ ਬਣਾ ਲਈਂ ਤੂੰ।
ਸਚੀ ਜਾਣ ਮੇਰੀ ਗੱਲ, ਛੇਤੀ ਅਪਣਾ ਆਪ ਤਕਾ ਲਈਂ ਤੂੰ।
ਜਿਸ ਦਿਲ ਖੁਦੀ ਆਣ ਕੇ ਵਸਦੀ, ਖੁਦਾ ਓਸ ਥੀਂ ਦੂਰ ਰਹੇ;
ਦੂਰ ਕਰੇਂ ਖ਼ੁਦ-ਬੀਨੀ ਦਿਲ ਤੋਂ, ਬਿਨ ਪੜਦਿਓਂ ਦਰਸ਼ਨ ਪਾ ਲਈ ਤੂੰ।
ਪ੍ਰੇਮੀ ਬੰਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਨੂੰ ਜਦ ਕਿ, ਸਦ ਹੀ ਕਾਇਮ ਰਖਦੇ ਨੇ,
ਹੇ ਗੱਪੀ ! ਤੂੰ ਓਨ੍ਹਾਂ ਸਾਹਮਣੇ, ਅਪਣਾ ਆਪ ਗਵਾ ਲਈਂ ਤੂੰ।
ਵਿਸ਼ੇ ਸੁਆਦ ਜਰਾਤ ਦੇ ਛਡਦੇ, ਪੰਜੇ ਦੁਸ਼ਮਨ ਜਾਨ ਲਈਂ,
ਸੱਚ ਖੁਮਾਰੀ ਬਖਸ਼ਨ ਵਾਲਾ, ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪਿਆਲਾ ਪਾ ਲਈਂ ਤੂੰ।
ਰਸਤੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਦਸੇ ਉਤੇ, ਜੋ ਨਿਤ ਤੁਰਦਾ ਜਾਵੇਂਗਾ,
ਦੁਬਿਧਾ ਦੂਰ ਹੋਵੇ ਮਨ ਅੰਦਰੋਂ, ਸਭ ਵਿਚ 'ਲਾਲ' ਤਕਾ ਲਈਂ ਤੂੰ।

ਗ਼ਜ਼ਲ ਨੰ: ੪੯

ਰਬੂਦ ਮਕਦਮ ਵਸਲਿਸ਼ ਜ਼ਿ ਮਨ ਇਨਾਨਿ ਫ਼ਿਰਾਕ ॥
ਦਿਹੇਮ ਤਾ ਬਕੁਜਾ ਸ਼ਰਹ ਦਾਸਤਾਨਿ ਫ਼ਿਰਾਕ ॥

ਰਬੂਦ–ਲੈ ਗਿਆ। ਮਕਦਮ–ਮੇਰੇ ਪੈਰ। ਵਸਲਿਸ਼--ਮਿਲਾਪ ਉਸਦਾ। ਇਨਾਨਿ--ਵਾਗਾਂ। ਫਿਰਾਕ--ਵਿਛੋੜਾ।। ਤਾ--ਤਕ। ਬ ਕੁਜਾ--ਕਿਥੋਂ ਤਕ। ਸ਼ਰਹ–ਕਥਾ। ਦਾਸਤਾਨਿ--ਕਹਾਣੀ, ਵਾਰਤਾ।

ਅਰਥ–ਉਸਦੇ ਮਿਲਾਪ ਦੇ ਕਦਮ ਨੇ ਮੇਰੇ ਪਾਸੋਂ ਵਿਛੋੜੇ ਦੀਆਂ ਵਾਗਾਂ ਲੈ ਲਈਆਂ ਹਨ। ਹੁਣ ਮੈਂ ਵਿਛੋੜੇ ਦੀ ਕਥਾ ਵਾਰਤਾ ਕਿਥੋਂ ਤਕ ਕਰੀ ਜਾਵਾਂ ?

ਨ ਬੂਦ ਗ਼ੈਰੇ ਤੂ ਦਰ ਹਰ ਦੂ ਚਸ਼ਮੇ ਅਬਰੂਯਮ॥
ਨ ਯਾਫ਼ਤੇਮ ਹਰਾਂ ਜਾ ਦਿਗਰ ਨਿਸ਼ਾਨਿ ਫ਼ਿਰਾਕ॥

ਨਬੂਦ--ਨਹੀਂ ਸੀ। ਗੈਰੇ--ਹੋਰ ਕੋਈ। ਤੂ--ਤੈਥੋਂ। ਅਬਰੂਯਮ--ਭਰਵੱਟਿਆਂ ਯਾਫ਼ਤੇਮ--ਪਾਇਆ ਹੈ, ਮੈਂ। ਹਰਾਂ ਜਾਂ-[ਹਰ+ਆਂ+ਜਾਂ] ਉਸ ਜਗ੍ਹਾਂ। ਦਿਗਰਿ--ਦੂਜਾ। ਨਿਸ਼ਾਨ--ਚਿੰਨ੍ਹ।

ਅਰਥ—ਸਾਡੀਆਂ ਦੋਹਾਂ ਅੱਖਾਂ ਦੇ ਭਰਵੱਟਿਆਂ ਵਿਚ ਤੈਥੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਸੀ। (ਇਸ ਲਈ) ਉਸ ਜਗ੍ਹਾ ਤੇ ਮੈਂ ਕੋਈ ਦੂਜਾ ਵਿਛੋੜੇ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ ਹੈ।

ਹਨੂਜ਼ ਹਿਜਰ ਨਿਯਾਲੂਦਹ ਬੂਦ ਵਸਲ ਤੁਰਾ॥
ਸ਼ੁਨੀਦਾਅਮ ਸੁਖ਼ਨੇ ਵਸਲ ਅਜ਼ ਜ਼ਬਾਨਿ ਫ਼ਿਰਾਕ॥

ਹਨੂਜ਼—ਅਜੇ। ਨਿ--ਨਹੀਂ। ਆਲੂਦਹ--ਲਬੇੜਿਆ (੨) ਛੋਹਿਆ। ਬੂ—ਸੀ। ਵਸਲ—ਮਿਲਾਪ। ਸ਼ੁਨੀਦਅਮ—ਸੁਣਾ ਦਿਤੇ ਮੈਨੂੰ। ਸੁਖਨੇ-ਗੱਲ ਅਜ਼ ਜ਼ਬਾਨਿ--ਜ਼ਬਾਨ ਤੋਂ।

ਅਰਥ—ਅਜੇ ਵਿਛੋੜੇ ਨੇ ਤੇਰੇ ਮਿਲਾਪ ਨੂੰ ਛੋਹਿਆ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। (ਜੋ) ਵਿਛੋੜੇ ਨੇ ਜ਼ਬਾਨ ਤੋਂ ਮੈਨੂੰ (ਤੇਰੇ) ਮਿਲਾਪ ਦੇ ਸੁਖਨ ਸੁਣਾ ਦਿਤੇ।

ਚੁਨਾ ਜ਼ਿਹਿਜਰ ਤੁ ਆਤਿਸ਼ ਫਿਤਾਦਹ ਦਰ ਦਿਲੇ ਮਨ॥
ਕਿ ਬਰਕਿ ਨਾਲਾ ਹੇ ਮਨ ਸੋਖ਼ਤ ਖ਼ਾਨ ਮਾਨਿ ਫ਼ਿਰਾਕ॥

ਚੁਨਾ—ਅਜੇਹੀ, ਐਸੀ। ਆਤਿਸ਼-ਅੱਗ। ਫਿਤਾਦਹ—ਪਈ ਹੈ। ਦਰ ਦਿਲੇ—ਦਿਲ ਦੇ ਵਿਚ। ਮਨ—ਮੇਰੇ। ਕਿ—ਜੋ। ਬਰਕਿ—ਬਿਜਲੀ। ਨਾਲਾ—ਰੋਣਾ। ਸੋਖ਼ਤ—ਸਾੜ ਦਿਤਾ। ਖ਼ਾਨਮਾਨਿ—ਘਰ-ਬਾਰ।

ਅਰਥ—ਤੇਰੇ ਵਿਛੋੜੇ ਦੀ ਅਜੇਹੀ ਅੱਗ ਮੇਰੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਪਈ

ਹੈ। (ਜਿਸਨੇ) ਮੇਰੇ ਰੋਣ ਦੀ ਬਿਜਲੀ ਨੇ ਵਿਛੋੜੇ ਦਾ ਘਰ-ਬਾਰ ਸਾੜ ਦਿਤਾ ਹੈ।

ਚਿ ਕਰਦ ਅਸਤ ਫ਼ਿਰਾਕੇ ਤੋ ਬਰ ਸਰੇ ਗੋਯਾ ॥

ਕਿ ਦਰ ਸ਼ੁਮਾਰ ਨਯਾਯਦ ਮਰਾ ਬਿਆਨਿ ਫ਼ਿਰਾਕ ॥

ਚਿ–ਕੀ। ਕਰਦ–ਕੀਤਾ। ਅਸਤ–ਹੈ। ਬਰ ਸਰੇ-(ਮੇਰੇ) ਸਿਰ ਦੇ ਉਤੇ। ਸ਼ੁਮਾਰ–ਗਿਣਤੀ। ਨਯਾਯਦ-ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ। ਬਿਆਨਿ–ਵਰਣਨ, ਕਥਨ।

ਅਰਥ–ਤੇਰ ਵਿਛੋੜੇ ਨੇ ਨੰਦ ਲਾਲ ਦੇ ਸਿਰ ਉਤੇ ਕੀ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਜੋ ਮੇਰੇ (ਪਾਸੋਂ) ਵਿਛੋੜੇ ਦਾ ਬਿਅ ਨ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ।

ਪੰਜਾਬੀ ਉਲਥਾ–

ਮਾਹੀ ਮੇਲ ਹੋਯਾ ਸੁਖਦਾਈ, ਦੁਖ ਵਿਛੋੜਾ ਦੂਰ ਗਿਆ।
ਕੀ ਦੁਖ ਹਾਲ ਸੁਣਾਵਾਂ ਉਸਦਾ, ਜੋ ਵਿਛੋੜੇ ਵਿਚ ਭਇਆ।
ਦੋਹੁ ਅਖਾਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰੀਤਮ ਬੈਠਾ, ਰਿਦੈ ਤਖ਼ਤ ਤੇ ਵਸਦਾ ਏ,
ਦੁਸ਼ਟ ਵਿਛੋੜੇ ਸੰਦਾ, ਕੋਈ ਨਿਸ਼ਾਨ ਨ ਨਜ਼ਰ ਪਇਆ।
ਅਜੇ ਵਿਛੋੜਾ ਛੋਹਿਆ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਮਿਠੇ ਤੇਰੇ ਸੰਗਮ ਨੂੰ,
ਵਸਲ ਮੈਥੋਂ ਹੀ ਪੈਦਾ ਹੋਯਾ, ਏਹ ਵਿਛੋੜੇ ਸੁਖਨ ਕਹਿਆ।
ਲਾਈ ਅੱਗ ਮਾਹੀ ਦਿਲ ਮੇਰੇ, ਏਸ ਜੁਦਾਈ ਤੇਰੀ ਨੇ,
ਰੋਣ ਮੇਰੇ ਦੀ ਬਿਜਲੀ ਚਮਕੀ ਬਿਰਹੁੰ ਸੜਕੇ ਖਾਕ ਹੁਇਆ।
ਨੰਦ ਲਾਲ ਦੇ ਸਿਰ ਦੇ ਉਤੇ, ਬਿਰਹੁ ਕੀ ਕੁਝ ਕੀਤਾ ਏ,
ਦਸਿਆ ਮੈਥੋਂ ਜਾਇ ਨ ਸਾਰਾ ਜੋ ਦੁਖ ਵਿਛੋੜੇ ਆਨ ਦਇਆ।

ਗ਼ਜ਼ਲ ਨੰ: ੪੯

ਬਿਸ਼ਨੌ ਅਜ਼ ਮਨ ਹਰਫ਼ ਅਜ਼ ਰਫ਼ਤਾਰ ਇਸ਼ਕ ॥
ਤਾ ਬਿਯਾਬੀ ਲਜ਼ਤ ਅਜ਼ ਗੁਫ਼ਤਾਰ ਇਸ਼ਕ ॥

ਬਿਸ਼ਨੌ–ਸੁਣ। ਅਜ਼ ਮਨ–ਮੇਰੇ ਪਾਸੋਂ। ਹਰਫ–ਗੱਲ। ਰਫ਼ਤਾਰ–ਤੌਰ, ਚਾਲ। ਇਸ਼ਕ–ਪ੍ਰੇਮ। ਬਿਯਾਬੀ–ਤੂੰ ਪਾ ਲਵੇਂ। ਲਜ਼ਤ–ਸੁਆਦ। ਗੁਫ਼ਤਾਰ–ਵਰਣਨ, ਕਥਨ।

ਅਰਥ–ਇਸ਼ਕ ਦੀ ਚਾਲ ਦੀ ਗੱਲ ਮੇਰੇ ਪਾਸੋਂ ਸੁਣ। ਤਾਂ ਕਿ ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ ਕਥਨ ਤੋਂ ਤੂੰ ਸੁਆਦ ਪਾ ਲਵੇਂ।

ਇਸ਼ਕ ਮੌਲਾ ਹਰ ਕਿਰਾ ਮਿਸਮਾਰ ਕਰਦ ॥
ਮੁਗ਼ਤਨਿਮ ਦਾਨਦ ਸਰੇ ਦਰਕਾਰਿ ਇਸ਼ਕ ॥

ਇਸ਼ਕ ਮੌਲਾ–ਰੱਬ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ। ਹਰ ਕਿਰਾ–ਜਿਸ ਕਿਸੇ ਨੂੰ। ਮਿਸਮਾਰ–ਬਰਬਾਦ,ਤਬਾਹ। ਕਰਦ–ਕੀਤਾ ਹੈ। ਮੁਗ਼ਤਨਿਮ–ਗਨੀਮਤ ਸੁਭਾਗ। ਦਾਨਦ–ਜਾਣਦਾ ਹੈ, ਸਮਝਦਾ ਹੈ। ਸਰੇ–(ਆਪਣੇ) ਸਿਰ ਨੂੰ। ਦਰਕਾਰਿ–ਵਾਸਤੇ। (੨) ਲਗ ਜਾਣਾ। (੩) ਕਬੂਲ।

ਅਰਥ–ਜਿਸ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਨੇ ਬਰਬਾਦ ਕੀਤਾ ਹੈ। (ਉਹ) ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ ਰਾਹ ਤੇ ਲਗ ਜਾਣ ਕਰਕੇ (ਆਪਣੇ) ਸਿਰ ਨੂੰ ਸੁਭਾਗ [ਸਫਲ] ਸਮਝਦਾ ਹੈ।

ਆਂ ਜ਼ਿਹੇ ਦਮ ਕੋ ਬਯਾਦਸ਼ ਬਿਗੁਜ਼ਰਦ ॥
ਸਰ ਹਮਾਂ ਖ਼ੁਸ਼ ਕੋ ਰਵਦ ਦਰ ਕਾਰੇ ਇਸ਼ਕ ॥

ਆਂ–ਉਹ। ਜ਼ਿਹੇ–ਧੰਨ। ਦਮ–ਸੁਆਸ। ਬ ਯਾਦਸ਼–[ਬ+ਯਾਦ+ਸ਼] ਉਸਦੀ ਯਾਦ ਨਾਲ: ਬਿਗੁਜ਼ਰਦ–ਲੰਘਦਾ ਹੈ। ਸਰ–ਸਿਰ।

ਹਮਾਂ–[ਹਮ+ਆਂ] ਭੀ ਉਹ। ਖੁਸ਼–ਚੰਗਾ। ਰਵਦ–ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਦਰ ਕਾਰੇ–ਕੰਮ ਦੇ ਵਿਚ।

ਅਰਥ–ਉਹ ਸੁਆਸ ਧੰਨ ਹੈ, ਜੋ ਉਸਦੇ ਸਿਮਰਨ ਨਾਲ ਗੁਜ਼ਰਦਾ ਹੈ। ਸਿਰ ਭੀ ਉਹ ਚੰਗਾ ਹੈ (ਜੋ) ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ ਕੰਮ ਵਿਚ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਸਦ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਜਾਂ ਬਕਫ਼ ਦਰ ਰਾਹੇ ਊ॥
ਈਸਤਾਦਹ ਤਕੀਆ ਬਰ ਦੀਵਾਰੇ ਇਸ਼ਕ॥

ਜਾਂ–ਜਾਨ। ਬ ਕਫ਼–ਹਥੇਲੀ ਉਤੇ। ਈਸਤਾਦਹ–ਖੜੇ ਹਨ। ਤਕੀਆ–ਆਸਰਾ, ਢੋ। ਦੀਵਾਰ–ਕੰਧ।

ਅਰਥ–ਸੈਂਕੜੇ ਤੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ (ਬੰਦੇ ਆਪਣੀ) ਜਾਨ ਤਲੀ ਉਤੇ (ਰਖਕੇ) ਉਸਦੇ ਰਾਹ ਵਿਚ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ ਕੰਧ ਦੇ ਆਸਰੇ ਉਤੇ ਖੜੇ ਹਨ।

ਹਰ ਕਿ ਸ਼ੁਦ ਦਰ ਰਾਹੇ ਮੌਲਾ ਬੇ ਅਦਬ॥
ਹਮ ਚੂੰ ਮਨਸੂਰਸ਼ ਸਜ਼ਦ ਬਰ ਦਾਰੇ ਇਸ਼ਕ॥

ਹਰ ਕਿ–ਜੇਹੜਾ ਕੋਈ। ਸ਼ੁਦ–ਹੋਇਆ ਹੈ। ਰਾਹੇ–ਰਾਹ ਵਿਚ। ਬੇ ਅਦਬ–ਗੁਸਤਾਖ਼। ਹਮ ਚੂੰ–ਵਾਂਗੂੰ। ਮਨਸੂਰ–(ਇਕ ਪ੍ਰੇਮੀ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ)। ਸ਼–ਉਹ। ਸਜ਼ਦ–ਫਬਦਾ, ਸੋਭਦਾ। ਦਾਰੇ–ਸੂਲੀ ਦੇ।

ਅਰਥ–ਜੇਹੜਾ ਕੋਈ ਰਬ ਦੇ ਰਾਹ ਵਿਚ ਗੁਸਤਾਖ਼ [ਬੇ ਅਦਬ] ਹੋਇਆ ਹੈ। ਉਹ ਮਨਸੂਰ ਵਾਂਗੂੰ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ ਸੂਲੀ ਉਤੇ ਸੋਭਾ ਪਾਂਦਾ ਹੈ।

ਐ ਜ਼ਹੇ ਦਿਲ ਕੋ ਜ਼ਿ ਇਸ਼ਕੇ ਹਕ ਪੁਰ ਅਸ਼ਤ॥
ਖ਼ਮ ਸ਼ੁਦਹ ਪੁਸ਼ਤੇ ਫ਼ਲਕ ਅਜ਼ ਬਾਰੇ ਇਸ਼ਕ॥

ਐ ਜ਼ਹੇ–ਉਹ ਧੰਨ ਹੈ। ਇਸ਼ਕੇ ਹਕ–ਰੱਬੀ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ। ਪੁਰ ਅਸਤ–ਭਰਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਖ਼ਮ ਸ਼ੁਦਹ–ਕੁਬਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਪੁਸ਼ਤੇ–ਪਿੱਠ ਲੱਕ। ਫ਼ਲਕ–ਆਸਮਾਨ। ਬਾਰੇ–ਬੋਝ, ਭਾਰ।

ਅਰਥ—ਉਹ ਧੰਨ ਹੈ ਦਿਲ ਜੇਹੜਾ ਰੱਬੀ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ਭਰਿਆਂ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ ਬੋਝ ਨਾਲ ਆਸਮਾਨ ਦਾ ਲੱਕ ਕੁਬਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ।

ਜ਼ਿੰਦਹ ਮਾਨੀ ਦਾਯਮਾ ਐ ਨੇਕ ਖ਼ੂ ॥
ਬਿਸ਼ਨਵੀ ਗਰ ਜ਼ਮਜ਼ਮਹ ਅਜ਼ ਤਾਰਿ ਇਸ਼ਕ ॥

ਮਾਨੀ—ਰਹੇਂ। ਦਾਯਮ—ਸਦਾ ਹੀ। ਨੇਕ ਖ਼ੂ—ਭਲੇ [ਖ਼ੂ—ਖੋ] ਸੁਭਾਵ ਵਾਲੇ। ਜ਼ਮਜ਼ਮਹ—ਰਾਗ। ਬਿਸ਼ਨਵੀ—ਤੂੰ ਸੁਣ ਲਵੇਂ।

ਅਰਥ—ਹੇ ਚੰਗੇ ਲੋਕ! ਸਦਾ ਹੀ ਜੀਊਂਦਾ ਰਹੇਂਗਾ। ਜੇਕਰ ਤੂੰ ਇਸ਼ਕ ਦੀ ਤਾਰ ਤੋਂ ਰਾਗ ਸੁਣ ਲਵੇਂ।

ਬਾਦਸ਼ਾਹਾਂ ਸਲਤਨਤ ਬਿਗੁਜ਼ਾਸ਼ਤੰਦ ॥
ਤਾ ਸ਼ਵੰਦ ਆਂ ਮਹਿਰਮ ਅਜ਼ ਰਫ਼ਤਾਰਿ ਇਸ਼ਕ ॥

ਸਲਤਨਤ—ਰਾਜਧਾਨੀਆਂ। ਬਿਗੁਜ਼ਾਸਤੰਦ—ਛਡ ਗਏ ਹਨ। ਸ਼ਵੰਦ—ਹੋ ਸਕੇ ਹਨ। ਆਂ—ਉਹ। ਮਹਿਰਮ—ਵਾਕਫ਼, ਜਾਣੂ। ਰਫਤਾਰ—ਚਾਲ, ਮਰਯਾਦਾ।

ਅਰਥ—ਅਨੇਕਾਂ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਰਾਜਧਾਨੀਆਂ ਛਡ ਗਏ ਹਨ। ਤਦ ਹੀ ਉਹ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ ਚਾਲ ਤੋਂ ਜਾਣੂ ਹੋ ਸਕੇ ਹਨ।

ਮਹਰਮੇ ਜੁਜ਼ ਬੰਦਗੀ ਦੀਗਰ ਨ ਦੀਦ ॥
ਹਮਚੂੰ ਗੋਯਾ ਹਰ ਕਿ ਸ਼ੁਦ ਬੀਮਾਰਿ ਇਸ਼ਕ ॥

ਮਹਰਮੇ—ਵਾਕਫ਼ ਨੇ, ਜਾਣੂ ਨੇ। ਜੁਜ਼—ਬਿਨਾਂ। ਦੀਗਰ—ਹੋਰ ਦੂਜਾ। ਦੀਦ—ਡਿੱਠਾ, ਤਕਿਆ। ਹਮਚੂੰ—ਵਾਂਗੂੰ। ਹਰ ਕਿ—ਜੇਹੜਾ ਕੋਈ। ਸ਼ੁਦ—ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਅਰਥ—ਵਾਕਫ਼ ਨੇ ਬੰਦਗੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ (ਕੋਈ) ਦੂਜਾ (ਦਾਰੂ

ਨਹੀਂ ਡਿਠਾ । ਨੰਦ ਲਾਲ ਵਾਂਗੂੰ ਜੇਹੜਾ ਕੋਈ ਇਸ਼ਕ ਦਾ ਬੀਮਾਰ ਹੋਇਆ ਹੈ ।

ਪੰਜਾਬੀ ਉਲਥਾ–

ਸੁਣੀਂ ਭਾਈ ਮੈਥੋਂ ਤੂੰ ਰੀਤ ਪ੍ਰੇਮ ਵਾਲੀ,
ਪਾਏ ਸ੍ਵਾਦ ਬਹੁਤਾ ਨਾ ਹੋਇ ਰਸ ਤੋਂ ਖਾਲੀ।
ਇਸ ਪ੍ਰੇਮ ਰਬ ਦੇ ਨੇ ਜਿਸਨੂੰ ਬਰਬਾਦ ਕੀਤਾ,
ਹੁਇ ਬਰਬਾਦ ਭਾਵੇਂ ਪਰ ਤੁਰਨ ਪ੍ਰੇਮ ਚਾਲੀ।
ਓ ਸਫਲ ਸ੍ਵਾਸ ਜਾਣੋ ਸਿਮਰਨ ਵਿਚ ਜੋ ਗੁਜਰੇ,
ਸਿਰ ਭੀ ਸਫਲ ਉਸਦਾ ਜਿਨ ਕਾਰ ਪ੍ਰੇਮ ਘਾਲੀ।
ਸਿਰ ਤਲੀ ਗਲੀ ਉਤੇ ਖੜੇ ਨਿ ਕਈ ਹਜ਼ਾਰਾਂ,
ਹੋ ਇਸ਼ਕ ਕੰਧ ਪਰਨੇ ਦਰ ਦੇ ਬਣੇ ਸੁਆਲੀ ।
ਰਬ ਪ੍ਰੇਮ ਰਾਹ ਉਤੇ ਹੋਇ ਜਿ ਬੇਅਦਬ ਕੋਈ,
ਸ਼ਾਹ ਮਨਸੂਰ ਵਾਂਗੂੰ ਸੂਲੀ ਖੜੀ ਹੈ ਖਾਲੀ ।
ਧੰਨ ਹੈ ਉਹ ਦਿਲ ਵਿਚ ਪ੍ਰੇਮ ਪਦਾਰਥ ਭਰਿਆ,
ਨਭ ਭਾਰ ਪ੍ਰੇਮ ਹੋਯਾ ਜਿਉਂ ਝੁਕ ਜਾਵੇ ਡਾਲੀ।
ਜੀਵਨ ਸਫਲ ਉਸਦਾ ਜੀਵਨ ਅਮਰ ਜਿ ਪਾ ਕੇ.
ਸੁਣਿਆ ਜਿ ਨਾਦ ਰਬੀ ਅਤੇ ਤਾਰ ਪ੍ਰੇਮ ਵਾਲੀ।
ਛਡ ਬਾਦਸ਼ਾਹੀ ਨੇਕਾਂ ਫਕੀਰ ਹੋਏ,
ਭੇਦ ਤਦੋਂ ਨਿ ਪਾਯਾ ਏਹੋ ਹੈ ਪ੍ਰੇਮ ਚਾਲੀ।
ਭਗਤੀ ਬਿਨਾਂ ਨ ਕੋਈ ਦਾਰੂ ਜਗ ਵਿਚ ਸੁਣਿਆ,
ਨੰਦ ਹੋਈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਹੈ ਮਰਜ ਪ੍ਰੇਮ ਵਾਲੀ ।

ਗ਼ਜ਼ਲ ਨੰ: ੫੦

ਜ਼ਾਂ ਅਫਰੀਦਹ ਅਸਤ ਮਰਾ ਆਂ ਖ਼ੁਦਾਏ ਪਾਕ
ਜੁਜ਼ ਹਰਫ਼ੇ ਨਾਮੇ ਹਕ ਕਿ ਨਿਆਯਦ ਜ਼ਿ ਜਿਸਮੇ ਖ਼ਾਕ

ਅਫ਼ਰੀਦਹ ਅਸਤ–ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਮਰਾ–ਮੈਨੂੰ, ਸਾਨੂੰ। ਪਾਕ–ਪਵਿਤ੍ਰ। ਜੁਜ਼–ਬਿਨਾਂ। ਹਰਫ਼ੇ–ਅੱਖ਼ਰ, ਗੱਲ। ਨਿਆਯਦ–ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ। ਜ਼ਿ–ਤੋਂ। ਜਿਸਮੇ–ਦੇਹ, ਸਰੀਰ। ਖ਼ਾਕ–ਮਿਟੀ।

ਅਰਥ–ਉਸ ਪਵਿਤ੍ਰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। (ਇਸ ਲਈ) ਸਚੇ ਰੱਬ ਦੇ ਨਾਮ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ (ਹੋਰ ਕੋਈ) ਗੱਲ ਮਿੱਟੀ ਦੇ ਸਰੀਰ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ ਹੈ।

ਦਰ ਹਿਜਰੇ ਤੁਸਤ ਜਾਨੋ ਦਿਲੇ ਆਸ਼ਕਾਂ ਚੁਨੀਂ॥
ਚੂੰ ਲਾਲਹ ਦਾਗ਼ ਬਰ ਜਿਗਰ ਓ ਸੀਨਹ ਚਾਕ ਚਾਕ॥

ਹਿਜਰੇ–ਵਿਛੋੜੇ। ਤੁਸਤ–ਤੇਰੇ ਹੈ। ਚੁਨੀਂ–ਕੈਸਾ। ਚੂੰ–ਜਿਵੇਂ। ਲਾਲਹ–ਇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੌਦੇ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਜਿਸਦੇ ਫੂਲ ਦਾ ਰੰਗ ਲਾਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਉਸਦੇ ਉਪਰ ਕਾਲਾ ਕਾਲਾ ਦਾਗ ਤੇ ਪੰਖੜੀਆਂ ਰੇਜ਼ਾ ਰੇਜ਼ਾ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਉਸ ਫੂਲ ਦਾ ਨਾਮ 'ਗੁਲਿ ਲਾਲਾ' ਕਿਹਾ ਹੈ ਇਹ ਗਜ਼ਨੀ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਅਰਥ–ਤੇਰੇ ਵਿਛੋੜੇ ਵਿਚ ਆਸ਼ਕਾਂ ਦਾ ਦਿਲ ਤੇ ਜਾਨ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹੈ? ਜਿਵੇਂ ਲਾਲੇ (ਦਾ ਫੁਲ ਆਪਣੇ) ਜਿਗਰ ਉਤੇ (ਕਾਲਾ) ਦਾਗ਼ (ਰਖਦਾ ਹੈ) ਅਤੇ (ਉਸਦਾ) ਸੀਨਾ ਲੀਰਾਂ ਲੀਰਾਂ (ਟੁਕੜੇ ਟੁਕੜੇ ਹੋਇਆ ਹੁੰਦਾ) ਹੈ।

ਈਂ ਗ਼ਫ਼ਲਤ ਅਸਤ ਮਰਗ ਕਿ ਬੇ ਯਾਦੇ ਹਕ ਬਵਦ॥

ਹੂੰ ਸਾਯਹ ਤੁ ਹਸਤ ਨ ਦਾਰੇਮ ਹੇਚ ਬਾਕ ॥

ਗ਼ਫ਼ਲਤ-ਸੁਸਤੀ । ਮਰਗ-ਮੌਤ । ਬੇ ਯਾਦੇ-ਸਿਮਰਨ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ । ਬਵਦ-ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਸਾਯਹ-ਛਾਂ। ਦਾਰੇਮ-ਰਖਦਾ ਹਾਂ ਮੈਂ। ਹੇਚ-ਕੁਝ। ਬਾਕ-ਡਰ।

ਅਰਥ-ਇਹ ਗ਼ਫ਼ਲਤ ਹੀ ਮੌਤ ਹੈ, ਜੋ ਰਬ ਦੇ ਸਿਮਰਨ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਜਦ (ਕਿ ਸਿਰ ਉਤੇ) ਤੇਰਾ ਸਾਯਾ ਹੈ, (ਤਾਂ ਸਿਰਫ ਮਨ ਵਿਚ) ਮੈਂ ਕੁਝ ਭੀ ਡਰ ਨਹੀਂ ਰਖਦਾ ਹਾਂ।

ਤਖ਼ਤੋ ਨਗੀਂ ਗੁਜ਼ਾਸ਼ਤਹ ਸ਼ਾਹਾਂ ਜ਼ਿ ਬਹਿਰਿ ਤੋ ॥
ਬ ਕੁਸ਼ਾ ਰੁਖ਼ ਅਜ਼ ਨੁਕਾਬ ਜ਼ਿ ਆਲਮ ਸ਼ੁਦਹ ਹਲਾਕ ॥

ਤਖਤੋ ਨਗੀ-ਤਖਤੇ ਤੇ ਨਗੀਨੇ (ਭਾਵ ਸੁਨੈਹਰੀ ਜੜਾਊ ਤਾਜ਼ ਤੇ ਰਾਜ ਸਿੰਘਾਸਨ)। ਗੁਜ਼ਾਸ਼ਤਹ-ਛਡ ਦਿਤੇ ਹਨ। ਸ਼ਾਹਾਂ-ਬਾਦਸ਼ਾਹਾਂ। ਬਹਿਰਿ-ਵਾਸਤੇ। ਬ ਕੁਸਾ-ਖੋਲ ਦੇਹੁ। ਰੁਖ-ਚੇਹਰਾ,ਮੂੰਹ। ਨਕਾਬ-ਘੁੰਡ ਸ਼ੁਦਹ-ਹੋ ਰਿਹਾ। ਹਲਾਕ-ਮਰ।

ਅਰਥ-ਬਾਦਸ਼ਾਹਾਂ ਨੇ ਤੇਰੇ (ਦਰਸ਼ਨ) ਵ ਸਤੇ ਤਖ਼ਤ ਤੇ ਤਾਜ਼ ਛਡ ਦਿਤੇ ਹਨ। ਚੇਹਰੇ ਤੋਂ ਘੁੰਡ ਖੋਲ ਦੇਹੁ (ਕਿਉਂ) ਜੋ ਜਗਤ ਮਰ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਐ ਖ਼ਾਕ ਦਰਗਹੇ ਤੋ ਸ਼ਫ਼ਾ ਬਖ਼ਸੇ ਆਲਮ ਅਸਤ ॥
ਰਹਮੇ ਬਿਕੁਨ ਬਹਾਲੇ ਗ਼ਰੀਬਾਨੇ ਦਰਦ ਨਾਕ ॥

ਖ਼ਾਕ-ਧੂੜੀ। ਸ਼ਫ਼ਾ-ਆਰਾਮ। ਆਲਮ-ਜਗਤ। ਰਹਮੇ-ਤਰਸ ਬਿਕੁਨ-ਕਰ।

ਅਰਥ-ਐ (ਖ਼ੁਦਾ!) ਤੇਰੀ ਦਰਗਾਹ ਦੀ ਧੂੜੀ ਜਗਤ ਨੂੰ ਆਰਾਮ ਬਖਸ਼ਦੀ ਹੈ। (ਤੂੰ) ਗਰੀਬਾਂ ਦੇ ਦਰਦਨਾਕ ਹਾਲ ਉਤੇ

ਤਰਸ ਕਰ।

ਚਸ਼ਮਮ ਹਮੇਸ਼ਹ ਬੇ ਤੋ ਗੌਹਰ ਬਾਰ ਮੇ ਸ਼ਵਦ॥
ਗੋਯਾ ਮਿਸਾਲ ਦਾਨਹ ਅਜ਼ ਖ਼ੋਸ਼ਾਹਾਇ ਤਾਕ॥

ਚਸ਼ਮਮ-ਅੱਖਾਂ ਮੇਰੀਆਂ। ਬੇ ਤੋ-ਤੇਰੇ (ਦਰਸ਼ਨ ਕੀਤੇ ਤੋਂ) ਬਿਨਾਂ। ਗੌਹਰ-ਮੋਤੀ। ਬਾਰ-ਬਾਰਸ਼। ਮੇ ਸ਼ਵਦ-ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਤਾਕ-ਡਿਗਨਾ। ਮਿਸਾਲ-ਵਾਂਗੂੰ। ਖੋਸ਼ਾਹਾਇ-[ਖੋਸ਼ਾ ਦਾ ਬਹੁ ਬ:] ਅੰਗੂਰ ਦੇ ਗੁਛੇ।

ਅਰਥ-ਤੇਰੇ (ਦਰਸ਼ਨ ਤੋਂ) ਬਿਨਾਂ (ਹੋਣ ਕਰਕੇ) ਮੇਰੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਤੋਂ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਹੀ ਮੋਤੀਆਂ ਦੀ ਬਾਰਸ਼ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਨੰਦ ਲਾਲ ! ਜਿਵੇਂ ਅੰਗੂਰ ਦੇ ਗੁਛਿਆਂ ਨਾਲੋਂ ਦਾਣੇ ਕਿਰਦੇ ਹਨ।

ਪੰਜਾਬੀ ਉਲਥਾ-

ਉਸ ਪਾਕ ਪਵਿਤ੍ਰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਹੈ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ।
ਬੁਤ ਖਾਕੀ ਮਿਟੀ ਦੇਹ ਵਿਚੋਂ, ਬਿਨ ਨਾਮ ਹੋਰ ਨਾ ਲੀਤਾ।
ਦਿਲ ਵ ਜਾਨ ਹੋਈ ਹੈ ਕੈਸੀ, ਨਾਲ ਵਿਛੋੜੇ ਤੇਰੇ ਦੇ,
ਰੁਲ ਲਾਲਾ ਜਿਉਂ ਲੀਰਾਂ ਲੀਰਾਂ, ਮਸ ਦਾਗ਼ ਮਥੇ ਤੇ ਲੀਤਾ।
ਮੌਤ ਏਹ ਹੈ ਰੱਬ ਦਾ ਭੁਲਣਾ, ਬਿਨ ਸਿਮਰਨ ਤੋਂ ਹੋਵੇ,
ਸਾਯਾ ਤੇਰਾ ਸਿਰ ਮੇਰੇ ਜਦ, ਫਿਰ ਕਿਉਂ ਡਰ ਮਨ ਲੀਤਾ।
ਲਖਾਂ ਤਾਜ ਤੇ ਤਖਤ ਛਡ ਦਿਤੇ, ਤੇਰੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਾਰਣ,
ਖੋਲ੍ਹ ਨਕਾਬ ਦਰਸ ਦੇਹੁ ਅਪਣਾ, ਹੈ ਮਰਦਾ ਜਗਤ ਦਖੀਤਾ।
ਦਰ ਤੇਰੇ ਦੀ ਧੂੜੀ ਜਗ ਨੂੰ, ਸਾਰੇ ਸੁਖ ਅਰਾਮ ਦੇਵੇ,
ਰਹਿਮ ਕਰੋ ਕੁਛ ਹਾਲ ਗਰੀਬਾਂ, ਦੁਖ ਦਰਦ ਵਿਛੋੜੇ ਦੀਤਾ।
ਦਰਸ ਤੇਰੇ ਬਿਨ ਨੈਣ ਮੇਰੇ ਹਨ, ਮੋਤੀ ਬਾਰਸ਼ ਕਰਦੇ,
ਜਿਉਂ ਅੰਗੂਰ ਦੇ ਗੁਛੇ ਗੋਯਾ, ਹਨ ਦਾਣੇ ਕਿਰਨ ਝੜੀਤਾ।

ਗ਼ਜ਼ਲ ਨੰ: ੫੧

ਮਨ ਨਾ ਦਾਨਮ ਕਿਹ ਕੁਦਾਮਮ ਕਿਹ ਕੁਦਾਮਮ ਕਿ ਕੁਦਾਮ
ਬੰਦਹ ਏ ਊਅਮ ਵ ਊ ਹਾਫ਼ਜ਼ੇ ਮਨ ਦਰ ਹਮਾ ਹਾਲ

ਮਨ–ਮੈਂ। ਦਾਨਮ–ਜਾਣਦਾ। ਕੁਦਾਮਮ–ਕੌਣ ਹਾਂ ਮੈਂ। ਕਿਹ–ਜੋ। ਬੰਦਹ–ਬੰਦਾ, ਗੁਲਾਮ। ਊਅਮ–ਉਸਦਾ ਹਾਂ। ਵ–ਅਤੇ। ਊ–ਉਹ। ਹਾਫ਼ਜ਼–ਰਾਖਾ ਹੈ। ਹਮਾ–ਸਾਰਿਆਂ। ਹਾਲ–ਸਮਾ।

ਅਰਥ–ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ, ਜੋ ਮੈਂ ਕੌਣ ਹਾਂ, ਜੋ ਮੈਂ ਕੌਣ ਹਾਂ, ਜੋ ਮੈਂ ਕੌਣ ਹਾਂ। (ਕੇਵਲ ਏਹ ਜਾਣਦਾ ਹਾਂ ਕਿ) ਮੈਂ ਉਸਦਾ ਬੰਦਾ ਹਾਂ ਅਤੇ ਉਹ ਸਾਰਿਆਂ ਸਮਿਆਂ ਵਿਚ ਮੇਰਾ ਰਾਖਾ ਹੈ।

ਸਾਹਿਬੇ ਹਾਲ ਬਜੁਜ਼ ਹਰਫ਼ੇ ਖ਼ੁਦਾ ਦਮ ਨ ਜ਼ਨਦ ॥
ਗ਼ੈਰ ਜ਼ਿਕਰਸ਼ ਹਮਹ ਆਵਾਜ਼ ਬਵਦ ਕੀਲੋ-ਕਾਲ ॥

ਸਾਹਿਬੇ ਹਾਲ–ਨਾਮ ਦਾ ਰਸੀਆ ਮਸਤਾਨੇ। ਬ ਜੁਜ਼–ਬਿਨਾਂ। ਹਰਫ਼ੇ–ਗੱਲ। ਜ਼ਨਦ–ਮਾਰਦਾ (੨) ਲੈਂਦਾ। ਗੈਰ–ਬਿਨਾਂ। ਜ਼ਿਕਰ ਸੁ–ਸਿਮਰਨ ਉਸਦਾ। ਬਵਦ–ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਕੀਲੋ-ਕਾਲ–ਬੇਅਰਥ ਗਲ ਬਾਤ।

ਅਰਥ–ਨਾਮ ਦਾ ਰਸੀਆ ਵਾਹਿਗੁਰੂ (ਸੰਬੰਧੀ) ਗੱਲ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਸੁਆਸ ਨਹੀਂ ਲੈਂਦਾ (ਜੈਸਾ ਕਿ ਹੁਕਮ ਹੈ) 'ਗਲੀ ਗਲਾ ਸਿਰਜਨ ਹਾਰੁ' (ਉਹ ਜਾਣਦੇ ਹਨ) ਉਸਦੇ ਸਿਮਰਨ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ (ਹੋਰ) ਸਾਰੀ ਗੱਲ-ਬਾਤ (ਹਵਾ ਦੀ ਸਾਂ-ਸਾਂ) ਆਵਾਜ਼ ਵਾਂਗੂੰ ਬੇਅਰਥ ਹੈ।

ਮੁਰਸ਼ਦੇ ਕਾਮਿਲੇ ਮਾ ਬੰਦਗੀਅਤ ਫ਼ਰਮਾਯਦ ॥
ਐ ਜ਼ਹੇ ਕੌਲੇ ਮੁਬਾਰਕ ਕਿ ਕੁਨਦ ਸਾਹਿਬੇ ਹਾਲ ॥

ਮੁਰਸ਼ਦੇ–ਗੁਰੂ। ਕਾਮਿਲੇ–ਪੂਰੇ। ਮਾ–ਮੇਰੇ। ਬੰਦਗੀਅਤ–ਭਗਤੀ

ਕਰਨੀ। ਫ਼ਰਮਾਯਦ–ਫ਼ੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਹੁਕਮ ਦੇਂਦੇ ਹਨ। ਜਹੇ–ਪਵਿਤ੍ਰ *ਕੌਲੇ–ਬਚਨ,ਬਾਣੀ (੨)ਫ਼ਾਲੇ–ਘੜੀ। ਮੁਬਾਰਕ–ਧੰਨ। ਕੁਨਦ–ਕਰਦੀ ਹੈ। ਸਾਹਿਬੇ ਹਾਲ–ਨਾਮ ਦਾ ਰਸੀਆ, ਮਸਤਾਨਾ।

ਅਰਥ–ਨਾਮ ਦਾ ਰਸੀਆ ਮਸਤਾਨਾ। ਮੇਰੇ ਪੂਰੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਬੰਦਗੀ ਕਰਨ ਦਾ ਹੁਕਮ ਦੇਂਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਪਵਿਤ੍ਰ ਬਾਣੀ ਧੰਨ ਹੈ, ਜੋ ਨਾਮ ਦਾ ਰਸੀਆ ਕਰ ਦੇਂਦੀ ਹੈ।

ਪੰਜਾਬੀ ਉਲਥਾ–

ਕੌਣ ਅਹਾਂ ਮੈਂ, ਕੌਣ ਅਹਾਂ ਮੈਂ, ਮੈਂ ਕੌਣ ਹਾਂ ਨਹੀਂ ਜਾਣਾ।
ਮੈਂ ਹਾਂ ਉਸਦਾ ਬੰਦਾ ਹਰ ਦਮ, ਉਹ ਰਾਖਾ ਮੇਰਾ ਜਾਣਾ।
ਨਾਮ ਰਸੀਏ ਦਾ ਇਕ ਸੁਆਸ ਭਿ, ਬਿਨ ਯਾਦ ਪ੍ਰਭੂ ਨਾ ਗੁਜ਼ਰੇ,
ਬਿਨ ਸਿਮਰਨ ਦੇ ਜੁ ਗਲਾਂ-ਬਾਤਾਂ, ਸਭ ਵਾਂਗੂ ਹਵਾ ਦੇ ਜਾਣਾ।
ਭਗਤੀ ਹਰ ਦਮ ਕਰ ਤੂੰ ਬੰਦੇ, ਹੁਕਮ ਪੂਰੇ ਗੁਰੂ ਕੀਤਾ,
ਰਸੀਆ ਨਾਮ ਕਰ ਦੇਂਦੀ ਜੋ, ਧੰਨ ਗੁਰ ਬਾਣੀ ਜਾਣਾ।

ਗ਼ਜ਼ਲ ਨੰ: ੫੨

ਚੂੰ ਖ਼ੁਦਾ ਹਾਜ਼ਰ ਅਸਤ ਦਰ ਹਮਹ ਹਾਲ॥
ਤੋ ਚਿਰਾ ਮੇਜ਼ਨੀ ਦਿਗ਼ਰ ਪਰੋ ਬਾਲ॥

ਚੂੰ–ਜਦ। ਹਾਜ਼ਰ–ਸਾਹਮਣੇ ਪ੍ਰਤੱਖ। ਹਮਹ ਹਾਲ–ਸਾਰਿਆਂ ਸਮਿਆਂ। ਚਿਰਾ–ਕਿਉਂ। ਮੇਜ਼ਨੀ–ਮਾਰਦਾ ਹੈਂ। ਦਿਗ਼ਰ–ਹੋਰ, ਇਧਰ ਉਧਰ। ਪਰੋ ਬਾਲ–ਪੈਰ ਹੱਥ।

ਅਰਥ–ਜਦ ਕਿ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਸਾਰਿਆਂ ਸਮਿਆਂ ਵਿਚ ਹਾਜ਼ਰ ਹੈ। ਤਾਂ (ਫਿਰ) ਕਿਉਂ ਇਧਰ-ਉਧਰ ਹੱਥ ਪੈਰ ਮਾਰਦਾ ਹੈਂ ?

---

*ਕਿਸੇ ਕਿਸੇ ਪੁਸਤਕ ਵਿਚ 'ਕੌਲੇ' ਦੀ ਥਾਂ ਤੇ 'ਫ਼ਾਲੇ' ਪਾਠ ਭੀ ਵੇਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਉਸਦਾ ਅਰਥ 'ਘੜੀ' (ਜਾਂ ਵੇਲਾ ਹੈ)।

ਹਮਦੇ ਹਕ ਗੋ ਦਿਗਰ ਮਗੋ ਐ ਜਾਂ ॥
ਸਾਹਿਬੇ ਕੌਲਿ ਬਾਸ਼ੋ ਬੰਦਹ ਏ ਹਾਲ ॥

ਹਮ ਦੇ-ਸਿਫ਼ਤ, ਤਾਰੀਫ਼, ਉਸਤਤਿ। ਹਕ-ਵਾਹਿਗੁਰੂ। ਗੋ-ਬੋਲ, ਕਰ। ਦਿਗਰ-ਦੂਜਾ। ਮਗੋ-ਨਾ ਬੋਲ। ਐ ਜਾਂ-ਹੇ ਪਿਆਰੇ। ਕੌਲਿ-ਬਚਨ, ਕੀਰਤਨ। ਬਾਸ਼-ਹੋ, ਬਣ।

ਅਰਥ-ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਸਿਫਤ ਕਰ, ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਦੀ ਨਾ ਕਹੁ, ਹੇ ਪਿਆਰੇ ਮਿਤ੍ਰ! ਕੀਰਤਨ ਕਰ, ਅਤੇ ਨਾਮ ਦਾ ਰਸੀਆ ਬੰਦਾ ਹੋ ਜਾਹੁ।

ਮਾ ਸਿਵਾ ਨੇਸਤ ਹਰ ਕੁਜਾ ਬੀਨੀ ॥
ਤੋ ਚਿਰਾ ਗ਼ਾਫ਼ਲੀ ਦਰ ਐਨ ਵਸਾਲ ॥

ਮਾ ਸਿਵਾ- ਉਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ। ਨੇਸਤ-ਨਹੀਂ ਹੈ। ਹਰ ਕੁਜਾ-ਜਿਥੇ ਕਿਥੇ। ਬੀਨੀ-ਤੂੰ ਵੇਖ਼ਦਾ ਹੈਂ। ਚਿਰਾ-ਕਿਉਂ। ਗ਼ਾਫਲੀ-ਗ਼ਾਫ਼ਲ ਹੋਇਆ ਹੈਂ। ਵਸਾਲ-ਮਿਲਾਪ। ਐਨ-ਵੇਲੇ ਸਿਰ।

ਅਰਥ-(ਜਦ ਕਿ) ਉਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਜਿਥੇ ਕਿਥੇ ਤੂੰ ਵੇਖਿਆ ਹੈ। (ਤਾਂ ਫਿਰ) ਤੂੰ ਕਿਉਂ ਗਾਫਲ ਹੋਇਆ ਹੈਂ ਐਨ ਮਿਲਾਪ ਦੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ।

ਗ਼ੈਰ ਹਰਫ਼ੇ ਖ਼ੁਦਾ ਮਗ਼ੋ ਗੋਯਾ ॥
ਕਿ ਦਿਗਰ ਪੋਚ ਹਸਤ ਕੀਲੋ ਮਕਾਲ ॥

ਗ਼ੈਰ-ਦੂਜੇ। ਹਰਫ਼ੇ-ਅੱਖਰ, ਨਾਮ ਦੇ। ਮਗੋ-ਨਾ ਬੋਲ। ਦਿਗ਼ਰ-ਦੂਜੇ (੨) ਬਿਨਾਂ। ਪੋਚ-ਬ਼ੇਹੂਦਾ (੨) ਫਜ਼ੂਲ। ਹਸਤ-ਹੈ। ਕੀਲ ਮਕਾਲ-ਗੱਲ-ਬਾਤ।

ਅਰਥ–ਹੇ ਨੰਦ ਲਾਲ! ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਨਾਮ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ (ਹੋਰ ਕੁਝ) ਨਾ ਬੋਲ। ਕਿਉਂਕਿ ਜੋ ਦੂਜੀ ਗੱਲ-ਬਾਤ (ਸਭ) ਬੇਹੂਦਾ ਤੇ ਫਜ਼ੂਲ ਹੈ।

ਪੰਜਾਬੀ ਉਲਥਾ–

ਸਭ ਕਾਲਾਂ ਵਿਚ, ਸਭਨੀਂ ਥਾਈਂ, ਜਦ ਪ੍ਰਭ ਹਾਜ਼ਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।
ਤਾਂ ਫਿਰ ਕਿਉਂ ਤੂੰ ਇੱਧਰ-ਉਧਰ, ਹਰ ਦਮ ਰਹਿੰਦਾ ਭੌਂਦਾ ਹੈ।
ਉਸਤਤਿ ਕਰ ਤੂੰ ਹਰ ਦਮ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ, ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਦੀ ਕਰਨੀ ਨਾ,
ਬੰਦਾ ਰਸੀਆ ਨਾਮ ਹੁਇ ਕੇ, ਹਰ ਦਮ ਕੀਰਤ ਗੌਂਦਾ ਹੈ।
ਜਦ ਕਿ ਓਸ ਬਿਨਾਂ ਕੋਈ ਨਾਹੀਂ, ਜਿਥੇ ਕਿਥੇ ਭੀ ਤੂੰ ਵੇਖੇਂ,
ਕਿਉਂ ਮਿਲਾਪ ਦੇ ਵੇਲੇ ਬੰਦਾ, ਉਸ ਤੋਂ ਗਾਫਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।
ਨੰਦ ਲਾਲ ਬਿਨ ਨਾਮ ਗੁਰੂ ਹੋਰ ਕਥਨ ਨਾ ਬੋਲ ਕਦੀ,
ਕਿਉਂਕਿ ਹੋਰ ਕਰਨ ਸੰਗ ਗੱਲਾਂ ਜਨਮ ਬਿਅਰਥ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਗ਼ਜ਼ਲ ਨੰ: ੫੩

ਮਾ ਕਿ ਖ਼ੁਦ ਹਰ ਬੰਦਾਏ ਹਕ ਰਾ ਖ਼ੁਦਾ ਫ਼ਹਮੀਦਹਏਮ
ਖੇਸ਼ਤਨ ਰਾ ਬੰਦਾ ਏ ਈਂ ਬੰਦਾਹਾ ਫ਼ਹਮੀਦਹ ਏਮ

ਮਾ ਕਿ–ਅਸਾਂ ਜੋ। ਖ਼ੁਦ–ਆਪ। ਹਰ ਬੰਦਾ ਏ-ਸਾਰੇ ਬੰਦਿਆਂ ਨੂੰ। ਹੱਕ ਰਾ–ਰੱਬ ਦੇ। ਫ਼ਹਮੀਦਹ ਏਮ–ਸਮਝਿਆ ਹੈ। ਖੇਸ਼ਤਨ–ਆਪਣੇ ਆਪ। ਈਂ ਬੰਦਾਹਾ–ਇਨ੍ਹਾਂ ਬੰਦਿਆਂ ਦਾ।

ਅਰਥ–ਮੈਂ ਜੋ ਆਪ ਰੱਬ ਦੇ ਸਾਰੇ ਬੰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਰੱਬ ਹੀ ਸਮਝਿਆ ਹੈ। (ਅਤੇ) ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬੰਦਿਆਂ ਦਾ ਬੰਦਾ ਸਮਝਿਆ ਹੈ।

ਮਰਦਮਾਨੇ ਚਸ਼ਮਿ ਮਾ ਰਾ ਇਹਤਿਆਜੇ ਸੁਰਮਹ ਨੇਸ੍ਤ

ਬਸ ਕਿ ਖ਼ਾਕਿ ਰਾਹੇ ਮਰਦਮ ਤੂਤੀਆ ਫ਼ਹਮੀਦਹ ਏਮ

ਮਰਦਮਾਨੇ-ਪੁਤਲੀਆਂ। ਚਸ਼ਮਿ-ਅੱਖਾਂ ਦੀਆਂ। ਮਾ ਰਾ-ਅਸਾਂ ਨੇ। ਇਹਤਿਆਜ-ਲੋੜ। ਬਸ-ਫ਼ਕਤ, ਕੇਵਲ। ਮਰਦਮ-ਸੰਤਾਂ। ਤੂਤੀਆ-ਮਮੀਰਾ।

ਅਰਥ-ਮੇਰੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਦੀਆਂ ਪੁਤਲੀਆਂ ਨੂੰ ਸੁਰਮੇ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੈ। (ਕਿਉਂ) ਜੋ ਕੇਵਲ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਰਾਹ ਦੀ ਧੂੜੀ ਨੂੰ (ਅਸਾਂ) ਮਮੀਰਾ ਸਮਝਿਆ ਹੈ।

ਹਰ ਨਫ਼ਸ ਸਰ ਬਰ ਜਿਮੀਂ ਦਾਰੇਮ ਅਜ਼ ਬਹਰੇ ਸਿਜੂਦ
ਜ਼ਾਂ ਕਿ ਰੂਏ ਯਾਰ ਖ਼ੁਦ ਨੂਰੇ ਖ਼ੁਦਾ ਫ਼ਹਮੀਦਹ ਏਮ

ਨਫ਼ਸ-ਸੁਆਸ। ਸਰ-ਸਿਰ। ਬਰ-ਉਪਰ। ਜਿਮੀਂ-ਧਰਤੀ ਦੇ। ਦਾਰੇਮ-ਰਖਦਾ ਹਾਂ, ਮੈਂ। ਬਹਰੇ-ਵਾਸਤੇ। ਸਿਜੂਦ-ਸਿਜਦਾ, ਡੰਡੌਤ। ਰੂਏ-ਚੇਹਰਾ। ਖ਼ੁਦ-ਆਪਣਾ।

ਅਰਥ-ਹਰ ਸੁਆਸ ਮੈਂ (ਆਪਣਾ) ਸਿਰ ਸਿਜਦੇ [ਡੰਡੌਤ] ਵਾਸਤੇ ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਰਖਦਾ ਹਾਂ। ਕਿਉਂ ਜੋ ਆਪਣੇ ਯਾਰ ਦੇ ਚੇਹਰੇ ਨੂੰ ਖ਼ੁਦਾ ਦਾ ਨੂਰ ਸਮਝਿਆ ਹੈ।

ਬਾਦਸ਼ਾਹਾਂ ਰਾ ਫ਼ਕੀਰਾਂ ਬਾਦਸ਼ਾਹੀ ਦਾਦਹ ਅੰਦ
ਜ਼ਾਂ ਗਦਾਏ ਕੂਏ ਓ ਰਾ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਫ਼ਹਮੀਦਹ ਏਮ

ਰਾ-ਨੂੰ। ਬਾਦਸ਼ਾਹੀ-ਰਾਜਧਨੀਆਂ। ਦਾਦਹ ਅੰਦ-ਦਿਤੀਆਂ ਹਨ, ਬਖਸ਼ੀਆਂ ਹਨ। ਜ਼ਾਂ-ਇਸ ਲਈ। ਗ਼ਦਾਏ-ਮੰਗਤੇ। ਓ ਰਾ-ਉਸਦੇ।

ਅਰਥ-ਬਾਦਸ਼ਾਹਾਂ ਨੂੰ ਫ਼ਕੀਰਾਂ [ਸੰਤਾਂ] ਨੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹੀਆਂ ਬਖਸ਼ਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਅਸਾਂ ਉਸਦੇ ਕੂਚੇ ਦੇ ਮੰਗਤੇ ਨੂੰ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਸਮਝਿਆ ਹੈ।

ਮਾ ਨਮੇ ਖ਼ਾਹੇਮ ਮੁਲਕੋ ਮਾਲ ਰਾ ਗੋਯਾ ਅਜ਼ਾਂ
ਸਾਯਹ ਏ ਜ਼ੁਲਫ਼ੇ ਤੁਰਾ ਬਾਲੇ ਹੁਮਾ ਫ਼ਹਮੀਦਹ ਏਮ

ਮਾ--ਅਸੀਂ । ਨਮੇ--ਨਹੀਂ । ਖ਼ਾਹੇਮ--ਚਾਹੁੰਦੇ । ਮੁਲਕੋ ਮਾਲ--ਰਾਜਧਾਨੀ ਤੇ ਦੌਲਤ । ਸਾਯਹ--ਪ੍ਰਛਾਵਾ । ਤੁਰਾ--ਤੇਰਾ । ਬਾਲੇ ਹੁਮਾ--ਹੁਮਾ ਪੰਛੀ ਦੇ ਬੱਚਾ ਦਾ।

ਅਰਥ--ਨੰਦ ਲਾਲ ! ਮੁਲਕ [ਜਗੀਰਾਂ] ਅਤੇ ਦੌਲਤ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦੇ। (ਕਿਉਂਕਿ) ਤੇਰੀ ਜ਼ੁਲਫ ਨੂੰ ਅਸਾਂ ਬਾਲ-ਹੁਮਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਛਾਵਾਂ ਸਮਝਿਆ ਹੈ।

ਪੰਜਾਬੀ ਉਲਥਾ--

ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਭਗਤਾਂ ਤਾਈਂ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਕਰ ਜਾਤਾ ਮੈਂ।
ਅਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਜਗ ਦੇ ਅੰਦਰ, ਉਨ ਕਾ ਬੰਦਾ ਜਾਤਾ ਮੈਂ।
ਮਿਰੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਨੂੰ ਹੁਣ ਭਾਈ, ਸੁਰਮੇ ਦੀ ਨਾ ਲੋੜ ਕੋਈ,
ਕਿਉਂ ਜੋ ਧੂੜੀ ਸੰਤ ਚਰਨ ਨੂੰ 'ਮੀਰਾ ਕਰਕੇ ਜਾਤਾ ਮੈਂ।
ਹਰ ਦਮ ਸਿਰ ਨੂੰ ਧਰਤੀ ਉਤੇ, ਵਿਚ ਸਿਜਦੇ ਦੇ ਰਖਦਾ ਹਾਂ,
ਗੁਰ ਅਪਣੇ ਦੇ ਸੁੰਦਰ ਮੁਖ ਨੂੰ, ਰਬ ਦਾ ਮੁਖ ਕਰ ਜਾਤਾ ਮੈਂ।
ਬਾਦਸ਼ਾਹਾਂ ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਫ਼ਕੀਰਾਂ, ਮੁਲਕ ਜਗੀਰਾਂ ਦਿਤੀਆਂ ਨਿ,
ਉਸ ਦੇ ਦਰ ਦੇ ਮੰਗਤੇ ਤਾਈਂ, ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਕਰ ਜਾਤਾ ਮੈਂ।
ਨੰਦ ਲਾਲ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਰਗਿਜ਼ ਮੁਲਕ ਜਗੀਰਾਂ ਦੌਲਤ ਨੂੰ,
ਕਿਉਂਕਿ ਸਾਯਾ ਜ਼ੁਲਫ ਤੇਰੀ ਨੂੰ, ਹੁਮਾ ਸਾਯਾ ਕਰ ਜਾਤਾ ਮੈਂ।

ਗ਼ਜ਼ਲ ਨੰ: ੫੪

ਦਰੂਨਿ ਮਰਦਮਕੇ ਦੀਦਹ ਦਿਲਰੁਬਾ ਦੀਦਮ॥
ਬ ਹਰ ਤਰਫ਼ਕਿ ਨਜ਼ਰ ਕਰਦਮ ਆਸ਼ਨਾ ਦੀਦਮ॥

ਦਰੂਨਿ–ਵਿਚਾਲੇ । ਮਰਦਮਕੇ–ਪੁਤਲੀਆਂ ਦੇ । ਦੀਦਹ–ਅੱਖਾਂ । ਦਿਲਰੁਬਾ–ਦਿਲ ਨੂੰ ਮੋਹਨ ਵਾਲੇ–ਪ੍ਰੀਤਮ। ਦੀਦਮ-ਵੇਖਿਆ ਹੈ, ਮੈਂ। ਬ ਹਰ ਤਰਫ਼–ਜਿਸ ਪਾਸੇ ਭੀ । ਕਰਦਮ–ਕਰਦਾ ਹਾਂ, ਮੈਂ । ਆਸ਼ਨਾ–ਦੋਸਤ, ਮਿਤ੍ਰ।

ਅਰਥ–ਅੱਖਾਂ ਦੀਆਂ ਪੁਤਲੀਆਂ ਦੇ ਵਿਚਾਲੇ ਪ੍ਰੀਤਮ ਨੂੰ ਮੈਂ ਵੇਖਿਆ ਹੈ। ਜਿਸ ਪਾਸੇ ਵਲ ਭੀ ਨਜ਼ਰ ਕਰਦਾ ਹਾਂ, ਮੈਂ ਮਿਤ੍ਰ ਨੂੰ ਹੀ ਵੇਖਦਾ ਹਾਂ ।

ਬ ਗਿਰਦ ਕਾਬਾ ਓ ਬੁਤਖ਼ਾਨਹ ਹਰ ਦੁ ਗਰਦੀਦਮ ॥
ਦਿਗਰ ਨ ਯਾਫ਼ਤਮ ਆਂ ਜਾ ਹਮੀ ਤੁਰਾ ਦੀਦਮ ॥

ਬ ਗਿਰਦ–ਚੁਫੇਰੇ। ਬੁਤਖਾਨਹ-ਪੱਥਰ ਦੇ ਬੁਤਾਂ ਦਾ ਘਰ, ਮੰਦਰ । ਗ਼ਰਦੀਦਮ–ਫਿਰਿਆ ਹਾਂ, ਮੈਂ । ਦਿਗਰ–ਹੋਰ ਕੋਈ ਦੂਜਾ । ਯਾਫ਼ਤਮ–ਪਾਇਆ ਹੈ, ਮੈਂ। ਆਂ ਜਾ–ਉਸ ਜਗ੍ਹਾਂ। ਹਮੀ–ਸਭਨਾਂ ਵਿਚ।

ਅਰਥ–ਕਾਬਾ ਅਤੇ ਮੰਦਰ ਦੋਹਾਂ ਦੇ ਚੁਫੇਰੇ ਮੈਂ ਫਿਰਿਆ ਹਾਂ। ਹੋਰ ਕੋਈ ਦੂਜਾ ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਭਨਾਂ ਜਗ੍ਹਾਂ ਤੇ ਤੈਨੂੰ ਹੀ ਵੇਖਦਾ ਹਾਂ।

ਬ ਹਰ ਕੁਜਾ ਕਿ ਨਜ਼ਰ ਕਰਦਮ ਅਜ਼ ਰਹੇ ਤਹਕੀਕ ॥
ਵਲੇ ਬਖ਼ਾਨਹੇ ਦਿਲ ਖਾਨਹੇ ਖ਼ੁਦਾ ਦੀਦਮ ॥

ਬ ਹਰ ਕੁਜਾ–ਹਰ ਇਕ ਥਾਂ ਤੇ ਵੀ । ਕਰਦਮ–ਕੀਤੀ ਹੈ, ਮੈਂ । ਤਹਕੀਕ–ਢੂੰਡ-ਭਾਲ । ਵਲੇ–ਪਰ । ਬ ਖ਼ਾਨਹੇ ਦਿਲ–ਦਿਲ ਦੇ ਘਰ ਨੂੰ।

ਅਰਥ–ਹਰ ਇਕ ਥਾਂ ਤੇ ਵੀ, ਜੋ ਮੈਂ ਨਜ਼ਰ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਢੂੰਡ-ਭਾਲ ਦੇ ਵਾਸਤੇ। ਪਰ ਦਿਲ ਦੇ ਘਰ ਨੂੰ ਮੈਂ ਖ਼ੁਦਾ ਦਾ ਹੀ ਘਰ ਵੇਖਿਆ ਹੈ।

ਗਦਾਈ ਏ ਦਰੇ ਕੂਏ ਤੋ ਬਿਹ ਜ਼ਿ ਸੁਲਤਾਨੀਸਤ ॥

ਖ਼ਿਲਾਫਤੇ ਦੂ ਜਹਾਂ ਤਰਕਿ ਮੁੱਦਆ ਦੀਦਮ ॥

ਗਦਾਈ ਏ–ਮੰਗਤਾ ਹੋਣਾ। ਦਰੇ–ਵਿਚ ਦੀ। ਬਿਹ–ਚੰਗਾ। ਜ਼ਿ–ਨਾਲ। ਸੁਲਤਾਨੀਸਤ–ਬਾਦਸ਼ਾਹੀ ਹੈ। ਖ਼ਿਲਾਫ਼ਤੇ–ਬਾਦਸ਼ਾਹੀ। ਦੂ ਜਹਾਂ–ਦੋਹਾਂ ਲੋਕਾਂ। ਤਰਕਿ–ਤਿਆਗ ਕਰਨਾ। ਮੁਦਆ–ਸੰਕਲਪਾਂ, ਵਾਸ਼ਨਾ।

ਅਰਥ–ਤੇਰੇ ਕੂਚੇ ਵਿਚ ਦਾ ਮੰਗਤਾ ਹੋਣਾ, ਬਾਦਸ਼ਾਹੀ ਨਾਲੋਂ ਚੰਗਾ ਹੈ। ਸੰਕਲਪਾਂ ਦਾ ਤਿਆਗ ਕਰ ਦੇਣਾ ਹੀ ਦੋਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਬਾਦਸ਼ਾਹੀ ਵੇਖੀ ਹੈ।

ਮਰਾ ਜ਼ਿ ਰੋਜ਼ੇ ਅਜ਼ਲ ਆਮਦ ਈਂ ਨਿਦਾ ਗੋਯਾ ॥
ਕਿ ਇੰਤਹਾਇ ਜਹਾਂ ਰਾ ਦਰ ਇਬਤਦਾ ਦੀਦਮ ॥

ਮਰਾ–ਮੈਨੂੰ। ਰੋਜ਼–ਦਿਨ ਤੋਂ। ਅਜ਼ਲ–ਪਹਿਲੇ। ਆਮਦ–ਆਉਂਦੀ ਸੀ। ਈਂ–ਏਹ। ਨਿਦਾ–ਅਵਾਜ਼। ਇੰਤਹਾਇ–ਅੰਤ, ਨਤੀਜਾ, ਐਂਡ। ਜਹਾਂ ਰਾ–ਜਗਤ ਦਾ। ਦਰ–ਵਿਚ। ਇਬਤਦਾ–ਸ਼ੁਰੂ, ਅਰੰਭ।

ਅਰਥ–ਨੰਦ ਲਾਲ ! ਮੈਨੂੰ ਪਹਿਲੇ ਦਿਨ ਤੋਂ ਹੀ ਏਹ ਅਵਾਜ਼ ਆਉਂਦੀ ਸੀ। (ਕਿ) ਜਗਤ ਦਾ ਜੋ ਅੰਤ ਹੋਣਾ ਹੈ, (ਉਹ) ਸ਼ੁਰੂ ਵਿਚ ਹੀ ਮੈਂ ਵੇਖ ਲਿਆ ਹੈ।

ਪੰਜਾਬੀ ਉਲਥਾ–

ਮੇਰੇ ਪ੍ਰੀਤਮ ਨੈਣਾਂ ਅੰਦਰ, ਵਾਸਾ ਆਣ ਕੇ ਕੀਤਾ ਏ।
ਜਿਤ ਕਿਤ ਵਲ ਮੈਂ ਨਜ਼ਰ ਹਾਂ ਕਰਦਾ, ਦਰਸ਼ਨ ਮਾਹੀ ਕੀਤਾ ਏ।
ਮੰਦਰ ਅਤੇ ਮਸੀਤਾਂ ਦੁਆਲੇ, ਹਰ ਥਾਂ ਜਾ ਕੇ ਫਿਰਿਆ ਮੈਂ,
ਦੂਜਾ ਕੋਈ ਹੋਰ ਨਾ ਡਿੱਠਾ, ਪ੍ਰੀਤਮ ਦਰਸ਼ਨ ਕੀਤਾ ਏ।
ਹਰ ਪਾਸੇ ਮੈਂ ਖੋਜੀ ਹੋ ਕੇ, ਨਜ਼ਰ ਮਾਰ ਕੇ ਡਿਠਾ ਕੀ ?
ਹਰ ਇਕ ਦਿਲ ਦੀ ਕੁਟੀਆ ਅੰਦਰ, ਰੱਬ ਦਾ ਘਰ ਦਖੀਤਾ ਏ।

ਤੇਰੇ ਦਰ ਦਾ ਮੰਗਤਾ ਹੋਣਾ, ਚੰਗਾ ਹੈ ਬਾਦਸ਼ਾਹੀ ਤੋਂ,
ਦੋਹੁੰ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਪੂਜਯ ਹੋਏ ਹਾਂ, ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਤਿਆਗ ਕਰੀਤਾ ਏ।
ਨੰਦ ਲਾਲ ਦਿਨ ਪਹਿਲੋਂ ਤੋਂ ਹੀ, ਏਹ ਅਵਾਜ਼ ਸੁਣੀਦੀ ਸੀ,
ਅੰਤ ਜਗਤ ਦਾ ਜੋ ਹੋਣਾ ਹੈ, ਪਹਿਲੇ ਹੀ ਵੇਖ ਲੀਤਾ ਏ।

ਗ਼ਜ਼ਲ ਨੰ: ੫੫

ਅਜ਼ ਦੋਸਤ ਗ਼ੈਰਿ ਦੋਸਤਿ ਤਮੰਨਾ ਨਮੇ ਕੁਨੇਮ ॥
ਮਾ ਬਹਰਿ ਦਰਦ ਖ਼ੇਸ਼ ਮੁਦਾਵਾ ਨਮੇ ਕੁਨੇਮ ॥

ਅਜ਼–ਪਾਸੋਂ। ਦੋਸਤ–ਮਿਤ੍ਰ। ਗ਼ੈਰਿ–ਬਿਨਾਂ। ਦੋਸਤਿ–ਦੋਸਤੀ,ਮਿਤ੍ਰਾਨਾ। ਤਮੰਨਾ–ਇੱਛਾ। ਨਮੇ–ਨਹੀਂ। ਕੁਨੇਮ–ਕਰਦੇ, ਅਸੀਂ। ਮਾ–ਅਸੀਂ। ਬਹਰਿ–ਵਾਸਤੇ। ਖ਼ੇਸ਼–ਆਪਣੇ। ਮੁਦਾਵਾ–ਇਲਾਜ, ਦਾਰੂ।

ਅਰਥ–ਅਸੀਂ ਦੋਸਤ ਪਾਸੋਂ ਦੋਸਤੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ (ਹੋਰ ਕੋਈ) ਇਛਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ। ਅਸੀਂ ਵਾਸਤੇ ਦੁਖ ਆਪਣੇ ਦੇ, (ਕੋਈ) ਦਵਾਈ ਭੀ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਹਾਂ।

ਬੀਮਾਰ ਨਰਗਸੇਮ ਕਿ ਨਰਗਸ ਗੁਲਾਮੇ ਓਸਤ ॥
ਮਾ ਆਰਜ਼ੂਏ ਖਿਜ਼ਰੋ ਮਸੀਹਾ ਨਮੇ ਕੁਨੇਮ ॥

ਨਰਗਸੇਮ -ਨਰਗਸ ਇਕ ਫੂਲ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਇਸਦੀ ਉਪਮਾ ਅੱਖ ਨੂੰ ਦਿਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਭਾਵ ਵਿਚ ਨਰਗਸ ਵਰਗੀ ਅੱਖ ਲਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਓਸਤ–ਉਸਦਾ। ਮਾ–ਅਸੀਂ। ਆਰਜ਼ੂਏ–ਖ੍ਵਾਹਸ਼ (੧) ਕਾਣ (੨) ਪ੍ਰਵਾਹ। ਖ਼ਿਜ਼ਰ–ਜਲਾਂ ਦਾ ਸ੍ਵਾਮੀ, ਵਰਣ ਦੇਵਤਾ।

ਅਰਥ–ਅਸੀਂ ਨਰਗਸ ਜੇਹੀ ਅੱਖ ਦੇ ਬੀਮਾਰ ਹਾਂ, ਨਰਗਸ ਫੁਲ ਭੀ ਉਸਦਾ ਗੁਲਾਮ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਖ਼ਿਜ਼ਰ ਤੇ ਈਸਾ ਦੀ ਭੀ ਪਰਵਾਹ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਹਾਂ।

ਹਰ ਜਾ ਕਿ ਦੀਦਾਹ ਏਮ ਜਮਾਲੇ ਤੋ ਦੀਦਾਹ ਏਮ ॥
ਮਾ ਜੁਜ਼ ਜਮਾਲਿ ਦੋਸਤ ਤਮਾਸ਼ਾ ਨਮੇ ਕੁਨੇਮ ॥

ਦੀਦਾਹ ਏਮ—ਵੇਖਿਆ ਹੈ। ਜਮਾਲੇ—ਪ੍ਰਕਾਸ਼, ਚਾਨਣ। ਜੁਜ਼—ਬਿਨਾਂ।

ਅਰਥ—ਅਸਾਂ ਹਰ ਥਾਂ ਜੋ ਵੇਖਿਆ ਹੈ, ਤੇਰਾ ਹੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਵੇਖਿਆ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਮਿਤ੍ਰ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ (ਹੋਰ ਕੋਈ) ਤਮਾਸ਼ਾ ਨਹੀਂ ਵੇਖਿਆ ਹੈ।

ਬਾ ਯਾਰ ਹਮਦਮੇਮੁ ਨ ਬੀਨੇਮ ਗ਼ੈਰਿ ਓ ॥
ਮਾ ਚਸ਼ਮਿ ਖ਼ੁਦ ਬਰੂਇ ਕਸੇ ਵਾ ਨਮੇ ਕੁਨੇਮ ॥

ਬਾ ਯਾਰ—ਮਿਤ੍ਰ ਨਾਲ। ਹਮਦਮੇਮੁ—ਮਿਤ੍ਰਚਾਰਾ। ਬੀਨੇਮ—ਵੇਖਦੇ ਹਾਂ। ਖ਼ੁਦ—ਆਪਣੀਆਂ। ਬਰੂਇ ਕਸੇ—ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਦੇ ਰੂਬਰੂ [ਸਾਹਮਣੇ]।

ਅਰਥ—ਸਾਡਾ ਮਿਤ੍ਰ ਨਾਲ ਹੀ ਮਿਤ੍ਰਚਾਰਾ ਹੈ, ਉਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ (ਹੋਰ ਵਲ) ਵੇਖਦੇ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹਾਂ। ਅਸੀਂ ਆਪਣੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਖੋਲ੍ਹਣਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਹਾਂ।

ਪਰਵਾਨਹ ਵਾਰ ਗਿਰਦ ਰੁਖ਼ੇ ਸ਼ਮਯ ਜਾਂ ਦਿਹੇਮ ॥
ਚੂੰ ਇੰਦਲੀਬ ਬੇਹੂਦਹ ਗ਼ੌਗ਼ਾ ਨਮੇ ਕੁਨੇਮ ॥

ਪਰਵਾਨਹ—ਪਤੰਗਾ, ਭੰਬਟ (ਇਕ ਨਿਕੇ ਜੇਹੇ ਖੰਭਾਂ ਵਾਲੇ ਕੀੜੇ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਜੋ ਦੀਵੇ ਦੀ ਲਾਟ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਉਸ ਉਤੇ ਹੀ ਸੜ ਮਰਦਾ ਹੈ)। ਵਾਰ—ਵਾਂਗੂੰ। ਗਿਰਦ—ਚੁਫੇਰੇ। ਰੁਖ਼ੇ—ਚੇਹਰੇ। ਸ਼ਮਯ- ਦੀਵੇ ਦੀ ਲਾਟ। ਜਾਂ—ਜਾਨ। ਦਿਹੇਮ—ਦੇ ਦੇਂਦਾ ਹਾਂ, ਮੈਂ। ਇੰਦਲੀਬ—ਬੁਲਬੁਲ, (ਇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਚਿੜੀ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ,ਜੋ ਫ਼ੁਲਾਂ ਉਤੇ ਆਸ਼ਕ ਹੈ)। ਬੇਹੂਦਹ—ਫ਼ਜ਼ੂਲ ਗ਼ੌਗ਼ਾ—ਰੌਲਾ, ਸ਼ੋਰ।

ਅਰਥ—(ਪ੍ਰੇਮੀ) ਪਤੰਗੇ ਵਾਂਗੂੰ ਦੀਵੇ ਦੀ ਲਾਟ ਦੇ ਚੇਹਰੇ ਦੇ

ਫੇਰੇ ਜਾਨ ਦੇ ਦੇਂਦੇ ਹਨ। ਬੁਲਬੁਲ ਵਾਂਗੂ ਬੇਅਰਥ ਰੌਲਾ-ਗੌਲਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਗੋਯਾ ਖਮੋਸ਼ ਬਾਸ਼ ਕਿ ਸੌਦਾਇ ਇਸ਼ਕਿ ਯਾਰ ॥
ਤਾ ਈਂ ਸਰ ਅਸ੍ਤ ਅਜ਼ ਸਰੇ ਖ਼ੁਦ ਵ ਨਮੇ ਕੁਨੇਮ ॥

ਖਮੋਸ਼–ਚੁਪ । ਬਾਸ਼–ਹੋ । ਸ਼ੌਦਾਇ–ਪਾਗਲ਼ਪਨ । ਇਸ਼ਕੇ–ਪ੍ਰੇਮ । ਤਾ–ਤਾਈਂ, ਤਕ। ਈਂ ਸਰ–ਏਹ ਸਿਰ। ਅਸਤ–ਹੈ। ਅਜ ਸਰੇ–ਸਿਰ ਤੋਂ।

ਅਰਥ–ਨੰਦ ਲਾਲ ਚੁਪ ਹੋ, (ਕਿਉਂ) ਜੋ ਯਾਰ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ ਜਨੂੰਨ ਨੂੰ ਇਸ ਸਿਰ (ਦੇ ਹੁੰਦੇ) ਤਕ, ਸਿਰ ਵਿਚੋਂ ਆਪ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕਢ ਸਕਦੇ ਹਾਂ।

ਪੰਜਾਬੀ ਉਲਥਾ–

ਮਿਤ੍ਰ ਪਾਸੋਂ ਮਿਤ੍ਰਤਾ ਬਿਨ ਕੁਈ, ਦੂਜੀ ਗਲ ਨ ਚਾਂਹਦੇ ਹਾਂ।
ਦਿਲ ਅਪਣੇ ਦੇ ਦੁਖਾਂ ਲਈ, ਕੋਈ ਦਾਰੂ ਵੈਦ ਨਾ ਲਾਂਦੇ ਹਾਂ।
ਉਸ ਨਰਗਸ ਦੇ ਹਾਂ ਮਤਵਾਲੇ, ਨਰਗਸ ਜਿਸਦੀ ਦਾਸੀ ਏ,
ਈਸਾ-ਮੂਸਾ ਦੀ ਕਾਣ ਨਾ ਰਖ਼ਦੇ, ਨਾ ਖਿਜ਼ਰ ਵਲ ਸਿਧਾਂਦੇ ਹਾਂ।
ਜਿਥੇ ਕਿਥੇ ਜਾ ਕੇ ਤਕਿਆ, ਤੇਰਾ ਦਰਸ਼ਨ ਡਿਠਾ ਏ,
ਗੁਰੂ ਮਿਤ੍ਰ ਜੀ ਦੇ ਜਲਵੇ ਬਾਝੋਂ, ਨਾ ਕੌਤਕ ਹੋਰ ਤਕਾਂਦੇ ਹਾਂ।
ਅਸੀਂ ਉਸਦੇ ਉਹ ਸਾਡਾ ਹੋਯਾ, ਦੂਜੇ ਦੀ ਕੋਈ ਜਾ ਨਹੀਂ,
ਹਰ ਗਿਜ ਅੱਖ ਉਘਾੜਕੇ ਅਪਣੀ, ਨਾ ਦੂਜੇ ਨਾਲ ਲੜਾਂਦੇ ਹਾਂ।
ਸ਼ਮਾਅ ਯਾਰ ਦੇ ਨੂਰੀ ਮੁਖ ਤੇ, ਵਾਂਗ ਪਤੰਗੇ ਸੜਿਆ ਮੈਂ,
ਬੁਲਬੁਲ ਵਾਂਗੂ ਫੁਲਾਂ ਉਤੇ, ਨਾ ਚੀਖ-ਪੁਕਾਰ ਸੁਨਾਂਦੇ ਹਾਂ।
ਯਾਰ ਇਸ਼ਕ ਦਾ ਖਬਤ ਜੋ ਗੋਯਾ, ਸਿਰ ਵਿਚ ਆਣਕੇ ਵਸਿਆ ਏ,
ਸਿਰ ਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਤਾਈਂ ਰਹਿਸੀ, ਕਦੇ ਨਾ ਪਰੇ ਹਟਾਂਦੇ ਹਾਂ।

ਗ਼ਜ਼ਲ ਨੰ: ੯੬

ਮਾ ਬਯਾਦੇ ਹਕ ਹਮੇਸ਼ਹ ਜ਼ਿੰਦਹ ਏਮ ॥
ਦਾਇਮ ਅਜ਼ ਇਹਸਾਨੇ ਓ ਸ਼ਰਮਿੰਦਹ ਏਮ ॥

ਬ ਯਾਦੇ–ਸਿਮਰਨ ਦੇ ਨਾਲ, ਯਾਦ ਦੇ ਨਾਲ। ਜ਼ਿੰਦਹ ਏਮ–ਜਿਊਂਦਾ ਹੈ। ਇਹਸਾਨੇ–ਨੇਕੀਆਂ, ਉਪਕਾਰਾਂ।

ਅਰਥ–ਅਸੀਂ ਰੱਬ ਦੀ ਯਾਦ ਨਾਲ ਹੀ ਸਦਾ ਜੀਊਂਦੇ ਹਾਂ; ਉਸਦੀਆਂ ਨੇਕੀਆਂ ਵਲੋਂ ਅਸੀਂ ਸਦਾ ਹੀ ਸ਼ਰਮਿੰਦੇ ਹੁੰਦੇ ਹਾਂ।

ਖ਼ੁਦ ਨੁਮਾ ਰਾ ਬੰਦਗੀ ਮਨਜ਼ੂਰ ਨੇਸ੍ਤ ॥
ਊ ਹਮੇਸ਼ਹ ਸਾਹਿਬੋ ਮਾ ਬੰਦਹ ਏਮ ॥

ਖ਼ੁਦ ਨੁਮਾ–ਆਪ ਨੂੰ ਵੇਖਣ ਵਾਲਾ, ਭਾਵ–ਹੰਕਾਰੀ। ਰਾ–ਦੀ। ਨੇਸਤ–ਨਹੀਂ ਹੈ। ਏਮ–ਹਾਂ।

ਅਰਥ–ਹੰਕਾਰੀ (ਪੁਰਸ਼) ਦੀ ਭਗਤੀ (ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਭੀ) ਮਨਜ਼ੂਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਸਦਾ ਹੀ ਸਾਹਿਬ ਹੈ ਅਤੇ ਅਸੀਂ (ਉਸਦੇ) ਬੰਦੇ ਹਾਂ।

ਦਰ ਵਜੂਦ ਖਾਕੀ ਪਾਕੀ ਅਜ਼ੋਸ੍ਤ ॥
ਮਾ ਖ਼ੁਦਾਇ ਪਾਕ ਰਾ ਬੀਨਿੰਦਹ ਏਮ ॥

ਦਰ–ਵਿਚ। ਵਜੂਦੇ–ਸਰੀਰ, ਜਿਸਮ। ਖਾਕੀ–ਮਿਟੀ। ਆਂ–ਉਸ। ਪਾਕੀ–ਪਵਿਤ੍ਰ। ਅਜ਼ੋਸਤ–[ਅਜ਼+ਓਸਤ] ਉਸ ਤੋਂ ਹੈ। ਬੀਨਿੰਦਹ–ਵੇਖਿਆ ਹੈ।

ਅਰਥ–(ਇਸ) ਮਿੱਟੀ ਦੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚ, ਪਵਿਤ੍ਰਤਾ ਉਸ ਦੀ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਪਵਿਤ੍ਰ ਖ਼ੁਦਾ ਨੂੰ (ਇਸ ਦੇਹ ਵਿਚ) ਵੇਖਦੇ ਹਾਂ।

ਮਾ ਬ ਪਾਏ ਸ਼ਾਹਿ ਸਰ ਅਫ਼ਰੀਦਹ ਏਮ॥
ਅਜ਼ ਦੁ ਆਲਮ ਦਸਤ ਰਾ ਅਫਸਾਦਹ ਏਮ॥

ਬ ਪਾਏ–ਪੈਰਾਂ ਉਤੇ। ਸ਼ਾਹਿ–ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦੇ। ਸਰ–ਸਿਰ। ਅਫਰੀਦਹ ਏਮ–ਰਖ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਅਜ਼--ਵਲੋਂ। ਦੁ ਆਲਮ–ਦੋਹਾਂ ਲੋਕਾਂ। ਦਸਤ ਰਾ--ਹਥ ਨੂੰ। ਅਫਸਾਦਹ ਏਮ--ਝਾੜ ਲਿਆ ਹੈ।

ਅਰਥ–ਅਸਾਂ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦੇ ਪੈਰਾਂ ਉਤੇ ਸਿਰ ਰਖ ਦਿਤਾ ਹੈ। (ਅਤੇ) ਦੋਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਵਲੋਂ ਹਥ ਨੂੰ ਝਾੜ ਲਿਆ ਹੈ, ਅਰਥਾਤ ਹਥ ਪਿਛਾਂਹ ਖਿਚ ਲਿਆ ਹੈ।

ਨੇਸ੍ਤ ਦਰ ਹਰ ਚਸ਼ਮਿ ਗ਼ੈਰ ਅਜ਼ ਨੂਰਿ ਓ।
ਸੋਹਬਤੇ ਮਰਦਾਨਿ ਹਕ ਜੋਇੰਦਹ ਏਮ॥

ਨੇਸਤ–ਨਹੀਂ ਹੈਂ। ਨੂਰਿ--ਪ੍ਰਕਾਸ਼, ਚਾਨਣ। ਸੋਹਬਤੇ--ਸੰਗਤ। ਮਰਦਾਨੇ--ਸੰਤਾਂ। ਹਕ--ਸਚ। ਜੋਇੰਦਹ--ਲੋੜਦੇ, ਲੱਭਦੇ।

ਅਰਥ–ਸਾਰੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ਉਸਤੋਂ (ਬਿਨਾਂ) ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਸੱਚ ਦੇ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ।

ਮਾ ਚੁ ਜ਼ੱਰਹ ਖ਼ਾਕ ਪਾਏ ਓ ਸ਼ੁਦੇਮ॥
ਤਾ ਬਦਾਮਨ ਦਸਤਿ ਖ਼ੁਦ ਅਫ਼ਗੰਦਹ ਏਮ॥

ਜ਼ੱਰਹ--ਕਿਣਕਾ। ਸ਼ੁਦੇਮ–ਹੋ ਚੁਕੇ ਹਾਂ। ਤਾ--ਤਦੇ ਹੀ। ਬ ਦਾਮਨ–ਪੱਲੇ ਵਲ। ਦਸਤਿ ਖ਼ੁਦ--ਹੱਥ ਆਪਣਾ। ਅਫ਼ਗੰਦਹ ਏਮ:-ਸੁਟਿਆ [ਵਧਾਇਆ] ਹੈ।

ਅਰਥ–ਅਸੀਂ ਜੋ ਉਸਦੇ ਚਰਨਾਂ ਦੀ ਧੂੜੀ ਦਾ ਇਕ ਕਿਣਕਾ ਹੋ ਚੁਕੇ ਹਾਂ। ਤਦੇ (ਹੀ ਉਸਦਾ) ਪੱਲਾ (ਫੜਨ) ਵੱਲ ਆਪਣਾ ਹੱਥ ਵਧਾਇਆ ਹੈ।

ਕੀਸ੍ਤ ਗੋਯਾ ਜ਼ਾਕਿਰੇ ਨਾਮੇ ਖ਼ੁਦਾ॥
ਹਮ ਚੁ ਖ਼ੁਰਸ਼ੈਦੈ ਜਹਾਂ ਰਖਸ਼ਿੰਦਹ ਏਮ॥

ਕੀਸਤ--ਕੈਸਾ ਹੈ। ਜ਼ਾਕਿਰੇ--ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ, ਸਿਮਰਨ ਕਰਨ ਵਾਲਾ
ਹਮ ਚੁ--ਵਾਂਗੂੰ। ਖ਼ੁਰਸ਼ੈਦੇ--ਸੂਰਜ ਦੇ। ਰਖ਼ਸ਼ਿੰਦਹ--ਚਮਕਦੇ ਹਨ।

ਅਰਥ--ਨੰਦ ਲਾਲ! ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨਾਮ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਕੈਸਾ ਹੈ? (ਉਹ) ਜਗਤ ਵਿਚ ਸੂਰਜ ਵਾਂਗੂੰ ਚਮਕਦਾ ਹੈ।

ਪੰਜਾਬੀ ਉਲਥਾ--

ਹਰ ਦਮ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਸਿਮਰਨ ਕਰਦੇ, ਸਿਮਰਨ ਕਰਕੇ ਜੀਨੇ ਹਾਂ।
ਨੇਕੀਆਂ ਉਸਦੀਆਂ ਕਰਕੇ ਚੇਤੇ, ਹਰ ਛਿਨ ਸ਼ਿਰਮਿੰਦੇ ਥੀਨੇ ਹਾਂ।
ਜੋ ਹੰਕਾਰੀ ਬੰਦਾ ਜਗ ਵਿਚ, ਭਗਤੀ ਉਸ ਤੋਂ ਹੁੰਦੀ ਨਾ,
ਉਹ ਸਦਾ ਤੋਂ ਸੱਚਾ ਸਹਿਬ, ਬੰਦੇ ਅਸੀਂ ਕਹੀਨੇ ਹਾਂ।
ਬੰਦਾ ਗੰਦਾ ਮਿਟੀ ਸੰਦਾ, ਵਿਚ ਪਵਿਤ੍ਰਤਾ ਉਸਦੀ ਹੈ,
ਅਸੀਂ ਪਵਿਤ੍ਰ ਰੱਬ ਓਸ ਨੂੰ, ਦੇਹ ਦੇ ਵਿਚ ਤਕੀਨ ਹਾਂ।
ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਉਤੇ, ਸਿਰ ਅਪਣਾ ਧਰ ਦਿਤਾ ਮੈਂ,
ਅਸੀਂ ਦੋਹੂੰ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਵਲੋਂ, ਅਪਣੇ ਹੱਥ ਖਚੀਨੇ ਹਾਂ।
ਨਹੀਂ ਹੈ ਸਭ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਦ ਵਿਚ, ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਦਾ ਚਾਣਨ ਹੀ,
ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਅਸਿ, ਸੰਗਤ ਸਦਾ ਬਹੀਨੇ ਹਾਂ।
ਸਤਿਗੁਰ ਜੀ ਦੀ ਚਰਨ ਧੂੜੀ ਦਾ, ਕਿਣਕਾ ਹੋਇਆ ਮਨ ਮਰਾ,
ਅਪਣੇ ਹਥ ਦੇ ਨਾਲ ਓਸਦਾ, ਪੱਲਾ ਅਸੀਂ ਫੜੀਨੇ ਹਾਂ।
ਪ੍ਰਭੁ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਕਰਨੇ ਵਾਲਾ, ਨੰਦ ਲਾਲ ਉਹ ਕੈਸਾ ਹੈ?
ਸੂਰਜ ਵਾਂਗੂੰ ਜਗ ਵਿਚ ਰੋਸ਼ਣ, ਚੰਦ ਵਾਂਗ ਚਮਕੀਨੇ ਹਾਂ।

ਗ਼ਜ਼ਲ ਨੰ: ੫੭

ਮਾ ਬੰਦਹੇ ਇਸ਼ਕੇਮ ਖ਼ੁਦਾ ਰਾ ਨ ਸ਼ਨਾਸੇਮ॥
ਦੁਸ਼ਨਾਮ ਨ ਦਾਨੇਮ ਦੁਆ ਰਾ ਨ ਸ਼ਨਾਏਮ॥

ਇਸ਼ਕੇਮ–ਇਸ਼ਕ ਦੇ ਹਾਂ। ਸ਼ਨਾਸੇਮ–[ਸ਼ਨਾਸ+ਏਮ] ਪਛਾਣਦੇ ਹਾਂ। ਦੁਸ਼ਨਾਮ–ਗਾਲੀ ਕਢਨੀ,ਬਦ ਦੁਆ, ਸਰਾਪ। ਦਾਨੇਮ--ਜਾਣਦੇ ਹਾਂ। ਦੁਆ--ਵਰ,ਅਸੀਸ।

ਅਰਥ–ਅਸੀਂ ਬੰਦੇ ਇਸ਼ਕ [ਪ੍ਰੇਮ] ਦੇ ਹਾਂ, ਰੱਬ ਨੂੰ ਪਛਾਣਦੇ ...। ਬਦ ਦੁਆ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੇ ਹਾਂ, ਅਤੇ ਅਸੀਸ [ਵਰ] ਨੂੰ (ਭੀ) ...ਹੀਂ ਪਛਾਣਦੇ ਹਾਂ।

ਆਸ਼ੁਫਤਹੇ ਆਂ ਨੇਮ ਕਿ ਓ ਸ਼ੈਫ਼ਤਹੇ ਮਾਸੁ॥
ਮਾ ਸ਼ਾਹ ਨ ਦਾਨੇਮ ਗਦਾ ਰਾ ਨ ਸ਼ਨਾਸੇਮ॥

ਆਸ਼ੁਫਤ--ਆਸ਼ਕ। ਆਂ--ਉਹ। *ਸ਼ੈਫਤਹੇ--ਆਸ਼ਕ। ਮਾਸਤ–ਸਾਡਾ ਹੈ।

ਅਰਥ–ਅਸੀਂ ਉਸਦੇ ਆਸ਼ਕ ਹਾਂ, ਉਹ ਸਾਡਾ ਆਸ਼ਕ ਹੈ। ...ਸੀਂ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਜਾਣਦੇ ਨਹੀਂ ਹਾਂ ਅਤੇ ਮੰਗਤੇ ਨੂੰ ਪਛਾਣਦੇ ...ਹੀਂ ਹਾਂ।

ਚੂ ਗ਼ੈਰੇ ਤੋ ਕਸ ਨੇਸੁ ਬ ਤਹਕੀਕ ਦਰ ਈਂ ਜਾ॥
ਈਂ ਤਫ਼ਰਕਾਏ ਮਾ ਓ ਸ਼ੁਮਾ ਰਾ ਨ ਸ਼ਨਾਸੇਮ॥

ਚੂੰ–ਜਦ। ਗੈਰੇ ਤੋ–ਤੇਰੇ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ। ਕਸ–ਕੋਈ। ਨੇਸਤ–ਨਹੀਂ ਹੈ। ਤਹਿਕੀਕ–ਸੱਚ,ਨਿਸਚੇ ਹੀ। ਤਫ਼ਰਕਾਏ–ਵੱਖਰਾਪਨ,ਫਰਕ। ਸ਼ੁਅ–ਤੇਰਾ।

---

*ਕਿਸੇ ਕਿਸੇ ਕਾਪੀ ਵਿਚ 'ਸ਼ੈਫਤਹੇ' ਪਾਠ ਦੀ ਥਾਂ ਤੇ 'ਸ਼ੈਦਾਏ' ਪ... ...ਖਣ ਵਿਚ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਸ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ 'ਵਿਕਿਆ ਹੋਇਆ'।

ਅਰਥ—ਜਦ ਕਿ ਤੈਥੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਨਿਸਚੇ ਹ
ਇਸ ਜਗ੍ਹਾ ਵਿਚ। (ਤਦ) ਇਸ ਮੇਰੇ ਅਤੇ ਤੇਰੇ ਫ਼ਰਕ ਨੂੰ (ਅਸੀਂ) ਨਹੀ
ਪਛਾਣਦੇ (ਜਾਂ ਸਮਝਦੇ) ਹਾਂ।

ਸਰ ਪਾ ਸ਼ੁਦ ਪਾ ਸਰ ਸੁਦ ਦਰ ਰਾਹਿ ਮੁਹੱਬਤ ॥
ਗੋਇਮ ਵ ਲੇਕਨ ਸਰੋ ਪਾ ਨ ਸ਼ਨਾਸੇਮ ॥

ਸਰ -ਸਿਰ। ਪਾ—ਪੈਰ। ਸ਼ੁਦ—ਹੋਏ ਹਨ। ਮੁਹੱਬਤ—ਪ੍ਰੇਮ। ਗੋਇਮ--ਆਖਦੇ ਹਾਂ, ਅਸੀਂ। ਵ ਲੇਕਨ—ਪਰ ਅਸਲ ਵਿਚ।

ਅਰਥ—ਸਿਰ ਪੈਰ ਹੋਏ ਹਨ, ਪੈਰ ਸਿਰ ਬਣ ਗਿਆ ਹੈ, ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ
ਰਾਹ ਵਿਚ। (ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ) ਅਸੀਂ ਆਖਦੇ ਹਾਂ, ਪਰ ਅਸਲ ਵਿਚ ਸਿਰ
ਅਤੇ ਪੈਰ ਪਛਾਣਦੇ ਨਹੀਂ ਹਾਂ।

ਮਾ ਨੀਜ਼ ਚੁ ਗੋਯਾ ਜ਼ਿ ਅਜ਼ਲ ਮਸਤ ਅਲਮਸਤੇਮ ॥
ਈਂ ਕਾਯਦਾ ਏ ਜ਼ੁਹਦ ਰਿਆ ਰਾ ਨ ਸ਼ਨਾਸੇਮ ॥

ਮਾ ਨੀਜ਼—ਅਸੀਂ ਭੀ। ਚੁ—ਵਾਂਗੂੰ। ਜ਼ਿ—ਤੋਂ। ਅਜ਼ਲ—ਪਹਲੇ, ਸ਼ੁਰੂ। ਮਸਤ ਅਲਮਸਤੇਮ—ਮਸਤ ਦੀਵਾਨੇ ਹਾਂ। ਕਾਯਦਾ—ਤ੍ਰੀਕਾ। ਜ਼ੁਹਦ—ਤਪਸਜਾ, ਕਰਮ ਕਾਂਡ। ਰਿਆ ਰਾ—ਲੋਕ ਵਖਾਲੇ ਦੀ।

ਅਰਥ—ਅਸੀਂ ਭੀ ਨੰਦ ਲਾਲ ਵਾਂਗੂ ਸ਼ੁਰੂ ਤੋਂ ਹੀ ਮਸਤ ਦੀਵਾਨੇ
ਹਾਂ। (ਇਸ ਲਈ) ਅਸੀਂ ਲੋਕ ਵਿਖਾਵੇ ਦੀ ਤਪਸਜਾ ਦੇ ਤਰੀਕੇ ਨੂੰ
ਪਛਾਣਦੇ ਨਹੀਂ ਹਾਂ।

ਪੰਜਾਬੀ ਉਲਥਾ—

ਬੰਦੇ ਅਸੀਂ ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ ਪੁਤਲੇ, ਰੱਬ ਦੀ ਨਹੀਂ ਪਛਾਣ ਕੋਈ।
ਚੁਕਾ ਡਰ 'ਸਰਾਪਾਂ' ਵਾਲਾ, 'ਵਰ' ਦੀ ਰਹੀ ਨਾ ਕਾਨ ਕੋਈ।
ਅਸੀਂ ਓਸਦੇ ਆਸ਼ਕ ਹੋਏ, ਓ ਸਾਡਾ ਆਸ਼ਕ ਹੋਯਾ ਏ,

ਮੈਂ ਨਾ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਜਾਨਾ, ਜਾਚਕ ਨਹੀਂ ਧਜ਼ਾਨ ਕੋਈ।
ਬਿਨ ਤੁਧ ਕੋਈ ਹੋਰ ਨ ਦੂਜਾ, ਜਦ ਇਹ ਨਿਸਚੇ ਕੀਤਾ ਏ,
ਮੈਂ ਹੀ ਤੂੰ ਅਰ ਤੂੰ ਹੀ ਮੈਂ ਹਾਂ, ਬਾਕੀ ਰਿਹਾ ਨ ਆਨ ਕੁਈ।
ਸਿਰ ਪਗ ਹੋਇ ਪੈਰ ਹੋਏ ਸਿਰ, ਉਲਟਾ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ ਚਾਲਾ ਇ,
ਕਹਿਣ ਮਾਤ੍ਰ ਗਲ ਏਹ ਭੀ ਲੇਕਨ, ਸਿਰ ਤੇ ਪੈਰ ਨਾ ਜਾਨ ਕੋਈ।
ਅਸੀਂ ਵਾਂਗ ਹੀ ਨੰਦ ਲਾਲ ਦੇ, ਮੁਢੋਂ ਮਸਤ ਦੀਵਾਨੇ ਹਾਂ,
ਝਗੜੇ ਕਰਮ ਕਾਂਡ ਦੇ ਚੁਕੇ, ਨਾ ਗਲ ਰਹੀ ਗਜ਼ਾਨ ਕੋਈ।

ਗ਼ਜ਼ਲ ਨੰ: ੫੮

ਰ ਗਹ ਨਜ਼ਰ ਬ ਜਾਨਿਬੇ ਦਿਲਦਾਰ ਮੇ ਕੁਨੇਮ॥
ਰਯਾਇ ਹਰ ਦੁ ਚਸ਼ਮ ਗੌਹਰ ਬਾਰ ਮੇ ਕੁਨੇਮ॥

ਹਰ ਗਹ—ਜਦ ਕਦੇ। ਬ ਜਾਨਿਬੇ—ਤਰਫ਼, ਵਲ। ਦਿਲਦਾਰ—ਪ੍ਰੀਤਮ, ਮਿਤ੍ਰ। ਮੇ ਕੁਨੇਮ--ਕਰਦੇ ਹਾਂ, ਅਸੀਂ। ਗੌਹਰ—ਮੋਤੀ। ਬਾਰ—ਬਾਰਸ਼, ਬਰਖਾ।

ਅਰਥ—ਜਦ ਕਦੇ ਅਸੀਂ ਪ੍ਰੀਤਮ ਦੇ ਵਲੋ ਨਜ਼ਰ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਾਂ) ਦੋਹਾਂ ਅਖਾਂ ਦੇ ਦਰਿਆਉ ਮੋਤੀਆਂ ਦੀ ਬਾਰਸ਼ ਕਰਨ ਲਗ ਦੇ ਹਨ।

ਰ ਜਾ ਕਿ ਦੀਦਹ ਏਮ ਰੁਖ਼ੇ ਯਾਰ ਦੀਦਹ ਏਮ॥
ਾ ਕੈ ਨਜ਼ਰ ਬ ਜਾਨਬੇ ਅਗ਼ਯਾਰ ਮੇ ਕੁਨੇਮ॥

ਹਰ ਜਾ—ਹਰ ਇਕ ਜਗ੍ਹਾਂ। ਦੀਦਹ ਏਮ—ਵੇਖਿਆ ਹੈ, ਅਸਾਂ। ਰੁਖ਼ੇ ਯਾਰ—ਪ੍ਰੀਤਮ ਦਾ ਚੇਹਰਾ ਹੀ, ਮਾਹੀ ਦਾ ਦਰਸ਼ਨ ਹੀ। ਮਾ ਕੇ—ਅਸੀਂ ਕਦ। ਜਾਨਬੇ—ਵਲ, ਤਰਫ। ਅਗਯਾਰ—ਗ਼ੈਰ, ਹੋਰ।

ਅਰਥ—ਹਰ ਇਕ ਥਾਂ ਤੇ, ਜੋ ਭੀ ਅਸਾਂ ਵੇਖਿਆ ਹੈ, ਮਿਤ੍ਰ ਦਾ

ਮੁਖ ਹੀ ਡਿੱਠਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਕਿਸੇ ਗ਼ੈਰ ਦੇ ਵਲੇ ਨਜ਼ਰ ਕਦੋਂ ਕਰਦੇ ਹਾਂ।

ਜ਼ਾਹਿਦ ਮਰਾ ਜ਼ਿ ਦੀਦਨੇ ਖ਼ੂਬਾਂ ਮਨਾ ਮਕੁਨ ॥
ਮਾ ਖ਼ੁਦ ਨਜ਼ਰ ਬ ਸੂਏ ਰੁਖ਼ੇ ਯਾਰ ਮੇ ਕੁਨੇਮ ॥

ਜ਼ਾਹਿਦ–ਹੇ ਉਪਦੇਸ਼ਕ । ਮਰਾ–ਮੈਨੂੰ। ਜ਼ਿ–ਤੋਂ । ਦੀਦਨੇ–ਵੇਖਣਾ। ਖ਼ੂਬਾਂ–ਸਹਣਿਆਂ। ਮਨਾ ਮਕੁਨ–ਮਨ੍ਹਾ ਨਾ ਕਰ। ਖ਼ੁਦ ਨਜ਼ਰ–ਆਪੇ ਹੀ ਆਪਣੀ ਨਜ਼ਰ।

ਅਰਥ–ਹੇ ਉਪਦੇਸ਼ਕ ! ਮੈਨੂੰ ਸੋਹਣਿਆਂ ਦੇ ਵੇਖਣ ਵਲੋਂ ਮਨ੍ਹਾ ਨਾ ਕਰ। (ਕਿਉਂਕਿ) ਅਸਾਂ ਆਪੇ ਹੀ ਆਪਣੀ ਨਜ਼ਰ ਯਾਰ ਦੇ ਚੇਹਰੇ ਵਲੇ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਹੈ।

ਮਾ ਜੁਜ਼ ਹਦੀਸੇ ਰੂਏ ਤੋ ਕੂਤੇ ਨ ਖ਼ੁਰਦਹ ਏਮ॥
ਦਰ ਰਾਹੇ ਇਸ਼ਕ ਈਂ ਹਮਹ ਤਕਰਾਰ ਮੇ ਕੁਨੇਮ॥

ਮਾ ਜੁਜ਼–ਅਸੀਂ ਬਿਨਾਂ। ਹਦੀਸੇ ਰੂਇ ਤੋ–ਤੇਰੇ ਚੇਹਰੇ [ਮੁਖ] ਦੀ ਹਦੀਸ। ਕੂਤੇ ਕੁਝ ਭੀ। ਖ਼ੁਰਦਹ ਏਮ–ਖਾਣਾ ਪੀਣਾ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਹਮਹ–ਸਾਰੇ ਹੀ। ਤਕਰਾਰ–ਵਾਧੂ ਝਗੜੇ।

ਅਰਥ–ਅਸੀਂ ਤੇਰੇ ਮੁਖ ਦੇਖਣ ਦੀ ਹਦੀਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਕੁਝ ਭੀ ਖਾਂਦੇ ਪੀਂਦੇ ਨਹੀਂ ਹਾਂ। (ਕਿਉਂਕਿ) ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ ਰਾਹ ਵਿਚ ਏਹ ਸਾਰੇ (ਕੰਮ ਹੀ) ਵਾਧੂ ਝਗੜੇ ਮੰਨੇ ਹੋਏ ਹਨ।

ਗੋਯਾ ਜ਼ਿ ਚਸ਼ਮੇ ਯਾਰ ਚੂੰ ਮਖ਼ਮੂਰ ਗਸ਼ਤਹ ਏਮ॥
ਕੈ ਖਾਹਿਸ਼ੇ ਸ਼ਰਾਬੇ ਪੁਰ ਅਸ਼ਰਾਰ ਮੇ ਕੁਨੇਮ॥

ਮਖ਼ਮੂਰ–ਮਸਤੀ। ਗਸ਼ਤਹ ਏਮ–ਹਾਸਲ ਕਰ ਲਇਆ ਹੈ। ਖਾਹਿਸ਼ੇ–ਇਛਾ। ਪੁਰ–ਭਰੀ ਹੋਈ। ਅਸ਼ਰਾਰ–ਅੱਗ। (੨) ਝਗੜੇ।

ਅਰਥ–ਨੰਦ ਲਾਲ ਨੇ ਜਦ ਕਿ ਮਿਤ੍ਰ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਪਾਸੋਂ ਮਸਤੀ

ਲੈ ਲਈ ਹੈ। (ਹੁਣ) ਅਸਾਂ ਅੱਗ ਨਾਲ ਭਰੀ ਹੋਈ ਸ਼ਰਾਬ ਦੀ ਇਛਾ ਕਿਉਂ ਕਰਨੀ ਹੈ ?

ਪੰਜਾਬੀ ਉਲਥਾ-

ਜਦ ਕਦ ਭੀ ਵਲ ਪ੍ਰੀਤਮ ਅਪਣੇ, ਨਜ਼ਰ ਆਪਣੀ ਕਰਦੇ ਹਾਂ।
ਨੈਣ ਦੋਵੇਂ ਦਰਿਆ ਹੋਂਵਦੇ, ਮੋਤੀ ਬਾਰਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਾਂ।
ਹਰ ਇਕ ਥਾਂ ਤੇ ਜੋ ਭੀ ਤਕਿਆ, ਮਿਤ੍ਰ ਦਾ ਮੁਖ ਡਿੱਠਾ ਏ,
ਅਸੀਂ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਦੂਜੇ ਵਲੇ, ਕਦੋਂ ਨਜ਼ਰ ਨੂੰ ਕਰਦੇ ਹਾਂ।
ਹੇ ਉਪਦੇਸ਼ਕ ਹੋੜ ਨ ਮੈਨੂੰ, ਸੁੋਣੇ ਦਾ ਦਰਸ ਵੇਖਣ ਤੋਂ,
ਅਪਣੀ ਨਜ਼ਰ ਅਸੀਂ ਆਪੇ ਹੀ, ਮੋੜ ਮੂੰਹ ਵਲ ਕਰਦੇ ਹਾਂ।
ਦਰਸ਼ਨ ਤੇਰੇ ਮੁਖੜੇ ਤੋਂ ਬਿਨ, ਕੁਝ ਪੀਂਦੇ ਖਾਂਦੇ ਹੋਰ ਨਹੀਂ,
ਪ੍ਰੇਮ ਰਾਹ ਦੇ ਬਣੇ ਪੰਧਾਊ, ਝਗੜੇ ਨ ਕੁਈ ਕਰਦੇ ਹਾਂ।
ਪ੍ਰੀਤਮ ਦੀ ਅੱਖਾਂ ਨੂੰ ਤੱਕ ਕੇ, ਨੰਦ ਲਾਲ ਮਦ ਮਸਤ ਹੁਯਾ,
ਅੱਗ ਰੰਗ ਜੋ ਭਰੀ ਸੁਰਾ ਹੈ, ਨਾ ਤਿਸ ਪੀਵਨ ਕਰਦੇ ਹਾਂ।

ਗ਼ਜ਼ਲ ਨੰ: ੫੯

ਨਮੇ ਗ਼ੁੰਜਦ ਬ ਚਸ਼ਮੇ ਗ਼ੈਰ ਸ਼ਾਹੇ ਖ਼ੁਦ ਪਸੰਦੇ ਮਨ ॥
ਬ ਚਸ਼ਮਮ ਖ਼ੁਸ਼ ਨਿਸਸ੍ਤ ਆਂ ਕਾਮਤੇ ਬਖ਼ਤੇ ਬੁਲੰਦੇ ਮਨ ॥

ਨਮੇ ਗ਼ੁੰਜਦ-ਨਹੀਂ ਸਮਾ ਸਕਦਾ। ਗ਼ੈਰ-ਹੋਰਨਾਂ, ਬਗਾਨਿਆਂ। ਖ਼ੁਦ ਪਸੰਦੇ-ਆਪ ਨੂੰ ਵੇਖਣ ਵਾਲਾ, ਹੰਕਾਰੀ। ਖ਼ੁਸ਼ ਨਿਸਸਤ-ਚੰਗੀ ਬੈਠਕ। ਕਾਮਤੇ-ਕਦ, ਸਰੀਰ। ਬਖਤੇ ਬੁਲੰਦੇ-ਉਚੇ ਭਾਗਾਂ ਵਾਲੇ।

ਅਰਥ-ਮੇਰਾ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਕਿਸੇ ਦੂਜੇ ਹੰਕਾਰੀ ਪੁਰਸ਼ ਦੀ ਅੱਖ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਸਮਾ ਸਕਦਾ। ਉਸ ਉਚੇ ਭਾਗਾਂ ਵਾਲੇ ਮੇਰੇ (ਮਾਹੀ ਨੇ, ਮੇਰੀਆਂ) ਅੱਖਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਚੰਗੀ ਬੈਠਕ ਬਣਾਈ ਹੈ।

ਤਮਾਮੀ ਮੁਰਦਹਾ ਰਾ ਅਜ਼ ਤਬੱਸਮ ਜ਼ਿੰਦਹ ਮੇ ਸਾਜ਼ਦ ॥
ਚੁ ਰੇਜ਼ਦ ਆਬਿ ਹੈਵਾਂ ਅਜ਼ ਦਹਾਂ ਆਂ ਗੁੰਚਹ ਖ਼ੰਦੇ ਮਨ॥

ਤਮਾਮੀ–ਸਾਰਿਆਂ । ਅਜ਼–ਨਾਲ । ਤਬੱਸਮ–ਮੁਸਕ੍ਰਾਹਟ । ਮੇ ਸਾਜ਼ਦ–ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਚੁ–ਜਦ। ਰੇਜ਼ਦ–ਟਪਕਦਾ, ਬੂੰਦਾਂ ਡਿਗਦੀਆਂ ਹਨ। ਆਬਿ ਹੈਵਾਂ–ਅੰਮ੍ਰਿਤ । ਅਜ਼ ਦਹਾਂ–ਮੂੰਹਾਂ ਤੋਂ । ਆਂ–ਉਹ। ਗੁੰਚਹ ਖੰ ਦੇ–ਖਿੜੇ ਹੋਏ ਫੁਲ।

ਅਰਥ–ਸਾਰੇ ਮੁਰਦਿਆਂ ਨੂੰ, (ਆਪਣੀ) ਮੁਸਕ੍ਰਾਹਟ ਨਾਲ ਜੀਉਂਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਜਦ ਉਹ ਆਪਣੇ ਖਿੜੇ ਫੁਲ ਵਰਗੇ ਮੁਖ ਤੋਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੀਆਂ ਬੂੰਦਾਂ ਟਪਕਾਉਂਦਾ ਹੈ।

ਬਰਾਏ ਦੀਦਨੇ ਤੋ ਦੀਦਹ ਅਮ ਸ਼ੁਦ ਚਸ਼ਮ ਏ ਕੌਸਰ
ਬਿਆ ਜਾਨਾਂ ਕਿ ਕੁਰਬਾਨੇ ਤੁ ਜਾਨੇ ਦਰਦ ਮੰਦੇ ਮਨ

ਬਰਾਏ–ਵਾਸਤੇ । ਦੀਦਨੇ ਤੋ–ਦਰਸ਼ਨ ਤੇਰੇ । ਦੀਦਹ–ਅੱਖਾਂ । ਸ਼ੁਦ–ਹੋਈਆਂ ਹਨ। ਚਸ਼ਮ ਏ ਕੌਸਰ–ਕੌਸਰ ਦਾ ਚਸ਼ਮਾ। ਬਿਆ--ਆਓ ਜਾਨਾਂ–ਪਿਆਰੇ। ਜਾਨੇ ਦਰਦ ਮੰਦੇ–ਦਰਦਾਂ ਵਾਲੀ ਜਿੰਦ। ਮਨ–ਸਾਡੀ।

ਅਰਥ–ਤੇਰੇ ਦਰਸ਼ਨ ਵਾਸਤੇ, ਮੇਰੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਕੌਸਰ ਦਾ ਚਸ਼ਮਾ ਹੋਈਆਂ ਹਨ। ਆਓ ਪਿਆਰੇ ! ਸਾਡੀ ਦਰਦਾਂ ਭਰੀ ਜਿੰਦ ਤੇਰੇ ਤੋਂ ਕੁਰਬਾਨ ਹੈ।

ਅਗਰ ਬੀਨੀ ਦਰੂਨੇ ਮਨ ਬਗ਼ੈਰ ਅਜ਼ ਖ਼ੁਦਾ ਕੁਜਾ ਯਾਬੀ
ਕਿ ਗ਼ੈਰ ਅਜ਼ ਜ਼ਿਕਰਿ ਤੋ ਨ ਬਵਦ ਦਰੂਨੇ ਬੰਦ ਬੰਦੇ ਮਨ

ਬੀਨੀ–ਤੂੰ ਵੇਖੇਂਗਾ। ਦਰੂਨੇ ਮਨ–ਅੰਦਰ ਮੇਰੇ, ਮੇਰੇ ਦਿਲ ਵਿਚ। ਖ਼ੁਦ ਆਪਣੇ। ਕੁਜਾ ਯਾਬੀ–ਕੀ ਲਭੇਂਗਾ ਤੂੰ। ਜ਼ਿਕਰਿ–ਸਿਮਰਨ ਤੋਂ। ਬਵਦ–ਹੈਗਾ ਹੈ। ਬੰਦ–ਜੋੜ, ਅੰਗ।

ਅਰਥ—ਜੇਕਰ ਤੂੰ ਮੇਰੇ ਅੰਦਰ ਵਲ ਵੇਖੇਂਗਾ, (ਤਾਂ) ਆਪਣੇ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕੀ ਲਭੇਂਗਾ। (ਕਿਉਂ) ਜੋ ਤੇਰੇ ਸਿਮਰਨ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ, ਮੇਰੇ ਬੰਦ ਬੰਦ ਅੰਦਰ (ਹੋਰ ਕੁਝ ਭੀ) ਨਹੀਂ ਹੈਗਾ।

ਮਨਮ ਯਕ ਮੁਸ਼ਤ ਗਿਲ ਗੋਯਾ ਦਰੂਨਮ ਨੂਰਿ ਓ ਲਾਮਯ
ਬ ਗਿਰਦਸ਼ ਦਾਯਮਾ ਗਰਦਦ ਦਿਲੇ ਪੁਰ ਹੋਸ਼ਮੰਦੇ ਮਨ

ਮਨਮ—ਮੈਂ ਹਾਂ। ਯਕ—ਇਕ। ਮੁਸਤ—ਮਠੀ। ਗਿਲ—ਮਿਟੀ। ਦਰੂਨਮ—ਅੰਦਰ, ਮੇਰੇ। ਨੂਰਿ—ਪ੍ਰਕਾਸ਼। ਲਾਮਯ—ਚਮਕਦਾ ਹੈ। ਬ ਗਿਰਦਸ਼—ਚੁਫੇਰੇ, ਉਸਦੇ। ਦਾਯਮਾ—ਸਦਾ, ਹਮੇਸ਼ਾਂ। ਗ਼ਰਦਦ—ਭੌਂਦਾ ਹੈ। ਗਰਦਦ—ਫਿਰਦਾ ਹੈ। ਹੋਸ਼ਮੰਦੇ—ਸੁਜਾਨ, ਚਤਰ।

ਅਰਥ—ਨੰਦ ਲਾਲ! ਮੈਂ ਇਕ ਮਿਟੀ ਦੀ ਮੁਠੀ ਹਾਂ, (ਪਰ) ਮੇਰੇ ਅੰਦਰ ਉਸਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਚਮਕਦਾ ਹੈ। ਹੋਸ਼ਾਂ [ਅਕਲਾਂ] ਦਾ ਭਰਿਆ ਹੋਇਆ ਮੇਰਾ ਦਿਲ ਸਦਾ ਹੀ ਉਸਦੇ ਚੁਤਰਫੇ ਭੌਂਦਾ ਹੈ।

ਪੰਜਾਬੀ ਉਲਥਾ—

ਸੱਚਾ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਗੁਰੂ ਮੇਰਾ, ਹੈਂਕੜ ਦੀ ਅਖ ਨਾ ਵਸਦਾ ਏ।
ਉਚ ਭਾਗਾਂ ਵਾਲੇ ਜੁ ਗੁਰਮੁਖ, ਤਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅਖ ਚਿ ਵਸਦਾ ਏ।
ਦੁਨੀਦਾਰ ਜੋ ਮੁਰਦੇ ਸਾਰ, ਜਿੰਦਾ ਨਾਲ ਮੁਸਕ੍ਰਾਟ ਕਰੇ,
ਖਿੜੇ ਫੁਲ ਸਮ ਮੁਖੜੇ ਤੋਂ ਜਦ, ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਬੂੰਦਾਂ ਰਸਦਾ ਏ।
ਤੁਧ ਦਰਸ਼ਨ ਨੂੰ ਮਿਰੀਆਂ ਅੱਖਾਂ, ਚਸ਼ਮਾ ਕੌਸਰ ਹੋਈਆਂ,
ਦਰਦਾਂ ਭਰੀ ਜਿੰਦੜੀ ਵਾਰਾਂ, ਆ ਮਿਤ੍ਰ! ਜੀਉ ਤਰਸਦਾ ਏ।
ਜੇ ਤੂੰ ਮੇਰੇ ਅੰਦਰ ਵੇਖੇਂ, ਬਿਨ ਅਪਣੇ ਹੋਰ ਨ ਦੇਖੇਂਗਾ,
ਬਿਨ ਤੁਧ ਸਿਮਰਨ ਮੇਰੇ ਲੂੰ ਲੂੰ, ਹੋਰ ਨ ਕੁਈ ਵਸਦਾ ਏ।
ਖ਼ਾਕ ਦੀ ਮੁਠੀ ਤਨ ਮੇਰਾ ਹੈ, ਅੰਦਰ ਲਿਸ਼ਕੇ ਨੂਰ ਤਿਰਾ,
ਅਕਲਾਂ ਭਰਿਆ ਦਿਲ ਜੋ ਮੇਰਾ, ਗਿਰਦ ਤਿਰੇ ਸਦ ਨੱਸਦਾ ਏ।

ਗ਼ਜ਼ਲ ਨੰ: ੬੦

ਬੇਵਫ਼ਾ ਨੇਸ੍ਤ ਕਸੇ ਗਰ ਤੂ ਵਫਾਦਾਰ ਸ਼ਵੀ ॥
ਵਕਤ ਆਨਸਤ ਕਿ ਬਰ ਵਕਤ ਖ਼ਬਰਦਾਰ ਸ਼ਵੀ॥

ਸ਼ਵੀ–ਹੋਵੇਂ। ਆਂ ਨਸਤ–ਓਹੀ ਹੈ। ਕਸੇ–ਕੋਈ ਭੀ।

ਅਰਥ–ਬੇ ਵਫ਼ਾ ਕੋਈ ਭੀ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਜੇਕਰ ਤੂੰ ਵਫ਼ਾਦਾਰ ਹੋਵੇਂ। ਵੇਲਾ ਓਹੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਉਪਰ ਖਬਰਦਾਰ ਹੋ ਜਾਵੇਂ।

ਜਾਂ ਅਗਰ ਹਸਤ ਨਿਸਾਰੇ ਕਦਮੇ ਜਾਨਾਂ ਕੁਨ
ਦਿਲ ਬ ਦਿਲਦਾਰ ਬਿਦਿਹ ਤਾ ਕਿ ਤੋ ਦਿਲਦਾਰ ਸ਼ਵੀ

ਜਾਂ–ਜਾਨ। ਹਸਤ–ਰਖਦਾ ਹੈਂ। ਨਿਸਾਰੇ–ਕੁਰਬਾਨ, ਸਦਕੇ। ਜਾਨਾਂ–ਪਿਆਰੇ ਪ੍ਰੀਤਮ ਤੋਂ। ਬ–ਬਰਾਬਰ, ਨਾਲ। ਦਿਲਦਾਰ–ਪ੍ਰੀਤਮ, ਸਜਣ। ਬਿਦਿਹ–ਦੇ ਦੇਹੁ।

ਅਰਥ–ਜਾਨ ਜੇਕਰ ਰਖਦਾ ਹੈਂ, (ਤਾਂ) ਪਿਆਰੇ ਪ੍ਰੀਤਮ ਦੇ ਕਦਮਾਂ ਤੋਂ ਵਾਰਨੇ ਕਰ। ਦਿਲਦਾਰੁ ਨੂੰ ਦਿਲ ਦੇ ਦੇਹੁ, ਤਾ ਕਿ ਤੂੰ ਦਿਲਦਾਰ ਬਰਾਬਰ ਹੋ ਜਾਵੇਂ (ਅਰਥਾਤ ਪ੍ਰੀਤਮ ਦਾ ਸਰੂਪ ਹੀ ਹੋ ਜਾਵੇਂਗਾ।

ਮੰਜ਼ਲੇ ਇਸ਼ਕ ਦਰਾਜ ਅਸਤ ਬ ਪਾ ਨ ਤਵਾਂ ਰਫ਼ਤ
ਸਰ ਕੁਦਮ ਸਾਜ਼ ਤਾ ਦਰ ਰਹੇ ਆਂ ਯਾਰ ਸ਼ਵੀ

ਮੰਜ਼ਲੇ–ਪੈਂਡਾ। ਦਰਾਜ–ਲੰਮਾ। ਅਸਤ–ਹੈ। ਬ ਪਾ–ਪੈਰਾਂ ਨਾਲ। ਤਵਾਂ–ਸਕੀਦਾ। ਰਫਤ–ਜਾਣਾ। ਸਾਜ਼–ਬਣਾਓ। ਕਦਮ–ਪੈਰ।

ਅਰਥ–ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ ਰਾਹ ਲੰਮਾ ਹੈ, ਪੈਰਾਂ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕੀਦਾ ਸਿਰ ਨੂੰ ਪੈਰ ਬਣਾਓ, ਤਾਂ ਯਾਰ ਦੇ ਉਸ ਰਾਹ ਵਿਚ (ਜਾਣ ਵਾਲਾ) ਹੋਵੇਂਗਾ।

ਫ਼ਤਗ਼ੂ ਏ ਹਮਹ ਕਸ ਦਰ ਖ਼ੁਦ ਇਦਰਾ ਕੇ ਖ਼ੁਦ ਅਸਤ
ਬ ਗ਼ਰੋ ਬੰਦ ਕਿ ਤਾ ਮਹਰਮੇ ਅਸਰਾਰ ਸ਼ਵੀ

ਗੁ.ਫਤਗੂ–ਗਲ ਬਾਤ। ਹਮਹ ਕਸ--ਸਾਰੇ ਬੰਦਿਆਂ। ਇਦਰਾ ਕੇ–ਅਕਲ। (੨) ਦਨਾਈ। ਖ਼ੁਦ ਅਸਤ–ਆਪਣੀ ਹੈ। ਲਬ–ਬੁਲ੍ਹ, ਹੋਂਠ। ਮਹਿਰਮੇ–ਵਾਕਫ਼, ਜਾਣੂ। ਅਸਰਾਰ–ਭੇਦ।

ਅਰਥ–ਸਾਰੇ ਬੰਦਿਆਂ ਦੀ ਗਲ ਬਾਤ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਅਕਲ ਤੇ ਦਨਾਈ ਆਪਣੀ ਹੈ। (ਆਪਣੇ) ਹੋਠਾਂ ਨੂੰ ਬੰਦ ਕਰ, ਤਾਂ ਜੋ (ਯਾਰ ਦੇ) ਭੇਦਾਂ ਦਾ ਜਾਣੂ ਹੋ ਜਾਵੇਂ।

ਮੇ ਫ਼ਰੋਸ਼ਦ ਦਿਲੇ ਦਿਵਾਨਾ ਏ ਖ਼ੁਦ ਰਾ ਗੋਯਾ॥
ਬ ਉਮੈਦੇ ਕਰਮੇ ਆਂ ਕਿ ਖ਼ਰੀਦਾਰ ਸ਼ਵੀ॥

ਮੇ ਫ਼ਰੋਸ਼ਦ--ਫ਼ਰੋਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਵੇਚਦਾ ਹੈ। ਖ਼ੁਦ ਰਾ–ਆਪਣੇ ਨੂੰ। ਬ ਉਮੈਦੇ–(ਇਸ) ਉਮੇਦ [ਆਸ] ਉਤੇ। ਕਰਮੇ--ਮੇਹਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ, (੨) ਮੇਹਰ, ਕਿਰਪਾ। ਖ਼ਰੀਦਾਰ--ਗ੍ਰਾਹਕ।

ਅਰਥ–ਨੰਦ ਲਾਲ ਆਪਣੇ ਦੀਵਾਨੇ ਦਿਲ ਨੂੰ ਵੇਚਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਆਸ ਉਤੇ ਕਿ ਉਹ ਮੇਹਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੀ (ਇਸਦੇ) ਖਰੀਦਨ ਵਾਲਾ ਹੋ ਜਾਵੇ।

ਪੰਜਾਬੀ ਉਲਥਾ–

ਯਾਰੀ ਤੋੜ ਨਿਭਾਵਨ ਸਭੇ, ਜੇ ਤੂੰ ਤੋੜ ਨਿਭਾਵੇਂਗਾ।
ਵੇਲਾ ਉਹ ਜਦ ਸੰਭਲ ਜਾਵੇਂ, ਫੇਰ ਨਾ ਪਛੋਤਾਵੇਂਗਾ।
ਤਨ ਅਪਣੇ ਚਿ ਜਾਨ ਜੇ ਰਖਦੈਂ, ਵਾਰ ਪ੍ਰੀਤਮ ਕਦਮਾਂ ਤੋਂ,
ਦਿਲਬਰ ਨੂੰ ਦਿਲ ਦੇਵੀਂ ਅਪਣਾ, ਦਿਲਬਰ ਤੂੰ ਬਣ ਜਾਵੇਂਗਾ।
ਲੰਮਾ ਪੰਧ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ ਬਹੁਤਾ, ਤੁਰ ਪੈਰੀਂ ਪਹੁੰਚ ਨਾ ਸਕੀਦਾ,

ਸਿਰ ਨੂੰ ਪੈਰ ਬਨਾਵੇਂ ਜੇ, ਤਦ ਯਾਰ ਰਾਹ ਤੇ ਜਾਵੇਂਗਾ।
ਹਰ ਬੰਦੇ ਦੀ ਗਲ ਬਾਤ ਵਿਚ, ਅਕਲ ਦਨਾਈ ਆਪਣੀ,
ਮੂੰਹ ਕਰ ਬੰਦ ਚੁਪ ਜੇ ਹੋਵੇਂ, ਮਹਿਰਮ ਯਾਰ ਕਹਾਵੇ ਗਾ।
ਨੰਦ ਲਾਲ ਅੱਜ ਵੇਚ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਅਪਣੇ ਦਿਲ ਦੀਵਾਨੇ ਨੂੰ,
ਹੈ ਆਸ਼ਾ ਉਹ ਿਰਪਾ ਕਰਕੇ, ਖਰੀਦਾਰ ਬਣ ਜਾਵੇਗਾ।

ਰੁਬਾਈਆਂ

੧

ਹਰ ਕਸ ਕਿ ਜ਼ਿ ਸ਼ੌਕੇ ਤੋ ਕਦਮ ਸਰ ਸਾਖ਼ਤ ॥
ਬਰ ਨਹੁ ਤਬਕੇ ਚਰਖ਼ ਅਲਮ ਬਰ ਅਫ਼ਰਾਖ਼ਤ ॥
ਸ਼ੁਦ ਆਮਦਨਸ਼ ਮੁਬਾਰਕੋ ਰਫ਼ਤਨ ਹਮ ॥
ਗੋਯਾ ਆਂ ਕਸ ਕਿ ਰਾਹੇ ਹਕ ਰਾ ਬਿਸਨਾਖ਼ਤ ॥

ਸ਼ੌਕਿ--ਪ੍ਰੇਮ। ਕਦਮ--ਪੈਰ। ਸਰ--ਸਿਰ। ਸਾਖ਼ਤ--ਬਣਾਯਾ ਹੈ। ਨਹੁ--ਨੌਂ, ੯। ਤਬਕੇ--ਅਸਮਾਨ (੨) ਖੰਡਾਂ। ਚਰਖ਼--ਅਸਮਾਨ। ਅਲਮ--ਝੰਡਾ। ਅਫ਼ਰਾਖਤ--ਝੁਲਾਇਆ ਹੈ। ਸ਼ੁਦ--ਹੋਯਾ ਹੈ। ਆਮਦਨਸ਼--ਆਉਣਾ, ਉਸਦਾ। ਰਫ਼ਤਨ--ਜਾਣਾ (ਭਾਵ--ਜੰਮਣਾ ਮਰਨਾ)। ਹਮ--ਭੀ। ਬਿਸ਼ਨਾਖਤ--ਪਛਾਣਿਆ।

ਅਰਥ--ਜਿਸ ਆਦਮੀ ਨੇ ਕਿ ਤੇਰੇ ਸ਼ੌਕ ਵਿਚ (ਆਪਣੇ) ਸਿਰ ਨੂੰ ਪੈਰ ਬਣਾਇਆ ਹੈ। (ਉਸਨੇ) ਨੌ ਖੰਡਾਂ ਦੀ (ਧਰਤੀ) ਤੇ ਅਕਾਸ਼ ਉਪਰ ਝੰਡਾ ਝੁਲਾਇਆ ਹੈ। (ਇਸ ਜਗਤ ਵਿਚ) ਉਸਦਾ ਆਉਣਾ ਤੇ ਜਾਣਾ [ਜੰਮਣਾ ਤੇ ਮਰਨਾ] ਭੀ ਮੁਬਾਰਕ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਨੰਦ ਲਲ! ਉਸ ਆਦਮੀ ਦਾ, ਜਿਸਨੇ ਸੱਚ ਦੇ ਰਾਹ ਨੂੰ ਪਛਾਣਿਆ ਹੈ।

ਜਾਬੀ ਉਲਥਾ—

ਜਿਸਨੇ ਪ੍ਰੇਮ ਮਾਹੀ ਵਿਚ ਅਪਣੇ, ਸਿਰ ਨੂੰ ਪੈਰ ਬਣਾਯਾ ਹੈ।
ਅਕਾਸ਼ੋਂ ਉਚਾ ਨੌ ਖੰਡਾਂ ਵਿਚ, ਝੰਡਾ ਓਸ ਝੁਲਾਇਆ ਹੈ।
ਆਉਣਾ ਸਫਲ ਓਸਦਾ ਜਗਤ ਤੇ, ਜਾਨਾ ਭੀ ਉਸ ਸਫਲ ਹੋਯਾ,
ਨੰਦ ਲਾਲ ਉਸ ਬੰਦੇ ਦਾ ਜਿਨ, ਮਾਰਗ ਸੱਚ ਦਾ ਪਾਇਆ ਹੈ।

੨

ਕੋਰ ਅਸਤ ਹਰਾਂ ਦੀਦਹ ਕਿ ਹਕ ਰਾ ਨ ਸ਼ਨਾਖ਼ਤ ॥
ਈਂ ਉਮਰੇ ਗਿਰਾਂ ਮਾਯਹ ਬਗ਼ਫਲਤ ਦਰ ਬਾਖ਼ਤ ॥
ਓ ਗਿਰੀਆਂ ਕੁਨਾਂ ਆਮਦੋ ਬ ਹਸਰਤ ਮੁਰਦ ॥
ਅਫ਼ਸੋਸ ਦਰੀਂ ਆਮਦੋ ਸ਼ੁਦ ਕਾਰੇ ਨ ਸਾਖ਼ਤ ॥

ਕੋਰ—ਅੰਨ੍ਹਾ। ਅਸਤ—ਹਨ। ਹਰਾਂ—[ਹਰ+ਆਂ] ਓਹ ਸਭ। ਦੀਦਹ--ਅੱਖਾਂ ਸਨਾਖ਼ਤ--ਪਛਾਣਿਆ, ਡਿੱਠਾ। ਗਿਰਾਂ ਮਾਯਾ--ਅਮੋਲਕ, ਬੇਕੀਮਤੀ। ਬਾਖ਼ਤ--ਗਵਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਗਿਰੀਆਂ--ਰੋਂਦਾ ਹੋਇਆ। ਕੁਨਾਂ--[ਕੁਨ+ਆਂ] ਕਰਦਾ, ਉਹ। ਆਮਦੋ--ਆਯਾ ਹੈ ਅਤੇ। ਕਾਰੇ--ਕੰਮ। ਸਾਖ਼ਤ--ਬਣਾਯਾ, ਕੀਤਾ।

ਅਰਥ—ਉਹ ਸਭ ਅੱਖਾਂ ਅੰਨ੍ਹੀਆਂ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹਕ [ਵਾਹਿਗੁਰੂ] ਨੂੰ ਪਛਾਣਿਆ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਏਹ ਅਮੋਲਕ ਉਮਰਾ (ਉਸਨੇ) ਗ਼ਫਲਤ ਨਾਲ (ਜਗਤ) ਵਿਚ ਗਵਾਈ ਹੈ। ਓਹ ਰੋਂਦਾ ਹੋਇਆ ਹੀ (ਜਗਤ ਵਿਚ) ਜੰਮਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਹਸਰਤਾਂ ਨਾਲ [ਅਫ਼ਸੋਸ ਵਿਚ] ਹੀ ਮਰਦਾ ਹੈ (ਉਸਦੇ) ਇਥੇ ਆਉਣ ਉਤੇ ਅਫਸੋਸ ਹੈ, (ਜਿਸਨੇ ਪ੍ਰਲੋਕ ਦਾ ਸ ਥੀ)ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਬਣਾਇਆ ਹੈ।

ਪੰਜਾਬੀ ਉਲਥਾ—

ਅੰਨ੍ਹੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਉਹ ਜਗ ਅੰਦਰ, ਰਬ ਨਾ ਜਿਨਾਂ ਪਛਾਤਾ।
ਦੁਰਲਭ ਜਨਮ ਅਮੋਲਕ ਹੀਰਾ, ਗ਼ਫ਼ਲਤ ਵਿਚ ਗਵਾਤਾ ਹੈ।
ਰੋਂਦਾ ਆਯਾ ਉਹ ਜਗ ਅੰਦਰ, ਰੋਂਦਾ ਹੀ ਉਠ ਜਾਸੀ,
ਸਦ ਅਫਸੋਸ ਓਸ ਦੇ ਉਤੇ, ਜਿਨ ਸਾਥੀ ਨਹੀਂ ਬਨਾਤਾ।

੩

ਈਂ ਚਸ਼ਮਿ ਤੋ ਖਾਨਹਦਾਰੇ ਆਂ ਜਾਨਾਨਸ੍ਤ ॥
ਈਂ ਤਖ਼ਤਿ ਵਜੂਦ ਮਸਨਦੇ ਸੁਲਤਾਨ ਅਸ੍ਤ ॥
ਹਰ ਬੁਲਹ ਵਸੇ ਬਸੂਇ ਓ ਰਾਹ ਨ ਬੁਰੱਦ ॥
ਕਿ ਈਂ ਰਾਹ ਤਅੱਲਕ ਬਸਰੇ ਮਰਦਾਨ ਅਸ੍ਤ ॥

ਤੋ--ਤੇਰੀਆਂ । ਖ਼ਾਨਹਦਾਰੇ--ਬੈਠਕ, ਔਤਾਕ । ਆਂ—ਉਸ । ਜਾਨਾਨਸਤ--ਜਾਨਨ+ਅਸਤ] ਪਿਆਰੇ ਮਿਤ੍ਰ ਦੀ ਹੈ। ਵਜੂਦ--ਸਰੀਰ। ਮਸਨਦੇ—ਸਿੰਘਾਸਨ । ਬੁਲਹ ਵਸੇ--ਲੋਭੀ ਪੁਰਸ਼। ਬ ਸੂਏ ਓ--ਉਸਦੇ ਵਲ। ਬੁਰਦ--ਜਾ ਸਕਦਾ। ਤਅੱਲਕ—ਸੰਬੰਧ। ਬ ਸਰੇ—ਸਿਰ ਦੇ ਨਾਲ। ਮਰਦਾਨ—ਮਰਦਾਂ, ਸੰਤਾਂ।

ਅਰਥ—ਤੇਰੀਆਂ ਏਹ ਅੱਖਾਂ ਉਸ ਪ੍ਰੀਤਮ ਦੀ ਬੈਠਕ ਹਨ। ਇਹ ਸਰੀਰ ਤਖਤ (ਜਾਂ) ਸਿੰਘਾਸਨ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦਾ ਹੈ ਹਰ ਇਕ ਲੋਭੀ ਉਸਦੇ ਰਾਹ ਵਲ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਇਸ ਰਾਹ ਦਾ ਸਬੰਧ ਮਰਦਾਂ ਦੇ ਸਿਰ ਨਾਲ ਹੈ।

ਪੰਜਾਬੀ ਉਲਥਾ—

ਬਣੀਆਂ ਬੈਠਕ ਤੇਰੀਆਂ ਅੱਖਾ, ਉਸ ਪ੍ਰੀਤਮ ਦੇ ਵਸਨ ਨੂੰ।
ਤੇਰਾ ਏਹ ਸਰੀਰ ਸਿੰਘਾਸਨ, ਉਸ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਰੰਗ ਰਸਨ ਨੂੰ।

ਧਨ ਦਾ ਲੋਭੀ ਉਸਦੇ ਰਾਹ ਵਲ, ਹਰਗਿਜ਼ ਨਾਹੀਂ ਜਾਂਦਾ,
ਮਰਦ ਸਬੰਧ ਰਾਹ ਇਸ ਹੋਯਾ; ਸਦਕੇ ਕਰ ਸਿਰ ਦਸਨ ਨੂੰ।

੪

ਹਰ ਦਿਲ ਕਿ ਬਰਾਹਿ ਰਾਸ੍ਤ ਜਾਨਾਂ ਸ਼ੁਦਹ ਅਸ੍ਤ॥
ਤਹਿਕੀਕ ਬਿਦਾਂ ਕਿ ਓ ਜਾਨਾਂ ਸ਼ੁਦਹ ਅਸ੍ਤ॥
ਯਕ ਜ਼ੱਰਾ ਜ਼ਿ ਫੈਜ਼ਿ ਰਹਿਮਤਸ਼ ਖਾਲੀ ਨੇਸ੍ਤ॥
ਨਕੱਾਸ ਦਰੂਨਿ ਨਕਸ਼ ਪਿਨਹਾਂ ਸ਼ੁਦਹ ਅਸ੍ਤ॥

ਬ ਰਾਹਿ–ਰਾਹ ਉਤੇ। ਰਾਸਿਤ–ਸਿੱਧਾ। ਸ਼ੁਦਹ ਅਸਤ–ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ।
ਤਹਿਕੀਕ–ਨਿਸਚੇ, ਠੀਕ। ਬਿਦਾਂ–ਜਾਣ ਲਵੇਂ। ਜ਼ੱਰਾ–ਤੀਲਾ,ਤਿਣਕਾ।
ਫ਼ੈਜ਼ਿ–ਬਖਸ਼ਸ਼ ਭਰੀ। ਨਕੱਾਸ–ਚਿਤ੍ਰਕਾਰ, ਮੁਸੱਵਰ। ਦਰੂਨਿ–ਵਿਚ।
ਨਕਸ਼–ਚਿਤ੍ਰਕਾਰੀ। ਪਿਨਹਾਂ–ਲੁਕਿਆ ਹੋਇਆ।

ਅਰਥ–ਹਰ (ਇਕ) ਦਿਲ, ਜੋ ਪਿਆਰੇ ਦੇ ਰਾਹ ਉਤੇ ਸਿੱਧਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਨਿਸਚੇ ਹੀ ਸਚ ਜਾਣੋ, ਜੋ ਉਹ (ਆਪ ਹੀ) ਪ੍ਰੀਤਮ (ਦਾ ਰੂਪ) ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ।(ਕਿਉਂ) ਜੋ ਇਕ ਤਿਣਕਾ ਭੀ ਉਸਦੀ ਬਖਸ਼ਸ਼ ਭਰੀ ਰਹਿਮਤ ਤੋਂ ਖਾਲੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਚਿਤ੍ਰਕਾਰ, ਚਿਤ੍ਰਕਾਰੀ ਦੇ ਵਿਚ ਹੀ ਲੁਕਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਪੰਜ ਬੀ ਉਲਥਾ–

ਹਰ ਇਕ ਦਿਲ ਜੋ ਸਿਧਾ ਹੋਯਾ, ਰਾਹ ਮਿਤ੍ਰ ਪਿਆਰੇ ਵਲੇ।
ਸੱਚ ਜਾਣੋ ਉਹ ਮਾਹੀ ਹੋਯਾ; ਰਹੀ ਨਾ ਦੂਜੀ ਗਲੇ।
ਬਖਸ਼ਸ਼ ਭਰੀ ਰਹਿਮਤ ਉਸਦੀ ਤੋਂ, ਜ਼ਰੱਾ ਇਕ ਨਾ ਖਾਲੀ,
ਚਿਤ੍ਰਕਾਰ ਚਿਤ੍ਰਕਾਰੀ ਦੇ ਵਿਚ, ਲੁਕਿਆ ਪੁਰਖ ਅਕਲੇ।

੫

ਈਂ ਆਮਦੋ ਰਫ਼ਤ ਜੁਜ਼ ਦਮੇ ਬੇਸ਼ ਨਬੂਦ॥
ਹਰ ਜਾ ਕਿ ਨਜ਼ਰ ਕੁਨੇਮ ਜੁਜ਼ ਖੇਸ ਨਬੂਦ॥
ਮਨ ਜਾਨਬੇ ਗ਼ੈਰੇ ਹਕ ਨਿਗਾਹੇ ਨ ਕੁਨਮ॥
ਚੂੰ ਗ਼ੈਰੇ ਤੋ ਹੇਚ ਕਸ ਪਸੋ ਪੇਸ਼ ਨ ਬੂਦ॥

ਆਮਦੋ ਰਫ਼ਤ–ਆਉਣਾ, ਜਾਣਾ (ਜੰਮਣਾ ਮਰਨਾ)। ਜੁਜ਼–ਬਿਨਾਂ। ਦਮੇ–ਸੁਆਸ, ਸਾਹ। ਬੇਸ਼–ਵਾਧੂ, ਵਧੀਕ। ਨਬੂਦ–ਨਹੀਂ ਹੈ। ਹਰ ਜਾ–ਸਭ ਜਗ੍ਹਾਂ। ਕੁਨੇਮ–ਕਰਦਾ ਹਾਂ, ਮੈਂ। ਜੁਜ਼ ਖੇਸ਼–ਆਪਣੇ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ। ਮਨ–ਮੈਂ। ਜਾਨਬੇ–ਤਰਫ਼, ਵਲ। ਗੈਰੇ ਹਕ–ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ। ਚੂੰ–ਕਿਉਂਕਿ। ਹੇਚ ਕਸ–ਕੋਈ ਆਦਮੀ। ਪਸੋ–ਪਿਛੇ। ਪੇਸ਼–ਅਗੇ।

ਅਰਥ–ਇਹ ਆਉਣਾ ਜਾਣਾ, ਸੁਆਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ (ਹੋਰ) ਵਧੀਕ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਹਰ ਥਾਂ ਤੇ ਜੋ ਮੈਂ ਨਜ਼ਰ ਕਰਦਾ ਹਾਂ, ਆਪਣੇ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ (ਕੁਝ ਭੀ) ਨਹੀਂ। ਮੈਂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਤੋਂ ਬਗੈਰ (ਹੋਰ ਕਿਸੇ) ਵਲ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਤੇਰੇ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਹੋਰ ਕੋਈ ਆਦਮੀ ਅਗੇ ਪਿਛੇ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਪੰਜਾਬੀ ਉਲਥਾ–

ਇਥੇ ਆਉਣਾ ਇਥੋਂ ਜਾਣਾ, ਬਿਨ ਸੁਆਸੋਂ ਨਹੀਂ ਵਸਦਾ ਹੈ।
ਜਿਤ ਕਿਤ ਥਾਂ ਤੇ ਨਜ਼ਰ ਹਾਂ ਕਰਦਾ, ਬਿਨ ਅਪਣੇ ਕੋਈ ਨ ਵਸਦਾ ਹੈ।
ਸਚੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਬਿਨ ਤੇਰੇ, ਹੋਰ ਵਲ ਨਜਰ ਨਾ ਕਰਦਾ,
ਕਿਉਂਕਿ ਬਿਨ ਤੇਰੇ ਕੋਈ ਹੋਰ ਨਾ ਬੰਦਾ, ਅਗੇ ਪਿਛੇ ਦਿਸਦਾ ਹੈ।

੬

ਹਰ ਬੰਦਹ ਕਿ ਤਾਲਬੇ ਮੌਲਾ ਬਾਸ਼ਦ ॥
ਦਰ ਹਰ ਦੋ ਜਹਾਂ ਰੁਤਬਹ ਅਸ਼ ਔਲਾ ਬਾਸ਼ਦ॥
ਗੋਯਾ ਦੋ ਜਹਾਂ ਰਾ ਬ ਜਵੇ ਨ ਸਿਤਾਨਦ ॥
ਮਜਨੂਏ ਤੋ ਕੈ ਆਸ਼ਕੋ ਲੈਲਾ ਬਾਸ਼ਦ॥

ਤਾਲਬੇ--ਚਾਹਨ ਵਾਲਾ । ਮੌਲਾ—ਵਾਹਿਗੁਰੂ । ਬਾਸ਼ਦ--ਹੋਇਆ ਹੈ।
ਦੋ ਜਹਾਂ--ਦੋਹਾਂ ਲੋਕਾਂ । ਰੁਤਬਹ--ਦਰਜਾ, ਔਹੁਦਾ । ਅਸ਼--ਹੈ ।
ਔਲਾ--ਉੂਚਾ, ਵਡਾ । ਬ ਜਵੇ--ਜੌ ਨਾਲ । ਸਿਤਾਨੰਦ—ਲੈਂਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਅਰਥ—ਹਰ ਇਕ ਉਹ ਬੰਦਾ ਜੋ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਦੀ ਇਛਾ ਵਾਲਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਦੋਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ (ਉਸਦਾ) ਦਰਜਾ ਸਭਨਾਂ ਨਾਲੋਂ ਉਚਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਹੇ ਨੰਦ ਲਾਲ ! (ਉਹ ਪੁਰਸ਼) ਦੋਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਜੌਂ ਨਾਲ (ਭੀ ਮੁਲ) ਨਹੀਂ ਲੈਂਦਾ (ਜੋ) ਤੇਰਾ ਮਜਨੂੰ ਹੈ, (ਉਹ) ਲੈਲਾਂ ਦਾ ਆਸ਼ਕ ਕਿਵੇਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ?

ਪੰਜਾਬੀ ਉਲਥਾ—

ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਮਿਲਣ ਦੀ ਇਛਾ, ਜਿਸ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਹੋਈ ਏ।
ਮਿਲੀ ਵਡਾਈ ਦੋਹੂੰ ਲੋਕਾਂ ਦੀ, ਦਰਜਾ ਉਚਾ ਸੋਈ ਏ।
ਦੋਹੂੰ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਸੁਖ ਪਦਾਰਥ, ਇਕ ਜੌਂ ਤੋਂ ਮੁਲ ਨ ਲੈਂਦਾ ਓਹ,
ਜੋ ਹੈ ਤੇਰਾ ਮਜਨੂੰ ਹੋਯਾ, ਦਰ ਲੈਲਾਂ ਲਹੇ ਨ ਢੋਈ ਏ।

੭

ਦਰ ਦਹਰ ਕਿ ਮਰਦਾਨੇ ਖ਼ੁਦਾ ਆਮਦਹ ਅੰਦ॥
ਬਰ ਗੁਮ ਸ਼ੁਦ ਗਾਂ ਰਹਿਨੁਮਾ ਆਮਦਹ ਅੰਦ ॥

ਗੋਯਾ ਅਗਰ ਈਂ ਚਸ਼ਮੇ ਤੋ ਮੁਸ਼ਤਾਕਿ ਅਸਤ॥
ਮਰਦਾਨੇ ਖ਼ੁਦਾ ਖ਼ੁਦਾ ਨੁਮਾ ਆਮਦਹ ਅੰਦ ॥

ਦਹਿਰ--ਪ੍ਰਵਾਹ ਰੂਪ ਜਗਤ। ਮਰਦਾਨਿ ਖ਼ੁਦਾ--ਰੱਬ ਦੇ ਮਰਦ, ਮਹਾਤਮਾ ਜਨ। ਆਮਦਹ ਅੰਦ--ਆਏ ਹਨ । ਗ਼ੁਮ ਸ਼ੁਦ ਗਾਂ--ਰਾਹ ਤੋਂ ਭੁਲੇ ਹੋਇਆਂ । ਰਹਿਨੁਮਾ--ਰਸਤਾ ਵਿਖਾਉਣ ਜਾਂ ਦਸਣ ਲਈ ਮੁਸ਼ਤਾਕਿ--ਚਾਹਵੰਦ। ਖ਼ੁਦਾ ਨੁਮਾ--ਰੱਬ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਵਰਗੇ।

ਅਰਥ--(ਇਸ) ਜਗਤ ਵਿਚ ਜੋ ਰੱਬ ਦੇ ਬੰਦੇ ਮਹਾਤਮਾ ਜਨ ਆਏ ਹਨ। (ਉਹ) ਰਾਹ ਤੋਂ ਭੁਲੇ ਹੋਏ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ (ਸਿਧਾ) ਰਸਤਾ ਵਿਖਾਉਣ ਲਈ ਆਏ ਹਨ। ਹੇ ਨੰਦ ਲਾਲ! ਜੇਕਰ ਤੇਰੀਆਂ ਏਹ ਅੱਖਾਂ (ਰੱਬ ਨੂੰ ਵੇਖਣ ਦੀ) ਇਛਾ ਵਾਲੀਆਂ ਹਨ। (ਤਾਂ ਏਹ ਜਾਣ ਲੈ ਜੋ) ਮਹਾਤਮਾ ਪੁਰਸ਼ ਰਬ ਦਾ ਹੀ ਰੂਪ ਹੋਕੇ ਆਏ ਹਨ।

ਪੰਜਾਬੀ ਉਲਥਾ--

ਪਰ ਉਪਕਾਰੀ ਗੁਰਮੁਖ ਬੰਦੇ, ਜੋ ਜਗ ਅੰਦਰ ਆਏ ਹਨ।
ਭੁਲੇ ਹੋਏ ਜੀਵ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ, ਸਿਧੇ ਰਸਤੇ ਪਾਏ ਹਨ।
ਨੰਦ ਲਾਲ! ਜੇ ਤੇਰੀਆਂ ਅੱਖਾਂ,ਰਬ ਦਰਸ਼ਨ ਮੁਸ਼ਤਾਕ ਹੋਈਆਂ
ਸੰਤ ਅਨੰਤ ਵਿਚ ਭੇਦ ਨਾ ਕੋਈ, ਰੱਬ ਰੂਪ ਹੋ ਆਏ ਹਨ।

੯

ਦਰ ਮਜ਼ਹਬੇ ਮਾ ਗ਼ੈਰ ਪਰਸਤੀ ਨ ਕੁਨੰਦ ॥
ਸਰ ਤਾ ਬ ਕੁਦਨ ਬਹੋਸ਼ ਮਸਤੀ ਨ ਕੁਨੰਦ॥
ਗ਼ਾਫ਼ਲ ਨ ਸ਼ਵੰਦ ਯਕ ਦਮ ਅਜ਼ ਯਾਦੇ ਖ਼ੁਦਾ॥
ਦੀਗਰ ਸੁਖਨ ਅਜ਼ ਬੁਲੰਦ ਪਰਸਤੀ ਨ ਕੁਨੰਦ॥

ਗ਼ੈਰ—ਦੂਜੇ ਦੀ। ਪਰਸਤੀ—ਪੂਜਾ, ਭਗਤੀ, ਉਪਾਸ਼ਨਾ। ਕੁਨੰਦ—ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ। ਬ ਹੋਸ਼—ਸਾਵਧਾਨ, ਖਬਰਦਾਰ। ਸ਼ਵੰਦ—ਹੁੰਦੇ। ਸੁਖਨ—ਬਚਨ ਬੁਲੰਦ—ਉਚੀ। ਪਸਤੀ—ਨੀਂਵੀਂ।

ਅਰਥ—ਸਾਡੇ ਧਰਮ [ਮਜ਼ਹਬ] ਵਿਚ (ਕਿਸੇ) ਦੂਜੇ ਦੀ ਪੂਜਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ। ਸਿਰ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਪੈਰਾਂ ਤਕ ਬੇ ਹੋਸ਼ (ਹੋਕੇ ਭੀ) ਮਸਤੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ। ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਯਾਦ ਵਲੋਂ ਇਕ ਸ੍ਵਾਸ ਭੀ ਗਾਫ਼ਲ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ। ਦੂਜੀ (ਕੋਈ) ਗੱਲ ਉਚੀ ਨੀਵੀਂ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ।

ਪੰਜਾਬੀ ਉਲਥਾ—

ਸਾਡੇ ਪ੍ਰੇਮ ਪੰਥ ਦੇ ਅੰਦਰ, ਹੋਰ ਦੀ ਪੂਜਾ ਹੁੰਦੀ ਨਾ।
ਸਿਰ ਪਗ ਤਕ ਮਦ ਮਸਤ ਭਏ ਹਾਂ, ਤਾਂ ਭੀ ਮਸਤੀ ਹੁੰਦੀ ਨਾ।
ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਸਿਮਰਨ ਵਲੋਂ, ਇਕ ਸ੍ਵਾਸ ਭੀ ਬਿਰਥਾ ਨ ਜਾਵੇ
ਦੂਜੀ ਗੱਲ ਕੋਈ ਉਚੀ ਨੀਵੀਂ, ਕਦੇ ਭੀ ਸਾਥੋਂ ਹੁੰਦੀ ਨਾ।

੯

ਯਕ ਜ਼ੱਰਹ ਅਗਰ ਸ਼ੌਕੇ ਇਲਾਹੀ ਬਾਸ਼ਦ॥
ਬਿਹਤਰ ਜ਼ਿ ਹਜ਼ਾਰ ਬਾਦਸ਼ਾਹੀ ਬਾਸ਼ਦ॥
ਗੋਯਾਸਤ ਗ਼ੁਲਾਮੇ ਮੁਰਸ਼ਦੇ ਖ਼ੇਸ਼॥
ਈਂ ਖ਼ਤ ਨਾ ਮੁਹਤਾਜੇ ਗਵਾਹੀ ਬਾਸ਼ਦ॥

ਜ਼ਰਹ—ਤਿਣਕਾ, ਕੱਖ। ਬਾਸ਼ਦ—ਹੋ ਜਾਵੇ। ਬਿਹਤਰ—ਚੰਗਾ। ਗੋਯਾਸਤ—ਨੰਦ ਲਾਲ ਹੈ। ਮੁਰਸ਼ਦੇ—ਗੁਰੂ। ਖ਼ੇਸ਼—ਆਪਣੇ। ਖ਼ਤ—ਲਿਖਤ।

ਅਰਥ—ਜੇਕਰ ਇਕ ਕੱਖ (ਜਿੰਨਾ ਭੀ) ਰੱਬ ਦਾ ਸ਼ੌਕ ਹੋ ਜਾਵੇ। (ਤਾਂ ਉਹ) ਹਜ਼ਾਰ ਬਾਦਸ਼ਾਹੀ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਚੰਗਾ ਹੋਵੇਗਾ ਨੰਦ ਲਾਲ

ਆਪਣੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦਾ ਗੁਲਾਮ ਹੈ। ਏਹ ਲਿਖਤ (ਕਿਸੇ ਦੀ) ਗਵਾਹੀ ਦੀ ਮੁਬਾਜ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਪੰਜਾਬੀ ਉਲਥਾ–

ਇਕ ਕੱਖ ਜਿੰਨਾ ਪ੍ਰੇਮ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ, ਦਿਲ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੋ ਜਾਵੇ।
ਦੌਲਤ ਲਖ ਬਾਦਸ਼ਾਹੀ ਨਾਲੋਂ, ਸੌ ਗੁਣ ਚੰਗਾ ਹੋ ਜਾਵੇ।
ਨੰਦ ਲਾਲ ਅਪਣੇ ਸਤਿਗੁਰ ਦਾ, ਮੁਲ-ਖਰੀਦੀ ਗੋਲਾ ਹੈ,
ਲਿਖਿਆ ਲੇਖ ਬਿਧਾਤੇ ਐਸਾ, ਨ ਲੋੜ ਗਵਾਹੀ ਹੋ ਜਾਵੇ।

੧੦

ਹਰ ਕਸ ਬ ਜਹਾਂ ਨਸ਼ੋ ਨੁਮਾ ਮੇ ਖ਼ਾਹਦ ॥
ਅਸ਼ਪੋ ਸ਼ੁਤਰੋ ਫ਼ੀਲੋ ਤਿਲਾ ਮੇ ਖ਼ਾਹਦ ॥
ਹਰ ਕਸ ਜ਼ਿ ਬਰਾਏ ਖ਼ੇਸ਼ ਚੀਜ਼ੇ ਖਾਹਦ ॥
ਗੋਯਾ ਜ਼ਿ ਖ਼ੁਦਾ ਯਾਦੇ ਖ਼ੁਦਾ ਮੇ ਖ਼ਾਹਦ ॥

ਹਰ ਕਸ–ਹਰ ਕੋਈ ਆਦਮੀ। ਜਹਾਂ–ਜਗਤ। ਨਸ਼ਤੋ ਨੁਮਾ–ਵਧਣਾ ਫੁਲਣਾ। ਮੇ ਖ਼ਾਹਦ–ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਅਸ਼ਪੋ–ਘੋੜੇ ਤੇ। ਸ਼ੁਤਰੋ–ਊਠ ਤੇ। ਫੀਲੋ–ਹਾਥੀ ਤੇ। ਤਿਲਾ–ਸੋਨਾ। ਬਰਾਏ ਖ਼ੇਸ਼–ਆਪਣੇ ਵਾਸਤੇ। ਜ਼ਿ ਖੁਦਾ–ਖੁਦਾ ਪਾਸੋਂ।

ਅਰਥ–ਹਰ ਕੋਈ ਆਦਮੀ ਜਗਤ (ਦੇ ਪਦਾਰਥਾਂ) ਨਾਲ ਵਧਨਾ ਫੁਲਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਘੋੜੇ ਤੇ ਊਠ, ਹਾਥੀ ਤੇ ਸੋਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਹਰ ਇਕ ਆਦਮੀ (ਰੱਬ) ਪਾਸੋਂ ਆਪਣੇ ਲਈ ਇਹੋ ਜਹੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਨੰਦ ਲਾਲ ਰੱਬ ਪਾਸੋਂ ਰੱਬ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਹੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਪੰਜਾਬੀ ਉਲਥਾ–

ਦੁਨੀਆ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਬੰਦਾ, ਜੇਹੜਾ ਜਗ ਵਿਚ ਚਾਹੁੰਦਾ ਏ।

ਹਾਥੀ ਘੋੜੇ ਊਠ ਤੇ ਸੋਨਾ, ਸਾਜ ਕਚਾਵੇ ਚਾਹੁੰਦਾ ਏ।
ਹਰ ਕੋਈ ਬੰਦਾ ਅਪਣੀ ਖਾਤਰ, ਮੰਗਦਾ ਸੁੰਦਰ ਵਸਤਾਂ ਨੂੰ,
ਨੰਦ ਲਾਲ ਪਰ ਰੱਬ ਦੇ ਪਾਸੋਂ, ਯਾਦ ਰੱਬ ਦੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਏ।

੧੧

ਪੁਰ ਗਸ਼ਤਹ ਜ਼ਿ ਸਰ ਤਾ ਬਕਦਮ ਨੂਰ-ਉਲ-ਨੂਰ॥
ਆਈਨਹੇ ਕਿ ਦਰ ਵੈ ਨ ਬਵਦ ਹੇਚ ਕਸੂਰ॥
ਤਹਿਕੀਕ ਬਿਦਾਂ ਜ਼ਿ ਗਾਫ਼ਿਲਾਂ ਦੂਰ ਬਵਦ॥
ਓ ਦਰ ਦਿਲਿ ਆਰਫ਼ਾਨਿ ਖ਼ੁਦ ਕਰਦਹ ਜ਼ਹੂਰ॥

ਪੁਰ ਗਸ਼ਤਹ–ਭਰ ਗਿਆ। ਜ਼ਿ–ਤੋਂ। ਤਾ–ਤਕ। ਨੂਰ-ਉਲ-ਨੂਰ–ਨੂਰ ਵਾਲੇ ਦਾ ਨੂਰ। ਆਈਨਹੇ–ਦਰਪਣ, ਚੇਹਰਾ ਵਿਖਾਉਣ ਵਾਲਾ ਸ਼ੀਸ਼ਾ। ਬਵਦ–ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਕਸੂਰ–ਨੁਕਸ। ਤਹਕੀਕ–ਸੱਚ। ਬਿਦਾ–ਜਾਣੋ। ਆਰਫ਼ਾਨਿ–ਗਿਆਨਵਾਨਾਂ, ਨਾਮ ਰਸੀਆਂ। ਜ਼ਹੂਰ–ਪ੍ਰਕਾਸ਼।

ਅਰਥ–ਸਿਰ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਪੈਰਾਂ ਤਕ (ਸਰੀਰ ਵਿਚ) ਨੂਰੀ ਦਾ ਨੂਰ ਭਰਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। (ਮਨੁਖ ਦੇਹ ਉਸਨੂੰ ਵਿਖਾਉਣ ਵਾਲਾ) ਸ਼ੀਸ਼ਾ ਹੈ, (ਜਿਸ ਵਿਚ) ਕੁਝ ਭੀ ਨੁਕਸ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਸਚ ਜਾਣੋ(ਕਿ ਉਹ) ਗਾਫ਼ਲਾਂ ਤੋਂ ਦੂਰ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਨਾਮ ਰਸੀਏ ਗਿਆਨ ਵਾਨਾਂ ਦੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਓ ਆਪਣਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਪੰਜਾਬੀ ਉਲਥਾ–

ਸਿਰ ਤੋਂ ਲੈ ਪੈਰਾਂ ਤਕ ਦੇਹ ਵਿਚ, ਭਰਿਆ ਨੂਰੋ ਨੂਰ ਹੋਯਾ।
ਸ਼ੀਸ਼ਾ ਜਗਤ ਦੇ ਅੰਦਰ ਤਕੋ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਕਸੂਰ ਹੋਯਾ।
ਸੱਚ ਜਾਣੋ ਪਰ ਗਾਫ਼ਲ ਬੰਦਾ, ਰੱਬ ਤੋਂ ਰਹਿੰਦਾ ਦੂਰ ਸਦਾ,
ਰਸੀਏ ਨਾਮ ਗਜਾਨੀ ਦੇ ਦਿਲ, ਪ੍ਰਭੁ ਮੇਰਾ ਭਰਪੂਰ ਹੋਯਾ।

੧੨

ਈਂ ਉਮਰ ਗਿਰਾਂ ਮਾਯਾ ਕਿ ਬਰਬਾਦ ਸ਼ਵਦ ॥
ਈਂ ਖਾਨਾ ਏ ਵੀਰਾਂ ਬ ਚਿਹ ਆਬਾਦ ਸ਼ਵਦ ॥
ਤਾ ਮੁਰਸ਼ਿਦਿ ਕਾਮਿਲ ਨ ਦਿਹਦ ਦਸ੍ਤਿ ਬ ਹਮ ॥
ਗੋਯਾ ਦਿਲਿ ਗ਼ਮਗੀਨ ਤੂ ਚੂੰ ਸ਼ਾਦ ਸ਼ਵਦ ॥

ਗਿਰਾ ਮਾਯਾ—ਅਮੋਲਕ । ਬਰਬਾਦ—ਤਬਾਹ । ਸ਼ਵਦ—ਹੋ ਗਈ । ਖਾਨਾ—ਘਰ। ਵੀਰਾਂ—ਵੀਰਾਨ, ਉਜੜਿਆ ਹੋਇਆ। ਬ ਚਿਹ—ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ। ਮੁਰਸ਼ਿਦਿ ਕਾਮਿਲ—ਸਤਿਗੁਰੂ ਪੂਰਾ। ਦਿਹਦ—ਦੇਂਦਾ, ਰਖਦਾ। ਦਸਿਤ—ਹੱਥ। ਗ਼ਮਗੀਨ—ਗ਼ਮਾਂ ਦਾ ਭਰਿਆ ਹੋਯਾ, ਦੁਖਾਂ ਦਾ ਮਾਰਿਆ ਹੋਇਆ। ਸ਼ਾਦ—ਖੁਸ਼।

ਅਰਥ—ਇਹ ਅਮੋਲਕ ਉਮਰਾ ਜੋ ਬਰਬਾਦ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਇਹ ਉਜੜ ਚੁਕਾ ਏ ਘਰ, ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਬਾਦ ਹੋਵੇਗਾ ? (ਜਦ) ਤਕ ਪੂਰਾ ਸਤਿਗੁਰੂ (ਸਿਰ ਤੇ) ਹਥ ਨਾ ਰਖ ਦੇਵੇ। ਨੰਦ ਲਾਲ ! ਤੇਰਾ ਗ਼ਮਾਂ ਦਾ ਮਾਰਿਆ ਹੋਇਆ ਦਿਲ (ਤਦ ਤਕ) ਕਿਵੇਂ ਖੁਸ਼ ਹੋਵੇਗਾ।

ਪੰਜਾਬੀ ਉਲਥਾ—

ਮਾਨੁਖ ਜਨਮ ਅਮੋਲਕ ਉਮਰਾ, ਐਵੇਂ ਹੀ ਬਰਬਾਦ ਹੋਈ।
ਸੋਹਣਾ ਮੰਦਰ ਹੋਯਾ ਖੋਲਾ, ਫਿਰ ਹੁਣ ਕਿਵੇਂ ਅਬਾਦ ਹੋਈ।
ਪੂਰਾ ਸਤਿਗੁਰੁ ਸਿਰ ਮੇਰੇ ਤੇ, ਜਦ ਤਕ ਹੱਥ ਨਾ ਧਰਸੀ,
ਗ਼ਮਾਂ ਦਾ ਕੁਠਾ ਦਿਲ ਗੋਯਾ ਦਾ, ਕੀਕੂੰ ਇਸਨੂੰ ਸ਼ਾਦ ਹੋਈ।

੧੩

ਦਿਲੇ ਜ਼ਾਲਮ ਬ ਕਸਦਿ ਕੁਸ਼ਤਨਿ ਮਾਸ੍ਤ ॥

ਦਿਲੇ ਮਜ਼ਲੂਮਿ ਮਾ ਬ ਸੂਇ ਖ਼ੁਦਾਸ੍ਤ ॥
ਓ ਦਰੀਂ ਫ਼ਿਕਰ ਤਾ ਬਮਾ ਚਿਹ ਕੁਨਦ ॥
ਮਾ ਦਰੀਂ ਫ਼ਿਕਰ ਤਾ ਖ਼ੁਦਾ ਚਿ ਕੁਨਦ ॥

ਬ ਕਸਦਿ–ਇਰਾਦਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਕੁਸ਼ਤਾਨਿ–ਮਾਰਨ ਦਾ। ਮਾਸਤ–ਸਾਨੂੰ ਹੈ। ਮਜ਼ਲੂਮਿ–(ਜਿਸ ਉਤੇ ਜ਼ੁਲਮ ਹੋਇਆ ਹੋਵੇ, ਉਸਨੂੰ 'ਮਜ਼ਲੂਮ' ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ)। ਮਾ–ਸਾਡਾ। ਬ ਸੂਇ–ਤਰਫ਼, ਵਲ। ਦਰੀਂ–ਵਿਚ ਇਸ ਬ ਮਾ–ਸਾਡੇ ਨਾਲ। ਚਿਹ–ਕੀ। ਮਾ ਦਰੀਂ ਫ਼ਿਕਰ–ਮੈਂ ਇਸ੍ਤ ਫ਼ਿਕਰ ਵਿਚ ਹਾਂ। ਕੁਨਦ–ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਅਰਥ–(ਜਦ ਤੋਂ) ਜ਼ਾਲਮ ਨੇ ਦਿਲ ਨਾਲ ਸਾਨੂੰ ਮਾਰਨ ਦਾ ਇਰਾਦਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। (ਤਦ ਤੋਂ ਹੀ) ਸਾਡਾ ਮਜਲੂਮ ਦਿਲ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਵਲ (ਲਗਾ) ਹੈ। ਉਹ ਇਸ ਫਿਕਰ ਵਿਚ ਹੈ, ਜੋ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਕੀ ਕਰੇ? ਮੈਂ ਇਸ ਵਿਚਾਰ ਵਿਚ ਹਾਂ (ਵੇਖੀਏ) ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਕੀ ਕਰਦਾ ਹੈ?

ਪੰਜਾਬੀ ਉਲਥਾ–

ਜ਼ਾਲਮ ਮੈਨੂੰ ਦਿਲ ਆਪਣੇ ਵਿਚ, ਖਿਆਲ ਮਾਰਨ ਦਾ ਕੀਤਾ।
ਮੇਰੇ ਦਿਲ ਮਜ਼ਮੂਮ ਨੇ ਤਦ ਤੋਂ, ਤਕਵਾ ਪ੍ਰਭ ਦਾ ਲੀਤਾ।
ਵੈਰੀ ਦਾਉ ਤਕਾਈ ਬੈਠਾ, ਚਾਹੇ ਚੋਟ ਚਲਾਉਨੀ,
ਮੈਨੂੰ ਏਹ ਭਰੋਸਾ ਦਿਲ ਵਿਚ, ਹੁੰਦਾ ਪ੍ਰਭ ਦਾ ਕੀਤਾ।

੧੪

ਦਰ ਹਾਸਿਲ ਉਮਰ ਆਂ ਚਿ ਮਾ ਯਾਫ਼ਤਾਇਮ ॥
ਦਰ ਹਰ ਦੂ ਜਹਾਂ ਯਾਦਿ ਖ਼ੁਦਾ ਯਾਫ਼ਤਾ ਏਮ ॥
ਈਂ ਹਸ੍ਤੀ ਏ ਖੇਸ਼ਤਨ ਬਲਾ ਬੂਦ ਅਜ਼ੀਮ ॥

ਅਜ਼ ਖ਼ੇਸ਼ ਗੁਜ਼ਸ਼ਤੇਮ ਖ਼ੁਦਾ ਯਾਫ਼ਤਾ ਏਮ ॥

ਹਾਸਿਲ-ਪ੍ਰਾਪਤ, ਮਿਲੀ ਹੈ । ਆਂ-ਉਸ । ਯਾਫ਼ਤਾ ਏਮ-ਪਾਯਾ ਹੈ, ਲੱਭਾ ਹੈ । ਯਾਦਿ ਖ਼ੁਦਾ-ਰਬ ਦਾ ਸਿਮਰਨ । ਹਸਤੀ-ਹੋਂਦ । ਖ਼ੇਸ਼ਤਨ-ਆਪਣੀ, ਮਮਤਾ । ਬੂਦ-ਹੋ ਗਈ ਹੈ । ਅਜ਼ੀਮ-ਵਡੀ । ਖ਼ੇਸ਼-ਆਪਣੇ ਆਪ । ਗੁਜ਼ਸ਼ਤੇਮ-ਲੰਘ ਗਿਆ ਹਾਂ, ਮੈਂ ।

ਅਰਥ-(ਜੋ) ਉਮਰਾ ਮਿਲੀ ਹੈ, ਉਸ ਵਿਚੋਂ ਅਸਾਂ ਕੀ ਲਭਾ ਹੈ ? ਦੋਹੁ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਸਾਰੇ (ਪਦਾਰਥਾਂ ਵਿਚੋਂ) ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਹੀ ਲੱਭਾ ਹੈ। (ਜੋ) ਮਮਤਾ ਦੀ ਹੋਂਦ ਹੈ, ਏਹ ਵਡੀ ਬਲਾ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। (ਜੋ) ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਤੋਂ ਲੰਘ ਗਿਆ ਹਾਂ, (ਇਸ) ਤੋਂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਲੱਭਾ ਹੈ।

ਪੰਜਾਬੀ ਉਲਥਾ-

ਉਮਰਾ ਬੀਤ ਗਈ ਜੋ ਸਾਰੀ, ਉਸ ਤੋਂ ਨਫਾ ਕੀ ਪਾਇਆ ?
ਪਦਾਰਥ ਦੋਹੁ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਵਿਚੋਂ, ਸਿਮਰਨ ਲਾਭ ਉਠਾਇਆ।
ਮਮਤਾ ਹੋਂਦ ਜੁ ਬੈਠੀ ਦਿਲ ਵਿਚ, ਵਡੀ ਏਹੋ ਬਲਾ ਹੈ,
ਅਪਣੇ ਆਪ ਤੋਂ ਬੀਤ ਗਿਆ ਜੋ, ਏਹੋ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਪਾਇਆ।

੧੫

ਅਜ਼ ਖਾਕਿ ਦਰਿ ਤੋ ਤੂਤੀਆ ਯਾਫ਼ਤਾ ਏਮ ॥
ਕਜ਼ ਦੌਲਤਿ ਆਂ ਨਸ਼ਵੋ ਨੁਮਾ ਯਾਫ਼ਤਾਏਮ ॥
ਮਾ ਸਿਜਦਾ ਬਰੂਇ ਗ਼ੈਰਿ ਦੀਗਰ ਨ ਕੁਨੇਮ ॥
ਦਰ ਖਾਨਾ ਏ ਦਿਲ ਨਕਸ਼ਿ ਖ਼ੁਦਾ ਯਾਫ਼ਤਾਏਮ ॥

ਖ਼ਾਕਿ-ਧੂੜੀ ਤੋਂ । ਦਰਿ ਤੋ--ਤੇਰੇ ਦਰ ਦੀ । ਤੂਤੀਆ-ਮਮੀਰਾ । ਯਾਫ਼ਤ ਏਮ--ਪਾਇਆ ਹੈ। ਕਜ਼--[ਕ+ਜ਼] ਜੋ ਕਿ। ਆਂ--ਉਸ। ਨਸ਼ਵੋ

ਨੁਮਾ--ਵਧਣਾ ਫੁਲਣਾ, ਦੁਨਿਆ ਦੀ ਵਡਿਆਈ, ਮਰਾਤਬਾ । ਗੈਰਿ ਦੀਗਰ--ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਦੂਜੇ। ਖਾਨਾਏ--ਘਰ। ਨਕਸਿ--ਤਸਵੀਰ।

ਅਰਥ—ਤੇਰੇ ਦਰ ਦੀ ਧੂੜੀ ਤੋਂ (ਅਸਾਂ) ਮੁਮੀਰਾ ਪਾਇਆ ਹੈ। ਉਸੇ ਦੌਲਤ ਤੋਂ (ਅਸਾਂ) ਜਗਤ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਨੂੰ ਪਾਇਆ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਦੂਜੇ ਦੇ ਅਗੇ ਸਿਜਦਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ (ਕਿਉਂਕਿ) ਦਿਲ ਦੇ ਘਰ ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਖੁਦਾ ਦੀ ਤਸਵੀਰ ਨੂੰ ਪਾਇਆ ਹੈ।

ਪੰਜਾਬੀ ਉਲਥਾ—

ਦਰ ਤੇਰੇ ਦੀ ਧੂੜੀ ਸੁਰਮਾ; ਵਿਚ ਅੱਖੀਂ ਦੇ ਪਾਇਆ।
ਅੱਖਾਂ ਅੰਦਰ ਉਸਦੀ ਕਿਰਪਾ, ਨੂਰੋ ਨੂਰ ਦਿਸਾਇਆ।
ਮੈਂ ਨਾ ਕਰਦਾ ਸਿਜਦਾ ਹਰਗਿਜ਼, ਦੂਜੇ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ,
ਦਿਲ ਖਾਨੇ ਦੇ ਅੰਦਰੋਂ ਜਦ ਤੋਂ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਰਸ਼ਨ ਪਾਇਆ।

੧੬

ਗੋਯਾ ਖਬਰ ਅਜ਼ ਯਾਦਿ ਖ਼ੁਦਾ ਯਾਫ਼ਾਤਏਮ ॥
ਈਂ ਜਾਮਿ ਲਬਾ ਲਬ ਅਜ਼ ਕੁਜਾ ਯਾਫ਼ਤਾਏਮ ॥
ਜੁਜ਼ ਤਾਲਿਬਿ ਹਕ ਨਸੀਬਿ ਹਰ ਕਸ ਨ ਬਵਦ ॥
ਕੀਂ ਦੌਲਤਿ ਨਾਯਾਬ ਕਿ ਮਾ ਯਾਫ਼ਤਾ ਏਮ ॥

ਜਾਮਿ--ਪਿਆਲਾ। ਲਬਾਲਬ--ਨਕੋ ਨੱਕ ਭਰਿਆ ਹੋਇਆ। ਕੁਜਾ--ਕਿਥੋਂ ਜੁਜ਼--ਬਿਨਾਂ। ਤਾਲਿਬਿ--ਲੋੜਵੰਦ। ਨਸੀਬਿ--ਭਾਗਾਂ ਵਾਲਾ। ਕੀ--ਜੋ ਕਿ ਇਹ। ਨਾਯਾਬ--ਦੁਰਲੱਭ।

ਅਰਥ—ਨੰਦ ਲਾਲ ਨੇ (ਇਹ) ਖਬਰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਸਿਮਰਨ ਤੋਂ ਪਾਈ ਹੈ। ਇਹ ਨਕੋ ਨੱਕ ਭਰਿਆ ਹੋਇਆ ਪਿਆਲਾ ਕਿਥੋਂ ਪਾਈਦਾ ਹੈ।ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਤਾਲਬ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹਰ ਕੋਈ ਮਨੁਖ ਭਾਗਾਂ

ਵਾਲਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਜੇਹੜੀ ਕਿ ਇਹ ਦੁਰਲਭ ਦੌਲਤ ਅਸਾਂ ਪਾਈ ਹੈ।

ਪੰਜਾਬੀ ਉਲਥਾ—

ਰਬ ਦੇ ਸਿਮਰਨ ਵਾਲੀ ਜਦ ਤੋਂ, ਖਬਰ 'ਨੰਦ' ਨੇ ਪਾਈ।
ਭਰਿਆ ਨਕੋ ਨੱਕ ਪਿਆਲਾ, ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਕਿਥੋਂ ਪਾਈ ?
ਭਾਗਾਂ ਵਿਚ ਨਾ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਦੇ, ਬਾਝੋਂ ਸੱਚੇ ਪ੍ਰੇਮੀ,
ਏਹ ਦੁਰਲਭ ਹੈ ਦੌਲਤ ਭਾਰੀ, ਜੋ ਸਾਡੇ ਹੱਥ ਆਈ।

੧੭

ਗੋਯਾ ਤਾ ਕੈ ਦਰੀਂ ਸਰਾਏ ਮਾਦੂਮਂ॥
ਗਾਹੇ ਲਾਜ਼ਿਮ ਸ਼ਵੀ ਓ ਗਾਹੇ ਮਲਜ਼ੂਮ॥
ਤਾ ਕੈ ਚੁ ਸਗਾਂ ਬਰ ਉਸਤਖ਼ਾਂ ਜੰਗ ਕੁਨੀ॥
ਦੁਨੀਆ ਮਾਲੂਮ ਅਹਿਲਿ ਦੁਨੀਆ ਮਾਲੂਮ॥

ਤਾ ਕੈ--ਕਿੰਨਾ ਚਿਰ ਤਕ। ਸਰਾਏ--ਸਰਾਂ, ਮੁਸਾਫ਼ਰਖਾਨਾ, (ਭਾਵ ਇਸ ਦੁਨੀਆ) ਮਾਦੂਮ—ਰਹਿਣਾ ਹੈ। ਗ਼ਾਹੇ--ਕਦੇ। ਲਾਜ਼ਿਮ--ਸ਼ਰਮਿੰਦਾ। (ਵਾ ਜ਼ਾਲਿਮ—ਜ਼ੁਲਮ ਕਰਨ ਵਾਲਾ)। ਮਲਜ਼ੂਮ--ਸ਼ਰਮਿੰਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ (ਵਾ ਮਜ਼ਲੂਮ--ਜ਼ੁਲਮ ਸਹਾਰਨ ਵਾਲਾ)। ਚੁ—ਵਾਂਗੂੰ। ਸਗਾਂ--ਕੁਤਿਆਂ। ਬਰ--ਉਤੇ। ਉਸਤਖਾਂ--ਹਡੀਆਂ। ਜੰਗ ਕੁਨੀ—ਤੂੰ ਲੜੇਂਗਾ। ਅਹਿਲਿ ਦੁਨੀਆ--ਦੁਨੀਆ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ।

ਅਰਥ—ਨੰਦ ਲਾਲ! ਕਿੰਨਾ ਚਿਰ ਇਸ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਕਾਇਮ ਰਹੇਂਗਾ ? ਕਦੇ ਸ਼ਰਮਿੰਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈਂ ਅਤੇ ਕਦੇ ਸ਼ਰਮਿੰਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈਂ (ਅਥਵਾ—ਕਦੇ ਜ਼ੁਲਮ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕਦੇ ਜ਼ੁਲਮ ਸਹਾਰਨ ਵਾਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ)। ਕਿੰਨਾ ਚਿਰ ਕੁਤਿਆਂ ਵਾਂਗੂੰ (ਇਨ੍ਹਾਂ ਭੋਗਾਂ ਰੂਪ) ਹੱਡੀਆਂ ਲਈ ਤੂੰ ਲੜਦਾ ਰਹੇਂਗਾ ? (ਜਦ ਕਿ) ਦੁਨੀਆ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ

ਅਤੇ ਦੁਨੀਆ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਭੀ ਪਤਾ ਹੈ।

ਪੰਜਾਬੀ ਉਲਥਾ—

ਨਾਸਵੰਤ ਇਸ ਦੁਨੀਆ ਅੰਦਰ, ਕਦ ਤਕ ਪੈਰ ਜਮਾਵੇਂਗਾ?
ਲੋਕਾਂ ਕਦੇ ਸ਼ਰਮਿੰਦਾ ਕਰਦਾ, ਸ਼ਰਮਿੰਦੀ ਕਦਿ ਉਠਾਵੇਂਗਾ।
ਭੋਗ ਪਦਾਰਥ ਹਡੀਆਂ ਉਤੇ, ਕਦ ਤਕ ਕੁਤਿਆਂ ਵਾਂਗ ਲੜੇਂ,
ਦੁਨੀਦਾਰਾਂ ਤੇ ਦੁਨੀਆ ਜਾਣੇ, ਫਿਰ ਨਾ ਮਨ ਪਛਤਾਵੇਂਗਾ।

੧੭

ਗੋਯਾ ਅਗਰ ਆਂ ਜਮਾਲ ਦੀਦਨ ਦਾਰੀ॥
ਅਜ਼ ਖ਼ੁਦ ਹਵਸੇ ਮੈਲਿ ਰਮੀਦਨ ਦਾਰੀ॥
ਜ਼ੀ ਦੀਦਹ ਮੰਬੀਂ ਕਿ ਹਿਜਾਬਸਤ ਤੁਰਾ॥
ਬੇ ਦੀਦਹ ਬਿ ਬੀਂ ਹਰਾਂ ਚਿ ਦੀਦਨ ਦਾਰੀ॥

ਦੀਦਨ ਦਾਰੀ—ਤੂੰ ਵੇਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈਂ। ਹਵਸੇ—ਲਾਲਚ। ਰਮੀਦਨ—ਅੰਸ਼ਾਂ ਨ ਦਾਰੀ—ਨਾ ਰਖ। ਦੀਦਹ—ਅੱਖਾਂ। ਜ਼ੀਂ-[ਅਜ਼ੀਂ] ਇਨ੍ਹਾਂ। ਮੰਬੀਂ—ਨਹੀਂ ਵੇਖਦਾ। ਹਿਜਾਬਸਤ-ਪੜਦਾ ਹੈ। ਬੇ—ਬਿਨਾਂ। ਬਿ ਬੀਂ—ਵੇਖ। ਹਰਾਂ ਚਿ—ਜਿਸਨੂੰ ਕਿ।

ਅਰਥ—ਨੰਦ ਲਾਲ! ਜੇਕਰ ਉਸਦਾ ਜਮਾਲ ਵੇਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈਂ। (ਤਾਂ) ਆਪਣੇ ਵਿਚ ਲਾਲਚ ਦੀ ਮੈਲ ਦੀ ਅੰਸ ਨੂੰ ਨਾ ਰਖ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਦਿਸਦਾ ਜੋ ਤੇਰੇ ਅੰਦਰ ਲੁਕਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਅੱਖਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ (ਉਸਨੂੰ) ਵੇਖ, ਜਿਸਨੂੰ ਕਿ ਤੂੰ ਵੇਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈਂ।

ਪੰਜਾਬੀ ਉਲਥਾ—

ਰੂਪ ਜਮਾਲ ਪ੍ਰੀਤਮ ਜੀ ਦਾ, ਦਰਸ ਤੂੰ ਜੇਕਰ ਲੋੜੇਂ।
ਮੋਹ ਮਾਇਆ ਤੇ ਲੋਭ ਲਾਲਚ ਤੋਂ, ਮਨ ਦੀਆਂ ਵਾਗਾਂ ਮੋੜੇਂ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਅੱਖਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾ ਤਕੀਂ, ਏਹ ਤੇਰੇ ਚਿ ਪੜਦਾ ਹਨ,
ਅੱਖੀਂ ਬਾਝਹੁ ਦਰਸਨ ਦਿਸਦਾ, ਜਿ ਗੁਰ ਚਰਨਾਂ ਸੰਗ ਜੋੜੇਂ।

੧੮

ਮੌਜੂਦ ਖ਼ੁਦਾਸ੍ਤ ਤੋ ਕਿਰਾ ਮੇ ਜੋਈ ॥
ਮਕਸੂਦ ਖ਼ੁਦਾਸ੍ਤ ਤੋ ਕੁਜਾ ਮੇ ਪੋਈ ॥
ਈਂ ਦਰ ਦੁ ਜਹਾਂ ਨਿਸ਼ਾਨਿ ਦੌਲਤਿ ਤੁਸ੍ਤ ॥
ਯਾਨੇ ਸੁਖ਼ਨ ਅਜ਼ ਜਬਾਨਿ ਹਕ ਮੇ ਗੋਈ ॥

ਮੌਜੂਦ–ਪ੍ਰਗਟ, ਪ੍ਰਤੱਖ। ਖ਼ੁਦਾ–ਵਾਹਿਗੁਰੂ। ਖ਼ੁਦਾਸਤ–ਵਾਹਿਗੂਰੂ ਹੈ। ਕਿ ਰਾ–ਕਿਸ ਨੂੰ। ਤੋ–ਤੂੰ। ਮੇ ਜੋਈ–ਢੂੰਡਦਾ ਹੈਂ। ਮਕਸੂਦ–ਹਾਸਲ, ਪ੍ਰਾਪਤ। ਕੁਜਾ–ਕਿਥੇ। ਮੇ ਪੋਈ–ਫਿਰਦਾ ਹੈਂ, (ਜਾਂ) ਦੌੜ ਰਿਹਾ ਹੈਂ। ਤੁਸਤ–ਤੇਰੀ ਹੈ। ਯਾਨੇ–ਅਰਥਾਤ। ਸੁਖ਼ਨ–ਬਚਨ। ਜ਼ਬਾਨਿ–ਜੀਭ ਤੋਂ। ਮੇ ਗੋਈ–ਬੋਲਦਾ ਹੈ।

ਅਰਥ–(ਜਦ ਕਿ) ਖੁਦਾ ਪ੍ਰਗਟ ਹੈ, (ਤਾਂ) ਤੂੰ ਕਿਸ ਨੂੰ ਲਭ ਰਿਹਾ ਹੈਂ ? (ਜਦ ਕਿ) ਖੁਦਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੈ, (ਤਾਂ) ਤੂੰ ਕਿਸ ਥਾਂ ਤੇ ਫਿਰ ਰਿਹਾ ਹੈਂ ? ਏਹ ਸਾਰੇ ਦੋਵੇਂ ਲੋਕ ਤੇਰੀ ਦੌਲਤ [ਮਾਯਾ] ਦੇ ਨਿਸ਼ਾਨ ਹਨ। ਅਰਥਾਤ (ਸਾਡੀ) ਜਬਾਨ ਤੋਂ (ਉਹ) ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਹੀ ਬਚਨ ਬੋਲਦਾ ਹੈ।

ਪੰਜਾਬੀ ਉਲਥਾ–

ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜਦ ਹਾਜ਼ਰ ਨਾਜ਼ਰ, ਫੇਰ ਤੂੰ ਕਿਥੇ ਲਭ ਰਿਹਾ ?
ਹਰ ਇਕ ਥਾਂ ਤੇ ਜਦ ਉਹ ਪ੍ਰਾਪਤ, ਫਿਰ ਤੂੰ ਕਿਧਰ ਆਪ ਰਿਹਾ।
ਦੋਹੁੰ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਤੇਰੇ, ਦੌਲਤ ਭਰੇ ਖਜ਼ਾਨੇ ਹਨ।
ਯਾਨੇ ਆਪ ਉਹ ਜੀਭ ਸਾਡੀ ਤੋਂ, ਪਤਾ ਆਪੇ ਹੀ ਦਸ ਰਿਹਾ।

ਫੁਟਕਲ ਬੈਂਤ

ਮ ਬਰ ਐ ਬਾਦ ਖ਼ਾਕਮ ਅਜ਼ ਦਰਿ ਦੋਸ੍ਤ ॥
ਦੁਸ਼ਮਨਮ ਸਰਜ਼ਿਨਸ ਕੁਨਦ ਕਿ ਹਰ ਜਾਈਸ੍ਤ ॥

ਮ ਬਰ–ਨ ਲਿਆ। ਬਾਦ–ਹਵਾ, ਪਉਣ। ਖ਼ਾਕਮ–ਮੇਰੀ ਮਿੱਟੀ। ਦੁਸ਼ਮਨਮ–ਵੈਰੀ ਮੇਰੇ। ਸਰਜ਼ਨਿਸ–ਮੇਹਣੇ ਮਾਰਦੇ ਹਨ। ਹਰ ਜਾਈਸਤ–ਸਭ ਜਗ੍ਹਾ ਤੇ।

ਅਰਥ–ਹੇ ਹਵਾ! ਮੇਰੀ ਮਿਟੀ ਭੀ ਪ੍ਰੀਤਮ ਦੇ ਦਰ ਤੋਂ (ਉਡਾਕੇ) ਨਾ ਲਿਆਓ। ਮੇਰੇ ਵੈਰੀ ਬੋਲੀ ਮਾਰਨਗੇ, (ਕਿ ਇਹ) ਸਭ ਜਗ੍ਹਾ ਤੇ ਪਈ ਫਿਰਦੀ ਹੈ।

ਪੰਜਾਬੀ ਉਲਥਾ–

ਨੀ ਵਾਏ! ਮੇਰੇ ਤਨ ਦੀ ਮਿੱਟੀ, ਯਾਰ ਦੇ ਦਰ ਤੋਂ ਲਿਆਈ ਨਾ।
ਦੂਤੀ ਦੁਸ਼ਮਨ ਮੇਹਣੇ ਦੇਸਨ, ਦਰ ਦਰ ਤੇ ਪਈ ਭੌਂਦੀ।

ਨੇਸ੍ਤ ਗ਼ੈਰ ਅਜ਼ ਯਕ ਸ਼ਨਮ ਦਰ ਪਰਦਹੇ ਦੈਰੋ ਹਰਮ ॥
ਕੈ ਸ਼ਵਦ ਆਤਿਸ਼ ਦੁ ਰੰਗ ਅਜ਼ ਇਖ਼ਤਲਾਫ਼ੇ ਸੰਗਹਾ ॥

ਨੇਸਤ–ਨਹੀਂ ਹੈ। ਸਨਮ–ਮਾਹੀ, ਪ੍ਰੀਤਮ। ਦੈਰੋ ਹਰਮ–ਮਸੀਤ ਅਤੇ ਮੰਦਰ। ਕੈ–ਕਿਵੇਂ। ਸ਼ਵਦ–ਹੋਵੇਗੀ। ਆਤਿਸ਼–ਅੱਗ। ਇਖ਼ਤਲਾਫ਼ੇ–ਵਖੋ ਵਖ। ਸੰਗਹਾ–ਪੱਥਰਾਂ।

ਅਰਥ–ਮੰਦਰ ਤੇ ਮਸੀਤ ਦੇ ਪੜਦੇ ਵਿਚ ਇਕ ਪ੍ਰੀਤਮ (ਵਾਹਿਗੁਰੂ) ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ (ਕੋਈ ਦੂਜਾ) ਨਹੀਂ ਹੈ। ਪੱਥਰਾਂ ਦੇ ਵਖੋ ਵਖਰਾ ਹੋਣ ਤੋਂ ਅੱਗ ਦੋਹੁੰ ਰੰਗਾਂ ਦੀ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋ ਸਕੇਗੀ।

ਪੰਜਾਬੀ ਉਲਥਾ- ਮਸਜ਼ਿਦ ਮੰਦਰ ਪੜਦੇ ਅੰਦਰ, ਬਾਝ ਪ੍ਰੀਤਮ ਹੋਰ ਨਹੀਂ।
ਵਖੋ ਵਖ ਦੋ ਪੱਥਰਾਂ ਦੀ ਅੱਗ, ਕਦੇ ਦੋ-ਰੰਗੀ ਹੋਵੇ ਨਾ।

ਆਸਮਾਂ ਸਿਜਦਹ ਕੁਨਦ ਪੇਸਿ ਜ਼ਿਮੀਨੋ ਕਿ ਬਰੋ ॥
ਯਕ ਦੁ ਕਸ ਅਜ਼ ਪੈ ਅਜ਼ਕਾਰਿ ਖ਼ੁਦਾ ਬਿਨਸ਼ੀਨੰਦ ॥

ਆਸਮਾਂ–ਅਕਾਸ਼। ਸਿਜਦਹ ਕੁਨਦ–ਮੱਥਾ ਟੇਕਦਾ ਹੈ। ਪੇਸ਼ਿ–ਅਗੇ। ਬਰੋ–ਉਸਦੇ ਉਤੇ। ਯਕ ਦੁ ਕਸ–ਇਕ ਦੋ ਆਦਮੀ। ਅਜ਼ਕਾਰਿ–[ਜ਼ਿਕਰ ਦਾ ਬ: ਬ:] ਸਿਮਰਨ ਕਰਨਾ। ਬਿ ਨਸ਼ੀਨੰਦ–ਬੈਠੇ ਹੋਏ ਹਨ।

ਅਰਥ–ਅਕਾਸ਼ ਧਰਤੀ ਦੇ ਅਗੇ ਸਿਜਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, (ਕਿਉਂ) ਜੋ ਉਸਦੇ ਉਤੇ ਇਕ ਦੋ ਆਦਮੀ, ਰੱਬ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਬੈਠੇ ਹੋਏ ਹਨ।

ਪੰਜਾਬੀ ਉਲਥਾ–

ਧਰਤੀ ਅਗੇ ਸਿਜਦਾ ਕਰਦਾ, ਹਰ ਦਮ ਰਹੇ ਅਕਾਸ਼ ਪਿਆ।
ਉਸਦੇ ਉਤੇ ਇਕ ਦੋ ਵਸਦੇ, ਰੱਬ ਨੂੰ ਸਿਮਰਨ ਵਾਲੇ।

ਬ ਜ਼ੇਰਿ ਸਾਯਾ ਏ ਤੂਬਾ ਮੁਰਾਦਹਾ ਯਾਬੀ ॥
ਬ ਜ਼ੇਰਿ ਸਾਯਾਇ ਮਰਦਾਨਿ ਹਕ ਖ਼ੁਦਾ ਯਾਬੀ ॥

ਬ ਜ਼ੇਰਿ–ਹੇਠਾਂ। ਸਾਯਾ ਏ–ਪਰਛਾਵੇਂ। ਤੂਬਾ–ਕਲਪ ਬ੍ਰਿਛ। ਮੁਰਾਦਹਾ–ਮੁਰਾਦਾਂ। ਯਾਬੀ–ਤੂੰ ਪਾਵੇਂਗਾ। ਮਰਦਾਨਿ–ਮਰਦਾਂ ਦੇ। ਮਰਦਾਨਿ ਹਕ–ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਮਰਦਾਂ [ਸੰਤਾਂ] ਦੇ।

ਅਰਥ–ਕਲਪ ਬ੍ਰਿਛ ਦੇ ਪਰਛਾਵੇਂ ਹੇਠਾਂ ਤੂੰ ਮੁਰਾਦਾਂ ਪਾਵੇਂਗਾ। (ਪਰ) ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਪਰਛਾਵੇਂ ਹੇਠਾਂ ਤੂੰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਪਾਵੇਂਗਾ।

ਪੰਜਾਬੀ ਉਲਥਾ–

ਕਲਪ ਬ੍ਰਿਛ ਦੇ ਹੇਠਾਂ ਜਾ ਕੇ, ਮਨ ਇੱਛਤ ਫਲ ਪਾਵੇਂਗਾ।
ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਦੇ ਆਸਰੇ ਹੋਕੇ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰੀਤਮ ਪਾਵੇਂਗਾ।

॥ ਸੰਪੂਰਨ ॥

ਸ੍ਰੀ ਸੂਰਜ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਗ੍ਰੰਥ

ਵਾਰਤਕ ਸਟੀਕ ਤਿੰਨਾਂ ਜਿਲਦਾਂ ਵਿਚ ਛਪ ਗਿਆ ਹੈ। ਭੇਟਾ ੩੦)

ਪਹਿਲੀ ਜਿਲਦ—ਸ੍ਰੀ ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਚਮਤਕਾਰ ਇਸ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਗ੍ਰੰਥ ਦਾ ਵਾਰਤਕ ਟੀਕਾ ਹੈ ਤੇ ਪਹਿਲੀ ਰਾਸ ਦਾ ਭੀ ਟੀਕਾ ਹੈ, ਅਰਥਾਤ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ ਤੇ ਗੁਰੂ ਅਮਰ ਦਾਸ ਜੀ ਦੀਆਂ ਕਥਾਂ ਹਨ। ੯)

ਦੂਜੀ ਜਿਲਦ—ਸ੍ਰੀ ਸੋਢੀ ਚਮਤਕਾਰ ਇਸ ਦੂਜੀ ਜਿਲਦ ਵਿਚ ਦੂਜੀ ਰਾਸ ਤੋਂ ਲੈਕੇ ਬਾਰ੍ਹਵੀਂ ਰਾਸ ਤਕ ਦਾ ਵਾਰਤਕ ਟੀਕਾ ਹੈ ਅਰਥਾਤ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਤਕ ਛੀਆਂ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀਆਂ ਸੰਪੂਰਨ ਕਥਾਂ ਹਨ। ੧੧)

ਤੀਜੀ ਜਿਲਦ—ਸ੍ਰੀ ਦਸਮੇਸ਼ ਚਮਤਕਾਰ ਇਸ ਤੀਜੀ ਜਿਲਦ ਵਿਚ ਛੀ ਰੁਤਾਂ ਦੇ ਐਨ ਦਾ ਵਾਰਤਕ ਟੀਕਾ ਹੈ ਅਰਥਾਤ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਸੰਪੂਰਨ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਹੈ। ੧੦)

ਪੰਡਤ ਨਰੈਣ ਸਿੰਘ ਗਿਆਨੀ ਲਾਹੌਰ (ਮੁਜ਼ੰਗਾਂ ਵਾਲੇ) ਦੇ

ਟੀਕੇ ਵਾਲੇ ਗ੍ਰੰਥ

ਸ੍ਰੀ ਜਪੁਜੀ ਸਟੀਕ	॥)
ਰਹਿਰਾਸ ਸਟੀਕ	।≡)
ਸੁਖਮਨੀ ਸਟੀਕ ਵਡਾਟੀਕਾ	੧॥)
ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਸਟੀਕ	॥=)
ਜਾਪ ਸਾਹਿਬ ਸਟੀਕ	॥)
ਬਾਵਨ ਅੱਖਰੀ ਸਟੀਕ	੧॥)
ਨਿਤਨੇਮ ਸਟੀਕ(ਵਡਾਟੀਕਾ)	੩)
ਸੁੰਦਰ ਗੁਟਕਾ ਸਟੀਕ ,,	੪॥)
ਪੰਜ ਗ੍ਰੰਥੀ ਸਟੀਕ ,,	੬)
ਭੱਟਾਂ ਦੇ ਸਵਯੇ ਸਟੀਕ	੨)
ਸਲੋਕ ਭਗਤ ਕਬੀਰ ਸਟੀਕ	॥)
ਸਲੋਕ ਸ਼ੇਖ ਫਰੀਦ ਸਟੀਕ	।=)
ਦਸ ਗ੍ਰੰਥੀ ਸਟੀਕ	੯)
ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਸਟੀਕ	੩)
ਚੰਡੀ ਦੀ ਵਾਰ ਸਟੀਕ	॥)
ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਭਗਤ ਮਾਲ ਸਟੀਕ	੮)
ਭਗਤਾਂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਸਟੀਕ	੬)
ਸਲੋਕ ਸਹਸਕ੍ਰਿਤ ਸਟੀਕ	॥)
ਭਰਥਰੀਵੈਰਾਗਸ਼ਤਕ ਸਟੀਕ	੨॥)
ਸਿੱਧ ਗੋਸ਼ਟ ਸਟੀਕ	॥–)
ਜ਼ਫਰਨਾਮਾ ਸਟੀਕ	੨॥)
ਪ੍ਰਬੋਧ ਚੰਦਰ ਨਾਟਕ ਸਟੀਕ	੭)
ਬਾਈ ਵਾਰਾਂ ਸਟੀਕ	੭)

ਮਿਲਣ ਦਾ ਪਤਾ — ਭਾਈ ਬੂਟਾ ਸਿੰਘ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ, ਪੁਸਤਕਾਂ ਵਾਲੇ

ਬਜ਼ਾਰ ਮਾਈ ਸੇਵਾਂ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ।

ਜੰਤ੍ਰਾਂ ਮੰਤ੍ਰਾਂ ਦੇ ਪੁਸਤਕ

ਸ਼ਿਵ ਜੰਤ੍ਰ ਸ਼ਾਸ਼ਤ੍ਰ	੨)
ਸ਼ਿਵ ਮੰਤ੍ਰ ਸ਼ਾਸ਼ਤ੍ਰ	੨)
ਸ਼ਿਵ ਤੰਤ੍ਰ ਸ਼ਾਸ਼ਤ੍ਰ	੨)
ਜਾਦੂ ਬੰਗਾਲਾ ਵਡਾ	੨)
ਵਡਾ ਨਕਸ਼ ਸੁਲੇਮਾਨੀ	੨)
ਸੰਨਿਆਸੀ ਬਾਵਾ ਕਾ ਗੁਟਕਾ	੪)
ਅਸਲੀ ਲਿਖਤ ਇੰਦ੍ਰ ਜਾਲ	੨)
ਈਰਾਨ ਮਿਸਰ ਦੇ ਜਾਦੂ	੨)
ਯਖਨੀ ਸਿਧੀ	੧॥)
ਜਾਦੂ ਦੀਆਂ ਖੇਡਾਂ	।॥)
ਰਖਿਆ ਪੈਂਤੀਸ ਅੱਖਰੀ ਤੇਈਆ ਤਾਪ ਦੀ ਕਥਾ, ਨਸੀਹਤ ਨਾਮਾ, ਤੇ ਮੰਤ੍ਰ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਦਾ (ਇਕੱਠੇ)	=)
ਪੈਂਤੀਸ ਅੱਖਰੀ	)॥
ਸ਼ਿਵ ਸਤੋਤ੍ਰ	=)
ਸ਼ਨੀਚਰ ਸਤੋਤ੍ਰ	=)
ਹਨੂੰਮਾਨ ਚਾਲੀਸਾ	—)
ਸੂਰਜ ਸਤੋਤ੍ਰ	=)
ਨੌ ਗ੍ਰਹਿ ਸ਼ਾਂਤੀ (ਪੂਜਾ ਤੇ ਮੰਤ੍ਰ ਪਾਠ	।–)
ਦੁਰਗਾ ਸਤੋਤ੍ਰ	=)
ਯੋਗ ਅਭਿਆਸ ਆਸਨ	੧)
ਮਾਤ੍ਰ ਬਾਬਾ ਸ੍ਰੀ ਚੰਦ ਜੀ	।।)

ਜੋਤਸ਼ ਦੇ ਗ੍ਰੰਥ

ਜੋਤਸ਼ ਵਿਦਿਆ ਭੰਡਾਰ	੧)
ਜੋਤਸ਼ਵਿਦਿਆ ਭੰਡਾਰਜਿ:ਵਾ:	੧।)
ਪੁਰਸ਼ ਰਾਸ਼ੀ ਮਾਲਾ	॥)
ਇਸਤ੍ਰੀ ਰਾਸ਼ੀ ਮਾਲਾ	॥)
ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਦਰਪਨ ॥) ਉਰਦੂ	॥)
ਜਨਮ ਪੱਤਰੀ ਪ੍ਰਬੋਧ	੧॥)
ਜਨਮ ਪੱਤਰੀ ਪ੍ਰਬੋਧ ਉਰਦੂ	੧॥)
ਜਾਤਕ ਚਿੰਤਾਮਨੀ	੧॥)
ਲਗਨ ਚੰਦ੍ਰਕਾ ਜਿਲਦਵਾਲੀ	੧॥)
ਦਰਗਾ ਪ੍ਰੀਛਾ	।–)
ਨੌ ਗ੍ਰਹਿ ਸ਼ਾਨਤੀ	।–)
ਛੋਟਾ ਪ੍ਰੀਛਾ =)ਅੰਗ ਫੁਰਨਾ	=)
ਕਿਰਲੀ ਵਿਚਾਰ	=)
ਸੁਪਨ ਪ੍ਰਬੋਧ	।॥)
ਬਾਲ ਬੋਧ ਰਮਲ	।–)
ਰਮਲ ਦੇ ਪਾਸੇ (ਜੋੜੀ)	੨)
ਰਮਲ ਟੀਚਰ	੧॥)
ਗਿਆਨ ਸਰੋਦਾ ਸਟੀਕ	॥=)
ਭੱਡਲੀ ਮੇਘ ਮਾਲਾ ਸਟੀਕ	॥=)
,, ,, ,, ਦੂਜਾ ਭਾਗ	॥=)
ਹੱਥ ਰੇਖਾ ਗਿਆਨ	੧॥)
,, ਦੂਜਾ ਹਿੱਸਾ	੧।)
ਪਰਸ਼ਨ ਚਿੰਤਾਮਨੀ	੨)
ਮੰਦਾ ਤੇਜੀ ਪਰਬੋਧ ੧) ਉਰਦੂ	੧)
ਜੋਤਸ਼ ਪਰਬੋਧ ।॥) ਹੋੜਾ ਚੱਕਰ	।॥)

ਮਿਲਣ ਦਾ ਪਤਾ – ਭਾਈ ਬੂਟਾ ਸਿੰਘ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ, ਪੁਸਤਕਾਂ ਵਾਲੇ
ਬਾਜ਼ਾਰ ਮਾਈ ਸੇਵਾਂ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ।

ਸਤ੍ਰੀ ਸਮੁੰਦ੍ਰਕ ਸ਼ਾਸ਼ਤ੍ਰ ੧)
ਲ ਵਿਚਾਰ ੧)

ੁਨਰਆਰਟ ਦੇ ਪੁਸਤਕ

ਸ਼ਕ੍ਰਮਾ ਦਰਪਨ ੬
ਸ਼ਕ੍ਰਮਾ ਆਰਟ ਬੁਕ ੩)
ਕਾਸ਼ੀ ਆਰਟ ਬੁਕ ੨)
ਰਦਾਸ ਬਾਬਾ ਵਿਸ਼ਕ੍ਰਮਾ ।)
ਬਨ ਟੀਚਰ ।।।)
ਇਲ ਇੰਜਨ ਟੀਚਰ ੧।।।)
ਰ ਦਾ ਫੋਟੋ ਗਾਫ਼ਰ ੧।।।)
ੜੀ ਸਾਜ਼ ਟੀਚਰ ੧।।)
ਰ ਦਾ ਲਲਾਰੀ ੧।)
ਰ ਸਿਰਤਾਜ ।।)
ਸੌ ਵਪਾਰ ੧।।)
ਦੀਪ ਪਿੰਗਲ ਸਟੀਕ ।।।)
ਗਰੇਜ਼ੀ ਗੁਰਮੁਖੀ ਪਹਿਲੀ ।–)
,, ਰੋਮਨ ਟੀਚਰ ।–)
ਦੀ ਗੁਰਮੁਖੀ ਟੀਚਰ ।–)

ਨਾਤਨਧਰਮੀ ਪੁਸਤਕ

ਸਤਿ ਨਰੈਣ ≡)
ਨਾਸਕੇਤ ।)
ਤ ਪੁਰਾਨ ਮੁਜਿਲਦ ੨।)
ਾਦਸ਼ੀ ਮਹਾਤਮ ਮੁਜਿਲਦ ੨)
ਭਾਰਤ ਵਡਾ ੮)
ਰਤਕ ਮਹਤਮ ਮੁਜਿਲਦ ੨)
ਵਸ਼ਿਸ਼ਟ ਦੇ ਪ੍ਰਕ੍ਰਣ ੩)

ਕਥਾ ਗਣੇਸ਼ ਚੌਥ –)
ਦੁਰਗਾ ਪਾਠ =)
ਸ਼ਨੀਚਰ ਪਾਠ =)
ਹਨੂੰਮਾਨ ਚਾਲੀਸਾ –)
ਗੁਟਕਾ ਅਠਾਰਵਾਂ ਧਿਆਇ ।)
ਭਗਵਤਗੀਤਾ ਉਰਦੂ ਜਿਲਦ ੧।)

ਧਾਰਮਕ ਪੁਸਤਕਾਂ

ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਸਟੀਕ ਸੰਤ ਅਮੀਰ ਸਿੰਘ ਉਥਾਨਕਾ ਕਥਾ ਤੇ ਪ੍ਰਮਾਣਾਂ ਵਾਲਾ ਟੀਕਾ ੨।।)
ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤ ਸਾਗਰ ੨।।)
ਹਰੀ ਗਿਆਨ ਉਪਦੇਸ਼ ੫)
ਇਤਿਹਾਸ ਗੁਰੂ ਖਾਲਸਾ ੫)
ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਸ਼ਬਦ ਸਿਧੀ ੨।।)
ਬਾਰਾਂ ਪੂੰਨਿਆਂ ਦੀ ਕਥਾ ੧)
,, ,, ਜਿਲਦ ਵਾਲੀ ੧।)
ਖਾਲਸਾ ਜੀ ਦੇ ਰਹਿਤਨਾਮੇ ।)
ਕਥਾ ਪੂਰਨ ਮਾਸ਼ੀ =)
ਰਬੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ੧)
ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਪਾਠ ਦੀ ਵਿਧੀ ।≡)
ਚੰਡੀ ਦੀ ਵਾਰ ਤੇ ਛਕੇ ਪਾ:੧੦ ।)
ਕੂੰਡ ਲੀਏ ਗਿਧਰ ਰਾਇ ।=)
ਸੰਕਟ ਮੋਚਨ ਸ਼ਬਦ ੧।)
ਸ਼ਰਧਾ ਪੂਰਕ ੧।)

ਮੰਗੌਣ ਦਾ ਪਤਾ— ਭਾਈ ਬੂਟਾ ਸਿੰਘ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ, ਪੁਸਤਕਾਂ ਵਾਲੇ
ਬਜ਼ਾਰ ਮਾਈ ਸੇਵਾਂ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ।

ਹਿਕਮਤ (ਵੈਦਕ) ਗ੍ਰੰਥ

ਰਸਰਾਜ ਸ਼ਰੋਮਨੀ	੩।)
ਲੋਲੰਭ ਰਾਜ਼ ਸਟੀਕ	੨।)
ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਸਹੋਤਾ	੩।)
ਨਾੜੀ ਗਿਆਨ	।)॥
ਲੂਣ ਦੇ ਗੁਣ	।)
ਨਿੰਬੂ ਦੇ ਗੁਣ	॥)
ਸੌਂਫ ਦੇ ਗੁਣ	॥)
ਬਦਹਜ਼ਮੀ ਬਿਨਾਸਕ	।=)
ਨਿਰਘੰਟ ਮਜਿਲਦ	੨॥)
ਚਾਰ ਰਮੈਣੀਆਂਦੀ ਚੌਂਕੜੀ	੪॥)
,, ,, ਭਾਗ ਦੂਜਾ	੩)
ਬਾਲ ਚਕਿਤਸਾ	੧॥)
ਬਾਲਚਕਿਤਸਾਮ: ਗਣੇਸ਼ਾਸਿੰਘ	੨)
ਗੁਟਕਾ ਨਿਰਮਲ ਪ੍ਰਬੋਧ ,,	੨)
ਲੇਡੀਡਾਕਟ੍ਰ ਇਸਤ੍ਰੀਚਕਿਤਸਾ	੨)
ਪਸ਼ੂ ਰੋਗ ਚਕਿਤਸਾ	੨॥)
ਜੇਬੀ ਹਕੀਮ ਗੁਟਕਾ	੨)
ਤਰਕੀਬੁਲ ਇਲਾਜ	੭।)
ਘਰੋਗੀ ਡਾਕਟ੍ਰ ਜਿਲਦਵਾਲਾ	੧॥)
ਕਰਾਬਾ ਦੀਨ ਅਤਾਰੀ	੧॥)
ਮਸਤਾਨੇ ਦੇ ਸੰਨਿਆਸੀ ਟੋਟਕੇ	॥)
,, ,, ਜਿਲਦ ਵਾਲੇ	੧)
ਬੂਟੀਆਂ ਦੇ ਗੁਣ	।।)
ਬੂਟੀਆਂ ਦੇ ਗੁਣ ਜਿਲਦ ਵਾਲੇ	੧)
ਨਵੀਨ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਸਾਗਰ	੩।)
ਤਿਬਕਲਾ ਨਿਧੀ	੮॥)
ਮੇਘ ਬਿਲਾਸ ਸਟੀਕ	੬)
ਮੇਘ ਬਿਲਾਸ ਮੂਲ	੧॥)
ਗੰਗ ਜਤੀ ਨਿਦਾਨ ਸਟੀਕ	੧੦)
ਰੋਗ ਮਾਲਾ ਨਿਦਾਨ	੨)
ਇਸਤ੍ਰੀ ਬਿਆਧ ਚਕਿਤਸਾ	॥)
ਰਸਾਲਾ ਆਤਸ਼ਕ	॥)
ਜਰਾਹੀ ਪ੍ਰਬੋਧ	੨॥)
ਯੋਗ ਆਸਨ	੧)
ਅਰਕ ਪ੍ਰਕਾਸ਼	॥)
ਇਸਤ੍ਰੀ ਤੇ ਬਾਲ ਚਕਿਤਸਾ	੩)
ਰਸ ਰਾਜ ਪ੍ਰਕਾਸ਼	੪)
ਕੁਸ਼ਤਾ ਜਾਤ ਦੋਨੋਂ ਭਾਗ ਜਿ:	੨)
ਸਾਰੰਗਧਰ ਸਟੀਕ	੮)
ਤਿਬ ਖੈਰ ਮੁਨੁਖ	੧॥)
ਤੋਹਫਾ ਲੁਕਮਾਨ	॥।=)
ਹੋਮਯੋਪੈਥੀ ਡਾਕਟਰ	੯)
,, ਬਾਲ ਚਕਿਤਸਾ	੨॥)
,, ਇਸਤ੍ਰੀ ਚਕਿਤਸਾ	੩)
,, ਮੈਟ੍ਰੀਆ ਮੈਡੀਕਾ	੨॥)
ਹਿਮਾਲੈ ਬੂਟੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼	੨॥)
ਰਸਾਲਾ ਅਰਕ ਸ਼ਰਬਤ	੧।)
ਕਾਲ ਗਿਆਨ ਛਪ ਰਿਹਾ ਹੈ।	
ਇੰਜੈਕਸ਼ਨ ਬੁਕ	੪)
ਡਾਕਟਰੀ ਫਾਰਮਾ ਕੋਪੀਆ	੧)
ਮੇਘ ਬਿਨੋਦ ਸਟੀਕ ਵਾਰਤਕ	੬)